

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ

ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

**«Η Εκμετάλλευση των Υδρογονανθράκων στα Νερά της
Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Αφορμή για Συνεργασία και Επίλυση
των Ζητημάτων ή Αιτία Σύγκρουσης και Αστάθειας;»**

Επιβλέπων: Καθηγητής Γρηγόριος Ι. Τσάλτας

Μεταπτυχιακός Φοιτητής: Δημήτριος Χαντζάκος

Α.Μ. : 1212M063

Αθήνα, Μάιος 2015

Πίνακας Περιεχομένων

Ακρόνυμα/Συντμήσεις.....	5
Εισαγωγή.....	7

Μέρος 1^ο Η Μεσόγειος ως Γεωπολιτικό και Ενεργειακό Σταυροδρόμι

Κεφάλαιο 1^ο Η Γεωπολιτική Σημασία της Μεσογείου και των Αγωγών Ενέργειας

1.1 Η Γεωγραφία και Γεωμορφολογία της Περιοχής.....	10
1.2 Ιστορική Αναδρομή.....	12
1.3 Το Μεσογειακό Στρατηγικό Περιβάλλον.....	17
1.4 Παραγωγή και Διάθεση των Στρατηγικών Ενεργειακών Πόρων.....	19
1.4.1 Βόρεια Αφρική.....	20
1.4.2 Καύκασος και Ανατολική Μεσόγειος.....	26
1.4.2.1 Αγωγοί Διακίνησης Πετρελαίου.....	29
1.4.2.2 Αγωγοί Διακίνησης Φυσικού Αερίου.....	35
1.4.3 Η Διαχείριση των Υδρογονανθράκων.....	51
1.5 Η Γεωπολιτική Σημασία των Κοιτασμάτων Φυσικού Αερίου της Νοτιοανατολικής Μεσογείου για την Ε.Ε.....	53

Μέρος 2^ο Το Διεθνές Θεσμικό Πλαίσιο για τις Θαλάσσιες Ζώνες και την Εκμετάλλευση των Υποθαλάσσιων Φυσικών Πόρων

Κεφάλαιο 2^ο Οι Ζώνες Θαλάσσιας Δικαιοδοσίας Σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας

2.1 Εισαγωγικά Στοιχεία.....	56
2.1.1 Ιστορική Εξέλιξη του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας.....	56
2.1.2 Από την UNCLOS II στη Σύμβαση του Montego Bay: Επισκόπηση της Νέας Σύμβασης.....	59
2.1.3 Οι Γραμμές Βάσης.....	63
2.2 Ορισμός Χωρικής Θάλασσας.....	64
2.2.1 Χωρική Θάλασσα στην Ανατολική Μεσόγειο.....	65
2.3 Ορισμός Συνορεύουσας – Αρχαιολογικής Ζώνης.....	65
2.3.1 Συνορεύουσα – Αρχαιολογική Ζώνη στην Ανατολική Μεσόγειο.....	66

2.4 Ορισμός Υφαλοκρηπίδας.....	67
2.5 Η Έννοια της ΑΟΖ.....	70

Κεφάλαιο 3^ο Το Καθεστώς της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης

3.1 Ορισμός της ΑΟΖ.....	71
3.1.1 Τα Ασκούμενα Δικαιώματα και οι Εξουσίες.....	72
3.1.2 Η Νομική Φύση της Ζώνης.....	74
3.2 Κήρυξη και Οριοθέτηση της ΑΟΖ από το Παράκτιο Κράτος.....	76
3.2.1 Κήρυξη της ΑΟΖ.....	76
3.2.2 Οριοθέτηση της ΑΟΖ.....	76
3.2.3 Ο Ρόλος των Νησιών στην Οριοθέτηση.....	78

Μέρος 3^ο Υδρογονάνθρακες στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο

Κεφάλαιο 4^ο Η ΑΟΖ και η Εκμετάλλευση των Νέων Κοιτασμάτων Φυσικού Αερίου στη ΝΑ Μεσόγειο

4.1 Η ΑΟΖ της Ελλάδας και η Σημασία Υιοθέτησής της.....	80
4.1.1 Σύντομο Ιστορικό Έρευνας Υδρογονανθράκων στην Ελλάδα.....	82
4.1.2 Το Νομικό Πλαίσιο για την Έρευνα και Εκμετάλλευση των Υδρογονανθράκων.....	85
4.1.3 Διαδικασίες Παραχώρησης για την Έρευνα και Εκμετάλλευση των Υδρογονανθράκων.....	87
4.1.4 Υπάρχουσες Συμφωνίες Οριοθέτησης Θαλασσίων Ζωνών και Δυνατότητα Σύναψης Νέων με τα Υπόλοιπα Συνορεύοντα Κράτη της Περιοχής.....	89
4.1.5 Η Διαφωνία με την Τουρκία για την Οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας...	92
4.2 Η Οριοθέτηση της Κυπριακής ΑΟΖ. Οι Συμφωνίες με την Αίγυπτο, το Ισραήλ και το Λίβανο.....	95
4.2.1 Το Νομοθετικό και Ρυθμιστικό Πλαίσιο για την Έρευνα και την Εκμετάλλευση των Κυπριακών Υδρογονανθράκων.....	99
4.2.2 Οι Γύροι Αδειοδοτήσεων για την Έρευνα και Εκμετάλλευση των Κυπριακών Κοιτασμάτων.....	100
4.2.2.1 1 ^{ος} Γύρος Παραχώρησης.....	101
4.2.2.2 2 ^{ος} Γύρος Παραχώρησης.....	101
4.2.3 Οι Εργασίες στα Οικόπεδα Παραχώρησης.....	102
4.2.4 Η Αντίδραση της Τουρκίας στις Συναφθείσες Οριοθετήσεις και στις Δραστηριότητες που Διεξάγονται εντός της Κυπριακής ΑΟΖ.....	105
4.2.5 Ο Ρόλος της Διεθνούς Κοινότητας.....	107
4.2.5.1 Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών.....	108
4.2.5.2 Ευρωπαϊκή Ένωση.....	111
4.2.5.3 Η.Π.Α και Ρωσία.....	112

4.3 Η Εκμετάλλευση των Ενεργειακών Πόρων στις Υπόλοιπες Χώρες της Περιοχής	
4.3.1 Αίγυπτος.....	114
4.3.2 Ισραήλ.....	115
4.3.2.1 Η Διαφορά με το Λίβανο για την ΑΟΖ.....	117
4.3.3 Λίβανος.....	117
4.3.4 Συρία.....	118
4.3.5 Τουρκία.....	119
4.3.6 Παλαιστινιακή Αρχή - Λωρίδα της Γάζας.....	120

Κεφάλαιο 5^ο Φυσικό Αέριο στη ΝΑ Μεσόγειο: Μια Νέα Πραγματικότητα

5.1 Οι Αναδυόμενες Γεωπολιτικές Συμμαχίες της Νοτιοανατολικής Μεσογείου..	121
5.1.1 Άξονας Ελλάδας- Κύπρου- Ισραήλ.....	122
5.1.2 Άξονας Ελλάδας-Κύπρου-Αιγύπτου.....	125
5.2 Το Ζήτημα της Διαμετακόμισης του Φυσικού Αερίου από τα Νέα Κοιτάσματα της ΝΑ Μεσογείου.....	127
5.2.1 Αγωγός East Med.....	128
5.2.2 Κατασκευή Τερματικού Σταθμού Υγροποίησης Φυσικού Αερίου στο Βασιλικό Λεμεσού.....	130
5.2.3 Η Επιλογή Διάθεσης του Φυσικού Αερίου προς την Αίγυπτο.....	131
5.3 Περιβαλλοντικός Κίνδυνος: Ο Αστάθμητος Παράγοντας από τη Σχεδιαζόμενη Υπερεκμετάλλευση των Κοιτασμάτων στη ΝΑ Μεσόγειο...	133
5.3.1 Δραστηριότητες Υδρογονανθράκων και Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις.....	133
5.3.2 Το Θεσμικό Καθεστώς Προστασίας της ΝΑ Μεσογείου από τις Δραστηριότητες Υδρογονανθράκων.....	134
Συμπεράσματα.....	139
Βιβλιογραφία.....	142

[Εικόνα εξωφύλλου: Σεπτέμβριος 2013, στιγμιότυπο από την παραγωγική δοκιμή του κοιτάσματος «Αφροδίτη» της κυπριακής ΑΟΖ. (πηγή: Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού Κύπρου).]

Ακρόνυμα – Συντμήσεις

Ελληνικά/ές

Α.Ο.Ζ.	Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη.
Άρθ.	Άρθρο.
Βλ.	Βλέπε.
Γ.Γ.	Γενικός Γραμματέας.
Δ.Δ.Θ.	Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας.
Δ.Θ.	Δίκαιο της Θάλασσας.
Δ.Ε.Π.Α.	Δημόσια Επιχείρηση Αερίου.
Δις	Δισεκατομμύριο.
Ε.Δ.Ε.Υ.	Ελληνική Διαχειριστική Εταιρία Υδρογονανθράκων.
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση.
Ε.Κ.	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
Ε.Ο.Κ.	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα.
Ε.Σ.	Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.
Η.Ε.	Ηνωμένα Έθνη.
Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.
Ι.Γ.Μ.Ε.	Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Μελετών.
Κ.ο.κ.	Και ούτω καθεξής.
Κ.τ.Ε.	Κοινωνία των Εθνών.
Ν.	Νόμος.
Ν.μ.	Ναυτικό/ά Μίλι/α.
ΝΑ.	Νοτιοανατολικός/ή.
Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών.
Π.Α.	Παλαιστινιακή Αρχή.
Παρ.	Παράγραφος
Πρωτ.	Πρωτόκολλο.
Π.χ.	Παραδείγματος χάριν.
Σ.Δ.Θ.	Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας.
«ΤΔΒΚ».	«Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου».
Υπ.Εξ.	Υπουργείο Εξωτερικών.
Φ.Α.	Φυσικό Αέριο.
Χλμ.	Χιλιόμετρο/α.

Ξενόγλωσσα/ες

2D.	Two Dimensional.
3D.	Three Dimensional.
Bcm.	Billion cubic meter.
Bpd.	Barrels per day.
E.I.A.	Energy Information Administration.
F.I.R.	Flight Information Region.
F.P.S.O.	Floating Production Storage and Offloading.
I.C.A.O.	International Civil Aviation Organization.
I.E.A.	International Energy Agency.
L.N.G.	Liquefied Natural Gas
L.P.G.	Liquefied Petroleum Gas.
Mcf.	Million cubic feet.

Mmta..... Million metric tons annually.
N.A.T.O..... North Atlantic Treaty Organization.
NAV.TEX..... Navigational Telex.
NOTAM..... Notice to Airmen.
Tcf..... Trillion cubic feet.
Tcm..... Trillion cubic meter.
U.N.C.L.O.S..... United Nations Convention on the Law Of the Sea.
U.N.E.P..... Unated Nations Environment Programme.

Εισαγωγή

Η ανακάλυψη των σπουδαίων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στη Λεκάνη της Λεβαντίνης, αναμφισβήτητα αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα γεωπολιτικά γεγονότα που έχουν επιτελεστεί στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου τα τελευταία χρόνια. Η σημασία και αξία αυτού του γεγονότος έχει άμεσο αντίκτυπο τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο καθώς μέσω αυτών, τα παραγωγικά κράτη αυξάνουν τη γεωπολιτική τους επιρροή και ισχύ στο διεθνές γίγνεσθαι. Παράλληλα και η Ευρωπαϊκή Ένωση φαίνεται να ωφελείται, διότι μια νέα πλουτοπαραγωγική περιοχή είναι έτοιμη να αυξήσει αφενός την ενεργειακή της ασφάλεια και αφετέρου τη διαφοροποίηση της ενεργειακής της τροφοδοσίας, η οποία έχει ως στόχο και τη σταδιακή απεξάρτηση από τις ρωσικές πηγές ενέργειας.

Σε τοπικό επίπεδο, η ανακάλυψη αυτή δημιούργησε προσδοκίες για ύπαρξη μεγάλων κοιτασμάτων και σε περιοχές εντός της ελληνικής δικαιοδοσίας όπως νοτίως της Κρήτης και του Καστελλόριζου. Το γεγονός αυτό έφερε στο προσκήνιο έννοιες άγνωστες για το ευρύ κοινό, όπως η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, η Υφαλοκρηπίδα, η Ενεργειακή Ασφάλεια και η Γεωπολιτική. Η λανθασμένη όμως σε πολλές περιπτώσεις ερμηνεία του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας σχετικά με την έρευνα και εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων δημιουργεί σύγχυση και οδηγεί στη λήψη εσφαλμένων συμπερασμάτων ιδίως όσον αφορά τον συσχετισμό κήρυξης ΑΟΖ και εκμετάλλευσης των υπεράκτιων φυσικών πόρων. Αυτό συμβαίνει διότι πολλοί αγνοούν τα δικαιώματα που απορρέουν από το καθεστώς της υφαλοκρηπίδας, τα οποία οποιοδήποτε παράκτιο κράτος σύμφωνα με τη ΣΔΘ έχει *ab initio* και *ipso facto*.

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι να αναδείξει το σπουδαίο ρόλο που διαδραματίζει η ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου στη παραγωγή και διαμετακόμιση των ενεργειακών φυσικών πόρων τόσο επί του παρόντος όσο και μελλοντικά ιδίως δε, μετά την ανακάλυψη των μεγάλων κοιτασμάτων στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο.

Παράλληλα, ο εστιασμός στο Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και στα όσα ορίζει αυτό, για την αναζήτηση και εκμετάλλευση των υπεράκτιων φυσικών πόρων κρίνεται απαραίτητος ούτως ώστε να επέλθουν ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με τις δραστηριότητες υδρογονανθράκων που λαμβάνουν χώρα τα τελευταία χρόνια στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο.

Τόσο η οριοθέτηση των Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών όσο και οι δραστηριότητες υδρογονανθράκων στη συγκεκριμένη περιοχή έχουν εγείρει ζητήματα ασφάλειας, συνεργασίας αλλά και προστριβών στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου, δημιουργώντας εκτός από συμμαχίες και ένα ταραχώδες κλίμα στο είδη βεβαρυμμένο της περιοχής. Το ερώτημα που τίθεται προς απάντηση στο σημείο αυτό είναι αν αυτές οι δραστηριότητες συνιστούν αφορμή για συνεργασία και επίλυση των όποιων ζητημάτων ή αποτελούν αιτία σύγκρουσης και αστάθειας.

Επιπλέον, η διαφαινόμενη υπερεκμετάλλευση αυτών των κοιτασμάτων εκτός της γεωπολιτικής τους διάστασης εγείρει και το ζήτημα της περιβαλλοντικής προστασίας της Μεσογείου που εν πολλοίς έρχεται σε δεύτερη μοίρα.

Δομή της Εργασίας

Κάνοντας μια ενδελεχή αναφορά στη δομή της παρούσης εργασίας, στο πρώτο μέρος αναφέρεται η γεωπολιτικής της αξία. Αρχικώς, παρουσιάζεται η γεωγραφία της περιοχής, παράγοντας σημαντικός για την κατανόηση της γεωπολιτικής της σημασίας. Στη συνέχεια μια σύντομη ιστορική αναδρομή αναδεικνύει τη διαχρονική της σπουδαιότητα ενώ ακολουθεί αναφορά στο μεσογειακό στρατηγικό περιβάλλον, στους ενεργειακούς πόρους που παράγονται ή διέρχονται περίξ αυτής και στη σπουδαιότητα αυτών για την επίτευξη της ευρωπαϊκής ενεργειακής ασφάλειας.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται το διεθνές θεσμικό πλαίσιο για τις θαλάσσιες ζώνες εθνικής δικαιοδοσίας και για την έρευνα και εκμετάλλευση των υποθαλάσσιων φυσικών πόρων. Ουσιαστικά, γίνεται αναφορά στο Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας έτσι όπως αυτό εξελίχθηκε από την UNCLOS I και τη Σύμβαση της Γενεύης το 1958, μέχρι την UNCLOS III και τη Σύμβαση του Montego Bay το 1982 ενώ παράλληλα περιγράφεται και το ισχύων καθεστώς των θαλασσίων ζωνών των κρατών της ΝΑ Μεσογείου. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στο καθεστώς της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ. Όσον αφορά τη δεύτερη, παρουσιάζονται τα ασκούμενα δικαιώματα και οι εξουσίες, η νομική φύση της, το ζήτημα της κήρυξης και οριοθέτησής της από το παράκτιο κράτος, καθώς και ο ρόλος που διαδραματίζουν τα νησιά στην οριοθέτηση.

Στο τρίτο μέρος, γίνεται αναφορά στις υπάρχουσες και μελλοντικές δραστηριότητες υδρογονανθράκων στη ΝΑ Μεσόγειο καθώς και στην οριοθέτηση της ΑΟΖ, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην περίπτωση της Ελλάδας και της Κύπρου. Όσον αφορά την περίπτωση της Ελλάδας παρουσιάζεται ένα σύντομο ιστορικό έρευνας υδρογονανθράκων, το νομικό πλαίσιο που διέπει αυτές τις δραστηριότητες καθώς και οι πρόσφατες διαδικασίες παραχώρησης. Επιπλέον παρουσιάζονται οι υπάρχουσες και οι εν δυνάμει μελλοντικές συμφωνίες οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών με τα κράτη της περιοχής κάνοντας ειδική αναφορά στη διαφωνία με την Τουρκία για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.

Σχετικά με την κυπριακή ΑΟΖ και τις δραστηριότητες υδρογονανθράκων σε αυτή, παρουσιάζονται οι συμφωνίες οριοθέτησης της ΑΟΖ με την Αίγυπτο, το Ισραήλ και το Λίβανο, το νομοθετικό και ρυθμιστικό πλαίσιο για την έρευνα και την εκμετάλλευση των κυπριακών υδρογονανθράκων καθώς και οι γύροι αδειοδοτήσεων και οι εργασίες στα οικόπεδα παραχώρησης. Παράλληλα, γίνεται νύξη αφενός στην αντίδραση της Τουρκίας σχετικά με τις συναφθείσες οριοθετήσεις και δραστηριότητες που διεξάγονται εντός της κυπριακής ΑΟΖ και αφετέρου στη στάση της διεθνούς κοινότητας πάνω στο ζήτημα αυτό.

Στη συνέχεια έπεται μια σύντομη αναφορά σχετικά με την εκμετάλλευση των υποθαλάσσιων ενεργειακών πόρων στις υπόλοιπες χώρες της περιοχής όπως για την Αίγυπτο, το Ισραήλ, το Λίβανο, τη Συρία, τη Τουρκία και την Παλαιστινιακή Αρχή.

Κλείνοντας, στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας αναλύονται μερικά από τα νέα ζητήματα που επέφερε η ανακάλυψη και αξιοποίηση των κοιτασμάτων της ΝΑ Μεσογείου. Αρχικά, παρουσιάζονται οι νέες γεωπολιτικές συμμαχίες στην περιοχή όπως ο άξονας Ελλάδα- Κύπρου- Ισραήλ και Ελλάδα-Κύπρου-Αιγύπτου εν αντιθέσει με μια Τουρκία η οποία δείχνει απομονωμένη λόγω και της μη συμμόρφωσής της στις επιταγές του Δικαίου της Θάλασσας.

Ένα ακόμα καινούριο ζήτημα είναι επίσης και αυτό της διαμετακόμισης του φυσικού αερίου από τα νέα κοιτάσματα της ΝΑ Μεσογείου. Ο αγωγός East Med, η κατασκευή τερματικού σταθμού υγροποίησης φυσικού αερίου στο Βασιλικό Λεμεσού και η επιλογή διάθεσης του φυσικού αερίου προς την Αίγυπτο είναι μερικές από τις επιλογές που έχουν τεθεί στο τραπέζι των συζητήσεων, με την τελευταία στην παρούσα φάση να αποτελεί τη πιο συμφέρουσα και άμεση λύση.

Τέλος, ο περιβαλλοντικός κίνδυνος από την σχεδιαζόμενη υπερεκμετάλλευση των κοιτασμάτων στη ΝΑ Μεσόγειο είναι ένας νέος αστάθμητος παράγοντας ο οποίος αν δεν παρθούν τα κατάλληλα μέτρα προστασίας και αν δεν υπάρξει μια ευρεία και ουσιαστική συνεργασία στην περιοχή μπορεί να απειλήσει τόσο το σπουδαίο και συνάμα είδη επιβαρυμένο μεσογειακό οικοσύστημα όσο και την οικονομία των παράκτιων κρατών.

Μέρος 1^ο Η Μεσόγειος ως Γεωπολιτικό και Ενεργειακό Σταυροδρόμι

Η Μεσόγειος Θάλασσα, Valk G. & Schenk P., c.1700. (πηγή: <http://www.sanderusmaps.com>)

Κεφάλαιο 1^ο Η Γεωπολιτική Σημασία της Μεσογείου και των Αγωγών Ενέργειας

1.1 Η Γεωγραφία και Γεωμορφολογία της Περιοχής

Η περιοχή της Μεσογείου Θάλασσας αποτελεί ίσως τη σημαντικότερη περιφερειακή θάλασσα όλου του πλανήτη¹ χωρίζοντας την Ευρώπη από την Αφρική, καθώς και από την Ασία στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Στο ευρύτερο θαλάσσιο μεσογειακό σύστημα περιλαμβάνεται ουσιαστικά και η περιοχή του Ευξείνου Πόντου ή Μαύρης Θάλασσας η οποία μέσω του Βοσπόρου, της Θάλασσας του Μαρμαρά και των Στενών του Τσανάκαλε στη Τουρκία, ενώνεται στο Αιγαίο Πέλαγος με την ευρύτερη μεσογειακή λεκάνη. Αυτή η σπουδαίας γεωστρατηγικής και γεωοικονομικής σημασίας θαλάσσια λεκάνη, ενώνεται στα δυτικά -μέσω του μόλις 13 χλμ πλάτους Στενού του Γιβραλτάρ- με τον Ατλαντικό ωκεανό και στην νοτιοανατολική της πλευρά -μέσω της τεχνητής Διώρυγας του Σουέζ (που ουσιαστικά

¹ Βλ. Τσάλτας, Γρ. Ι., «Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλάσσιων Φυσικών Πόρων στη Νοτιοανατολική

οριοθετεί την περιοχή της Αφρικής και της Ασίας)- με την Ερυθρά Θάλασσα και τον Ινδικό ωκεανό.²

Στη βόρεια πλευρά της λεκάνης απαντώνται οι τρεις ευρωπαϊκές μεσογειακές χερσόνησοι (Ιβηρική, Ιταλική και Βαλκανική), στη νότια, δηλαδή στην πλευρά της Αφρικής, η Τυνησιακή και η Κυρηναϊκή, ενώ νοτιοανατολικά βρίσκεται η Μικρασιατική χερσόνησος που αποτελεί τη σημερινή Τουρκία. Ως προς την έκτασή της, αυτή είναι της τάξης των 2.960.000 τ. χλμ, (με μέγιστο μήκος τα 3.860³ χλμ και πλάτος τα 600 χλμ.) αντιπροσωπεύοντας μόλις το 0,7% της παγκόσμιας συνολικής έκτασης των θαλασσών και ωκεανών. Το σχετικά μικρό πλάτος της το οποίο ερμηνεύεται περίπου στα 324 ν.μ ουσιαστικά δεν επιτρέπει την ύπαρξη ανοιχτής θάλασσας σε περίπτωση που όλα τα παράκτια κράτη της, θεσπίσουν Αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες της τάξης των 200 ν.μ. Το ίδιο επίσης ισχύει και αναφορικά με την απουσία ζώνης Κοινής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας τόσο σε περίπτωση που η οριοθετημένη υφαλοκρηπίδα των ενδιαφερομένων κρατών διαμορφωθεί με βάση τον σύγχρονο υπολογισμό της, δηλαδή τα 200 ν.μ. όσο και σε περιπτώσεις που το απώτερο όριο του υφαλοπλαισίου τους μπορεί να φτάσει ακόμη και τα 350 ν.μ.⁴

Αξιοπρόσεχτο στοιχείο της Μεσογείου είναι επίσης και η πολυνησιωτικότητα της καθώς απαντώνται περισσότερα από 13.500 νησιωτικά εδάφη κυρίως στις νοτιοανατολικές ευρωπαϊκές περιοχές όπως στην Αδριατική Θάλασσα, το Ιόνιο Πέλαγος και ιδίως στο Αιγαίο Πέλαγος στο οποίο αριθμούνται περισσότερα από 7.000 νησιά.⁵ Δύο εξ αυτών δε, (η Κύπρος και η Μάλτα) αποτελούν κυρίαρχα και ανεξάρτητα κράτη καθώς και κράτη-μέλη της Ε.Ε.⁶

Σύμφωνα πάντως με το άρθρο 122 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, η Μεσόγειος αποτελεί μια ημίκλειστη θάλασσα⁷ καθώς οι αποστάσεις ανάμεσα στα 20 κράτη που βρέχονται από αυτήν στο κύριο μέρος της, είναι σχετικά περιορισμένες. Έτσι, μετά την ολοκλήρωση χάραξης των απώτερων ορίων όλων των ζωνών εθνικής δικαιοδοσίας δεν απομένει ελεύθερος χώρος για Ζώνη Διεθνούς Θαλάσσιου Βυθού. Ως εκ τούτου, η Αρχή της Κοινής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας²³, όπως αυτή απορρέει από τις διατάξεις της Νέας Σύμβασης για το δίκαιο της θάλασσας και αναφέρεται κυρίως στους υποθαλάσσιους πλουτοπαραγωγικούς πόρους του βυθού και του υπεδάφους του, δεν δύναται να

² Βλ. Τσάλτας Γρ. Ι., Μαυρογένης Στ., Μπούρτζης Τηλ., Ροδοθεάτος Γερ., «*Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές*», Μια Γεωγραφική Προσέγγιση της Σύγχρονης Διεθνούς Κοινότητας, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2011, σελ. 156-157.

³ Δηλαδή 2.100 ν.μ.

⁴ Βλ. Τσάλτας Γρ. Ι., κ.ά., ό.π., σελ. 156-157.

⁵ Τα μεγαλύτερα σε γεωγραφική έκταση νησιά της Μεσογείου είναι η Σικελία και η Σαρδηνία (Ιταλία), η Κύπρος, η Κορσική (Γαλλία), η Κρήτη και η Εύβοια.

⁶ Βλ. Τσάλτας Γρ. Ι., κ.ά., ό.π., σελ. 156-157.

⁷ Το άρθρο 122 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας αναφέρει ως κλειστή ή ημίκλειστη θάλασσα: έναν κόλπο, λεκάνη ή θάλασσα η οποία περιβάλλεται από δύο ή περισσότερα κράτη και συνδέεται με άλλη θάλασσα ή με ωκεανό με μια στενή λωρίδα ή που αποτελείται εξ ολοκλήρου ή κατ' εξοχήν από τις αιγιαλίτιδες ζώνες και τις αποκλειστικές οικονομικές ζώνες δύο ή περισσότερων κρατών. Βλ. UNCLOS III, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf).

εφαρμοστεί στη Μεσόγειο και για περιοχές, ασφαλώς, έξω από τα όρια της εθνικής δικαιοδοσίας των παράκτιων κρατών.⁸

Από γεωμορφολογικής απόψεως, η υποθαλάσσια μεσογειακή περιοχή χωρίζεται σε δύο λεκάνες (δυτική και ανατολική⁹) στο μέσο των οποίων βρίσκεται μια μεγάλη υποθαλάσσια υφαλοράχη μεταξύ Τυνησίας και Ιταλίας. Το όλο γενικότερο μεσογειακό υποθαλάσσιο σύστημα είναι αυτό που δημιουργεί και τις συνθήκες ιδιαίτερης γεωμορφολογικής ανάπτυξης των θαλασσίων υποσυστημάτων των Βαλεαρίδων νήσων, της Λιγυρικής Θάλασσας, του Κόλπου της Σύρτης αλλά και του Αιγαίου Πελάγους. Ως προς το βάθος της, αυτό ποικίλει αναλόγως την περιοχή.¹⁰ Χαρακτηριστικά αβαθείς θάλασσες απαντώνται στην Αδριατική, στην περιοχή των εκβολών του Νείλου στην Αίγυπτο και στο Αιγαίο, ενώ το μεγαλύτερο βάθος της που είναι 5.120 μέτρα συναντάται νοτιοδυτικά του Ιονίου, 62 μίλια νοτιοανατολικά του ακρωτηρίου Ταινάρου.¹¹

Το μεγαλύτερο επιστημονικό ενδιαφέρον σχετικά με την αναζήτηση υδρογονανθράκων αναμφισβήτητα παρουσιάζεται στην Ανατολική Μεσόγειο, καθώς σε αυτή συναντώνται πολλά σημαντικά γεωλογικά φαινόμενα, όπως αυτό της Μεσογειακής Ράχης. Εκτός αυτών υπάρχουν και μεγάλες λεκάνες ιζηματογένεσης όπως η λεκάνη Λεβαντίνης και Ηροδότου, ο κώνος του Νείλου και το ηπειρωτικό μπλοκ του Ερατοσθένη.

Για τον λόγο αυτό, τελευταία στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, υπάρχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον για εκμετάλλευση των πεδίων υδρογονανθράκων που υπάρχουν στις λεκάνες Λεβαντίνης και Ηροδότου, με τα κράτη της περιοχής να προχωρούν τάχιστα σε υποθαλάσσιες έρευνες και παραχωρήσεις αδειών εκμετάλλευσης.

1.2 Ιστορική Αναδρομή

Από αρχαιοτάτων χρόνων είχε γίνει αντιληπτή η σπουδαιότητα του ευρύτερου μεσογειακού χώρου γεγονός που την κατέστησε ως το κέντρο του τότε γνωστού κόσμου. Το προσωνύμιο «κοιτίδα του πολιτισμού» δεν δόθηκε άστοχα σε αυτή, καθώς στις ακτές της διαμορφώθηκαν και αναπτύχθηκαν οι σημαντικότεροι και αρχαιότεροι πολιτισμοί του κόσμου όπως ο κυκλαδικός, ο μυκηναϊκός, ο μινωικός, ο

⁸ Βλ. Τσάλτας, Γρ. Ι., «Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλάσσιων Φυσικών Πόρων στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο», Εισήγηση στην Ημερίδα: Ελληνικοί Υδρογονάνθρακες: Από την Έρευνα στην Εκμετάλλευση, Αθήνα, 2012, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.academyofathens.gr/Documents/Tsaltas.pdf>).

⁹ Η δυτική είναι ομαλότερη στη διαμόρφωσή της απ' ό,τι η ανατολική.

¹⁰ Το μέσο βάθος της είναι 1.500 μέτρα.

¹¹ Βλ. Τσάλτας Γρ. Ι., κ.ά., ό.π., σελ. 156-157.

αιγυπτιακός, ο κλασικός ελληνικός και ο ρωμαϊκός.¹² Επιπλέον, αποτελεί την μήτρα που αναπτύχθηκαν οι τρεις σύγχρονες μονοθεϊστικές θρησκείες: η εβραϊκή, η χριστιανική και η μωαμεθανική.

Λαοί ιδιαίτερα εξωστρεφείς όπως οι Φοίνικες και αργότερα οι Έλληνες, δεν άργησαν να δημιουργήσουν αποικίες¹³ και να αναπτύξουν σημαντικά το εμπόριο στην ευρύτερη μεσογειακή λεκάνη διαδίδοντας τόσο τον πολιτισμό τους όσο και την σφαίρα επιρροής τους. Η εντός και η «καθ' ἡμᾶς θάλαττα» σύμφωνα με τον έλληνα γεωγράφο, φιλόσοφο και ιστορικό Στράβωνα, η μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση της μεσογειακής περιοχής «Mare Nostrum» των ρωμαίων¹⁴ δεν έπαψε ποτέ τα τελευταία 5.000 χρόνια να αποτελεί σημείο τριβής και διαμάχης επικράτησης συμφερόντων τόσο των λαών που την περιβάλλουν όσο και των σύγχρονων μεγάλων δυνάμεων. Αυτό δεν πρέπει να μας εκπλήσσει καθώς όποιος ελέγχει μια από τις σπουδαιότερες θάλασσες του πλανήτη προωθεί τα συμφέροντα του στην περιοχή και ισχυροποιεί τη θέση του στο διεθνές γίνεσθαι διαχρονικά.¹⁵

Μετά τη διάσπαση της αχανούς ρωμαϊκής αυτοκρατορίας σε δυτική και ανατολική αναπτύχθηκε ιδιαίτερα η δεύτερη, καθιστώντας τη για αρκετούς αιώνες ως κυρίαρχη δύναμη στη Μεσόγειο ιδίως στο ανατολικό της μέρος. Επί Ιουστινιανού, τον 6^ο μ.Χ αιώνα επιτεύχθηκε η επανάκτηση της Δύσης και η ενότητα της Μεσογείου η οποία όμως διασπάστηκε κατά τον 7^ο- 9^ο αι. μ.Χ με την κατάκτηση της Ισπανίας, της νότιας Ιταλίας, και των μεγάλων νήσων της Μεσογείου (όπως η Κρήτη, η Κύπρος, η Σικελία και η Ρόδος) από τους Άραβες.¹⁶

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί πόσο καταλυτικής σημασίας για την παγκόσμια ιστορία, υπήρξε το γεγονός της εξάπλωσης τον 7^ο αιώνα τόσο των Αράβων όσο και του Ισλάμ μέσω αυτών, στη Νότιο και Νοτιοανατολική Μεσόγειο.

Επιπλέον, η εμφάνιση από τον 6^ο έως τον 11^ο αιώνα στις ανατολικές περιοχές της Μεσογείου, ιδίως στη Μικρά Ασία και στον Πόντο, τουρανικών φύλλων όπως των Σελτζούκων Τούρκων, προερχόμενα από τις στέπες της Κεντρικής Ασίας άλλαξε τους συσχετισμούς και αποτέλεσε μια ακόμη απειλή για την Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Η ατυχής γι' αυτήν έκβαση της Μάχης του Μαντζικέρτ και η δημιουργία του Σουλτανάτου του Ρουμ το 1077 της απέσπασε ένα αρκετά μεγάλο μέρος της, συμπεριλαμβανομένων και των περιοχών της στην νοτιοανατολική

¹² Βλ. Παρίσης Ι. «Η Καθ' ἡμᾶς Θάλασσα», Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου, Εκδ. Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2013, σελ. 21.

¹³ Περιοχές που αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα οι ελληνικές αποικίες ήταν η δυτική Μικρά Ασία, τα παράλια του Ευξείνου Πόντου, η νότια Ιταλία συμπεριλαμβανομένης και της Σικελίας, η Ιβηρική Χερσόνησος και η νότια Γαλλία.

¹⁴ Εκτός από τους Ρωμαίους και τους αρχαίους Έλληνες, οι Καρχηδόνιοι και οι Σαρακηνοί προσπάθησαν και αυτοί να ασκήσουν την επιρροή τους στη Μεσόγειο.

¹⁵ Βλ. Παρίσης, ό.π, σελ. 21.

¹⁶ Τον 11^ο αιώνα επιτεύχθηκε το άνοιγμα της ανατολικής λεκάνης για τη Δύση με την απώθηση των Αράβων από τους Νορμανδούς.

Μεσόγειο. Η Δ΄ Σταυροφορία και η κατάληψη της Κωνσταντινούπολης το 1204 από τους δυτικούς επικύρωσε την κυριαρχία της Δύσης στην περιοχή έστω προσωρινά αφού καταλύθηκε η Βυζαντινή Αυτοκρατορία και στη θέση της ιδρύθηκε η Λατινική Αυτοκρατορία μέχρι το 1261. Το έτος αυτό, οι αυτοκράτορες της Νίκαιας κατέλυσαν την Λατινική Αυτοκρατορία, απελευθέρωσαν την Κωνσταντινούπολη και επανασύστησαν την Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.

Το 1453 ένα άλλο κεφάλαιο για την ιστορία της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου ξεκινά καθώς μετά από 1.100 χρόνια ζωής η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία καταλύθηκε από την Οθωμανική, η οποία και κυριάρχησε στον ευρύτερο χώρο της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου μέχρι και τις αρχές του προηγούμενου αιώνα.

Στους αμέσως επόμενους αιώνες, η περιοχή άρχισε να αποκτά ιδιαίτερο στρατηγικό ενδιαφέρον και πεδίο τριβής ιδίως για τους Γάλλους και τους Άγγλους αλλά και για τους Ρώσους. Για τους δεύτερους δε, το γεγονός ότι η συγκεκριμένη θάλασσα αποτελούσε το μόνο δρόμο προς τις Ινδίες τους οδηγούσε σε συνεχή προσπάθεια κατάληψης και ελέγχου συγκεκριμένων επιλεγμένων θέσεων στρατηγικής σημασίας που θα τους εξασφάλιζαν τόσο την ασφαλή δίοδο προς αυτές, όσο και την ανάπτυξη του εμπορίου τους. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, η Μεγάλη Βρετανία κατέλαβε το Γιβραλταρ το 1704, τη Μάλτα το 1800 και την Κύπρο το 1878.¹⁷

Για τον παραπάνω λόγο άλλωστε έγινε και η ανεπιτυχής εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο το 1798¹⁸. Ο ίδιος μέσω της επιδιωκόμενης κατάληψης και ελέγχου της περιοχής, ήθελε να προστατέψει τα γαλλικά εμπορικά συμφέροντα και να πλήξει καίρια την οικονομία και τα συμφέροντα της Αγγλίας καθιστώντας αμφίβολη την ασφαλή πρόσβαση των άγγλων στα αποικιακά εδάφη τους στην Ινδία.¹⁹

Παρόλη τη μεταξύ τους διαμάχη όμως, οι δύο χώρες ουκ ολίγες φορές συμμάχησαν για να αποτρέψουν την κάθοδο της Ρωσίας στη Μεσόγειο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συνεργασία τους εναντίον της Ρωσίας όταν η Τουρκία απειλούμενη από τον πασά της Αιγύπτου εστράφη για βοήθεια και προστασία προς αυτή, με αντάλλαγμα τη δίοδο των Ρώσων μέσω των Στενών το 1833.²⁰

Άλλο ένα σημαντικό γεγονός στην ιστορία της Μεσογείου αποτέλεσε η διάνοιξη της Διώρυγας του Σουέζ το 1869 αφού μέσω αυτής και παρακάμπτοντας ολόκληρη την αφρικανική ήπειρο, ένα πλοίο θα μπορούσε ταχύτατα να βρεθεί από τη Μεσόγειο στον Ινδικό Ωκεανό, τη Νοτιοανατολική Ασία και αντιστρόφως. Το γεγονός αυτό

¹⁷ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 22.

¹⁸ Στη γνωστή και ως μάχη του Νείλου το γαλλικό ναυτικό υπέστη βαριά ήττα από τον ισχυρό αγγλικό στόλο.

¹⁹ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 44.

²⁰ Νωρίτερα το 1809 υπήρξε απαίτηση της Αγγλίας προς την Υψηλή Πύλη να απαγορεύσει στα ρωσικά πολεμικά πλοία την δίοδο προς τη Μεσόγειο μέσω του Βοσπόρου και των Δαρδανελίων πράγμα που η Ρωσία επιθυμούσε διακαώς.

αναβάθμισε και ανέδειξε περαιτέρω τη γεωστρατηγική σημασία της Μεσογείου -και ασφαλώς της Αιγύπτου-, έδωσε νέα διάσταση στο παγκόσμιο θαλάσσιο εμπόριο και τις μεταφορές αλλά παράλληλα ενίσχυσε τον ανταγωνισμό μεταξύ Αγγλίας-Γαλλίας για τον έλεγχο της περιοχής και του θαλάσσιου εμπορίου.

Απόρροια αυτού του γεγονότος ήταν η επιδίωξη κατάληψης της Αιγύπτου από την Αγγλία το 1882 γεγονός που με την πάροδο των χρόνων πέτυχε και μονιμοποίησε. Έτσι το 1904 υπογράφεται διμερή συμφωνία με την Γαλλία η οποία αναγνωρίζει και παραιτείται από κάθε αξίωση επικυριαρχίας της Αιγύπτου, αρκούμενη στις βορειοδυτικές αφρικανικές της κτήσεις.²¹

Παράλληλα, νέοι ανταγωνιστές της Αγγλίας εμφανίζονται στην ευρύτερη περιοχή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το έντονο ενδιαφέρον της Γερμανίας για οικονομική εκμετάλλευση περιοχών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι Άγγλοι προσβλέποντας σε μια μελλοντική σύμμαχη με τους Νεότουρκους (1908) φάνηκαν διατεθειμένοι να τους υπερασπίσουν.²²

Την ίδια χρονιά επικράτησης των Νεότουρκων, η Αυστροουγγαρία καταλαμβάνει την Βοσνία και Ερζεγοβίνη και λίγο αργότερα κατά τον ιταλο-τουρκικό πόλεμο του 1911-1912 η Ιταλία κυριεύει τη Λιβύη η οποία γίνεται αποικία της. Διαμάχες επίσης υφίσταντο και στην περιοχή της Αδριατικής και της Αλβανίας μεταξύ της Ιταλίας και του Οίκου των Αψβούργων διότι οι τελευταίοι, βοηθούμενοι και από τους γερμανούς, επεδίωκαν διακαώς έξοδο προς τη Μεσόγειο.²³

Το θέατρο των επιχειρήσεων και ο σκληρός ανταγωνισμός για επικράτηση στην περιοχή δεν σταματά όμως εδώ. Οι νίκες των βαλκανικών κρατών το 1912-1913 κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σταματούν τις βλέψεις της Αυστροουγγαρίας για σιδηροδρομική σύνδεση Βοσνίας- Θεσσαλονίκης και έξοδο των κεντρικών ευρωπαϊκών κρατών στη Μεσόγειο. Παράλληλα η δημιουργία αλβανικού κράτους το 1912 ανέστειλε τις σερβικές επιδιώξεις για έξοδο προς την Αδριατική.²⁴

Στη συνέχεια, μετά τον καταστροφικό Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο παρατηρείται σημαντική ανάπτυξη του ιταλικού ναυτικού γεγονός που εμβαθύνει τον ανταγωνισμό της με την Αγγλία στη Μεσόγειο. Μετά από διαπραγματεύσεις επιχειρήθηκε κάποιας μορφής συνεννόηση και αμοιβαία αναγνώριση της ζωτικής, για τα συμφέροντα τους, σημασίας της Μεσογείου Θαλάσσης. Στον δε Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο ναυτικός έλεγχος της Μεσογείου και των στρατηγικών της σημείων αποτέλεσε πεδίο τριβής κυρίως μεταξύ Βρετανίας και Γερμανίας διότι χωρίς αυτόν δεν μπορούσε να εξασφαλιστεί η ενίσχυση των επιχειρήσεών τους στη Βόρεια Αφρική.²⁵

²¹ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 44.

²² Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 44-45.

²³ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 45.

²⁴ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 45.

²⁵ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 45.

Μετά τον επίσης καταστροφικό για όλη την ανθρωπότητα Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ένα νέο κεφάλαιο της ιστορίας αρχίζει με τη δημιουργία δύο μεγάλων στρατιωτικών συμμαχιών, του Ν.Α.Τ.Ο. και των χωρών που αποτελούσαν το Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου (1945-1990) η περιοχή της Μεσογείου αποτέλεσε τη νότια πλευρά της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Η παρουσία των Η.Π.Α. μέσω ναυτικών βάσεων και άλλων στρατιωτικών εγκαταστάσεων καθώς και μέσω του 6^{ου} Αμερικανικού Στόλου έγινε ισχυρή. Παράλληλα και η αισθητή παρουσία του ρωσικού στόλου κατά τη δεκαετία του 1980 στη Μεσόγειο, υπενθύμιζε τον σκληρό ανταγωνισμό για επικράτηση και διαφύλαξη των ζωτικών τους συμφερόντων.²⁶

Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης στις αρχές της τελευταίας δεκαετίας του προηγούμενου αιώνα και την ηγεμονία των Η.Π.Α. και του Ν.Α.Τ.Ο. γενικότερα, οι συσχετισμοί δυνάμεων αλλάζουν. Επιπλέον, την ίδια εποχή εμφανίζονται από τη μεριά του αραβικού κόσμου ισλαμικά εξτρεμιστικά κινήματα ορμώμενα από ακραίο φονταμενταλισμό που έχουν ως στόχο τους, τη Δύση και τα συμφέροντα της.

Η τρομοκρατία εμφανίζεται πλέον ως ο υπ' αριθμόν ένα εχθρός, όμως δεν είναι και ο μόνος που απειλεί τη σταθερότητα και την ασφάλεια της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου. Η παράνομη διακίνηση όπλων, η ανεξέλεγκτη μετανάστευση, οι συνεχείς συγκρούσεις και η αστάθεια που παρατηρείται μετά το φαινόμενο της Αραβικής Άνοιξης, είναι μερικές μόνο εκφάνσεις αυτών των απειλών. Στα ανοικτά χρόνια ανεπίλυτα προβλήματα που ταλανίζουν την περιοχή όπως το Κυπριακό Ζήτημα, το Παλαιστινιακό και οι αραβοϊσραηλινές διενέξεις, προστίθενται συνεχώς νέα, με σημαντικότερα τον εμφύλιο στη Συρία και την εμφάνιση του Ισλαμικού Κράτους²⁷ καθώς και τις διαρκείς απειλές της Τουρκίας σε βάρος των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας σχετικά με την εκμετάλλευση της ΑΟΖ της.

Το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια ανακαλύφθηκαν σπουδαία κοιτάσματα φυσικού αερίου εντός της κυπριακής και ισραηλινής ΑΟΖ, αφενός έχει αλλάξει τα γεωστρατηγικά μεγέθη και δεδομένα της Ανατολικής Μεσογείου όπως και τις ισορροπίες ισχύος και αφετέρου δεν περνά απαρατήρητο από το σχεδιασμό των πολιτικών των ισχυρών κρατών και οργανισμών. Η ενέργεια, όπως θα διαπιστωθεί στη συνέχεια διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για τα κράτη, είναι παράγοντας ισχύος και συνεργασιών ενώ η ασφαλή ενεργειακή τροφοδοσία μεγάλων αγορών όπως η ευρωπαϊκή, κρίνεται απαραίτητη για την ανάπτυξη αυτών. Η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της Ανατολικής Μεσογείου σίγουρα θα είναι στο προσκήνιο για αρκετά χρόνια μέχρις ότου όλα τα κράτη της περιοχής να αποδεχτούν όσα ορίζει τόσο το συμβατικό όσο και το εθιμικό διεθνές δίκαιο και μέχρις ότου επιδείξουν πραγματική θέληση για συνεργασία. Μόνο τότε θα μπορούμε να μιλάμε για ουσιαστική θέληση ειρηνικής συνύπαρξης και κοινής ευημερίας στην περιοχή μας.

²⁶ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 45.

²⁷ Εξαιτίας αυτών η παράνομη μετανάστευση προς της Ευρώπη έχει πάρει ανεξέλεγκτες διαστάσεις.

1.3 Το Μεσογειακό Στρατηγικό Περιβάλλον

Το στρατηγικό περιβάλλον μιας χώρας είναι ο χώρος μέσα στον οποίο η ηγεσία της βρίσκεται σε καθεστώς αλληλεπίδρασης τόσο με άλλα κράτη όσο και με μη κρατικούς δρώντες στοχεύοντας στην προαγωγή της ευημερίας. Αυτό συνίσταται από το πλαίσιο που διαμορφώνεται από διάφορες φυσικές και εξωτερικές καταστάσεις, τάσεις σχέσεις, υποθέσεις, ευκαιρίες, απειλές αλληλεπιδράσεις και επενέργειες, επηρεάζοντας σημαντικά την επιτυχία μιας χώρας σε σχέση με τον φυσικό κόσμο, άλλα κράτη ή μη κρατικούς δρώντες, τυχαία γεγονότα και προοπτικές.²⁸

Σημαντικό στοιχείο μελέτης του στρατηγικού περιβάλλοντος παίζει ο παράγοντας γεωγραφία καθώς η γνώση της μας βοηθά να κατανοήσουμε πως λειτουργεί το διεθνές σύστημα. Η γεωγραφία αποτελεί μια σταθερά η οποία επιβάλλει περιορισμούς, καθορίζει την ανάπτυξη των κρατών, την οικονομία τους, την ισχύ τους και την αλληλεπίδραση στην ευρύτερη γειτονία τους. Επομένως, η γεωγραφική θέση ενός κράτους καθορίζει και τη γεωπολιτική του σημασία και ισχύ επηρεάζοντας τις εθνικές του ικανότητες και την κατεύθυνση της εξωτερικής του πολιτικής.²⁹

Η γεωγραφική θέση σε συνδυασμό με το οικονομικό δυναμικό του κράτους (οικονομική του ανάπτυξη και πλουτοπαραγωγικός του πλούτος) αποτελούν τη γεωοικονομία του χώρου. Ενώ ο συνδυασμός της πρώτης με την όποια ισχύ του ιδίως τη στρατιωτική, αποτελούν τη γεωστρατηγική του χώρου. Αυτοί οι δύο όροι δηλαδή η γεωοικονομία και η γεωστρατηγική αποτελούν και τους βασικούς πυλώνες της γεωπολιτικής επιστήμης.³⁰

Το μεσογειακό στρατηγικό περιβάλλον παρουσιάζει πολλές αντιθέσεις και διαφοροποιήσεις ενώ χαρακτηρίζεται από αρκετά σημεία ανάφλεξης, κρίσεων και συγκρούσεων. Η σταθερότητα που παρατηρείται στη βόρεια πλευρά της η οποία έχει επέλθει με τη δημιουργία θεσμών (π.χ. Ε.Ε.), την έμφαση στη Δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη συνεργασία, έρχεται σε αντίθεση με τις συνθήκες συγκρούσεων, εμφυλίων, θρησκευτικού μίσους, πολιτιστικών συγκρούσεων, καταπάτησης των ανθρωπίνων ελευθεριών και απολυταρχισμού που παρατηρείται σε πλείστα μεσογειακά κράτη την νότιας πλευράς της. Τα περισσότερα ζητήματα ασφάλειας στην περιοχή της Μεσογείου είναι διακρατικής φύσης υπό τον όρο ότι επηρεάζουν της ασφάλεια της ευρύτερης περιοχής και για να αντιμετωπιστούν απαιτείται διακρατική συνεργασία. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και των κυκλωμάτων διακίνησης ανθρώπων, ναρκωτικών και όπλων.³¹

²⁸ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ.29.

²⁹ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ.30.

³⁰ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 31.

³¹ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 37-42.

Τα προβλήματα ασφάλειας στο μεσογειακό χώρο θα μπορούσαν να χωριστούν σε «ήπια» και «σκληρά». Τα μεν πρώτα αναφέρονται κυρίως σε αυτά του θρησκευτικού μίσους και της ανεξέλεγκτης μετανάστευσης, ενώ στα δεύτερα κατατάσσονται προβλήματα ασφαλείας στον στρατιωτικό και αμυντικό τομέα. Λόγω της ποικιλομορφίας τους επίσης πολλές φορές δύναται να λάβουν τη μορφή πολιτικής βίας, τρομοκρατικών επιθέσεων ακόμα και τη μορφή διασποράς όπλων μαζικής καταστροφής.³²

Για την άμβλυνση των όποιων αντιθέσεων και ανισοτήτων αλλά και για την εδραίωση της ασφάλειας και της σταθερότητας στην περιοχή, η Ε.Ε. έχει αναλάβει πρωτοβουλίες προσέγγισης και περιφερειακής συνεργασίας με τις χώρες της νότιας ακτής. Ο Ευρω-αραβικός διάλογος, η Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στη Μεσόγειο, η Πρωτοβουλία 5+5, το Μεσογειακό Φόρουμ, η Ευρωμεσογειακή Εταιρική Σχέση, η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας και η Ένωση για τη Μεσόγειο αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα.

Για την Ε.Ε., οι λόγοι ενδιαφέροντος για τη Μεσόγειο είναι κατά βάση η γεωγραφική γειτνίαση, τα κύματα μετανάστευσης προς αυτή, το ζήτημα του Ισλάμ (τόσο ως εσωτερικό θέμα όσο και ως αντικείμενο εξωτερικής πολιτικής), κυρίως δε οι οικονομικές σχέσεις και η εξάρτησή της από τις ενεργειακές πρώτες ύλες της ευρύτερης περιοχής.

Η θάλασσα της Μεσογείου επίσης αποτελεί τη σημαντικότερη περιοχή ανάπτυξης της παγκόσμιας εμπορικής ναυτιλίας μέρος της οποίας αφορά και τη μεταφορά ενεργειακών πόρων. Ιδίως δε, για την Ε.Ε. διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στην οικονομική της ανάπτυξη καθώς μέσω αυτής διέρχεται το μεγαλύτερο μέρος της ενεργειακής της τροφοδοσίας. Συγκεκριμένα το 65% των εισαγωγών της σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο διεξάγεται είτε με υποθαλάσσιους αγωγούς μεταφοράς ενέργειας είτε μέσω δεξαμενοπλοίων. Επομένως το ζήτημα της ενεργειακής της ασφάλειας, επηρεάζεται άμεσα από την κατάσταση που επικρατεί στη Μεσόγειο. Η ασφάλεια όμως και το σταθερό περιβάλλον δεν αφορά μόνο τις χώρες εισαγωγής αλλά και τις εξαγωγικές για την ομαλή και απρόσκοπτη διακίνηση των ενεργειακών τους πόρων.³³

Εν κατακλείδι, η διαμόρφωσή του μεσογειακού στρατηγικού περιβάλλοντος επηρεάζεται από τις πολιτικές, τις δράσεις, τις συνεργασίες και τις όποιες αντιπαραθέσεις των χωρών που την περιβάλλουν αλλά και από τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων. Ουσιαστικά από την Ευρωπαϊκή Ένωση στη βόρεια ακτή, από τα αραβικά κράτη στη νότια και νοτιοανατολική πλευρά της, από την Τουρκία, το Ισραήλ αλλά και από μεγάλες δυνάμεις όπως οι Η.Π.Α. και η Ρωσία οι οποίες με τον ένα ή τον άλλο τρόπο επιδιώκουν την παρουσία τους στην περιοχή.³⁴

³² Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 37-42.

³³ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 37-42.

³⁴ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 37.

Το γεγονός ότι αποτελεί περιοχή πλούσια σε ενεργειακούς πόρους και μεταφοράς ενέργειας διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη μορφή του γεωστρατηγικού περιβάλλοντος τόσο της Ευρώπης όσο και της ευρύτερης περιοχής.

1.4 Παραγωγή και Διάθεση των Στρατηγικών Ενεργειακών Πόρων

Διαχρονικά η κατοχή, ο έλεγχος και η δυνατότητα εκμετάλλευσης ενεργειακών πρώτων υλών υπήρξε στοιχείο στρατηγικής και παράγοντας ισχύος για κάθε κράτος δίνοντας του πλεονέκτημα στις διακρατικές σχέσεις και στην άσκηση της εξωτερικής του πολιτικής. Αυτό γίνεται κατανοητό διότι αυτές συμβάλλουν στην ενεργειακή του ασφάλεια, στην οικονομική ανάπτυξη, στη βιομηχανική παραγωγή αλλά και στην απόκτηση πλούτου, πολιτικής και στρατιωτικής ισχύος. Επομένως ο χαρακτηρισμός στρατηγικές προσδίδει όλα αυτά τα πλεονεκτήματα που μπορεί να απολαύσει ένα κράτος από τις ενεργειακές πρώτες ύλες που κατέχει, ελέγχει και διαχειρίζεται.³⁵

Ο μεσογειακός χώρος αποτελεί χώρο παραγωγής, διέλευσης και διακίνησης των ενεργειακών φυσικών πόρων επηρεάζοντας καταλυτικά το μεσογειακό περιβάλλον. Συγκεκριμένα στη Μεσόγειο βρίσκονται δύο από τις σημαντικότερες παγκοσμίως γεωοικονομικές ζώνες παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου (Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική).

Οι σημαντικότερες παραγωγές χώρες πετρελαίου και φυσικού αερίου όλης της Αφρικής είναι η Αλγερία, η Λιβύη και η Νιγηρία. Στη δε Μέση Ανατολή βρίσκεται η Σαουδική Αραβία η οποία αποτελεί και τον μεγαλύτερο παραγωγό πετρελαίου στον κόσμο και ένα μεγάλο μέρος αυτού διοχετεύεται στις υπόλοιπες χώρες μέσω της Μεσογείου. Από τη δυτική Μεσόγειο επίσης ξεκινούν πέντε υποθαλάσσιοι αγωγοί φυσικού αερίου προς την Ευρώπη. Παράλληλα, στην ανατολική ακτή της καταλήγουν αρκετοί αγωγοί που διοχετεύουν πετρέλαιο και φυσικό αέριο από τις περιοχές της Κασπίας, του Καυκάσου και της Μέσης Ανατολής ενώ στη νότια ακτή της Μεσογείου έχουν δημιουργηθεί περισσότερα από δέκα σημεία κατάληξης αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου καθώς και οι σχετικές εγκαταστάσεις για την διοχέτευση των ενεργειακών φυσικών πόρων της περιοχής στην γειτονική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική.³⁶

Επιπλέον, σύμφωνα και με στοιχεία διεθνών οργανισμών, αυτή αποτελεί μια περιοχή με μεγάλη κυκλοφορία κυρίως από τη μεταφορά ενεργειακών πόρων από τα λιμάνια της Ανατολικής Μεσογείου. Συγκεκριμένα στοιχεία σχετικής Έκθεσης του UNEP το 2006 αναφέρουν ότι παρατηρήθηκαν 4.224 διελεύσεις πετρελαιοφόρων τα

³⁵ Βλ. Παρίσης, ό.π., σελ. 105.

³⁶ Βλ. Παρίσης, ό.π., σελ. 107.

οποία μετέφεραν 421 εκατομμύρια τόνους πετρελαίου με 457 από αυτές να αφορούν κινήσεις με προορισμό μη μεσογειακά λιμάνια.³⁷

Αγωγοί Φυσικού Αερίου της Βορειοδυτικής Αφρικής που τροφοδοτούν την Ευρώπη. (πηγή: www.marefa.org)

1.4.1 Βόρεια Αφρική

Η περιοχή της Βόρειας Αφρικής είναι μια σημαντική πλουτοπαραγωγική περιοχή φυσικών πόρων και σημαντικός ενεργειακός τροφοδότης της Ευρώπης. Αναμφισβήτητα, η Αλγερία αποτελεί την κυριότερη παραγωγό, ιδίως φυσικού αερίου (60 bcm) αλλά και πετρελαίου γεγονός που την κατατάσσει στην έβδομη θέση σε κοιτάσματα φυσικού αερίου, στην τέταρτη θέση ως εξαγωγέας αερίου και στην δέκατη έκτη θέση σε κοιτάσματα πετρελαίου παγκοσμίως. Κατά συνέπεια οι

³⁷ Στις διελεύσεις αυτές θα πρέπει να προστεθούν και αυτές που αφορούν την μεταφορά υγροποιημένου φυσικού αερίου από λιμάνια της νότια Μεσογείου προς λιμάνια της βόρειας ακτής της. (βλ. Παρίσης, ό.π., σελ. 105-106.)

ενεργειακές πρώτες ύλες της χώρας παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της οικονομίας της αφού τα έσοδα από αυτές αποτελούν το 30% του ΑΕΠ της.³⁸

Τα πετρελαϊκά της αποθέματα ανέρχονται σε 12,3 δισεκατομμύρια βαρέλια γεγονός που την κατατάσσει τρίτη μεγαλύτερη πετρελαιοπαραγωγό χώρα της Αφρικής και δεύτερη στη Βόρεια Αφρική. Τα σπουδαιότερα κοιτάσματά της, βρίσκονται κυρίως πλησίον των συνόρων με την Τυνησία και τη Λιβύη. Για τη διύλιση αυτού, την υδροποίηση του φυσικού της αερίου αλλά και τη διοχέτευση αυτών στις αγορές, χρησιμοποιεί επτά τερματικούς σταθμούς επί της μεσογειακής ακτής. Εκτός αυτών των σταθμών, τέσσερις αγωγοί φυσικού αερίου διασχίζουν υποθαλασσίως τη Δυτική Μεσόγειο και διοχετεύουν στην Ευρώπη φυσικό αέριο προερχόμενο κυρίως από το τεράστιο πεδίο εξόρυξης φυσικού αερίου Χασί Ρμελ που βρίσκεται στο κέντρο της βόρειας πλευράς της χώρας.³⁹

Συγκεκριμένα, ο αγωγός **Trans- Mediterranean⁴⁰ (TransMed)** (του οποίου η πρώτη φάση κατασκευάστηκε μεταξύ 1978-1983 και η δεύτερη μεταξύ 1991-1994) συνδέει τη χώρα με τη Σικελία μέσω της Τυνησίας και στη συνέχεια αναπτύσσεται στην ιταλική χερσόνησο ενώ μέσω μιας επέκτασης τροφοδοτεί και τη Σλοβενία. Το υποθαλάσσιο τμήμα του αρχίζει από την πόλη El Haouaria στο βορειοανατολικό άκρο της Τυνησίας, διέρχεται το στενό της Σικελίας και καταλήγει στην περιοχή της πόλης Mazara del Vallo στη νοτιοδυτική Σικελία διανύοντας 155 χιλιόμετρα. Ο αγωγός περιλαμβάνει 3 γραμμές διαμέτρου 20 ιντσών και άλλες δύο 26 ιντσών. Τέλος η Trans Mediterranean Pipeline Company (TMPC) αποτελεί μια κοινοπραξία μεταξύ της ιταλικής ENI και της αλγερινής Sonatrach η οποία λειτουργεί το συγκεκριμένο τμήμα.⁴¹

Ο αγωγός **Maghreb – Europe⁴² (MEG)** άρχισε να λειτουργεί το 1996 και συνδέει το γιγάντιο πεδίο Χασί Ρμελ με την Κόρντομπα της Ισπανίας μέσω Μαρόκου ενώ στη συνέχεια το αέριο διοχετεύεται στα υπάρχοντα δίκτυα φυσικού αερίου της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Ο αγωγός έχει μήκος 1.450 χιλιόμετρα και αποτελείται από πέντε τμήματα: της Αλγερίας μήκους 530 χλμ, του Μαρόκου μήκους 540 χλμ, της Ανδαλουσίας, της Ανδαλουσίας – Πορτογαλίας και τέλος το υποθαλάσσιο μήκους 45 χλμ που συνδέει τις δύο ακτές του Στενού του Γιβραλτάρ.⁴³

Το 2011 επίσης τέθηκε σε λειτουργία ο υποβρύχιος αγωγός φυσικού αερίου **Medgaz** ο οποίος συνδέει το αλγερινό λιμάνι Beni Saf με την Ισπανία, διανύει 210 χλμ και έχει διάμετρο 24 ίντσες. Η δημιουργία αυτού του αγωγού από μια κοινοπραξία

³⁸ Βλ. Παρίσης, ό.π., σελ. 115.

³⁹ Βλ. Παρίσης, ό.π., σελ. 115

⁴⁰ Από το 2000 ονομάζεται Enrico Mattei.

⁴¹ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 118.

⁴² Ονομάζεται και Pedro Duran Farrel .

⁴³ Το συγκεκριμένο τμήμα διαχειρίζονται από κοινού οι ισπανικές εταιρείες Enagas και Transgas και το μαροκινό δημόσιο. Βλ. Παρίσης ό.π. σελ. 118.

επτά διεθνών εξειδικευμένων εταιριών χαιρετίστηκε από την Ε.Ε. ως ένας αγωγός που θα παρέχει σταθερό και σίγουρο ενεργειακό εφοδιασμό σ' αυτήν.⁴⁴

Η διαδρομή που ακολουθεί ο αγωγός GALSI από το El Kala στην Ιταλία. (πηγή: <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/algeria-sardinia-italy-gas-pipeline-galsi/>)

Ο αγωγός φυσικού αερίου **GALSI**⁴⁵ συνδέει την Αλγερία με την Ιταλία μέσω της Σαρδηνίας. Ξεκινά και αυτός από την περιοχή εξόρυξης Χασί Ρμελ, διασχίζει χερσαία 640 χλμ καταλήγοντας στο λιμάνι El Kala, 16 χλμ δυτικά των συνόρων με την Τυνησία. Από το σημείο αυτό αρχίζει το υποθαλάσσιο τμήμα του μήκους 310 χλμ και μεγίστου βάθους 2.885 μέτρων με προορισμό το Πόρτο Μπόττε της Σαρδηνίας. Από εκεί συνεχίζει βόρεια περί τα 300 χλμ μέχρι την Όλμπια και στη συνέχεια υποθαλασσίως διοχετεύεται στην ιταλική ενδοχώρα στο ύψος της Τοσκάνης.⁴⁶ Η χωρητικότητα του αγωγού είναι 8 bcm φυσικού αερίου το χρόνο και αναμένεται να λειτουργήσει το 2018.⁴⁷

Ένας άλλος σημαντικός αγωγός που υλοποιείται είναι ο **Trans-Saharan** γνωστός και ως **Trans-African ή NIGAL**. Ο συγκεκριμένος αγωγός αποτελεί ένα φιλόδοξο σχέδιο και επιδιώκει να συνδέσει την πόλη Warri της Νιγηρίας με το αλγερινό κοιτάσμα Χασί Ρμελ και από εκεί, μέσω των υφιστάμενων αγωγών, με την μεσογειακή ακτή της χώρας. Το μήκος του αποτελείται από 4.500 χλμ⁴⁸ και υπολογίζεται ότι θα μεταφέρει περίπου 30 bcm φυσικό αέριο το χρόνο.

⁴⁴ Βλ. Medgaz Technical Summary, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

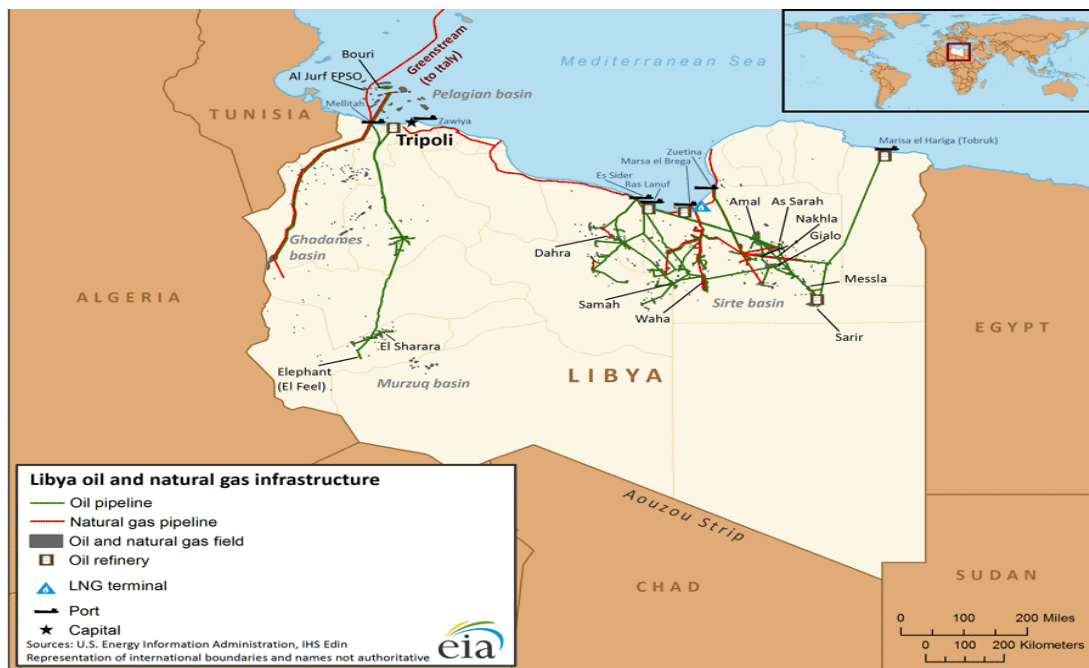
(http://www.medgaz.com/medgaz/pages/datos_significativos-eng.htm) .

⁴⁵ Το πλήρες όνομα του προγράμματος είναι Gas-pipeline Algeria- Sardinia-Italy.

⁴⁶ Βλ. Algeria Sardinia Italy Gas Pipeline (Galsi),Algeria, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/algeria-sardinia-italy-gas-pipeline-galsi/>).

⁴⁷ Βλ. GALSI Pipeline, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.edison.it/en/galsi-pipeline>).

⁴⁸ 2.500 χλμ στο έδαφος της Αλγερίας, 750 χλμ στο έδαφος του Νίγηρα και τα υπόλοιπα 1.300 στη περιοχή της Νιγηρίας. Βλ. PROJECT NIGAL, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.mem-algeria.org/francais/index.php?page=presentation_nigal).

Η ενεργειακή υποδομή της Λιβύης. (πηγή: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=ly>)

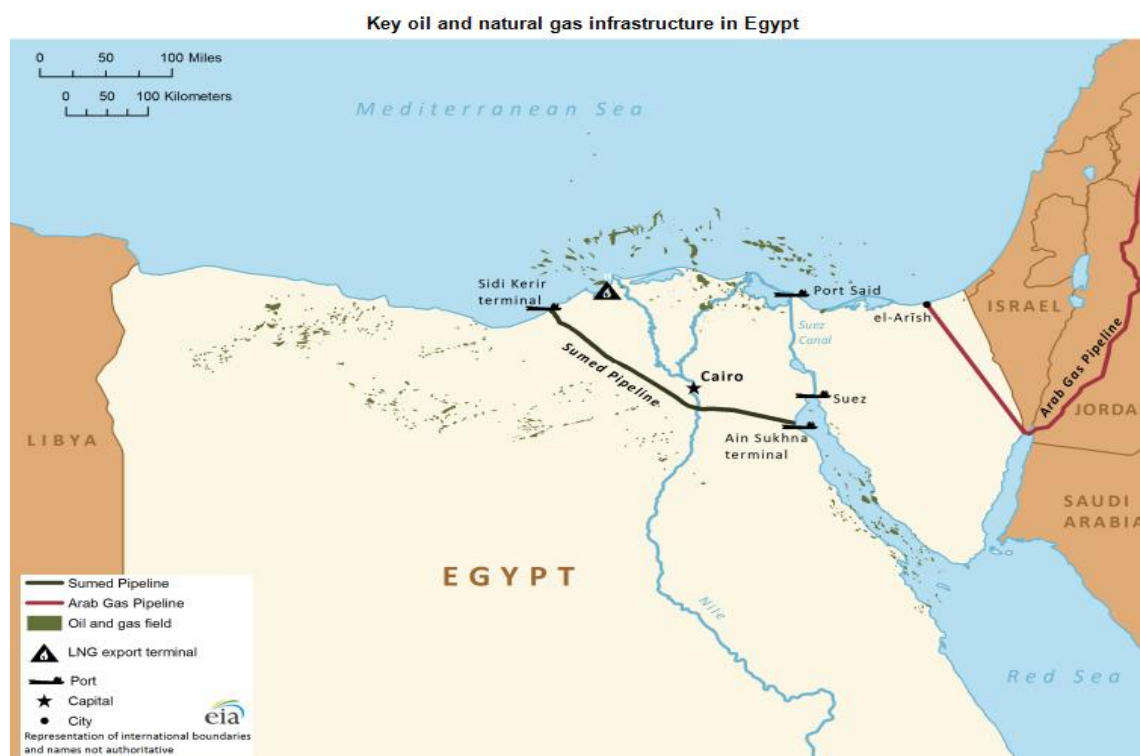
Όσον αφορά τους υδρογονάνθρακες της Λιβύης το ενδιαφέρον εστιάζεται κυρίως στα κοιτάσματα πετρελαίου που υπάρχουν, καθιστώντας την ως τη χώρα με τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου σε ολόκληρη την αφρικανική ήπειρο. Το 80% αυτών των αποθεμάτων βρίσκονται στη λεκάνη της Σύρτης. Από αυτή την περιοχή αντλείται και το 90% του παραγόμενου λιβυκού πετρελαίου, το οποίο συνεισφέρει στο ΑΕΠ της κατά 25%. Τόσο η Λιβύη όσο και η Αλγερία υπολογίζεται ότι θα εξάγουν υδρογονάνθρακες και μετά το 2030. Το γεγονός ότι κατέχει κοιτάσματα πετρελαίου υψηλής ποιότητας σε συνδυασμό με το χαμηλό κόστος άντλησης και την εγγύτητα με την Ευρώπη την καθιστά ως ιδιαίτερα ελκυστική πετρελαϊκή περιοχή. Παρόλα αυτά παραμένει ανεξερεύνητη σε μεγάλο ποσοστό καθώς μόνο το 25% της χώρας καλύπτεται από αντίστοιχες συμφωνίες έρευνας και εκμετάλλευσης με πετρελαϊκές εταιρίες.⁴⁹

Εκτός από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο παίζει ρόλο στην ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας. Ο αγωγός **Greenstream** είναι ένας υποθαλάσσιος αγωγός φυσικού αερίου μήκους 520 χμλ⁵⁰ και βάθους 1.127 μέτρων ο οποίος συνδέει τη Λιβύη με την Ιταλική χερσόνησο μέσω της Σικελίας. Η διάμετρος του είναι 32 ίντσες και μεταφέρει 8 bcm φυσικού αερίου το χρόνο. Η κατασκευή του ξεκίνησε το 2003. Ξεκινά από τη Mellitah στο δυτικό άκρο της χώρας, διέρχεται δυτικά της Μάλτας και καταλήγει στη Γέλα της Σικελίας στην οποία έχουν δημιουργηθεί μεγάλες εγκαταστάσεις αποθήκευσης πετρελαίου και φυσικού αερίου όπως και διυλιστήρια από την ιταλική εταιρία εξερεύνησης και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων ENI. Ο

⁴⁹ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 115.

⁵⁰ Αποτελεί τον μεγαλύτερο σε μήκος υποθαλάσσιο αγωγό της Μεσογείου.

αγωγός αποτελεί μέρος του σχεδίου West Libyan Gas⁵¹ μεταξύ της ιταλικής ENI⁵² και της κρατικής λιβανικής εταιρίας National Oil Corporation (NOC).⁵³

Η ενεργειακή υποδομή της Αιγύπτου. Με πράσινο χρώμα διακρίνονται τα πεδία στα οποία υπάρχουν σημαντικές ποσότητες υδρογονανθράκων. (πηγή: <http://www.eia.gov/todayinenergy/detail.cfm?id=12371>)

Η Αίγυπτος επίσης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις διεθνείς αγορές ενέργειας τόσο λόγω της διώρυγας του Σουέζ όσο και της ύπαρξης των αγωγών **Σουέζ – Μεσόγειος** (γνωστός και ως **SUMED**) και του **Αραβικού Αγωγού Αερίου**. Στο λιμάνι του Sidi Kerir δυτικά της Αλεξάνδρειας καταλήγει ο αγωγός πετρελαίου SUMED ο οποίος ενώνει τον κόλπο του Σουέζ με τη Μεσόγειο αποτελώντας μια εναλλακτική δίοδο διοχέτευσης του αργού πετρελαίου του Κόλπου προς τις διεθνείς αγορές. Το μήκος του είναι 320χλμ και αποτελείται από δύο παράλληλους αγωγούς 42 ιντσών χωρητικότητας 2,3 εκατομμυρίων βαρελιών τη μέρα. Επίσης, η χώρα διαθέτει σημαντικά αποθέματα υδρογονανθράκων καθιστώντας την δεύτερη παραγωγό φυσικού αερίου σε ολόκληρη την αφρικανική ήπειρο. Συγκεκριμένα στα

⁵¹ Το σχέδιο αποτελεί το πρώτο πρόγραμμα εκμετάλλευσης ΦΑ που προέρχεται από τη Λιβύη.

⁵² Η ENI κατέχει το 50% του Project.

⁵³Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 119.

σύνορα με τη Λιβύη εκτιμάται ότι υπάρχουν 4,8 δισεκατομμύρια βαρέλια πετρελαϊκών κοιτασμάτων που όμως λόγω της ύπαρξης από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο εκατομμυρίων ναρκών στη συγκεκριμένη περιοχή, δεν επιτρέπεται η άμεση εκμετάλλευσή τους.⁵⁴

Την τελευταία δεκαετία αναπτύχθηκε ταχύτατα στον τομέα παραγωγής και διακίνησης φυσικού αερίου. Στη μεσογειακή της ακτή, ιδίως στη περιοχή βορείως του Νείλου, υπάρχουν σημαντικά κοιτάσματα φυσικού αερίου καθώς και εγκαταστάσεις άντλησης. Για την αξιοποίηση του φυσικού της αερίου ιδρύθηκε το 2001 η Egyptian Natural Gas Holding Company (EGAS) καταδεικνύοντας τόσο την σημασία των αποθεμάτων της όσο και την επιθυμία του κεντρικού κράτους για αξιοποίηση τους. Επιπλέον έχει προβεί στην υπογραφή αρκετών ενεργειακών συμφωνιών με τα όμορα κράτη της περιοχής της.⁵⁵

Τέλος εκτός από τις μεσογειακές χώρες της βόρειας Αφρικής, και το Σουδάν είναι πλούσιο σε αποθέματα υδρογονανθράκων ιδίως πετρελαίου, τα οποία ανακαλύφθηκαν στο κεντρικό τμήμα της χώρας⁵⁶, στα τέλη της έβδομης δεκαετίας του προηγούμενου αιώνα. Στα ενεργειακά ζητήματα της χώρας καίριο ρόλο διαδραματίζει η Κίνα καθώς εκτός της ηλεκτροπαραγωγής, αρκετές κινεζικές εταιρείες έχουν αναλάβει την εκμετάλλευση και διάθεση των κοιτασμάτων της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κατασκευή αγωγού πετρελαίου από τα κοιτάσματα του Άνω Νείλου προς το λιμάνι Port Soudan στην Ερυθρά Θάλασσα..⁵⁷ Η εγχώρια παραγωγή καλύπτει την εγχώρια κατανάλωση ενώ οι εξαγωγές τις τα τελευταία χρόνια σημείωσαν αύξηση.⁵⁸

⁵⁴ Ήδη εκτιμάται ότι έχει εκκαθαριστεί η περιοχή από τις νάρκες σε ποσοστό 25%. Βλ. Παρίσης, ό.π., σελ 115-116.

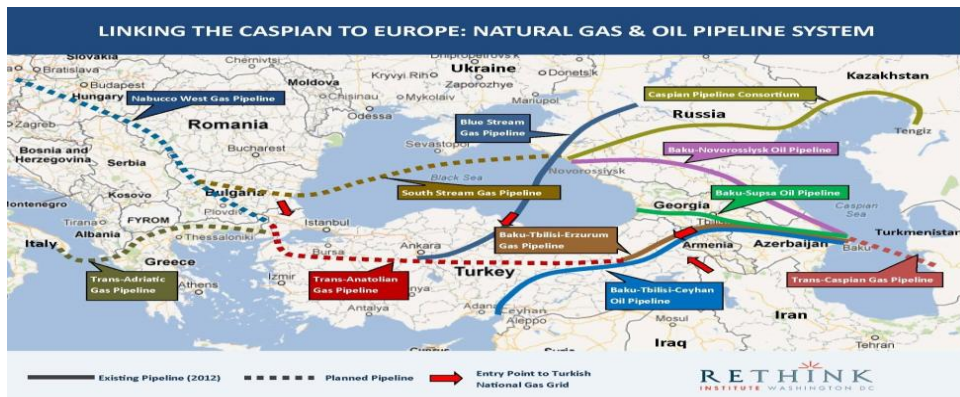
⁵⁵ Βλ. Παρίσης, ό.π., σελ. 133.

⁵⁶ Μετά τον διαμελισμό του Ενωμένου Σουδάν το 2011 τα σημαντικότερα αποθέματα πετρελαίου βρίσκονται πλέον στο Νότιο Σουδάν το οποίο λόγω και της γεωγραφικής του θέσης παραμένει εξαρτημένο από το Σουδάν από άποψης διάθεσης και διέλευσης των ενεργειακών του πόρων (χρησιμοποιεί τους υπάρχοντες αγωγούς και το λιμάνι Port Sudan του Σουδάν).

⁵⁷ Βλ. Sudan and South Sudan Overview, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

(<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=su>).

⁵⁸ Βλ. Παρίσης, ό.π., σελ.115.

Οι αγωγοί που θα συνδέσουν τον Καύκασο με την Ευρώπη, καθώς και οι ήδη υπάρχοντες που καταλήγουν στη Μαύρη Θάλασσα και τη Μεσόγειο. (πηγή: <http://www.rethinkinstitute.org>)

1.4.2 Καύκασος και Ανατολική Μεσόγειος

Στην βόρεια περιοχή της Μέσης Ανατολής, οι υδρογονάνθρακες της Κασπίας Θάλασσας εκτός από πολύ σημαντικές πηγές πλούτου για τα κράτη της περιοχής έχουν γίνει και αιτία σύγκρουσης και αντιπαράθεσης τόσο μεταξύ των πέντε όμορων παράκτιων κρατών όσο και των μεγάλων δυνάμεων καθιστώντας την περιοχή μήλον της έριδος.

Αναμφίβολα, το «Νέο Μεγάλο Παιχνίδι» ανταγωνισμού, ηγεμονικής υπεροχής και γεωοικονομικής επικράτησης διαδραματίζεται στην Κεντρική Ασία πέριξ της Κασπίας.⁵⁹ Οι λόγοι πολλοί, με σημαντικότερο τη μακροπρόθεσμη εξασφάλιση αξιόπιστης πρόσβασης στις πηγές πετρελαίου και φυσικού αερίου μέσω και της δημιουργίας ενεργειακών αγωγών. Οι δύο σημαντικότεροι πόλοι ανταγωνισμού αποτελούνται αναμφισβήτητα από τις Η.Π.Α. και την Ε.Ε. και τη Ρωσία.⁶⁰ Έτσι, από τη μία έχουμε την επιδίωξη των Η.Π.Α. και της Ε.Ε. για ενεργειακή απεξάρτηση της δεύτερης από τη Ρωσία και παράκαμψη αυτής, και από την άλλη μεριά τη Ρωσία η οποία ενδιαφέρεται να προωθήσει τους ενεργειακούς της πόρους ή αυτούς που διέρχονται από αυτή, να παρακάμψει τα Στενά και να διευρύνει τη γεωοικονομική της επιρροή. Αποτέλεσμα αυτού του ανταγωνισμού αποτελεί η δημιουργία αγωγών μεταφοράς ενέργειας διαφορετικών συμφερόντων.⁶¹

Παράλληλα, τόσο το Ιράν όσο και η Τουρκία επιθυμούν να εξασφαλίσουν στρατηγική επιρροή, ελέγχοντας τη διέλευση της ενέργειας. Ιδίως η Τουρκία επιδιώκει να καταστεί σημαντικός κόμβος αγωγών προσδίδοντάς της οικονομικά και

⁵⁹ Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι αναφέρεται στον ανταγωνισμό για επικράτηση στην Κεντρική Ασία μεταξύ ΗΠΑ, Ρωσίας, Κίνας, Ινδίας, Πακιστάν, Ιαπωνίας, Νότιας Κορέας, Ηνωμένου Βασιλείου και Γερμανίας. Παλαιότερα ο όρος Μεγάλο Παιχνίδι χρησιμοποιείτο για να περιγράψει τη σύγκρουση για κυριαρχία στην Κεντρική Ασία μεταξύ Βρετανικής και Ρωσικής Αυτοκρατορίας.

⁶⁰ Αποτελεί επίσης και άλλη μια έκφανση του ανταγωνισμού μεταξύ NATO και Ρωσίας.

⁶¹ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 37-42.

γεωπολιτικά πλεονεκτήματα. Το Ιράν από την άλλη όντας παραγωγός ενεργειακών πόρων επιθυμεί την απρόσκοπτη διάθεση των υδρογονανθράκων του στις διεθνείς αγορές.

Η ανατολική ακτή της Μεσογείου αποτελεί σημείο διακίνησης των υδρογονανθράκων τόσο της Κασπίας όσο και της Μέσης Ανατολής προς την Ευρώπη και την Αμερική αφού σ' αυτήν καταλήγουν πολλοί αγωγοί ενώ άλλοι βρίσκονται στο στάδιο της κατασκευής ή της μελέτης. Η περιοχή ανατολικά της Μεσογείου αποτελεί το μέρος με τα μεγαλύτερα αποθέματα υδρογονανθράκων παγκοσμίως. Με επίκεντρο τον Περσικό Κόλπο, μέρος στο οποίο συναντώνται το Ιράν το Ιράκ και η Αραβική Χερσόνησος, εκτείνεται βορείως μέχρι τον Καύκασο και την Κασπία και νοτίως μέχρι το Ομάν. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την εθνοτική και θρησκευτική ποικιλομορφία που παρουσιάζει η περιοχή εξηγεί και τους λόγους των ατελείωτων αναταραχών και συγκρούσεων που μαστίζουν την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Η περιοχή πέριξ του Κόλπου έχει στα σπλάχνα της τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου της Μέσης Ανατολής, κατοικείται κυρίως από Σίτες Μουσουλμάνους αλλά ελέγχεται τουλάχιστον δυτικά στην πλευρά της Αραβικής Χερσονήσου από Σουνίτες. Ασφαλώς με τον 5^ο Στόλο η παρουσία των Η.Π.Α. είναι εμφανής στην περιοχή προωθώντας τα συμφέροντα της.⁶²

Το σημαντικότερο και δισεπίλυτο πολλές φορές ζητούμενο αποτελεί η ασφαλής διακίνηση του πετρελαίου στις διεθνείς αγορές.⁶³ Επιδίωξη των παραγωγών κρατών της περιοχής είναι η διοχέτευση του πετρελαίου με αγωγούς προς την Ανατολική Μεσόγειο και την Ερυθρά Θάλασσα, παρακάμπτοντας το Στενό του Ορμούζ. Αυτό ασφαλώς απαιτεί την ανάγκη για σταθερότητα, ασφάλεια και συνεργασία στην ευρύτερη περιοχή διέλευσης των αγωγών. Όμως μια σειρά από ανοικτά ζητήματα όπως οι πόλεμοι στο Ιράκ και οι επιπτώσεις του (έξαρση της τρομοκρατίας), η αστάθεια που παρατηρείται στην περιοχή από τον Καύκασο μέχρι και την νοτιοανατολική Τουρκία και τη Συρία, η έξαρση του Ισλαμικού Φονταμενταλισμού, η Δημιουργία του Ισλαμικού Κράτους (ISIS) και οι συνεχείς εστίες ανάφλεξης πέριξ του Ισραήλ δημιουργούν ανασφάλεια με συνέπεια την προβληματική λειτουργία των αγωγών είτε για πολιτικούς λόγους είτε λόγω της πρόκλησης δολιοφθορών σε αυτούς.⁶⁴

Ως προς το φυσικό αέριο, ασφαλώς η Ρωσία διαθέτει τα μεγαλύτερα αποθέματα παγκοσμίως με το μεγαλύτερο μέρος του οποίου να διοχετεύεται στην Ε.Ε. ιδίως στις βόρειες χώρες της Ένωσης. Σημαντική ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για ενεργειακή τροφοδοσία και σταδιακή απεξάρτηση από το ρωσικό αέριο αποτελεί το φιλόδοξο σχέδιο Southern Gas Corridor (Νότιος Διάδρομος). Το συγκεκριμένο σχέδιο επιβάλλει την δημιουργία διαφόρων αγωγών όπως του ITGI (Interconnection Turkey-Greece-Italy), του TAP (Trans Adriatic Pipeline), του TANAP (Trans Anatolian

⁶² Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 120.

⁶³ Κυρίως στη Δύση και στις χώρες του Ειρηνικού όπως η Κίνα, η Κορέα και η Ιαπωνία.

⁶⁴ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 120-121.

Pipeline) του White Stream (Γεωργία-Ουκρανία-Ε.Ε.) και του Nabucco για τον εφοδιασμό με φυσικό αέριο από την Κασπία⁶⁵.

Η γεωγραφική θέση της Τουρκίας της δίνει στρατηγικό πλεονέκτημα αφού σε αυτή θα συγκεντρώνονται μεγάλες ποσότητες φυσικού αερίου προερχόμενες από τη Ρωσία, την Κασπία, την Κεντρική Ασία, το Ιράκ και την Αίγυπτο, οι οποίες στη συνέχεια θα διοχετεύονται στην Ευρώπη. Εκτός από τους σχεδιαζόμενους αγωγούς που θα διασχίζουν τη χώρα, ήδη λειτουργεί από το 2006 ο ενεργειακός κόμβος του Ceyhan στα νοτιοανατολικά της παράλια, στον οποίο συγκεντρώνονται μεγάλες ποσότητες υδρογονανθράκων προερχόμενες από διάφορες περιοχές και στη συνέχεια μέσω πετρελαιοφόρων και υγραεριοφόρων πλοίων διοχετεύονται στις διεθνείς αγορές.⁶⁶

Εκτός από την Τουρκία, ο Λίβανος και η Συρία αποτελούν και αυτές κύρια σημεία διέλευσης και εξόδου προς τη Μεσόγειο, των ενεργειακών πόρων που παράγονται σε περιοχές όπως ο Περσικός Κόλπος, το Ιράν, το Ιράκ, η Κασπία και η Ρωσία.⁶⁷ Όμως από το 2011 που ξέσπασε η Συριακή Κρίση για την ανατροπή του καθεστώτος Άσαντ, η περιοχή της Συρίας αποσταθεροποιήθηκε αφού ακραίες εξτρεμιστικές ισλαμιστικές ομάδες προσπαθούν να επιβάλλουν τη Jihad και να επικρατήσουν στην περιοχή (Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και της Συρίας) προξενώντας εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και της πολιτιστικής κληρονομιάς.⁶⁸

⁶⁵ Όπως από το πεδίο Shah Deniz-2 στο Αζερμπαϊτζάν . (Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 121-122.)

⁶⁶ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 121-122.

⁶⁷ Η Συρία με εξαίρεση τους αγωγούς που μεταφέρουν πετρέλαιο από την περιοχή του Κόλπου στη μεσογειακή ακτή, δεν έχει αξιοποιηθεί ιδιαίτερα στον τομέα αυτό λόγω και των προβληματικών της σχέσεων με τη Δύση.

⁶⁸ Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ. 121-122.

1.4.2.1 Αγωγοί Διακίνησης Πετρελαίου

Αγωγός Samsun-Ceyhan (SCP)

(πηγή: <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/samsun--ceyhan-oil-pipeline/samsun--ceyhan-oil-pipeline1.html>)

Αγωγός Samsun-Ceyhan (SCP)

Ο συγκεκριμένος αγωγός, γνωστός και ως Trans Anatolian Oil Pipeline ξεκινά από την Σαμψούντα της Μαύρης Θάλασσας και καταλήγει στο λιμάνι του Τσεϊχαν της νοτιοανατολικής Τουρκίας. Έχει μήκος 550 χλμ, διάμετρο από 42 έως 48 ίντσες⁶⁹ και φιλοδοξεί να μεταφέρει πετρέλαιο από τη Ρωσία και το Καζακστάν το οποίο θα φτάνει στη Σαμψούντα με δεξαμενόπλοια από το Νοβοροσίσκ της Ρωσίας. Η αρχική ιδέα της δημιουργίας του ήταν η μεταφορά του πετρελαίου των ποιο πάνω περιοχών με ταυτόχρονη παράκαμψη, αποσυμφόρηση αλλά και βελτίωση του οικοσυστήματος του Βοσπόρου και των Δαρδανελίων από την αθρόα διέλευση δεξαμενοπλοίων . Έτσι το 2005 η ιταλική εταιρεία ENI και η τουρκική Çalık υπέγραψαν Μνημόνιο Κατανόησης (MoU) για την από κοινού υλοποίηση του συγκεκριμένου αγωγού. Για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκε η εταιρεία Trans-Anatolian Pipeline Company (TAPCO). Το Σεπτέμβριο του 2006 η ENI εξαγόρασε το 50% του σχεδίου. Στο συγκεκριμένο σχέδιο εκδήλωσαν το ενδιαφέρον τους για συμμετοχή και συνεργασία και άλλες εταιρείες όπως η ινδική Indian Oil Company Limited (IOCL)⁷⁰, η ρωσική Transneft⁷¹, η ολλανδο-βρετανική Royal Dutch Shell, η γαλλική Total και η ρωσική Lukoil.⁷² Το κόστος της όλης επένδυσης είναι της τάξης των 3 δισεκατομμυρίων δολαρίων (USD).⁷³

Ως προς το κατασκευαστικό μέρος, εκτός από τη δημιουργία του αγωγού μήκους 550 χλμ, το σχέδιο προβλέπει την υλοποίηση ενός νέου τερματικού σταθμού εκφόρτωσης στη Σαμψούντα χωρητικότητας έξι εκατομμυρίων βαρελιών, και

⁶⁹ Χωρητικότητας περίπου 75 εκατομμυρίων τόνους ετησίως.

⁷⁰ Από το 2007 κατέχει το 12% της TAPCO.

⁷¹ Συμφωνήθηκε να παρέχει αργό πετρέλαιο στον αγωγό.

⁷² Βλ. Samsun-Ceyhan Oil Pipeline, Turkey, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/samsun--ceyhan-oil-pipeline/>.

⁷³ Βλ. Russia, Turkey To Start Negotiations For Samsun-Ceyhan Oil Line, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.pipelineandgasjournal.com/russia-turkey-start-negotiations-samsun-ceyhan-oil-line>.

σχετικών εγκαταστάσεων αποθήκευσης στο Τσεϊχαν χωρητικότητας οχτώ εκατομμυρίων βαρελιών.⁷⁴ Τέλος αξίζει να αναφερθεί ότι ο συγκεκριμένος αγωγός θεωρείται ανταγωνιστικός του σχεδιαζόμενου Μπουργκάς- Αλεξανδρούπολη.⁷⁵

Αγωγός Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC)

(πηγή: http://www.oilfund.az/en_US/layiheler/baki-tbilisi-ceyhan-esas-ixrac-boru-kemeri.asp).

Αγωγός Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC)

Ο αγωγός Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχαν σχεδιάστηκε για να μεταφέρει αζερικό αργό πετρέλαιο από το πεδίο Azeri-Chirag-Guneshli (ACG) της Κασπίας -μέσω Τιφλίδας- στο Τσεϊχαν και από εκεί στις διεθνείς αγορές. Το συνολικό μήκος του είναι 1.767 χλμ εκ των οποίων 443 χλμ είναι στο Αζερμπαϊτζάν, 248 στη Γεωργία και τα υπόλοιπα 1.076 χλμ στην Τουρκία. Η διάρκεια της ζωής του υπολογίζεται στα 40 έτη ενώ η χωρητικότητα του είναι 1 δισεκατομμύριο βαρέλια ετησίως.⁷⁶

Το έργο συνολικού κόστους 3,7 δισεκατομμυρίων δολαρίων (USD) ξεκίνησε το 2002 και εγκαινιάστηκε επίσημα το καλοκαίρι του 2006 στο Τσεϊχαν παρουσία και των τριών προέδρων των χωρών.⁷⁷

Η κοινοπραξία που υλοποίησε και διαχειρίζεται τον αγωγό είναι η εταιρεία Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline Company (BTC Co) η οποία αποτελείται από τη British Petroleum (BP) κατά 30%, από τη State Oil Company of Azerbaijan Republic (SOCAR) κατά 25%, από την Amerada Hess (2.36%), τη ConocoPhillips (2.5%), την ENI (5%), την Inpex (2.5%), την Itochu (3.4%), την Statoil (8.71%), την Total-FINA-

⁷⁴ Βλ. Samsun-Ceyhan Oil Pipeline, Turkey, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/samsun--ceyhan-oil-pipeline/>.

⁷⁵ Βλ. Russia, Turkey To Start Negotiations For Samsun-Ceyhan Oil Line, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.pipelineandgasjournal.com/russia-turkey-start-negotiations-samsun-ceyhan-oil-line>.

⁷⁶ Βλ. Heydar Aliyev, *Baku-Tbilisi-Ceyhan Main Export Pipeline*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.oilfund.az/en_US/layiheler/baki-tbilisi-ceyhan-esas-ixrac-boru-kemeri.asp).

⁷⁷ Το αζερικό τμήμα εγκαινιάστηκε το Μάιο του 2005 στο Μπακού.

ELF (5%), την Turkish Petroleum Corporation (TPAO) κατά 6.53% και από την Union Oil Company of California (UNOCAL) κατά 8.9%.⁷⁸

Λόγω των πολλών ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζει η περιοχή διέλευσης του αγωγού όπως είναι τα περιβαλλοντικά ευαίσθητα εδάφη που διασχίζει, η έντονη σεισμικότητα της περιοχής και η γενικώς πολιτική αστάθεια στην περιοχή του Καυκάσου, η κοινοπραξία έχει αναλάβει πρωτοβουλίες ασφάλειας και προστασίας τόσο του περιβάλλοντος όσο και του ίδιου του αγωγού.⁷⁹

Κλείνοντας, αξίζει να αναφερθεί ότι η δημιουργία του ήταν αποτέλεσμα ενός διπλωματικού χειρισμού των Η.Π.Α. με τις κυβερνήσεις της Τουρκίας, της Γεωργίας και του Αζερμπαϊτζάν για την παράκαμψη της Ρωσίας και του Ιράν και την απόκτηση πολλαπλών πηγών ενέργειας για τη Δύση.⁸⁰

Ο αγωγός Kirkuk- Ceyhan (πηγή: www.hydrocarbons-technology.com)

Αγωγός Kirkuk- Ceyhan

Ο αγωγός Κιρκούκ- Τσεϊχαν, γνωστός και ως αγωγός αργού πετρελαίου Ιράκ-Τουρκίας είναι ο μεγαλύτερος σε χωρητικότητα αγωγός πετρελαίου της Τουρκίας και του Ιράκ. Ξεκινά από το Κιρκούκ του κουρδικού Ιράκ και καταλήγει στο Τσεϊχαν διανύοντας μια διαδρομή 966 χιλιομέτρων. Αποτελείται από διπλό αγωγό διαμέτρου 46 και 40 ιντσών αντίστοιχα, σχεδιασμένος για να μεταφέρει 1,6 εκατομμύρια

⁷⁸ Βλ. Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) Caspian Pipeline, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/bp/>).

⁷⁹ Αξίζει όμως να αναφερθεί ότι η δημιουργία του έχει συμβάλει στην προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος αφού στην ουσία αντικατέστησε την ύπαρξη 350 δεξαμενοπλοίων τα οποία θα επιβάρυναν περαιτέρω το ήδη ευαίσθητο θαλάσσιο περιβάλλον της ανατολικής Μεσογείου.

⁸⁰ Βλ. Παρίσης, 'ο.,π. σελ. 124.

βαρέλια αργού πετρελαίου τη μέρα.⁸¹ Η ανάθεση κατασκευής του πρώτου αγωγού έγινε το 1977 και του δεύτερου το 1987. Στον σχεδιασμό του έργου εκτός από τον αγωγό μεταφοράς περιλαμβανόταν και η δημιουργία 4 αντλιοστασίων και 3 δεξαμενών αποθήκευσης στην ιρακινή πλευρά και ενός σταθμού μέτρησης στα τουρκικά σύνορα. Τον αγωγό διαχειρίζονται από κοινού οι εθνικές πετρελαϊκές εταιρείες της Τουρκίας και του Ιράκ⁸² ενώ το 2012 υπήρξε συμφωνία για επιμήκυνση της λειτουργίας του κατά 15 έτη.⁸³

Λόγω της διέλευσης του από μια ασταθή περιοχή συχνά πέφτει θύμα επιθέσεων οι οποίες αναστέλλουν τη λειτουργία του και μειώνουν την ποσότητα διάθεσης. Επιπλέον, οι όποιες διαφορές υπήρχαν μεταξύ της κυβέρνησης της Βαγδάτης και της Τοπικής Κουρδικής Κυβέρνησης (KRG) για την αύξηση της ποσότητας διάθεσης του πετρελαίου του βορείου Ιράκ και των εσόδων του πλέον έχουν παραμεριστεί αφού προτεραιότητα έχει η αντιμετώπιση του Ισλαμικού Κράτους.⁸⁴

Τέλος μέχρι τον Απρίλιο του 2015 οι εξαγωγές αργού πετρελαίου από τον αγωγό ήταν 375 χιλιάδες βαρέλια τη μέρα (bpd) οι οποίες στη συνέχεια και σύμφωνα με τον ιρακινό υπουργό πετρελαίου αναμένεται να ανέλθουν στα 600 χιλιάδες bpd.⁸⁵

Αγωγός Kirkuk-Baniyas (πηγή: <http://www.lebanonwire.com>)

⁸¹ Η αξιοποιήσιμη όμως χωρητικότητα της γραμμής πιστεύεται ότι είναι 300 χιλιάδες βαρέλια τη μέρα βλ. Kurdistan Oil Pipeline Capacity To Double By Years End, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<https://dinarinsider.com/kurdistan-oil-pipeline-capacity-double-years-end>).

⁸² Βλ. Pipelines Projects in the Middle East, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://pipelinesinternational.com/news/pipeline_projects_in_the_middle_east/040183/#).

⁸³ Βλ. Turkey Overview, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=tu>).

⁸⁴ Έπειτα από μια σειρά διαβουλεύσεων μεταξύ των δύο κυβερνήσεων τον Δεκέμβριο του 2014 επήλθε συμφωνία για τις εξαγωγές και τα έσοδα.

⁸⁵ Βλ. Kirkuk, Kurdish Fields to Export 600,000 bpd as Iraq announces record output, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://rudaw.net/english/business/19012015>).

Αγωγός Kirkuk-Baniyas

Ο αγωγός Kirkuk-Baniyas είναι ένας πολύπαθος αγωγός αργού πετρελαίου ο οποίος κατασκευάστηκε στις αρχές του 1950 συνδέοντας το Kirkuk με το συριακό λιμάνι Baniyas. Επρόκειτο για ένα τεχνολογικό επίτευγμα της εποχής του αφού για την δημιουργία του χρησιμοποιήθηκαν τα πιο σύγχρονα μέσα που διατίθεντο. Ο αγωγός χωρητικότητας 300 χιλιάδων bpd, διαμέτρου 32 ιντσών και μήκους περίπου 800 χλμ υπέστη σοβαρές ζημιές το 1956 από το συριακό στρατό ως απάντηση της αγγλο-γαλλικής κατάληψης της Διώρυγας του Σουέζ, οι οποίες στη συνέχεια επιδιορθώθηκαν. Έπειτα πέρασε από μια περίοδο λειτουργικής αστάθειας ιδίως όταν η ιρακινή κυβέρνηση αποφάσισε να εθνικοποιήσει την Ιρακινή Εταιρεία Πετρελαίου (IPC) γεγονός το οποίο οδήγησε την συριακή κυβέρνηση να εθνικοποιήσει περιουσιακά στοιχεία της IPC στο έδαφος της όπως το συριακό κομμάτι του αγωγού. Η όλη αντιπαράθεση⁸⁶ οδήγησε το Ιράκ να κατασκευάσει το 1975 έναν άλλο διπλό αγωγό χωρητικότητας 700 χιλιάδων bpd ο οποίος θα διέσχιζε τη χώρα από το βορρά μέχρι το νότο.⁸⁷ Έπειτα, από το 1976 μέχρι και την οριστική παύση του το 1982 ο αγωγός υπολειτουργούσε.

Το 2003 κατά τη διάρκεια του ιρακινού πολέμου υπέστη εκτεταμένες ζημιές από την αμερικανική αεροπορία καθιστώντας τον μη λειτουργικό. Για την επισκευή του είχε υπογραφεί σχετικό πρωτόκολλο μεταξύ της θυγατρικής της Gazprom, Stroytransgaz, του ιρακινού υπουργείου πετρελαίου και της North Oil Company (NOC). Παρόλα αυτά, το σχέδιο επισκευής του παραμένει ασαφές έπειτα και από τη συμφωνία το 2010 των δύο κυβερνήσεων (συριακής και ιρακινής) για κατασκευή δύο νέων αγωγών.⁸⁸

Ο σχεδιαζόμενος αγωγός Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη. (πηγή: www.energy-daily.com)

⁸⁶Υπήξε απαίτηση από τη συριακή κυβέρνηση να γίνει διπλασιασμός των τελών διέλευσης.

⁸⁷ Πρόκειται για τον “Στρατηγικό Αγωγό”. Βλ. Kirkuk – Baniyas Pipeline, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://pipelinesinternational.com/news/the_kirkuk_baniyas_pipeline/055366/).

⁸⁸Βλ. Iraq, Syria Agree to Build Crossborder Pipelines, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.downstreamtoday.com/news/article.aspx?a_id=24074&AspxAutoDetectCookieSupport=1).

Αγωγός Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη

Η δημιουργία του συγκεκριμένου αγωγού αποτελούσε προϊόν συμφωνίας μεταξύ των κυβερνήσεων της Ρωσικής Ομοσπονδίας, της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και της Ελληνικής Δημοκρατίας.⁸⁹ Ο πρωτεύων στόχος του έργου ήταν να δημιουργήσει μια νέα, αξιόπιστη και περιβαλλοντικά ασφαλή δίοδο μεταφοράς πετρελαίου στην υπόλοιπη Ευρώπη, αποσυμφορίζοντας τα τουρκικά Στενά και αυξάνοντας την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης. Για την υλοποίηση και λειτουργία του είχε συσταθεί η διεθνής εταιρεία Trans-Balkan Pipeline B.V., με έδρα το Άμστερνταμ.⁹⁰

Με την κατασκευή του θα υπήρχε μια νέα εναλλακτική οδός μεταφοράς αργού πετρελαίου από την Ρωσία και την περιοχή της Κασπίας, μέσω δεξαμενοπλοίων, από τα ρώσικα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας στο λιμάνι του Μπουργκάς της Βουλγαρίας και από εκεί, μέσω του προς υλοποίησιν αγωγού, στο ελληνικό λιμάνι της Αλεξανδρούπολης. Στην Αλεξανδρούπολη θα γινόταν η φόρτωση του σε δεξαμενόπλοια και θα μεταφερόταν στις Ευρωπαϊκές και Διεθνείς αγορές.

Το συνολικό μήκος του αγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη θα ήταν περίπου στα 300 χιλιόμετρα, η διάμετρος του 36 ίντσες ενώ η εκτιμώμενη δυναμικότητα μεταφοράς κατά τα πρώτα στάδια της λειτουργίας του αγωγού επρόκειτο να ήταν περίπου 35 εκατομμύρια μετρικούς τόνους το χρόνο (mmta), με πιθανή περαιτέρω αύξηση στα 50 mmta.

Εκτός από τον αγωγό, στον σχεδιασμό υπήρχε η δημιουργία αποθηκευτικών χώρων 650 χιλιάδων κ.μ στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης και αντίστοιχα 450 χιλιάδων κ.μ στο Μπουργκάς. Το συνολικό κόστος υλοποίησης του ανερχόταν σε τιμές 2005 950 εκατομμύρια με 1 δισεκατομμύριο ευρώ.⁹¹

Ο αγωγός επρόκειτο να τεθεί σε λειτουργία μέχρι το 2013 αναβαθμίζοντας ποικιλοτρόπως τη χώρα μας ιδίως γεωστρατηγικά. Όμως το 2010 η βουλγαρική κυβέρνηση επικαλούμενη περιβαλλοντικά ζητήματα καθώς και αμφιβολίες σχετικά με τα οικονομικά οφέλη αυτού, ανακοίνωσε το πάγωμα του σχεδιασμού και την πρόθεση της για μονομερή αποχώρηση από το πρόγραμμα ζητώντας από τις άλλες δύο κυβερνήσεις τη λύση της Συμφωνίας εντός 12μήνου.⁹²

Τέλος, παρά το πάγωμα υλοποίησής του, η ρωσική πλευρά φαίνεται να μην έχει διαγράψει οριστικά την δημιουργία του αφού ευκαιρώς-ακαίρως επαναφέρει στις

⁸⁹ Από την αρχική ιδέα υλοποίησης του το 1993 μέχρι την υπογραφή συμφωνίας το Μάρτιο του 2007 στην Αθήνα υπήρξαν πολλές προπαρασκευαστικές συναντήσεις.

⁹⁰ Βλ. Trans-Balkan Pipeline, Επισκόπηση του Έργου, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://gr.tbpipeline.com/project/overview>) Το 51% Ρωσική Συμμετοχή, το 24,5% Βουλγαρική Συμμετοχή και το υπόλοιπο 24,5% Ελληνική Συμμετοχή.

⁹¹ Βλ. Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Ανάπτυξης, Αγωγός Πετρελαίου Μπουργκάς Αλεξανδρούπολη, Ενημερωτικό έντυπο υπογραφής Συμφωνίας, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.minpress.gr/minpress/en/enhmerwtiko_entypo_mporvgas.pdf).

⁹² Αποχώρισε οριστικά το 2011. Βλ. Russia to renew Burgas- Alexandroupolis oil pipeline project, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://3e-news.net/en/energy/russia-scraps-burgas-alexandroupolis-oil-pipeline-project_34397).

συνομιλίες τη σπουδαιότητα κατασκευής του, ελπίζοντας ότι κάποια στιγμή οι πολιτικές συγκυρίες που θα υπάρξουν, θα ευνοήσουν τη κατασκευή του.⁹³

1.4.2.2 Αγωγοί Διακίνησης Φυσικού Αερίου

Blue Stream & ο σχεδιαζόμενος South Stream (πηγή:
www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/blue-stream/).

Αγωγός Blue Stream

Η υλοποίηση του αγωγού φυσικού αερίου Blue Stream αποτελεί τη μεγαλύτερη ενεργειακή σύμπραξη μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας.⁹⁴ Μεγάλο μέρος αυτού διοχετεύεται από την Τουρκία στην υπόλοιπη Ευρώπη, παρακάμπτοντας έτσι τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Για την δημιουργία του η Ουάσινγκτον ουκ ολίγες φορές έχει εκφράσει επικρίσεις θεωρώντας ότι καθιστά την Ευρώπη περισσότερο εξαρτημένη από το ρωσικό φυσικό αέριο.⁹⁵

Η υλοποίηση του έγινε μέσω συνεργασίας της Gazprom και της ιταλικής εταιρείας ENI οι οποίες έπειτα από την υπογραφή Μνημονίου Κατανόησης (MoU) το 1999, προέβησαν στην δημιουργία μιας κοινοπραξίας ειδικού σκοπού με την ονομασία Blue Stream Pipeline Company B.V.⁹⁶

Το μήκος που διανύει είναι 1.213 χλμ, ενώ η διάμετρος του ποικίλει αναλόγως τα σημεία που διέρχεται.⁹⁷ Το κόστος του ανήλθε στα 3,4 δισεκατομμύρια δολάρια

⁹³ Βλ. Τζανετάκου Ν., *Ξανά στο προσκήνιο ο αγωγός Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=396019>).

⁹⁴ Το Δεκέμβριο του 1997 υπεγράφη διακυβερνητική συνεργασία για την υλοποίηση του.

⁹⁵ Βλ. Παρίσης ό.π. σελ 128.

⁹⁶ Έχει ως έδρα την Ολλανδία.

⁹⁷ Αξίζει να αναφερθεί ότι το υποθαλάσσιο τμήμα του αποτελείται από διπλό αγωγό διαμέτρου 24 in, στο ρωσικό ηπειρωτικό τμήμα είναι 56 in, ενώ στο τουρκικό 48 in. (www.ogj.com)

και αποτελείται από τρία μέρη. Το πρώτο, μήκους 350 χλμ εντός της Ρωσίας (ανήκει στην Gazprom), το δεύτερο-υποθαλάσσιο⁹⁸ κομμάτι μεταξύ Νοβοροσίσκ-Σαμψούντας, μήκους άνω των 370 χλμ και ιδιοκτησίας της Blue Stream Pipeline Company B.V και τέλος το τρίτο τμήμα μήκους 480 χλμ που συνδέει τη Σαμψούντα με την πρωτεύουσα της χώρας Άγκυρα (το διαχειρίζεται η τουρκική εταιρεία ενέργειας BOTAS).⁹⁹ Η λειτουργία του ξεκίνησε το Φεβρουάριο του 2003,εγκαινιάστηκε τον Νοέμβριο του 2005¹⁰⁰, ενώ η πλήρης χωρητικότητα του ανέρχεται στα 16 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα το χρόνο.¹⁰¹

Blue Stream 2

Ο συγκεκριμένος αγωγός προτάθηκε αρχικά το 2002. Το 2005 ο Vladimir Putin και ο Recep Tayyip Erdoğan πρότειναν επίσημα την κατασκευή του ανακοινώνοντας την πρόθεσή τους να επεκτείνουν τον Blue Stream 1 προς τη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Επίσης αναμενόταν να γίνει ο κύριος ανταγωνιστής του Nabucco αφού θα μετέφερε επιπλέον 16 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα ρωσικό φυσικό αέριο στην Τουρκία. Η χάραξη του θα ήταν παράλληλη του Blue Stream 1 στην Μαύρη Θάλασσα και του Nabucco στο χερσαίο τμήμα. Όμως, με την ανακοίνωση της κατασκευής του South Stream το 2007 το σχέδιο ματαιώθηκε. Παρόλα αυτά, το 2009 ο πρόεδρος Putin έθεσε ξανά στο τραπέζι των συζητήσεων την κατασκευή του ακολουθώντας αυτή τη φορά άλλη διαδρομή από την αρχική. Συγκεκριμένα αντί της φοράς ανατολής-δύσης πρότεινε τη διάσχιση του τουρκικού εδάφους από βορρά (Εύξεινος Πόντος) προς νότο (Ανατολική Μεσόγειος).¹⁰²

⁹⁸ Το μέγιστο βάθος του είναι 2.150 μέτρα.

⁹⁹ Βλ. James R., *New tools, techniques allow deepwater ILL, Blue Stream Pipeline System*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ogj.com/articles/print/vol-110/issue-06/special-report-pipeline/new-tools-techniques.html>).

¹⁰⁰ Βλ. Economic Brief: The Blue Stream Gas Pipeline, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://web.archive.org/web/20070702221045/http://www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=403&language_id=1).

¹⁰¹ Σύμφωνα με στοιχεία της Gazprom μέχρι το Μάρτιο του 2014 μέσω του αγωγού διοχετεύθηκαν 100 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου. (www.gazprom.com)

¹⁰² Βλ. Blue Stream Gas Pipeline, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.offshore-technology.com/projects/blue_stream/), βλ. επίσης Socor V., *Gazprom, Turkey Revive and Reconfigure Blue Stream two*, διαθέσιμο στις ιστοσελίδες: (<http://www.eurodialogue.eu/Gazprom-Turkey-Revive-and-Reconfigure-Blue-Stream-Two>) και [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=35394&tx_ttnews\[backPid\]=7&cHash=da2f573c7c#.VRiFI-GAkQ](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=35394&tx_ttnews[backPid]=7&cHash=da2f573c7c#.VRiFI-GAkQ).

(πηγή: www.south-stream.info)

Αγωγός South Stream

Ο South Stream ο οποίος θα ολοκληρωνόταν το 2015 σχεδιάστηκε εν μέρει για την αντικατάσταση της σχεδιαζόμενης δυτικής επέκτασης του Blue Stream ενώ εθεωρείτο ανταγωνιστικός του Nabucco. Το σχέδιο αποτέλεσε ένα ακόμη βήμα της στρατηγικής της ρωσικής Gazprom για ποικιλία των οδών μεταφοράς ρωσικού φυσικού αερίου ενώ αποσκοπούσε στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής ενεργειακής ασφάλειας.¹⁰³ Ο σχεδιασμός του ανταποκρινόταν στις τελευταίες περιβαλλοντικές και τεχνικές απαιτήσεις έχοντας ως στόχο τη τροφοδοσία της Ε.Ε. με φυσικό αέριο με τον πιο φιλικό προς το περιβάλλον τρόπο.

Το 2007 η ιταλική εταιρεία ENI και η Gazprom υπέγραψαν μνημόνιο κατανόησης (MoU) ενώ το 2008 δημιουργήθηκε από αυτές η κοινοπραξία South Stream AG αρμοδιότητα της οποίας ήταν η υλοποίηση του σχεδίου. Για την δημιουργία του επίσης, από το 2008 μέχρι το 2010 η ρωσική κυβέρνηση είχε προβεί σε μια σειρά διακυβερνητικών συμφωνιών με τις χώρες διέλευσης.¹⁰⁴ Ο αγωγός θα είχε ως σημείο εκκίνησης το ρωσικό λιμάνι Ανάπα του Κράι Κρασναντάρ. Από εκεί

¹⁰³ Μελέτες αναδεικνύουν ότι μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα η ζήτηση φυσικού αερίου θα αυξηθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεδομένης και της στροφής για χρήση φιλικότερων προς το περιβάλλον πηγών ενέργειας (www.south-stream.info).

¹⁰⁴ 18/1/08 με τη Βουλγαρία, 25/1/08 με τη Σερβία, 28/2/08 με την Ουγγαρία, 29/4/08 με την Ελλάδα, 14/11/09 με τη Σλοβενία, 2/3/10 με την Κροατία και τέλος με την Αυστρία στις 24/4/10. (www.south-stream.info).

υποθαλασσίως και σε μεγάλο βάθος θα διέσχιζε τη Μαύρη Θάλασσα διαμέσου της τουρκικής ΑΟΖ¹⁰⁵ μέχρι το βουλγαρικό λιμάνι της Βάρνας.¹⁰⁶ Έπειτα θα διέσχιζε τη Βουλγαρία δυτικά ως το Πλέβεν και από εκεί θα διακλαδιζόταν βορειοδυτικά προς την Σερβία, την Ουγγαρία, την Αυστρία, τη Σλοβενία, την Ιταλία¹⁰⁷ και νοτιοδυτικά προς την Ελλάδα με κατεύθυνση την Ιταλία μέσω υποθαλάσσιας σύνδεσης στο ύψος της Ηγουμενίτσας.

Το συνολικό υποθαλάσσιο τμήμα του στη Μαύρη Θάλασσα θα ήταν 931 χλμ. Από αυτά τα 230 θα διέρχονταν από την ρωσική ΑΟΖ, τα 470 από την τουρκική και τα υπόλοιπα 230 από τη βουλγαρική. Το μέγιστο βάθος του θα ξεπερνούσε τα 2.000 μέτρα ενώ η χωρητικότητα του θα ήταν 63 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα το χρόνο.¹⁰⁸

Προς το τέλος του 2012 έγινε γνωστή η απομάκρυνση του δεύτερου νοτιοδυτικού κλάδου από τα σχέδια υλοποίησης καθώς η Gazprom θεώρησε ότι η ζήτηση της ελληνικής αγοράς δεν μπορεί να καλύψει το ύψος της επένδυσης. Λίγους μήνες όμως αργότερα, ο διευθύνων σύμβουλος της εταιρείας σε συνάντηση που είχε με τον έλληνα πρωθυπουργό έθεσε ξανά στο τραπέζι των συζητήσεων το θέμα της δημιουργίας του, ίσως και ως αντάλλαγμα για την απόκτηση της ΔΕΠΑ και της ανανέωσης της σύμβασης προμήθειας φυσικού αερίου η οποία έληγε το 2016.¹⁰⁹

Τελικώς και ενώ οι εργασίες κατασκευής του βορειοδυτικού κλάδου είχαν προχωρήσει σε κάποιο βαθμό ιδίως στη Ρωσία, τη Βουλγαρία και τη Σερβία ο αγωγός ακυρώθηκε από τον ρώσο πρόεδρο τον Δεκέμβριο του 2014 και στη θέση του ανακοινώθηκε η δημιουργία ενός νέου, του λεγόμενου Turkish Stream.¹¹⁰

Σημαντικός παράγοντας για την ακύρωση του έπαιξε και η στάση της Ε.Ε. καθώς για καθαρά πολιτικούς λόγους οι Βρυξέλλες τορπίλισαν τα σχέδια κατασκευής του, αρχικά μέσω προσκομμάτων στην αδειοδοτική διαδικασία επικαλούμενες τις προβλέψεις του Τρίτου Ενεργειακού Πακέτου (δηλ. ανάγκη διαχωρισμού προμήθειας και μεταφοράς αερίου) και στη συνέχεια αναγκάζοντας τη βουλγαρική κυβέρνηση, (υπό την απειλή τραπεζικού εμπάργκο λόγω του προβλήματος ρευστότητας που αντιμετώπιζαν οι βουλγαρικές τράπεζες την περίοδο Ιουνίου- Σεπτεμβρίου 2014) να

¹⁰⁵ Βλ. The Route, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.south-stream-offshore.com/project/route/>).

¹⁰⁶ Από την επιλογή χάραξης γίνεται εμφανής η επιθυμία της Gazprom να μη χρησιμοποιηθεί ως κομμάτι διέλευσης του αγωγού μέρος της ουκρανικής ΑΟΖ.

¹⁰⁷ Παρακλάδια του αγωγού θα κατευθύνονταν και προς την Κροατία και τη Βοσνία- Ερζεγοβίνη.

¹⁰⁸ Βλ. South Stream διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/south-stream/>).

¹⁰⁹ Ξανά η Ελλάδα στον Χάρτη του «South Stream»;, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://energyvpress.gr/news/xana-i-ellada-sto-harti-toy-south-stream>).

¹¹⁰ Βλ. Stern J., Pirani S., Yafimava K., *Does the cancelation of South Stream signal a fundamental reorientation of Russian gas export policy?*, The Oxford Institute for Energy Studies, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2015/01/Does-cancellation-of-South-Stream-signal-a-fundamental-reorientation-of-Russian-gas-export-policy-GPC-5.pdf>).

σταματήσει την κατασκευή του χερσαίου τμήματος του αγωγού που είχε ήδη ξεκινήσει.¹¹¹

(πηγή: Εφημερίδα Καθημερινή 18.1.15 <http://www.kathimerini.gr/799953/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/mplofa-ths-mosxas-h-pragmatikothta--h-akyrwsh-toy-agwgoy-south-stream>)

Turkish Stream

Την 1 Δεκεμβρίου του 2014 η ρωσική εταιρία Gazprom και η τουρκική Botas Petroleum Pipeline Corporation υπέγραψαν Μνημόνιο Κατανόησης για την κατασκευή ενός νέου υποθαλάσσιου αγωγού φυσικού αερίου μέσω της Μαύρης Θάλασσας με κατεύθυνση την Τουρκία. Η δυναμικότητα του αναμένεται στα 63 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα το χρόνο. Τα 14 από αυτά, θα προορίζονται για τους Τούρκους καταναλωτές ενώ τα υπόλοιπα θα έχουν ως προορισμό τα ελληνοτουρκικά σύνορα όπου θα υπάρξει σημείο παράδοσης. Παράλληλα, ο σταθμός συμπίεσης

¹¹¹ Βλ. Σταμπολής Κ.Ν., *South Stream, Turk Stream και ο θρίαμβος της Γεωγραφίας*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2015/02/south-stream-turk-stream.html>).

Russkaya , ο οποίος είναι υπό κατασκευή στη ρωσική επαρχία του Κρασνοντάρ, θα χρησιμεύσει ως σημείο εκκίνησης του αγωγού.¹¹²

Οι λόγοι που οδήγησαν στην ακύρωση του South Stream και στην αντικατάστασή του από αυτόν είναι αρκετοί με σημαντικότερους την αρνητική στάση της Ε.Ε., το συνεχώς αυξανόμενο κόστος κατασκευής του South Stream, (ο προϋπολογισμός του οποίου είχε υπερβεί τα 35 δισεκατομμύρια δολάρια) και λόγω της παράλληλης μείωσης των τιμών του αργού πετρελαίου (πτώση κατά 60% σε διάστημα οκτώ μηνών). Υπό αυτές της συνθήκες η Gazprom προσανατολίστηκε στην κατασκευή ενός μικρότερου αγωγού σαφώς οικονομικότερου , πάλι μέσω του Ευξείνου Πόντου, παρακάμπτοντας όμως το βουλγαρικό έδαφος , στέλνοντας έτσι ένα σαφές μήνυμα στη βουλγαρική κυβέρνηση η οποία με τη συμπεριφορά της ανεδείχθη ασυνεπής ως προς την αρχική συμφωνία έναντι της εταιρείας. Στη νέα χάραξη του αγωγού προβλέπεται προσαιγιάλωση κάποια χιλιόμετρα βόρεια της Κωνσταντινούπολης, κοντά στον οικισμό Καγιάκει, και από εκεί θα κατευθύνεται προς τα ελληνικο-τουρκικά σύνορα -στο ύψος των Κήπων.¹¹³

Το ύψος της επένδυσης υπολογίζεται στα δέκα δισεκατομμύρια δολάρια, δηλαδή στο ένα τρίτο της αξίας του αρχικού South Stream. Ο λόγος του μειωμένου κόστους είναι ότι ο προϋπολογισμός του έργου περιλαμβάνει τώρα μόνο το υποθαλάσσιο κομμάτι και τα 188 χιλιόμετρα επί τουρκικού εδάφους. Η κατασκευή του υπόλοιπου μέρους, δηλαδή η διαδρομή μέσω Ελλάδας και το υποθαλάσσιο τμήμα στο Ιόνιο θα πρέπει, σύμφωνα με τη Gazprom, να αναληφθεί από τις ενδιαφερόμενες εταιρείες-πελάτες της, με δική τους επιβάρυνση.¹¹⁴

Επιπλέον, στο σχεδιασμό της Gazprom, είναι η δημιουργία ενός ενεργειακού κόμβου στα ελληνικο-τουρκικά σύνορα και η από εκεί διάθεσή του προς την υπόλοιπη Ευρώπη. Στη πράξη, αυτό σημαίνει ότι τόσο η Βουλγαρία όσο και οι άλλες Βαλκανικές χώρες θα προμηθεύονται σε μεγάλο ποσοστό το φυσικό τους αέριο μέσω της Ελλάδας, αφού προβλέπεται και η κατασκευή του ελληνικο-βουλγαρικού Interconnector μέχρι το 2018.¹¹⁵

Το γεγονός αυτό, όπως προαναφέρθηκε, θα επιφέρει και γεωπολιτική αναβάθμιση στο ρόλο της Ελλάδας λειτουργώντας ως ενεργειακός κόμβος , αφού μέσα στη χώρας μας θα πρέπει να διέλθει ένας πολύ μεγάλος κύριος αγωγός, δυναμικότητας 45-47 bcm ο οποίος θα διασχίζει όλη τη Βόρεια Ελλάδα, θα καταλήγει στο λιμάνι της Ηγουμενίτσας και από εκεί υποθαλασσίως θα κατευθύνεται στη Νότια Ιταλία, όπως ακριβώς προέβλεπε ο καταργηθείς λόγω TAP, αγωγός ITGI.¹¹⁶

¹¹² Βλ. Blue Stream, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

(<http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/blue-stream/>).

¹¹³ Στα ελληνοτουρκικά σύνορα από το 2007 λειτουργεί ο ελληνικο-τουρκικός αγωγός Interconnector.

¹¹⁴ Βλ. Σταμπολής Κ.Ν ό.,π.

¹¹⁵ Βλ. Σταμπολής Κ.Ν ό.,π.

¹¹⁶ Βλ. Σταμπολής Κ.Ν ό.,π.

Εκτός αυτού, ο συνδυασμός της διέλευσης τόσο του TAP όσο και του Turkish Stream καθώς και του Vertical Corridor θα αναβαθμίσει γεωπολιτικά τη χώρα αφού με τους νέους αγωγούς, και τις διάφορες πρόσθετες εγκαταστάσεις¹¹⁷ καθώς και με τη δυνατότητα δημιουργίας ενός Gas Trading Hub η Ελλάδα θα ενισχύσει σημαντικά το ενεργειακό της αποτύπωμα αναδεικνύομενη, μαζί με την Τουρκία, σε σημαντικό περιφερειακό ενεργειακό κέντρο.¹¹⁸

Θα πρέπει ακόμα να αναφερθεί ότι η επιλογή του συγκεκριμένου σχεδίου από τη Μόσχα –σχετικά με τη διάθεση του φυσικού της αερίου προς της Ευρώπη-ασφαλώς και αποτελεί την οικονομικότερη και ασφαλέστερη γι' αυτήν λύση. Έτσι με τη κατασκευή και λειτουργία του θα καταργηθούν άμεσα δύο κύριοι αγωγοί, ο Soyuz και ο Trans Balkan, οι οποίοι μεταφέρουν φυσικό αέριο μέσω Ουκρανίας, γεγονός που θα έχει ως επιπλέον αποτέλεσμα οι ευρωπαίοι πελάτες της Gazprom να οργανώσουν την τροφοδοσία τους μέσω Ελλάδας-Ιταλίας. Οι δε ανάγκες της Τουρκίας για φυσικό αέριο θα καλύπτονται πλέον τόσο από τον υπάρχοντα Blue Stream όσο και από τον νέο.¹¹⁹

Στις πρόσφατες εξελίξεις που αφορούν τον εν λόγω αγωγό, συγκαταλέγεται η πολιτική βούληση -μέσω υπογραφής σχετικής διακήρυξης τον Απρίλιο του 2015- της Τουρκίας, της Ελλάδας, της FYROM, της Σερβίας και της Ουγγαρίας για επέκτασή του από τα ελληνοτουρκικά σύνορα προς την κεντρική Ευρώπη. Φυσικά, οι όποιες συζητήσεις βρίσκονται σε αρχικό στάδιο ενώ εκτός από την ιδέα να συμμετάσχουν και άλλα κράτη των δυτικών Βαλκανίων στο σχέδιο, προγραμματίζεται η σύγκλιση ομάδων εμπειρογνομόνων από όλες τις ενδιαφερόμενες χώρες οι οποίες θα εξετάσουν τα ζητήματα που άπτονται της κατασκευής του και την βιώσιμης λειτουργίας του.¹²⁰

Αγωγός Baku-Tblisi-Erzurum (BTE)

Πρόκειται για τον αγωγό του Νοτίου Καυκάσου, ο οποίος μεταφέρει στο Ερζερούμ της Τουρκίας -μέσω της Γεωργίας αζερικό φυσικό αέριο από την περιοχή της Κασπίας. Το μήκος του είναι 692 χλμ και κατασκευάστηκε παράλληλα προς τον αγωγό πετρελαίου Μπακού-Τυφλίδα-Τσεϊχάν. Ο αγωγός, ο οποίος αποτελεί μέρος του Νότιου Διαδρόμου, τέθηκε σε λειτουργία το 2006 και η ετήσια δυνατότητα μεταφοράς του είναι 16 bcm με προοπτική αύξησης στο μέλλον.¹²¹

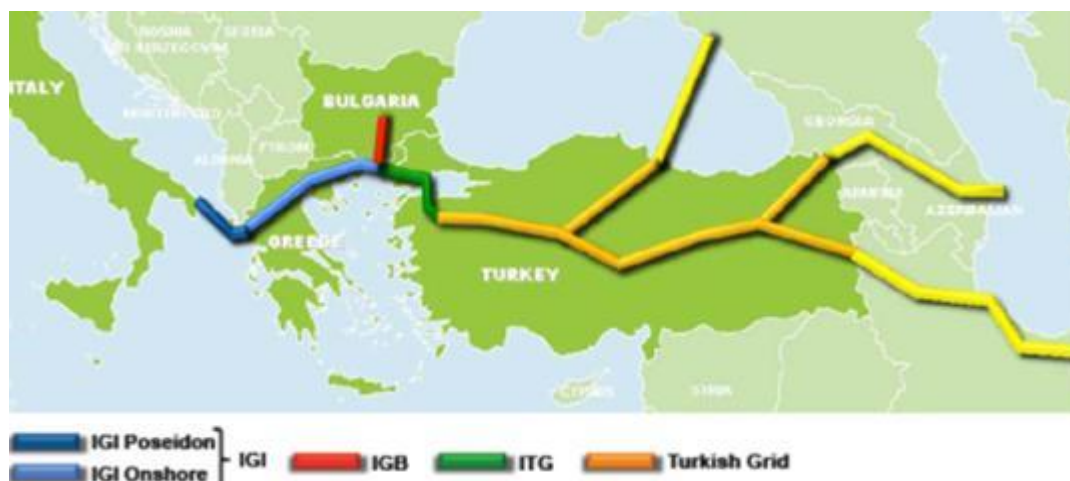
¹¹⁷ Διασυνδετήριοι αγωγοί, πλωτά terminal LNG, αποθηκευτικοί χώροι κλπ.

¹¹⁸ Βλ. Σταμπολής Κ.Ν ό.π.

¹¹⁹ Βλ. Σταμπολής Κ.Ν ό.π.

¹²⁰ Βλ. Αθανασόπουλος Α., *Κοινή Διακήρυξη πέντε χωρών για τον εναλλακτικό «Νότιο Διάδρομο»* διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=693072>) .

¹²¹ Βλ. Παρίσης, ό.π.,σελ. 129.

Αγωγός Interconnector Turkey-Greece-Italy (ITGI) (πηγή:
<http://www.agienergia.it/Notizia.aspx?idd=799&id=86&ante=0>).

Αγωγός Interconnector Turkey-Greece-Italy (ITGI)

Ο Διασυνδεδετήριος Αγωγός Τουρκίας-Ελλάδας-Ιταλίας σχεδιάστηκε για να μεταφέρει φυσικό αέριο από το πεδίο Shah Deniz του Αζερμπαϊτζάν –μέσω Τουρκίας προς την Ελλάδα, την Ιταλία και την υπόλοιπη Ευρώπη αποτελώντας μέρος του Νότιου Διαδρόμου¹²² της Ε.Ε. Το σχέδιο επίσης περιελάμβανε και την μελλοντική κατασκευή ενός ακόμη αγωγού 170 χιλιομέτρων αυτού του IGB ο οποίος θα ένωσε τη Κομοτηνή με τη Στάρα Ζαγορά της Βουλγαρίας.¹²³ Το συνολικό μήκος του θα ήταν 3.398 χιλιόμετρα και η μέγιστη δυνατότητα μεταφοράς του περί τα 10 bcm το χρόνο.¹²⁴

Αν και από το 2007 το πρώτο κομμάτι, δηλαδή ο διασυνδεδετήριος Τουρκίας(Καρατσαμπέ)-Ελλάδας (Κομοτηνή) μήκους 300 χλμ είναι σε λειτουργία, το 2012 ανακοινώθηκε από την κοινοπραξία που εκμεταλλεύεται το κοίτασμα του Shah Deniz η ακύρωση του ελληνο-ιταλικού αγωγού για οικονομικούς λόγους και η αντικατάστασή του από τον TAP.

¹²² Πρωτοβουλία της ΕΕ για εισαγωγή φυσικού αερίου από την Κασπία και τη Μέση Ανατολή.

¹²³ Η δημιουργία του IGB υπάρχει στο σχεδιασμό των δύο κυβερνήσεων ενώ αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί μέχρι το 2018. Όταν ολοκληρωθεί στην ουσία θα ενωθεί με τον έτοιμο αγωγό διασύνδεσης Βουλγαρίας-Ρουμανίας αποτελώντας τον Vertical Corridor. Βλ. Ζευγίτης Α., Προχωράει η διασύνδεση Ελλάδας-Βουλγαρίας, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://energyin.gr/2015/03/19/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%87%CF%89%CF%81%CE%B5%CE%AF-%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B4%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82-%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B3%CE%B1/>), βλ. επίσης Καλαϊτζόγλου Α., *Μελέτη του IENE για τον «Κάθετο Διάδρομο» Φυσικού Αερίου*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.energia.gr/article.asp?art_id=88554).

¹²⁴ Βλ. Διασυνδεδετήριος Αγωγός Ελλάδας-Ιταλίας, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.depa.gr/content/article/002005/265.htm.l>).

Αγωγός Iran- Iraq- Syria

Ο σχεδιαζόμενος αυτός αγωγός θα ξεκινά από το ιρανικό λιμάνι του Assalouyeh κοντά στο πεδίο φυσικού αερίου South Pars στον Περσικό Κόλπο, και θα καταλήγει στη Δαμασκό της Συρίας μέσω του Ιράκ. Στους σχεδιασμούς του Ιράν είναι η επέκταση του προς τις ακτές του Λιβάνου και από εκεί στις ευρωπαϊκές αγορές. Το πεδίο South Pars είναι ένα μεγάλο κοίτασμα φυσικού αερίου στον περσικό κόλπο και δικαιδοτικά ανήκει στο Ιράν και στο Κατάρ. Το συνολικό του μήκος θα είναι 5.600 χλμ ενώ αναμένεται να στοιχίσει 10 δισεκατομμύρια δολάρια. Με την υπογραφή της σχετικής συμφωνίας μεταξύ των τριών κυβερνήσεων το 2011 τέθηκαν οι βάσεις υλοποίησής του, όμως λόγω της Συριακής Κρίσης και των οικονομικών κυρώσεων της Δύσης προς τη Συρία και το Ιράν η δημιουργία του κρίνεται αμφίβολη.¹²⁵

Από γεωπολιτικής απόψεως πρόκειται για έναν σιιτικό αγωγό ο οποίος θα περνά από το σιιτικό στην πλειονότητα του Ιράκ και θα καταλήγει στο φιλο-σιιτικό καθεστώς των Αλαουιτών της Συρίας. Το γεωπολιτικό δράμα της συγκεκριμένης περίπτωσης είναι το γεγονός ότι το μεγάλο αυτό πεδίο βρίσκεται επί της οριογραμμής του σιιτικού Ιράν και του σουνιτικού Κατάρ. Επομένως το φιλοαμερικανικό Κατάρ στο οποίο εδρεύει τόσο το στρατηγείο των Αμερικανικών Ενόπλων δυνάμεων της Μέσης Ανατολής όσο και το δίκτυο Al-jazeera που είναι κατά του Άσαντ δεν επιθυμεί τη δημιουργία του εν λόγω αγωγού. Παράλληλα επιθυμεί τη διοχέτευση του δικού του φυσικού αερίου μέσω σουνιτικού χώρου στον Κόλπο της Άκαμπα της Ιορδανίας.¹²⁶

Αγωγός Turkmenistan-Iran-Turkey

Ο αγωγός Τουρκμενιστάν-Ιράν εγκαινιάστηκε το 2010 παρουσία και του τούρκου υπουργού Ενέργειας και ο σκοπός δημιουργίας του είναι η μεταφορά φυσικού αερίου από το τεράστιο πεδίο άντλησης Dauletabad του Τουρκμενιστάν στο Ιράν ενώ αναπτύσσεται νοτίως της Κασπίας με κατεύθυνση το ιρανικό ενεργειακό κέντρο της Ταυρίδας. Η Τουρκία έδειξε ενδιαφέρον για κατασκευή μιας προέκτασης του, μήκους 2.577 χλμ, από την Ταυρίδα προς την πρωτεύουσα Άγκυρα μέσω του Ερζερούμ όπου θα ενώνεται με τον αγωγό φυσικού αερίου BTE.¹²⁷

¹²⁵ Βλ. Παρίσης, ό.π., σελ. 135.

¹²⁶ Βλ. Engdahal F. W., *Syria Turkey, Israel and a greater Middle East Energy War*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.voltairenet.org/article176200.html>).

¹²⁷ Βλ. Παρίσης, ό.π., σελ. 135-136.

Αραβικός Αγωγός Αερίου (AGP)

Αραβικός Αγωγός (AGP) (πηγή: www.fajr.com.jo)

Ο αγωγός AGP μήκους 1.200 χλμ. αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους αγωγούς της Μέσης Ανατολής εφοδιάζοντας με αιγυπτιακό φυσικό αέριο την Ιορδανία, τη Συρία και τον Λίβανο ενώ προβλέπεται και προέκταση του μέχρι τα τούρκο-συριακά σύνορα.

Σε πρώτη φάση τέθηκε σε λειτουργία το πρώτο του τμήμα το 2003 μεταξύ του Al-Arish¹²⁸ της Αιγύπτου και της Al-Aqabah της Ιορδανίας. Ο αγωγός στο τμήμα αυτό είναι διαμέτρου 36 ιντσών, μήκους 264 χλμ ενώ στοίχισε 200 εκατομμύρια δολάρια.¹²⁹

Σε δεύτερη φάση δημιουργήθηκε το τμήμα Al-Aqabah-Rehab αναπτυσσόμενο μέσα στην ενδοχώρα του Χασεμιτικού Βασιλείου της Ιορδανίας. Αποτελείται από αγωγό μήκους 395 χλμ και διαμέτρου 36 ιντσών ενώ στοίχισε 276 εκατομμύρια δολάρια. Τέθηκε σε λειτουργία το Δεκέμβριο του 2007, 33 μήνες νωρίτερα από τον αρχικό σχεδιασμό. Στην δεύτερη φάση επίσης συγκαταλέγεται και η δημιουργία το 2007 του τμήματος Rehab-Jabber (συρο-ιορδανικά σύνορα). Το κομμάτι αυτό μήκους 30 χλμ στοίχισε 42 εκατομμύρια δολάρια.¹³⁰

Στην Τρίτη φάση του έργου δημιουργήθηκε το 2008 το τμήμα Συρο-ιορδανικά σύνορα-Homs μήκους 330 χλμ και διαμέτρου αγωγού 36 ιντσών. Το κομμάτι αυτό διασχίζει τη Συρία βόρεια μέχρι την πόλη Homs η οποία και αποτελεί σημείο διακλάδωσης του αγωγού προς την Τρίπολη του Λιβάνου, τη Μπανίας της Συρίας.¹³¹

Η τέταρτη φάση του αγωγού αφορά το τμήμα Homs-Aleppo μήκους 183 χλμ ενώ η Πέμπτη το τμήμα Aleppo-Kilis (Τουρκία) μήκους 63 χλμ. Για τη δημιουργία του εν λόγω τμήματος υπεγράφη συρο-τουρκική συμφωνία το 2008 ενώ στους σχεδιασμούς της Τουρκίας είναι η σύνδεση του με τον σχεδιαζόμενο Nabucco για τον

¹²⁸ Από το Al-Arish ξεκινά επίσης ο υποθαλάσσιος αγωγός φυσικού αερίου Al-Arish-Ashkelon (Ισραήλ) μήκους 100 χλμ ο οποίος εφοδιάζει το Ισραήλ με φυσικό αέριο και ο οποίος τα τελευταία χρόνια λόγω της πολιτικής αστάθειας στην Αίγυπτο είχε πέσει θύμα πολλών επιθέσεων.

¹²⁹ Βλ. The Arab Gas Pipeline Phases of Implementation, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.fajr.com.jo/en/InfosandDownloads/TheArabGasPipelinePhasesofImplementation.aspx>).

¹³⁰ Βλ. The Arab Gas Pipeline Phases of Implementation, ό.π..

¹³¹ Βλ. The Arab Gas Pipeline Phases of Implementation, ό.π..

εφοδιασμό της Ευρώπης με φυσικό αέριο. Όμως η Συριακή Κρίση και οι πλέον δυσχερείς διμερείς σχέσεων των δύο χωρών καθιστούν αμφίβολη της άμεση κατασκευή και λειτουργία του. Επιπλέον, το 2004 υπεγράφη συμφωνία μεταξύ Αιγύπτου, Συρίας, Ιορδανίας, Λιβάνου και Ιράκ για σύνδεση του αγωγού με το ιρακινό δίκτυο συμβάλλοντας έτσι και στην εξαγωγή του ιρακινού αερίου προς τις ευρωπαϊκές αγορές.¹³²

Αποψη των αγωγών φυσικού αερίου TANAP, Nabucco West και TAP.

(πηγή: <http://www.aa.com.tr/>)

Αγωγός Trans Anatolian Pipeline (TANAP)

Ο αγωγός TANAP σχεδιάζεται να μεταφέρει φυσικό αέριο από το μεγάλο κοίτασμα Shah Deniz -2 του Αζερμπαϊτζάν -μέσω Γεωργίας- στη Τουρκία και από εκεί στην Ευρώπη. Μαζί με τον BTE και τον TAP αποτελούν τον Νότιο Διάδρομο ο οποίος θα εφοδιάζει τα προσεχή χρόνια της ευρωπαϊκές αγορές με φυσικό αέριο από την Κασπία και την ευρύτερη περιοχή, συμβάλλοντας στην πολυδιάστατη ενεργειακή της τροφοδοσία και ασφάλεια.¹³³ Το σημείο εκκίνησης του είναι το χωρίο Türkgözü της επαρχίας Ardahan στα τουρκο-γεωργιανά σύνορα και ο τερματισμός του η περιοχή στο ύψος των Κήπων στα ελληνοτουρκικά σύνορα.¹³⁴ Το συνολικό του μήκος θα είναι 1850 χλμ με 19 από αυτά να βρίσκονται κάτω από τη Θάλασσα του Μαρμαρά ενώ η διάμετρος του θα είναι 56 ίντσες. Η αζερική SOCAR κατέχει το

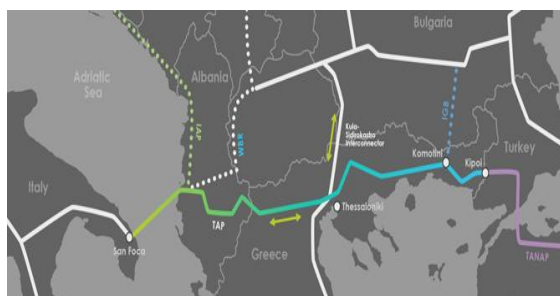
¹³² Βλ. Παρίσης, ό.π. σελ 134.

¹³³ Βλ. The Southern Gas Corridor, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.bp.com/en_az/caspian/operationsprojects/Shahdeniz/SouthernCorridor.html).

¹³⁴ Στο σημείο αυτό θα ενώνεται με τον TAP.

58% των μετοχών του έργου, η τουρκική BOTAS το 30% ενώ πρόσφατα (Μάρτιος 2015) η BP απέκτησε το 12%.¹³⁵ Το ύψος της επένδυσης υπολογίζεται στα 11,7 δισεκατομμύρια δολάρια.¹³⁶

Το σχέδιο αρχικά ανακοινώθηκε το Νοέμβριο του 2011 στο 3^ο Ενεργειακό και Οικονομικό Φόρουμ της Μαύρης Θάλασσας στη Κωνσταντινούπολη. Ένα μήνα μετά, υπεγράφη Μνημόνιο Κατανόησης μεταξύ Αζερμπαϊτζάν και Τουρκίας ενώ το Μάρτιο του 2015 ξεκίνησε επίσημα η κατασκευή του με ορίζοντα ολοκλήρωσης το 2018. Η χωρητικότητα του το 2018 αναμένεται στα 16 bcm το χρόνο. Τα 6 από αυτά θα καταναλώνει η Τουρκία ενώ τα υπόλοιπα θα διοχετεύονται στον TAP. Το 2023 η χωρητικότητα του θα έχει αυξηθεί στα 23 bcm το χρόνο με προοπτική το 2026 τα 31 bcm.¹³⁷

Αγωγός Trans Adriatic Pipeline (πηγή: <http://www.tap-ag.gr>)

Αγωγός Trans Adriatic Pipeline (TAP)

Ο Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου αποτελεί μέρος του Νότιου Διαδρόμου και μόλις ολοκληρωθεί αναμένεται να μεταφέρει φυσικό αέριο κυρίως από το κοίτασμα Shah Deniz 2 της Κασπίας -μέσω Ελλάδας και Αλβανίας- στην Ιταλία και από εκεί στην υπόλοιπη Ευρώπη. Ουσιαστικά αποτελεί συνέχεια του αγωγού TANAP αφού θα συνδεθεί με αυτόν στους Κήπους του Έβρου. Η πορεία του στη συνέχεια θα είναι δυτικής κατεύθυνσεως. Αφού θα διασχίζει τη βόρεια Ελλάδα, την Αλβανία, και την Αδριατική –υποθαλασσίως- θα τερματίζει στο ιταλικό λιμάνι San Foca. Στο σημείο αυτό προβλέπεται η διασύνδεση του με το ιταλικό δίκτυο και κατ'επέκταση με το υπόλοιπο ευρωπαϊκό, ενδυναμώνοντας την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια.

¹³⁵ Βλ. BP acquires 12 percent stake in TANAP pipeline project, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.hurriyetdailynews.com/bp-acquires-12-percent-stake-in-tanap-pipeline-project-----.aspx?pageID=238&nID=79662&NewsCatID=348>).

¹³⁶ Βλ. Barradas S., *Trans-Anatolian natural gas pipeline project, Azerbaijan and Turkey*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.engineeringnews.co.za/print-version/trans-anatolian-natural-gas-pipeline-project-azerbaijan-and-turkey-2014-01-17>). Βλ. επίσης TANAP PROJECT, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.tanap.com/tanap-project/why-tanap/>) και WorleyParsons awarded TANAP EPCM contract, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://pipelinesinternational.com/news/worleyparsons_awarded_tanap_epcm_contract/87372).

¹³⁷ Βλ. Turkey launches TANAP to pipe Azeri gas to Europe, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.todayzaman.com/diplomacy_turkey-launches-tanap-to-pipe-azeri-gas-to-europe_375552.html).

Η συνολική διαδρομή που πρόκειται να διανύσει είναι περίπου 870 χλμ. Από αυτά τα 550 χλμ επί ελληνικού εδάφους(Κήποι-Ιεροπηγή), τα 211 χλμ επί αλβανικού(Βίγλιτσα-Φιέρ), τα 105 χλμ κάτω από τα νερά της Αδριατικής και μόλις 8 χλμ επί ιταλικού εδάφους. Η διάμετρος του αγωγού στο χερσαίο τμήμα θα είναι 48 ίντσες ενώ στο υποθαλάσσιο 36 με δυνατότητα αντίστροφής φυσικής ροής. Υπολογίζεται ότι μόλις ολοκληρωθεί η μεταφορική του δυναμικότητα θα είναι 10 bcm το χρόνο με δυνατότητα επέκτασης σε 20 bcm. Οι κατασκευαστικές εργασίες αναμένονται να ξεκινήσουν το 2016 και εκτός από τη δημιουργία του χερσαίου και υποθαλασσιού τμήματος προβλέπονται και χερσαίες εγκαταστάσεις. Συγκεκριμένα δύο σταθμοί συμπίεσης (στους Κήπους και στο Φιέρ)¹³⁸, βαλβιδοστάσια κάθε 30 χλμ και ένας τερματικός σταθμός παραλαβής στην Ιταλία.¹³⁹

Ως προς το χρονικό του έργου, τον Ιανουάριο του 2003 διενεργήθηκε προκαταρκτική μελέτη σκοπιμότητας. Τρία χρόνια μετά, εκπονήθηκε η μελέτη σκοπιμότητας από την πρώην ελβετική EGL¹⁴⁰ η οποία επιβεβαίωσε την περιβαλλοντική, οικονομική και τεχνική σκοπιμότητα του σχεδίου. Το 2007 ολοκληρώθηκε ο βασικός σχεδιασμός του και ιδρύθηκε η κοινοπραξία TAP AG¹⁴¹ (Axpo, Statoil, E.ON). Το 2012 η κοινοπραξία του Shah Deniz επέλεξε τον TAP ως διαδρομή προτεραιότητας για την Ιταλία και υπογράφεται συμφωνία συνεργασίας με τους εταίρους του Shah Deniz για να χρηματοδοτήσουν μέρος του έργου και δυνητικά να συμμετάσχουν με μερίδιο έως 50%. Το 2013 υπεγράφη τριμερής διακρατική συμφωνία μεταξύ Ελλάδας, Αλβανίας και Ιταλίας για τον TAP ενώ η κοινοπραξία του Shah Deniz έλαβε την οριστική απόφαση επένδυσης απορρίπτοντας το επενδυτικό σχέδιο του Nabucco West. Το 2015 αναμένονται προκαταρκτικές εργασίες στην Αλβανία, ενώ ήδη έχει ξεκινήσει η διαδικασία ανάθεσης από την κοινοπραξία για τον εντοπισμό εταιρειών που μπορούν να προμηθεύσουν τα απαραίτητα προϊόντα και υπηρεσίες για την κατασκευή του αγωγού.¹⁴²

¹³⁸ Σύμφωνα με την Κοινοπραξία TAP AG “για τη μελλοντική αναβάθμιση της μεταφορικής ικανότητας του αγωγού στα 20 δισ. κ. μ., θα χρειαστεί να κατασκευαστούν αργότερα δύο πρόσθετοι σταθμοί συμπίεσης, ένας στη Βίγλιτσα (Bilisht) της Αλβανίας και ένας στις Σέρρες.”

¹³⁹ Βλ. Η διαδρομή του Διαδριατικού αγωγού Φυσικού Αερίου, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.tap-ag.gr/%CE%9F-%CE%91%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82/%CE%A7%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AE%CF%82>). Βλ. επίσης Υπουργείο Εξωτερικών Αγωγός TAP Ενημερωτικό Σημείωμα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.idis.gr/wp-content/uploads/TAP1.pdf>).

¹⁴⁰ Πλέον ανήκει στην Axpo.

¹⁴¹ Η μετοχική σύνθεση της κοινοπραξίας είναι πλέον η εξής: Statoil 20%, BP 20%, SOCAR 20%, Fluxys 16%, TOTAL 10%, E.ON 9%, Axpo 5%. ([http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[swords\]=8fd5893941d69d0be3f378576261ae3e&tx_ttnews\[any_of_the_words\]=Statoil&tx_ttnews\[tt_news\]=41821&tx_ttnews\[backPid\]=7&cHash=afc2067be4307e56147de91d55eb4da4#.VR4zr5OAKgR](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews[swords]=8fd5893941d69d0be3f378576261ae3e&tx_ttnews[any_of_the_words]=Statoil&tx_ttnews[tt_news]=41821&tx_ttnews[backPid]=7&cHash=afc2067be4307e56147de91d55eb4da4#.VR4zr5OAKgR)).

¹⁴² Βλ. Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης του έργου TAP, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.tap-ag.gr/%CE%9F-%CE%91%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82/%CE%A7%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%AC%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1-%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%85#0>).

Τέλος, τα οφέλη της επιλογής και κατασκευής του για την Ελλάδα είναι πολλαπλά και πολυδιάστατα. Ο αγωγός TAP αποτελεί μία άμεση ξένη επένδυση ύψους 1,5 δις. ευρώ μέσω της οποίας θα δημιουργηθούν 2.000 άμεσες και 10.000 έμμεσες θέσεις εργασίας ενώ η δημιουργία του θα απαιτήσει την προμήθεια πλειάδας προϊόντων και υπηρεσιών από αντίστοιχες ελληνικές εταιρείες δημιουργώντας έτσι πολλαπλασιαστικά οφέλη στην ελληνική οικονομία. Από γεωπολιτικής απόψεως, η κατασκευή του επανατοποθετεί τη χώρα μας στο γεωστρατηγικό περιβάλλον και στον ενεργειακό χάρτη προβάλλοντας πολλά θετικά πολιτικά μηνύματα στην ευρύτερη περιοχή. Επιπλέον καθίσταται ενεργειακός κόμβος και άξονας στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης αφού εκτός της τράνζιτ μεταφοράς προς τη δυτική Ευρώπη θα υπάρχει η δυνατότητα διανομής φυσικού αερίου προς τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες με την δημιουργία αγωγών όπως ο IGB, ο Vertical Corridor και ο IAP.¹⁴³

Nabucco και Nabucco West (πηγή:<http://www.pipelineandgasjournal.com/nabucco-pipeline-project-gas-bridge-europe>)

Αγωγός Nabucco και Nabucco West

Ο αγωγός Nabucco σχεδιαζόταν να μεταφέρει φυσικό αέριο της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής από την ανατολική Τουρκία στην Αυστρία μέσω Βουλγαρίας, Ρουμανίας και Ουγγαρίας. Αποτέλεσε ένα φιλόδοξο σχέδιο της Ε.Ε. και των Η.Π.Α. για εναλλακτική ενεργειακή τροφοδοσία της πρώτης και σταδιακή απεξάρτησή της από το ρωσικό φυσικό αέριο. Με διάμετρο αγωγού τις 56 ίντσες θα διέσχιζε 3.300 χλμ. Η κατασκευή του προγραμματιζόταν να ξεκινήσει 2011 με πρόθεση να έχει τεθεί σε λειτουργία το 2014. Η χωρητικότητα του το 2014 αναμενόταν να είναι 8 bcm το χρόνο, το 2018 θα έφτανε στα 15 bcm και μέχρι το 2022 θα έφτανε περίπου τα 30 bcm.¹⁴⁴

¹⁴³ Βλ. Υπουργείο Εξωτερικών Αγωγός TAP Ενημερωτικό Σημείωμα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.idis.gr/wp-content/uploads/TAP1.pdf>).

¹⁴⁴ Βλ. Rowley M., *The Nabucco Pipeline Project: Gas Bridge to Europe?*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.pipelineandgasjournal.com/nabucco-pipeline-project-gas-bridge-europe>).

Ξεκινώντας από το Ερζερούμ της ανατολικής Τουρκίας θα κατέληγε στον θερματικό σταθμό και ενεργειακό κόμβο του Μπαουμγκάρτεν της Αυστρίας. Η μισή χωρητικότητα του υπολογιζόταν να καλύψει της ενεργειακές ανάγκες των χωρών διέλευσης ενώ το υπόλοιπο θα διοχετευόταν στην υπόλοιπη κεντρική και δυτική Ευρώπη. Επίσης υπήρχε πρόβλεψη για σύνδεση στο Ερζερούμ με τον αγωγό Ταυρίδος- Ερζερούμ ο οποίος τροφοδοτεί τη Τουρκία με ιρανικό φυσικό αέριο. Στον σχεδιασμό επίσης υπήρχε και η διοχέτευση μέσω αυτού στις ευρωπαϊκές αγορές εκτός του αζερικού και ιρανικού φυσικού αερίου, τουρκμενικού, καζακικού, ιρακινού αλλά και αιγυπτιακού.¹⁴⁵

Το αρχικό βήμα για την δημιουργία του έγινε τον Ιούνιο του 2002 όταν οι εταιρείες OMV(αυστριακή), Mol Group (ουγγρική), BOTAS (τουρκική), Transgaz (ρουμανική) και η Bulgargaz (βουλγαρική) υπέγραψαν πρωτόκολλο ενδιαφέροντος για την κατασκευή του ενώ τέσσερις μήνες αργότερα υπεγράφη συμφωνία συνεργασίας. Το 2005 υπεγράφη συμφωνία Κοινοπραξίας από τους εταίρους του σχεδίου και το 2008 το πρώτο συμβόλαιο μεταφοράς αερίου από το Αζερμπαϊτζάν στη Βουλγαρία.¹⁴⁶

Τελικώς η υλοποίηση του σχεδίου δεν καρποφόρησε καθώς αντιμετώπισε ποικίλα εμπόδια όπως η εξασφάλιση της ελάχιστης ποσότητας φυσικού αερίου για την βιωσιμότητα του και ο υψηλός προϋπολογισμός του (7,9 δις Ευρώ) . Ένα ακόμα πρόβλημα αποτέλεσε και η επιμονή της Τουρκίας να διατηρήσει το δικαίωμα μεταπώλησης του, το οποίο είχε αγοράσει μέσω του αγωγού Nabucco παραβιάζοντας καθ'αυτό τον τρόπο τις αρχές της ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας όπως αυτές εκφράζονται τόσο στο ευρωπαϊκό κεκτημένο όσο και στη Συνθήκη Ενεργειακής Ενότητας.¹⁴⁷ Επιπλέον δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι από τα τέλη του 2011 υπήρξε και η αζερο-τουρκική συμφωνία για κατασκευή του αγωγού TANAP καθιστώντας το Nabucco -τουλάχιστον στη τουρκική ενδογώρα ως πλεονάζοντα.

Έτσι, το Μάιο του 2012 η κοινοπραξία του αγωγού Nabucco πρότεινε στην κοινοπραξία που εκμεταλλεύεται το κοιτάσμα Shah Deniz 2 τη κατασκευή του Nabucco West, ενός νέου αγωγού σαφώς μικρότερου και οικονομικότερου. Ουσιαστικά, στην πράξη αποτέλεσε μια υποβαθμισμένη έκδοση του αρχικού σχεδίου.

¹⁴⁵ Βλ. Γρηγοριάδης Ι., *Η Νοτιοανατολική Ευρώπη ως Κόμβος Μεταφοράς Ενέργειας: Επιδράσεις στην Περιφερειακή και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.academia.edu/8726987/%CE%97_%CE%9D%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BF%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CF%85%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B7_%CF%89%CF%82_%CE%9A%CF%8C%CE%BC%CE%B2%CE%BF%CF%82_%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AC%CF%82_%CE%95%CE%BD%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82_%CE%95%CF%80%CE%B9%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%86%CE%B5%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE_%CE%91%CF%83%CF%86%CE%AC%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1).

¹⁴⁶ Βλ. Παρίσης, ό.π, σελ. 132.

¹⁴⁷ Βλ. Γρηγοριάδης Ι., ό.π..

καθώς θα είχε περίπου το ένα τρίτο του μήκους¹⁴⁸ του πρώτου σχεδίου αφού θα ξεκινούσε από τα τουρκο-βουλγαρικά σύνορα και θα κόστιζε 6 δις δολάρια.¹⁴⁹ Στο σχεδιασμό του προτάθηκε η σύνδεση του με τον αγωγό TANAP. Για την επίτευξη αυτού στις 3 Μαΐου του 2013 υπογράφεται Μνημόνιο Κατανόησης μεταξύ των δύο κοινοπραξιών.¹⁵⁰ Όμως στις 28 Ιουνίου του 2013 η κοινοπραξία του Shah Deniz επέλεξε την κατασκευή του αγωγού TAP. Σύμφωνα με δηλώσεις του ιταλού υφυπουργού De Vincenti στο Reuters ο TAP νίκησε τον Nabucco στα εφτά από τα οχτώ κριτήρια αξιολόγησης ονομάζοντας τα ως ευκαιρίες της αγοράς. Αυτά είναι: «το χρονοδιάγραμμα, η επεκτασιμότητα, η διαχείριση της λειτουργικότητας του, η διαθέσιμη χρηματοδότηση, η ποιότητα του έργου και η διαφάνεια.»¹⁵¹

Στις πρόσφατες εξελίξεις για ανάσταση του έργου συγκαταλέγεται η πρωτοβουλία της Βουλγαρίας και του Αζερμπαϊτζάν να παρουσιάσουν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ένα σχέδιο αποκατάστασης του Nabucco West. Επομένως, καθίσταται εμφανές τόσο το ενδιαφέρον της πρώτης να αποκομίσει στρατηγικά οφέλη από την συμμετοχή της στον κρίκο του εφοδιασμού της Ευρώπης όσο και της δεύτερης να διευρύνει τις διόδους διάθεσης του φυσικού της αερίου και τον κύκλο των πελατών της.¹⁵²

Αγωγός East Med

Ο αγωγός East Med είναι ένας σχεδιαζόμενος αγωγός ο οποίος αν υλοποιηθεί εκτός της γεωπολιτικής και στρατηγικής αναβάθμισης της Ελλάδας και της Κύπρου, θα αποτελέσει έναν ευρωπαϊκό αγωγό που θα μπορεί να τροφοδοτεί τις αγορές της Ευρώπης με φυσικό αέριο, ενισχύοντας την εναλλακτική της ενεργειακή τροφοδοσία και ασφάλεια. Αφετηρία του αγωγού θα είναι τα πλούσια κοιτάσματα της Λεβαντινής της κυπριακής και ισραηλινής ΑΟΖ στην νοτιοανατολική Μεσόγειο και ο τελικός του προορισμός θα είναι η περιοχή της Ηγουμενίτσας όπου θα ενώνεται με τον σχεδιαζόμενο υποθαλάσσιο διασυνδετήριο Ελλάδας-Ιταλίας (IGI-Poseidon). (Βλ. περισσότερα στο υποκεφάλαιο 5.2.1)

¹⁴⁸ Το μήκος του νέου αγωγού θα ήταν 1.300χλμ.

¹⁴⁹ Βλ. Παρίσης, ό.π, 133.

¹⁵⁰ Βλ. Update 1- Nabucco signs cooperation deal with TANAP, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://uk.reuters.com/article/2013/03/04/nabucco-tanap-idUKL6N0BW6LW20130304>).

¹⁵¹ Βλ. TAP beat Nabucco on seven out of eight criteria, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.naturalgaseurope.com/tap-beat-nabucco-on-multiples-criteria>). Βλ. επίσης Sisto A., Interview- TAP outgunned Nabucco for Azeri gas on most fronts, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://uk.reuters.com/article/2013/07/01/italy-tap-ministry-idUKL5N0F722M20130701>).

¹⁵² Βλ. Σάμπεφ Β., *Θα αναστηθεί άραγε, το νεκρό σχέδιο του αγωγού Ναμπούκο;*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://energypress.gr/news/tha-anastithei-arage-nekro-shedio-toy-agogoy-nampoyko>).

Η έδρα του OPEC στη Βιέννη.

(πηγή: www.opec.org)

1.4.3 Η Διαχείριση των Υδρογονανθράκων

Ουσιώδες κεφάλαιο για την εξασφάλιση των ενεργειακών πόρων αποτελεί η διαχείρισή τους η οποία έχει διττή διάσταση, εθνική και διεθνή. Έτσι παρατηρείται εθνικοποίηση της ενέργειας ιδίως στις πετρελαιοπαραγωγούς χώρες με την έννοια ότι κρατικές εταιρείες ελέγχουν όλο το στάδιο παραγωγής και διακίνησής της. Η πιο σημαντική όμως είναι η διεθνής πτυχή του ζητήματος καθώς υπάρχουν χώρες οι οποίες είναι ευνοημένες γεωλογικά, όντας ευρισκόμενες πάνω σε πλούσια κοιτάσματα υδρογονανθράκων και άλλες οι οποίες στερούνται αυτού του προνομίου. Επομένως οι μεν πρώτες επιζητούν της αποκόμιση όσο το δυνατό μεγαλύτερου οφέλους από την εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών τους πηγών και οι μεν δεύτερες την απρόσκοπτη τροφοδοσία τους με τους πλέον ευνοϊκούς και συμφέροντες για αυτές όρους.¹⁵³

Για την αποτελεσματική διαχείριση και διάθεση του πετρελαίου δημιουργήθηκε στη Βαγδάτη του Ιράκ το 1960 από πέντε πετρελαιοπαραγωγά κράτη ο διεθνής οργανισμός OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries) η έδρα του οποίου βρίσκεται στη Βιέννη.¹⁵⁴ Σκοπός αυτού του μόνιμου διακυβερνητικού οικονομικού οργανισμού είναι ο συντονισμός των πετρελαϊκών πολιτικών των κρατών μελών του και ο προσδιορισμός των ευμενέστερων μέτρων προστασίας των συμφερόντων τους με σταθεροποιητικές τιμές της διεθνούς αγοράς σε μια προοπτική αφενός αποφυγής βλαβερών συνεπειών για τα ίδια μέλη και αφετέρου σε μία δίκαιη και ομαλή πετρελαϊκή βιομηχανική ανάπτυξη.¹⁵⁵

¹⁵³ Βλ. Παρίσης, ό.π, σελ. 110.

¹⁵⁴ Δημιουργήθηκε από το Ιράν, το Ιράκ, τη Σαουδική Αραβία, το Κουβέιτ και τη Βενεζουέλα.

¹⁵⁵ Βλ. Opec Brief History, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm).

Ο ενθουσιασμός για την επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων συμπαρέσυρε στη συνέχεια και άλλες εννέα παραγωγές χώρες να γίνουν μέλη του.¹⁵⁶ Σήμερα ο OPEC αποτελείται από τα εξής δώδεκα κράτη: Αλγερία, Αγκόλα, Εκουαδόρ (Ισημερινός), Ιράν, Ιράκ, Κουβέιτ, Λιβύη, Νιγηρία, Κατάρ, Σαουδική Αραβία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και τη Βενεζουέλα. Επιπλέον ασκεί σε μεγάλο βαθμό επιρροή τόσο στον όγκο της συνολικής παραγωγής και στο ύψος των ποσοστώςσεων που αναλογούν σε κάθε μέλος όσο και στην διαμόρφωση των διεθνών τιμών μέσω της αυξομειώσης της παραγωγής και τις διάθεσής της στις αγορές.¹⁵⁷

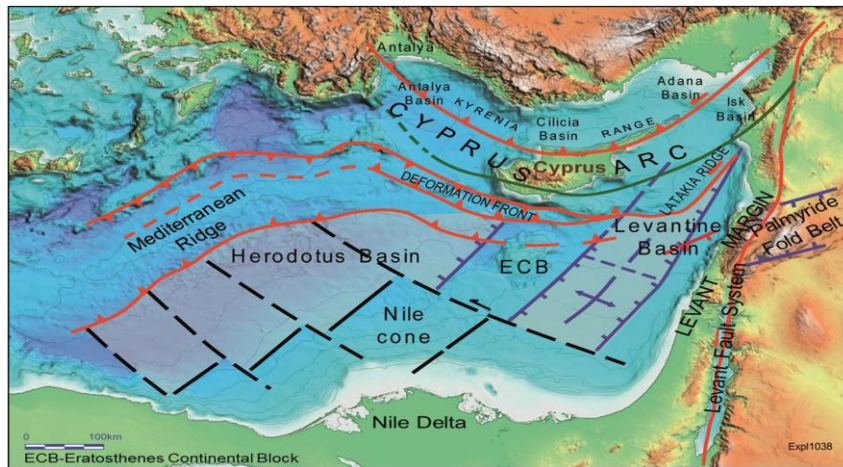
Εκτός από τον OPEC σημαντικό ρόλο παίζει και ο ρόλος των μεγάλων ιδιωτικών εταιριών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας. Την έλλειψη τεχνολογικής και επιστημονικής υποδομής που απαιτείται για να αξιοποιηθούν οι ενεργειακοί πόροι, έρχονται να καλύψουν μεγάλοι ενεργειακοί κολοσσοί που εξειδικεύονται στις εργασίες έρευνας, εντοπισμού, γεωτρήσεων, εξόρυξης, άντλησης και μεταφοράς αυτών. Η εμπλοκή επομένως αυτών των μεγάλων εταιριών διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στο διεθνές σύστημα παραγωγής και διάθεσης των υδρογονανθράκων παγκοσμίως μετατρέποντας τες σε οικονομικούς γίγαντες με δυσθεώρητα ύψη κερδών. Επιπλέον, λόγω της οικονομικής αλλά και της πολιτικής ισχύος που απολαμβάνουν, δύναται να επηρεάζουν και να διαμορφώνουν τις διακρατικές σχέσεις σε περιφερειακό ή διεθνές επίπεδο συμβάλλοντας πολλές φορές σε γεωπολιτικές μεταβολές που δημιουργούνται.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Κατάρ (1961), Ινδονησία (1962) -αποχώρησε το 2009, Λιβύη (1962), Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (1967), Αλγερία (1969), Νιγηρία (1971), Εκουαδόρ (1973) -αποχώρησε το 1992 και επανήλθε τον Οκτώβριο του 2007, Αγκόλα (2007) και τέλος η Γκαμπόν (1975) – αποχώρησε το 1995.

¹⁵⁷ Βλ. Παρίσης, ό,π, σελ. 110.

¹⁵⁸ Βλ. Παρίσης, ό,π, σελ. 110.

1.5 Η Γεωπολιτική Σημασία των Κοιτασμάτων Φυσικού Αερίου της Νοτιοανατολικής Μεσογείου για την Ε.Ε

Η λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου. (πηγή: <http://pg.lyellcollection.org/content/18/4/433.abstract>)

Σύμφωνα με στοιχεία της Αμερικανικής Γεωλογικής Υπηρεσίας (USGS) τα πιθανά και τεχνικώς εκμεταλλεύσιμα αποθέματα φυσικού αερίου στη λεκάνη της Λεβαντίνης ανέρχονται στα 3.5 tcm.¹⁵⁹ Εντός της ΑΟΖ του Ισραήλ ήδη έχουν ανακαλυφθεί κοιτάσματα όπως το Mari-B, Gaza Marine, Dalit, Tamar, Leviathan και Yam ½ με βεβαιωμένα αποθέματα της τάξης των 800 bcm. Επιπλέον, σύμφωνα με τη USGS τα αντίστοιχα άμεσα εκμεταλλεύσιμα αποθέματα ΦΑ εντός της κυπριακής λεκάνης του Ηροδότου και του κώνου του Νείλου, πέρα των ήδη 2.2 tcm βεβαιωμένων αιγυπτιακών κοιτασμάτων ΦΑ και 1.7 δις βαρελιών αργού πετρελαίου ανέρχονται στα 6.3 tcm. Σύμφωνα δε με το Γαλλικό Ινστιτούτο Πετρελαίου τα συνολικά εκμεταλλεύσιμα αποθέματα ΦΑ εντός της κυπριακής ΑΟΖ εκτιμώνται στα 3 tcb, ενώ τα αντίστοιχα στο ελληνικό τμήμα της λεκάνης του Ηροδότου από 1 έως 3 tcm. Αν συμπεριλάβουμε και την πολλά υποσχόμενη λόγω γεωλογικών φαινομένων¹⁶⁰ περιοχή νοτιοδυτικώς και νοτίως της Κρήτης συμπεραίνουμε ότι η περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στα ζητήματα ενέργειας και στο τεράστιο ενεργειακό έλλειμμα σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο που σύντομα θα κλιθεί να αντιμετωπίσει η Ε.Ε.¹⁶¹

¹⁵⁹Βλ. 2010 Minerals Yearbook, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/country/2010/myb3-sum-2010-middle-east.pdf>).

¹⁶⁰ Στη περιοχή υπάρχει πλήθος λασποηφαιστειών και υδριτών.

¹⁶¹Βλ. Bruneton Alain, Κονοφάγος Ηλίας, Φώσκολος Αντώνης, “Οικονομική και Γεωπολιτική Σημασία των Κοιτασμάτων Φυσικού Αερίου της Ανατολικής Μεσογείου για την Ελλάδα και την Ε.Ε. Έμφαση στα Αναμενόμενα Κοιτάσματα του Λιβικού Πελάγους που Βρίσκονται εντός της Ελληνικής Αποκλειστικής Ζώνης” στο Τσάλας, Γρ. Ι, Αναγνώστου Χρ. Λ, (επιμέλεια- παρουσίαση), *Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες Προκλήσεις & Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλασσίων Ενεργειακών Πόρων*, Εκδ. Ι Σιδέρης, Αθήνα 2014, σελ. 129-138. Βλ. επίσης United States Geological Survey (USGS), “Assessment of undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean”, *Fact Sheet 2010-2014*, US, March 2010.

Η Ε.Ε. εισάγει το 53% της ενέργειας που καταναλώνει με το 90% από αυτές να είναι αργό πετρέλαιο, το 66% φυσικό αέριο και το 42% στερεά καύσιμα, όπως ο άνθρακας. Η Ε.Ε. λόγω του ότι εισάγει περισσότερο από το 50% της ενέργειας που καταναλώνει την κάνει ευάλωτη στους προμηθευτές της, όπως για παράδειγμα στη Ρωσία. Για το λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει αναλάβει πρωτοβουλίες για την εξεύρεση εναλλακτικών προμηθευτών ενέργειας (δημιουργία Νοτίου διαδρόμου) καθώς και για μείωση της ενεργειακής εξάρτησης της Ε.Ε. από το εξωτερικό.¹⁶² Εδώ βλέπουμε πόσο σημαντική για την Ε.Ε. θα είναι η αξιοποίηση των υδρογονανθράκων της ελληνικής και κυπριακής ΑΟΖ για αυτή δεδομένου ότι τα κοιτάσματα είναι ευρωπαϊκά με ότι αυτό συνεπάγεται.¹⁶³

Σημαντικό επίσης στοιχείο που αφορά και τους υδρογονάνθρακες στη Μεσόγειο αποτελεί η υπερψήφιση της έκθεσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τον «Ενεργειακό Χάρτη για το 2050». Στην έκθεση των 50 σελίδων, υπάρχουν δύο παράγραφοι που σχετίζονται με την ΑΟΖ. Συγκεκριμένα στην παράγραφο 76 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «τονίζει την ανάγκη να διασφαλιστεί η ενεργειακή ασφάλεια και ενεργειακή αυτάρκεια της Ε.Ε., που επιτυγχάνεται πρωτίστως με την προώθηση της εξοικονόμησης ενέργειας και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, οι οποίες, σε συνδυασμό με άλλες εναλλακτικές πηγές ενέργειας, μειώνουν την εξάρτηση από τις εισαγωγές • σημειώνει το αναδυόμενο ενδιαφέρον σχετικά με την έρευνα για κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου στη Μεσόγειο και τον Εύξεινο Πόντο • πιστεύει ότι υπάρχει επείγουσα ανάγκη για χάραξη ολοκληρωμένης πολιτικής της ΕΕ στον τομέα της θαλάσσιας γεώτρησης πετρελαίου και φυσικού αερίου • πιστεύει ότι πρέπει να δοθεί έμφαση στους περιβαλλοντικούς κινδύνους και συμπεριλαμβανομένης της οριοθέτησης των αποκλειστικών οικονομικών ζωνών των κρατών μελών της ΕΕ και των σχετικών τρίτων χωρών, σύμφωνα με τη Σύμβαση UNCLOS, την οποία έχουν προσυπογράψει όλα τα κράτη μέλη και η ΕΕ καθαυτή».¹⁶⁴

¹⁶²Βλ. Ενεργειακή εξάρτηση της ΕΕ: γεγονότα και αριθμοί, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.europarl.europa.eu/news/el/news-room/content/20140718STO53032/html/%CE%95%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CE%BE%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%95%CE%95-%CE%B3%CE%B5%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CF%81%CE%B9%CE%B8%CE%BC%CE%BF%CE%AF>

¹⁶³ Σημαντικό στοιχείο για την ενεργειακή ασφάλεια εκτός της ύπαρξης αναγκαίων προμηθευτών, αποθεμάτων και κατάλληλου δικτύου μεταφοράς, διαδραματίζει και η αξιοπιστία των προμηθευτών. Η Ελλάδα και η Κύπρος ούσες μέλη της Ε.Ε. μπορούν να διαφυλάξουν τα παραπάνω.

¹⁶⁴Βλ. Αθανασόπουλος Α., *Τι σημαίνει η υπερψήφιση της έκθεσης περί ΑΟΖ στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*;, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=503126>. Βλ. επίσης 2012/2103(INI), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2013-0035&language=EN>).

Επίσης στην παράγραφο 77 αναφέρεται «ότι η παραχώρηση δικαιωμάτων εκμετάλλευσης για γεωτρήσεις και η οριοθέτηση των αποκλειστικών οικονομικών ζωνών θα μετατραπεί σε πηγή προστριβών με τρίτες χώρες, και ότι η Ε.Ε. πρέπει να διατηρήσει υψηλό πολιτικό προφίλ στο θέμα αυτό και να επιδιώκει να αποτρέψει διεθνείς τριβές • υπογραμμίζει ότι η ενέργεια πρέπει να χρησιμοποιείται ως κινητήρια δύναμη για ειρήνη, περιβαλλοντική ακεραιότητα, συνεργασία και σταθερότητα».¹⁶⁵

Μέχρι πρότινος πάντως η ημερήσια παγκόσμια παραγωγή αργού πετρελαίου είχε σταθεροποιηθεί στα 86 εκατομμύρια βαρέλια ενώ σύμφωνα με την Ε.Ι.Α. η ημερήσια παραγωγή το 2015 θα ανέλθει στα 94,16 εκατομμύρια βαρέλια¹⁶⁶. Γεγονότα όπως η αύξηση της παραγωγής από τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες, η παραγωγή από τις Η.Π.Α. πλέον και σχιστολιθικού πετρελαίου με χαμηλότερο κόστος, καθώς και η μεγάλη πτώση των τιμών που παρατηρείται, είναι παράγοντες που επηρεάζουν τις εξελίξεις στα ενεργειακά ζητήματα αλλά σαφώς δεν μπορούν με βεβαιότητα να καθορίσουν τι θα γίνει μακροπρόθεσμα. Σύμφωνα πάντως με εκτιμήσεις του Ι.Ε.Α. το 2009, το 2020 η παραγωγή θα είναι μειωμένη με αποτέλεσμα η Ε.Ε. να μην μπορέσει να ικανοποιήσει τις ανάγκες της. Παρ' όλα αυτά η αξιοποίηση των ενεργειακών πόρων της «ευρωπαϊκής» ΑΟΖ στην νοτιοανατολική Μεσόγειο σίγουρα θα ενισχύσει την ενεργειακή της ασφάλεια.¹⁶⁷

Όσον αφορά το φυσικό αέριο στην Ε.Ε., αυτό καθίσταται με γρήγορους ρυθμούς η «καθαρή ενέργεια» η οποία φιλοδοξεί να αντικαταστήσει σε μεγάλο βαθμό την χρήση του άνθρακα και την πυρηνική ενέργεια. Η ολοένα και μεγαλύτερη εξάρτησή της για ενέργεια, λόγω της αύξησης της κατανάλωσης τόσο στο βιομηχανικό κλάδο και τις επιχειρήσεις όσο και στην οικιακή χρήση συντελεί στο να αναζητήσει ένα ενεργειακό τροφοδοτικό εργαλείο όπως το ΦΑ το οποίο είναι σαφώς οικονομικότερο, υψηλής θερμικής απόδοσης και με μειωμένες περιβαλλοντικές επιπτώσεις.¹⁶⁸

Οι σημερινές ανάγκες της σε ΦΑ ανέρχονται περίπου σε 500 bcm ετησίως. Από αυτές περίπου οι μισές καλύπτονται από την εγχώρια παράγωγή ενώ οι υπόλοιπες από τη Ρωσία και τις χώρες της βορείου Αφρικής. Το 2020 οι ανάγκες της θα ανέλθουν στα 845 bcm ετησίως. Αυτή η ποσότητα όμως δεν μπορεί να καλυφθεί ούτε από τη Ρωσία ούτε από τη Βόρεια Αφρική. Έτσι αναζητά νέους τροφοδότες όπως από την περιοχή της Κασπίας (π.χ. Αζερμπαϊτζάν) και της Μέσης Ανατολής (π.χ. Ιράν). Αν λάβουμε υπόψη όμως τις μελέτες γεωλογικών υπηρεσιών όπως των ΗΠΑ και της Γαλλίας για τα εν δυνάμει απολήψιμα αποθέματα της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου καθίσταται σαφές ότι αυτά μπορούν να καλύψουν τις ευρωπαϊκές ανάγκες των επόμενων χρόνων.¹⁶⁹

¹⁶⁵ Βλ. Αθανασόπουλος Α., ό.π., και 2012/2103(INI) ό.π.

¹⁶⁶ Βλ. Global Petroleum and Other Liquids, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.eia.gov/forecasts/steo/report/global_oil.cfm).

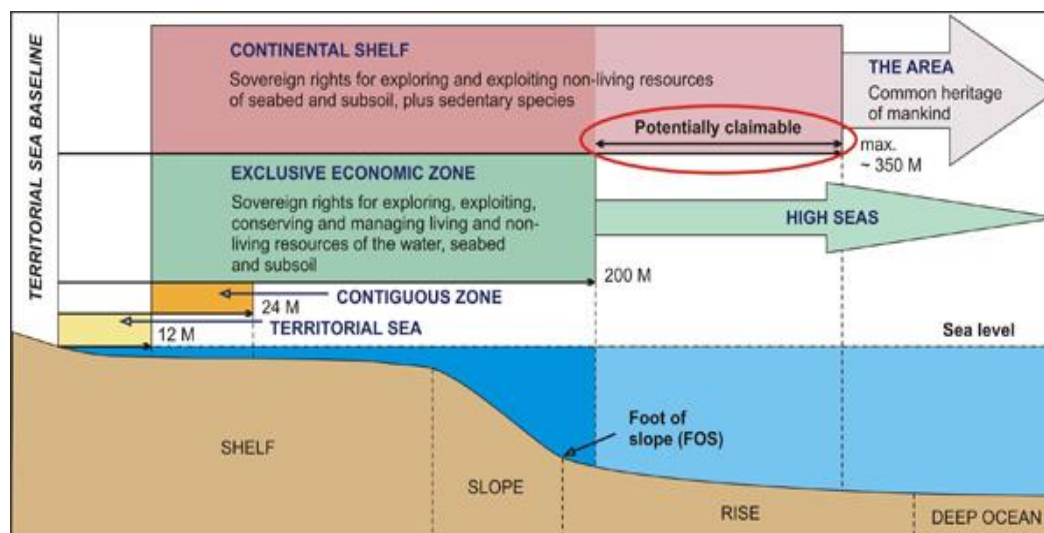
¹⁶⁷ Βλ. Bruneton Alain, κ.ά., ό.π., σελ 138-140.

¹⁶⁸ Βλ. Παρίσης, ό.π., σελ.111 και 139.

¹⁶⁹ Βλ. Bruneton Alain, κ.ά., ό.π., σελ 138-140.

Μέρος 2^ο

Το Διεθνές Θεσμικό Πλαίσιο για την Εκμετάλλευση των Υποθαλάσσιων Φυσικών Πόρων

Οι ζώνες θαλάσσιας δικαιοδοσίας σύμφωνα με την UNCLOS III (πηγή:
<http://www.mar.mil.br/secirm/leplac-i.html>)

Κεφάλαιο 2^ο Οι Ζώνες Θαλάσσιας Δικαιοδοσίας Σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας

2.1 Εισαγωγικά Στοιχεία

Πριν την ανάλυση του ζητήματος της εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο θα γίνει αναφορά στο Διεθνές Θεσμικό Πλαίσιο για τον καθορισμό των Ζωνών Θαλάσσιας Δικαιοδοσίας και συγκεκριμένα στα όσα ορίζει γι' αυτές το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, το λεγόμενο και «Σύνταγμα των Ωκεανών». Επιπλέον θα γίνει αναφορά στην ισχύουσα κατάσταση του εύρους των θαλασσίων ζωνών των κρατών της νοτιοανατολικής Μεσογείου.

2.1.1 Ιστορική Εξέλιξη του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας

Από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι και την περίοδο της Αναγέννησης η ναυσιπλοΐα ήταν ελεύθερη για όλους καθώς από πολλούς πιστευόταν ότι αυτή η ελευθερία ήταν δοσμένη από τη φύση. Από τον ύστερο Μεσαίωνα όμως άρχισαν σταδιακά τα κράτη να διεκδικούν θαλάσσια τμήματα όπως η Δημοκρατία της Βενετίας, η Αγγλία, η Ισπανία και η Πορτογαλία. Αυτές οι διστάμενες απόψεις περί ελευθερίας ή μη των

θαλασσών οδήγησαν στην αρχή του 17^{ου} αιώνα τον γνωστό «πόλεμο των βιβλίων» μεταξύ Ολλανδίας και Αγγλίας. Στην μεν πρώτη, ο νομομαθής της εποχής και ο κατά πολλούς πατέρας του διεθνούς δικαίου Hugo Grotius το 1606 εκπόνησε τη μελέτη του «Mare Liberum» η οποία πρόσφερε νομική θεμελίωση στις ολλανδικές αντιλήψεις περί ελευθερίας των θαλασσών. Υποστήριξε ότι τα πλοία όλων των κρατών έχουν το δικαίωμα να πλέουν στην ανοικτή θάλασσα και ότι στη χωρική, το παράκτιο κράτος ασκεί απλώς δικαιοδοσία. Η αντίκρουση της παραπάνω άποψης ήρθε από την Αγγλία το 1635 με τη μελέτη του J. Selden «Mare clausum seu de dominio maris».¹⁷⁰

Παράλληλα όμως προς τη διαμάχη περί ελευθερίας ή μη στην ανοικτή θάλασσα, από το 17^ο αιώνα είχε μείνει αδιευκρίνιστο το θέμα του εύρους της χωρικής θάλασσας. Ο ολλανδός Bynkershoek το 1702 υποστήριξε ότι αυτό θα έπρεπε να ήταν μέχρι 3 μίλια απόστασης από την ακτή, όση δηλαδή και η απόσταση της βολής πυροβόλου, ενώ άλλοι υποστήριζαν ότι η χωρική θάλασσα εκτείνεται μέχρι το σημείο που ένα πλοίο είναι ορατό από την ακτή.¹⁷¹ Σταδιακά η χωρική θάλασσα απέκτησε περισσότερο την έννοια ζώνης ασφαλείας παρά ζώνης κατοχής του παράκτιου κράτους και επομένως καθιερώθηκε η απόσταση των 3 μιλίων χωρίς να υπάρχει γενική παραδοχή ότι πέρα από αυτά το κράτος δεν έχει οποιαδήποτε δικαιοδοσία.¹⁷²

Μολονότι η έννοια της χωρικής θάλασσας είχε ήδη εμφανισθεί στην διεθνή πρακτική, αυτή άρχισε να διαμορφώνεται μόλις από τον 19^ο αιώνα ενώ η πρώτη διεθνής διαιτητική απόφαση που επιβεβαιώνει την ελεύθερη αλιεία στην ανοικτή θάλασσα πέρα από τα 3 μίλια είναι η απόφαση της 15^{ης} Αυγούστου του 1893 στη Διαιτησία μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας και Η.Π.Α. για τη θάλασσα Behring (Αλάσκα).¹⁷³

Οι αρχές του προηγούμενου αιώνα βρήκαν το διεθνές δίκαιο της θάλασσας σε μία σχετική κατάσταση ισορροπίας αφού η ελευθερία στην ανοικτή θάλασσα αποτελούσε γενικώς αναγνωρισμένο εθιμικό κανόνα. Η διχογνωμία πλέον εστιαζόταν στο ζήτημα του εύρους των χωρικών υδάτων και στη φύση των αρμοδιοτήτων σ' αυτό. Ενώ η τεχνολογική αύξηση του βεληνεκούς των πυροβόλων όπλων κατέστησε προβληματικό το κριτήριο υιοθέτησης των 3 μιλίων, στην επιστήμη και στην διπλωματία ευρύτερα, άρχισε να διαμορφώνεται η ιδέα για μια διεθνή συνδιάσκεψη η οποία θα κωδικοποιούσε τους σχετικούς εθιμικούς κανόνες.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., *Δίκαιο της Θάλασσας*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2000, σελ. 2-5.

¹⁷¹ Βλ. Ζιοπούλου, Θ., *Ζητήματα Οριοθέτησης Θαλασσίων Ζωνών Νησιωτικών Περιοχών και Διεθνές Δίκαιο: Προσέγγιση μέσα από την Νομολογία Διεθνών Δικαιοδοτικών Οργάνων*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, 'α.τ', 2013, σελ.39-42.

¹⁷² Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 2-5.

¹⁷³ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 2-5

¹⁷⁴ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 2-5

Η πρώτη προσπάθεια έγινε κατόπιν πρωτοβουλίας της Κοινωνίας των Εθνών (Κ.Τ.Ε) αφού στη Συνέλευσή της το 1927 αποφασίστηκε η σύγκλιση Συνδιάσκεψης στη Χάγη με σκοπό την κωδικοποίηση του διεθνούς δικαίου. Στην εν λόγω Συνδιάσκεψη – οι εργασίες της οποίας διήρκησαν 1 μήνα (13 Μαρτίου 1930-13 Απριλίου 1930), με τη συμμετοχή 40 κρατών- ετέθη το ζήτημα του εύρους των χωρικών υδάτων χωρίς όμως να καταλήξει σε κάποιο θετικό αποτέλεσμα. Υιοθετήθηκε όμως σύσταση προς την Κ.τ.Ε. για σύγκλιση μιας νέας Συνδιασκέψεως, οι εργασίες της οποίας θα αφορούσαν αποκλειστικά το ζήτημα της χωρικής θάλασσας.¹⁷⁵

Αμέσως μετά το τέλος του καταστροφικού Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και πριν αναλάβει πρωτοβουλίες για το νομικό καθεστώς των θαλασσών ο νεοϊδρυθής Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.), ένα ιστορικό γεγονός λαμβάνει χώρα. Συγκεκριμένα ο Πρόεδρος των Η.Π.Α. Τρούμαν υπογράφει στις 28 Σεπτεμβρίου 1945 μια Διακήρυξη η οποία αναγνώριζε το αποκλειστικό δικαίωμα της χώρας του να εκμεταλλεύεται τους πόρους της υφαλοκρηπίδας της. Με την συγκεκριμένη Διακήρυξη ο Τρούμαν δεν επεδίωκε κυριαρχία πάνω στην υφαλοκρηπίδα των Η.Π.Α. αλλά μόνο δικαιοδοσία στους πόρους της, διευκρινίζοντας ότι δεν θα εθίγετο η αρχή της ελευθερίας της ανοιχτής θάλασσας.¹⁷⁶

Η ενέργεια αυτή του προέδρου Τρούμαν, αποτέλεσε την πρώτη πρόκληση για την επέκταση των δικαιωμάτων των παρακτίων κρατών μακρύτερα των 3 ναυτικών μιλίων (ν.μ) των χωρικών υδάτων και την αρχή των σύγχρονων εξελίξεων στα θέματα που σχετίζονται με το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας. Έτσι δεν άργησαν να έρθουν στο προσκήνιο και άλλες διεκδικήσεις, αυτή τη φορά από το μέρος των χωρών της Λατινικής Αμερικής με την Χιλή να κάνει το έναυσμα αυτών. Με προεδρικό διάταγμα το 1947 διακήρυξε μία ζώνη 200 ν.μ ενώ αμέσως μετά ακολούθησε το Περού φθάνοντας στον Αύγουστο του 1952 και στη Διακήρυξη του Σαντιάγκο μεταξύ των δύο παραπάνω και του Ισημερινού. Με αυτή, τα τρία κράτη διακήρυξαν την κυριαρχία τους σε απόσταση 200 ν.μ από τη στεριά τους με απώτερο σκοπό να προστατεύσουν και να διαφυλάξουν τους θαλάσσιους φυσικούς τους πόρους.¹⁷⁷

Το 1947, δύο χρόνια μετά την ίδρυση του Ο.Η.Ε., εξουσιοδοτήθηκε από αυτόν η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου για να μελετήσει και να προετοιμάσει ένα νέο νομικό καθεστώς για τις θάλασσες, καθώς και να εξετάσει τα αρνητικά ζητήματα που προκύπτουν από έναν περιορισμό της εθνικής κυριαρχίας των παρακτίων κρατών μέσα στα χωρικά τους ύδατα.¹⁷⁸

Μετά από μελέτες δέκα ετών, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών με την απόφαση της 1105(XI) της 21^{ης} Φεβρουαρίου του 1957 αποφάσισε να συγκαλέσει

¹⁷⁵ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 2-5

¹⁷⁶ Βλ. Τσάλτας, Γ., Ι., Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1984, σελ. 55.
Βλ. Καρυώτης, Θ., *Η ΑΟΖ της Ελλάδας*, Εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2014, σελ. 24-25.

¹⁷⁷ Βλ. Καρυώτης, ό.π., σελ. 25.

¹⁷⁸ Βλ. Καρυώτης, ό.π., σελ. 25-26.

την Πρώτη Διάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS I) το 1958 στη Γενεύη. Το αποτέλεσμα της Διασκέψεως ήταν η δημιουργία τεσσάρων συμβάσεων, ενός πρωτοκόλλου, και εννέα αποφάσεων.¹⁷⁹

Οι συμβάσεις που υιοθετήθηκαν ήταν οι κάτωθι:

- Η Σύμβαση για την Αιγιαλίτιδα Ζώνη και τη Συνορεύουσα Ζώνη. Επικυρώθηκε συνολικά από 46 χώρες ενώ τέθηκε σε ισχύ στις 10 Σεπτεμβρίου 1964.
- Η Σύμβαση για την Ανοικτή Θάλασσα. Επικυρώθηκε από 57 κράτη ενώ τέθηκε σε ισχύ στις 30 Σεπτεμβρίου 1962.
- Η Σύμβαση για την Αλιεία και τη Διατήρηση των Ζώντων Πόρων της Ανοικτής Θάλασσας. Επικυρώθηκε από 36 χώρες ενώ τέθηκε σε ισχύ στις 20 Μαρτίου 1966.
- Η Σύμβαση για την Υφαλοκρηπίδα. Επικυρώθηκε από 54 χώρες ενώ τέθηκε σε ισχύ στις 20 Μαρτίου 1966.¹⁸⁰

Ενώ το Πρωτόκολλο όριζε το ζήτημα της Επίλυσης Διαφορών.

Παρά τη φιλόδοξη προσπάθεια, τελικώς δεν επετεύχθη συμφωνία για το μήκος της αιγιαλίτιδας ζώνης, το μήκος των ευθέων γραμμών βάσης και της αποκλειστικής αλιευτικής ζώνης καθώς επίσης δεν εδόθη και ένας ξεκάθαρος ορισμός της υφαλοκρηπίδας.¹⁸¹

Έτσι, με την απόφαση 1307(XIII) του 1958 τα Ηνωμένα Έθνη συγκάλεσαν τη Δεύτερη Συνδιάσκεψη (UNCLOS II) την Άνοιξη του 1960 με τη συμμετοχή 88 χωρών. Το κύριο θέμα συζήτησης αφορούσε το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης και του καθορισμού των αποκλειστικών ζωνών αλιείας και παρ'όλο που είχε περιορισμένη ημερήσια διάταξη δεν κατάφερε να επιφέρει κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα.¹⁸²

2.1.2 Από την UNCLOS II στη Σύμβαση του Montego Bay: Επισκόπηση της Νέας Σύμβασης

Μετά και από το ανεπιτυχές αποτέλεσμα της Δεύτερης Συνδιασκέψεως, ο Ο.Η.Ε. αποφάσισε να αναλάβει μια φιλόδοξη πρωτοβουλία και να δημιουργήσει την Τρίτη Συνδιάσκεψη – μιας κωδικοποιητικής διάσκεψης με την μεγαλύτερη χρονική διάρκεια στην ιστορία του διεθνούς δικαίου- γνωστή και ως UNCLOS III (1973-1982).

Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '60 το διεθνές περιβάλλον άρχισε να μεταβάλλεται αισθητά. Με την μαζική αποαποικιοποίηση, μια νέα ομάδα υπανάπτυκτων και αναπτυσσόμενων χωρών άρχισε να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο

¹⁷⁹ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 6.

¹⁸⁰ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 6.

¹⁸¹ Βλ. Καρυώτης, ό.π., σελ. 26.

¹⁸² Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 6., Καρυώτης, ό.π., σελ. 26-27.

στη διεθνή δικαιοπαραγωγική διαδικασία. Ο μικρός σχετικά αριθμός κρατών που προσχώρησε στις πιο πάνω Συμβάσεις έδειξε ότι το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας δεν μπορούσε να αναπτυχθεί χωρίς την σύγκλιση απόψεων. Επιπλέον, εκτός από τις παρουσιαζόμενες τάσεις διεκδίκησης μεγάλων θαλάσσιων τμημάτων που ως τότε θεωρούνταν ανοικτή θάλασσα και άλλες εξελίξεις οδηγούσαν στην ανάγκη ύπαρξης νέων ρυθμίσεων. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας σε ζητήματα που σχετίζονται με την υπερεκμετάλλευση του υποθαλασσίου ορυκτού πλούτου και των ζώντων θαλασσίων οργανισμών καθώς και η αυξανόμενη ρύπανση των θαλασσών είναι μερικές από αυτές.¹⁸³

Το πρώτο βήμα έγινε με την υποβολή προς τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. το 1967 μιας ρηματικής διακοίνωσης από μέρος της Μάλτας με την οποία ζητούσε να συμπεριληφθεί στην ημερήσια διάταξη της συνέλευσης το ζήτημα της δημιουργίας μιας νέας σύμβασης για το δίκαιο της θάλασσας. Τελικά η Σύνοδος παρά τις αντιδράσεις από ορισμένα κράτη προέβη στη δημιουργία μια ad hoc Επιτροπής τη λεγόμενη Επιτροπή του Θαλασσίου Βυθού η οποία ήταν υπεύθυνη για τη μελέτη των ειρηνικών χρήσεων του βυθού πέρα των ορίων εθνικής δικαιοδοσίας.¹⁸⁴

Στις 17 Δεκεμβρίου του 1970 η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. υιοθέτησε την απόφαση 2749(XXV) η οποία διακήρυττε τις Αρχές που διέπουν τον θαλάσσιο και ωκεάνιο Βυθό και το υπέδαφος τους, πέρα από τα όρια της εθνικής δικαιοδοσίας. Συγκεκριμένα θεσπίστηκε ότι η περιοχή αυτή αποτελεί κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας και ότι δεν θα υπόκειται σε εθνική κυριαρχία, κυριαρχικά δικαιώματα, καθώς επίσης δεν θα είναι δυνατόν να αποτελέσει αντικείμενο κυριότητας από οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο.

Η ad hoc Επιτροπή κατάρτισε έναν κατάλογο θεμάτων ο οποίος στη συνέχεια με τις τροποποιήσεις που έγιναν το 1972 αποτέλεσε και τη κύρια ημερήσια διάταξη της UNCLOS III η οποία διήρκεσε από τον Δεκέμβριο του 1973 ως τον Απρίλιο του 1982. Κατά το πέρας των εργασιών της Συνδιάσκεψης στις 30 Απριλίου του 1982 καταγράφηκε η συμμετοχή 157 κρατών, 8 απελευθερωτικών κινημάτων, 12 εξειδικευμένων οργανώσεων, 19 διακυβερνητικών οργανισμών, 43 μη κυβερνητικών διεθνών οργανισμών και άλλων 19 ενώσεων. Η Τελική Πράξη που περιελάμβανε το σχέδιο της Σύμβασης καθώς και 4 Αποφάσεις έπειτα από αίτημα των Η.Π.Α. τέθηκε σε ψηφοφορία την ίδια μέρα. Το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας ήταν 130 κράτη υπέρ, 4 κατά (Η.Π.Α., Τουρκία, Ισραήλ, Βενεζουέλα) και 17 αποχές.¹⁸⁵

Η νέα Σύμβαση του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας υπογράφηκε στο Montego Bay της Τζαμάικα στις 10 Δεκεμβρίου του 1982 ενώ παρέμεινε προς υπογραφή μέχρι την 9^η Δεκεμβρίου του 1984. Την υπέγραψαν συνολικά 157 χώρες καθώς και η

¹⁸³ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 7.

¹⁸⁴ Η Επιτροπή ανέλαβε ως Προπαρασκευαστική της Συνδιασκέψεως που ακολούθησε. Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ.8.

¹⁸⁵ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 9.

Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Τέθηκε σε ισχύ της 16^η Νοεμβρίου του 1994 και μέχρι τις 7 Ιανουαρίου του 2015 τα συμβαλλόμενα μέρη ανήλθαν στα 167.¹⁸⁶

Η οριστικοποίηση του νομικού καθεστώτος των θαλασσών δεν επήλθε με την υπογραφή της σύμβασης ούτε αυτή τερμάτισε τις διεθνείς διαπραγματεύσεις για τη θάλασσα. Κύριο σημείο των διιστάμενων απόψεων που προκάλεσε και την δωδεκαετή καθυστέρηση στο να τεθεί σε ισχύ υπήρξε το Μέρος XI της Σύμβασης το οποίο περιέχει ρυθμίσεις για την εκμετάλλευση του βυθού πέρα από τα όρια εθνικής κυριαρχίας. Αυτές οι ρυθμίσεις ευνοούσαν τα συμφέροντα των αναπτυσσόμενων κρατών αλλά όχι των βιομηχανικώς αναπτυγμένων όπως π.χ. οι Η.Π.Α. τα οποία είχαν και την τεχνολογική υποδομή για την έρευνα και εκμετάλλευση του βυθού. Έπειτα από διαβουλεύσεις επετεύχθη τελικά συγκερασμός. Έτσι τις 28 Ιουλίου του 1994 η Σύνοδος του Ο.Η.Ε. υιοθέτησε την απόφαση υπ' αριθ. 48/263 περί υιοθέτησης της Συμφωνίας για την Εφαρμογή του Μέρους XI η οποία είναι γνωστή και ως Συμφωνία της Νέας Υόρκης.

Όσον αφορά τη δομή της νέας Σύμβασης, αυτή αποτελείται από Προοίμιο, 320 άρθρα και 9 Παραρτήματα ενώ διαιρείται σε 17 μέρη τα οποία είναι τα εξής¹⁸⁷:

- I. Εισαγωγή.
- II. Χωρική Θάλασσα και Συνορεύουσα Ζώνη (άρθρα 2-33, γίνεται αναφορά στο πλάτος, την αβλαβή διέλευση και την οριοθέτηση της χωρικής θάλασσας καθώς και στο πλάτος της συνορεύουσας ζώνης).
- III. Στενά Διεθνούς Ναυσιπλοΐας (άρθρα 34-45).
- IV. Αρχιπελαγικά Κράτη (άρθρα 46-54).
- V. Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (άρθρα 55-75).
- VI. Υφαλοκρηπίδα (άρθρα 76-85).
- VII. Ανοικτή Θάλασσα (άρθρα 86-120).
- VIII. Καθεστώς των Νήσων (άρθρο 121).
- IX. Κλειστές ή Ημίκλειστες Θάλασσες (άρθρα 122-123).
- X. Δικαιώματα Κρατών χωρίς Ακτές (άρθρα 124-132).
- XI. Διεθνής Περιοχή (άρθρα 133-191, αφορά την εκμετάλλευση του διεθνούς βυθού).
- XII. Προστασία και Διατήρηση του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος (άρθρα 192-237).
- XIII. Θαλάσσια Επιστημονική Έρευνα (άρθρα 238-265).
- XIV. Ανάπτυξη και Μεταφορά Θαλάσσιας Τεχνολογίας (άρθρα 266-278).
- XV. Επίλυση Διαφορών (άρθρα 279-299).
- XVI. Γενικές Διατάξεις (άρθρα 300-304).
- XVII. Τελικές Διατάξεις (άρθρα 305-320).

¹⁸⁶ Βλ. Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements as at 3 October 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

(http://www.un.org/Depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm)

¹⁸⁷ Βλ. United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/UNCLOS-TOC.htm).

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι οι θεμελιώδεις αρχές της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας είναι η αρχή της ισόρροπης άσκησης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, η αρχή της καλής πίστης, η απαγόρευση κατάχρησης δικαιώματος, η αρχή της χρήσης των θαλασσών κατά τρόπο ειρηνικό κα συμβατό με τον Χάρτη του Ο.Η.Ε., καθώς και η αρχή ότι το έδαφος δεσπόζει τη θάλασσα. Παράλληλα οι πηγές του ΔΘ είναι ταυτόσημες και με τις πηγές του διεθνούς δικαίου όπως είναι το διεθνές έθιμο και οι διεθνείς συνθήκες, οι γενικές αρχές του δικαίου, η νομολογία των διεθνών δικαστηρίων, οι αποφάσεις διεθνών οργανισμών, η αρχή της Ευθυδικίας, το εσωτερικό και κοινοτικό δίκαιο.¹⁸⁸

Ως προς τη διάκριση μεταξύ της θέσπισης μιας ζώνης θαλάσσιας δικαιοδοσίας και της οριοθέτησής της με ένα γειτονικό κράτος επισημαίνεται ότι σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο η θέσπιση γίνεται με μονομερή πράξη και ισχύει έναντι όλων, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι κανόνες του διεθνούς δικαίου. Ξεχωριστή περίπτωση αποτελεί η υφαλοκρηπίδα στην οποία τα δικαιώματα του παράκτιου κράτους υφίστανται *ab initio* και *ipso facto*, χωρίς δηλαδή να υπάρξει ρητή διακήρυξη από το παράκτιο κράτος.¹⁸⁹

Οριοθέτηση γίνεται σε περίπτωση που γεωγραφικοί λόγοι δεν επιτρέπουν την πλήρη επέκταση του εύρους μιας ζώνης και ύστερα από συμφωνία μεταξύ των δύο παρακτίων κρατών. Συνήθως τα κράτη επιλέγουν τη λύση της μέσης γραμμής από τις γραμμές βάσεις ενώ το διεθνές δίκαιο δεν επιβάλλει επιπρόσθετους όρους για τη θέσπιση και οριοθέτησή των ζωνών αυτών σε κλειστές ή ημίκλειστες θάλασσες.¹⁹⁰

Συνοψίζοντας, η νέα σύμβαση καθόρισε με ακρίβεια το εξωτερικό όριο των 12 ν.μ. υιοθέτησε το καθεστώς των διεθνών στενών και της διέλευσης διόδου, ενώ καθόρισε το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας στα 200 ν.μ. μετρούμενο από τις γραμμές βάσης με κύριο κριτήριο την απόσταση. Επιπλέον, δημιούργησε την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, μια νέα ζώνη δικαιοδοσίας στην ίδια έκταση των 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης και μετά από το εξωτερικό όριο της χωρικής θάλασσας. Όρισε το βυθό πέρα του ορίου της υφαλοκρηπίδας ως Διεθνή Βυθό, τα μεταλλεύματα και οι πόροι του οποίου δεν ανήκουν σε κανένα κράτος αλλά είναι Κοινή Κληρονομιά της Ανθρωπότητας.¹⁹¹

¹⁸⁸ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 14-41.

¹⁸⁹ Ζιοπούλου, Θ., *Ζητήματα Οριοθέτησης Θαλασσιών Ζωνών Νησιωτικών Περιοχών και Διεθνές Δίκαιο: Προσέγγιση μέσα από την Νομολογία Διεθνών Δικαιοδοτικών Οργάνων*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, 'α.τ', 2013, σελ. 1-5.

¹⁹⁰ Ζιοπούλου, Θ., ό.π., σελ. 1-5.

¹⁹¹ Βλ. Λιάκουρας, Π., *Διεθνές Δίκαιο και Χρήση των Θαλασσιών Βυθών για Στρατιωτικούς Σκοπούς*, Μελέτες Διεθνών & Ευρωπαϊκών Υποθέσεων 3, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 96-97.

2.1.3 Οι Γραμμές Βάσης

Προϋπόθεση για να προσδιοριστεί η έκταση των θαλασσιών ζωνών δικαιοδοσίας είναι ο καθορισμός σημείων κατά μήκος της ακτογραμμής τα οποία θα χρησιμοποιηθούν για να μετρηθούν τα εξωτερικά όρια αυτών. Ο καθορισμός των σημείων στην ακτογραμμή αποτελεί το εσωτερικό όριο ενώ η γραμμή (φυσική ή νοητή) από την οποία μετράται το εύρος της χωρικής θάλασσας ονομάζεται γραμμή βάσης. Ο τρόπος χάραξης αυτής για τον καθορισμό της χωρικής θάλασσας αποτελεί και την αφετηρία για τον καθορισμό και των υπολοίπων.¹⁹²

Σύμφωνα με το άρθρο 5 του ΔΘ η γραμμή βάσης χαράσσεται στην φυσική ακτογραμμή η οποία αποκαλείται κανονική γραμμή. Όμως σε περιπτώσεις που η ακτή παρουσιάζει σημαντικές εσοχές, κόβεται απότομα, εισχωρεί βαθιά στη στεριά ή υπάρχουν πολλά νησιά κατά μήκος των ακτών το διεθνές δίκαιο αναγνωρίζει τη δυνατότητα να χαραχτούν ευθείες γραμμές βάσης.¹⁹³

Το εξωτερικό όριο της χωρικής θάλασσας είναι η γραμμή, κάθε σημείο της οποίας βρίσκεται σε τόση απόσταση από το κοντινότερο σημείο της γραμμής βάσης όσο είναι και το εύρος της χωρικής θάλασσας. Λόγω όμως της ιδιομορφίας που παρουσιάζουν οι ακτές υπάρχουν τρεις μέθοδοι χάραξης. Η πρώτη, είναι αυτή της παράλληλης χάραξης, δηλαδή χαράσσεται μια γραμμή παράλληλη προς τις ακτές και με έκταση ανάλογη του εύρους της χωρικής θάλασσας. Αυτή η μέθοδος είναι η πιο απλή αλλά εφαρμόζεται καλύτερα μόνο όταν η ακτογραμμή είναι ευθύγραμμη. Η δεύτερη μέθοδος είναι η πολυγωνική. Σ' αυτήν χαράσσονται ευθείες γραμμές παράλληλες προς τις γραμμές βάσης που ενώνουν ακρωτήρια ενώ κατά την εφαρμογή της υπάρχει κίνδυνος περιοχές της ανοικτής θάλασσας να περιέλθουν στο παράκτιο κράτος. Τέλος, η Τρίτη είναι η μέθοδος του ημικυκλίου. Αυτή ορίζει ότι για τη χάραξη της γραμμής που ορίζει το εξωτερικό όριο της χωρικής θάλασσας λαμβάνονται υπόψη όλα τα σημεία που απέχουν από την ακτή ίση απόσταση με το εύρος της χωρικής θάλασσας. Για τον εντοπισμό αυτών των σημείων χαράσσονται με βάση διάφορα σημεία της ακτογραμμής συνεχόμενα ημικύκλια με ακτίνα το δεδομένο εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης. Το εξωτερικό όριο της αιγιαλίτιδας ζώνης αποτελεί μια νοητή γραμμή η οποία προέρχεται από την ένωση των κορυφών των ημικυκλίων. Αυτή η μέθοδος είναι πιο διαδεδομένη.¹⁹⁴

¹⁹² Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 47-48.

¹⁹³ Βλ. άρθ. 5 ΣΔΘ και Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 49-50.

¹⁹⁴ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 48-49.

2.2 Ορισμός Χωρικής Θάλασσας

Η χωρική θάλασσα (ή χωρικά ύδατα ή αιγιαλίτιδα ζώνη) είναι η θαλάσσια εκείνη ζώνη που εκτείνεται πέρα από την ξηρά και πέρα από τα εσωτερικά ύδατα και επί της οποίας το παράκτιο κράτος ασκεί πλήρη εθνική κυριαρχία. Η ζώνη αυτή περιλαμβάνει το βυθό και το υπέδαφος της σχετικής θαλάσσιας περιοχής, την επιφάνεια των θαλασσίων νερών καθώς και την κολώνα του νερού. Ως ξηρά μπορεί να εννοηθεί τόσο το ηπειρωτικό τμήμα ενός κράτους όσο και το νησιωτικό όπως νησιά, νησίδες, βραχονησίδες και βράχοι. Σύμφωνα με τη Σύμβαση, το παράκτιο κράτος δικαιούται να καθορίζει το εύρος της θαλάσσιας αυτής ζώνης μέχρι το ανώτατο όριο που ορίζει το διεθνές δίκαιο και το οποίο είναι τα 12 ν.μ. από τις γραμμές βάσης.¹⁹⁵

Το παράκτιο κράτος στη χωρική του θάλασσα ασκεί πλήρη κυριαρχία δηλαδή νομοθετική, δικαιοδοτική και εκτελεστική αφού στην ουσία η ζώνη αυτή εξομοιώνεται με το έδαφος. Ωστόσο, το Δίκαιο της Θάλασσας περιορίζει την πλήρη αυτή κυριαρχία μόνο με το θεσμό της αβλαβούς διέλευσης των πλοίων ξένης σημαίας.¹⁹⁶ Συγκεκριμένα, το δικαίωμα αυτό συνίσταται στη διέλευση των αλλοδαπών πλοίων μέσα από την αιγιαλίτιδα ζώνη δίχως τη προηγούμενη συγκατάθεση του παράκτιου κράτους και το οποίο συγκαταλέγεται στους εθιμικούς κανόνες που διέπουν το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας.¹⁹⁷

Με τον όρο διέλευση νοείται ο συνεχής και ταχύς διάπλους των χωρικών υδάτων χωρίς είσοδο στα εσωτερικά ύδατα ή προσορμισμό σε αγκυροβόλιο ή σε λιμενικές εγκαταστάσεις ενώ ο προσδιορισμός αβλαβής εννοεί τη διέλευση του αλλοδαπού πλοίου δίχως να επιχειρεί ενέργειες οι οποίες στρέφονται κατά της ειρήνης, της ασφάλειας και της δημόσιας τάξης του παράκτιου κράτους. Χαρακτηριστικές απαγορευμένες δραστηριότητες κατά τη διέλευση είναι η απειλή ή χρήση βίας κατά της κυριαρχίας, η διεξαγωγή πολεμικών ασκήσεων, η συλλογή εθνικά ευαίσθητων πληροφοριών, η εκ προθέσεως ρύπανση, η αλιευτική δραστηριότητα και η διεξαγωγή έρευνας ή υδρογραφικών εργασιών. Σε αυτές τις περιπτώσεις αναστέλλεται προσωρινά και σε καθορισμένες περιοχές τις χωρικής θάλασσας το δικαίωμα της αβλαβούς διέλευσης.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Βλ. Τσάλτας Γ., Ι., *Το ζήτημα της αιγιαλίτιδας ζώνης*, στο Περράκης, Σ.(επιμέλεια), *Αιγαίο. Εξελίξεις και προοπτικές επίλυσης των ελληνοτουρκικών διενέξεων*, Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα σελ. 14-15., και Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 78.

¹⁹⁶ Βλ. Τσάλτας Γ., Ι., ό.π., σελ.14-16.

¹⁹⁷ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 79-80.

¹⁹⁸ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 80-84.

2.2.1 Χωρική Θάλασσα στην Ανατολική Μεσόγειο

Όσον αφορά το εύρος της χωρικής θάλασσας στην Ανατολική Μεσόγειο, η Λιβύη, η Αίγυπτος, η Κύπρος¹⁹⁹, ο Λίβανος και το Ισραήλ έχουν ορίσει χωρικά ύδατα τα 12 ν.μ. ενώ η Συρία έχει θεσπίσει αιγιαλίτιδα ζώνη 35 ν.μ. Στην Ελλάδα λόγω και των τουρκικών απειλών -σε περίπτωση επέκτασής του στα 12 ν.μ- είναι ακόμη σε ισχύ ο Αναγκαστικός Νόμος 230/1936 ο οποίος όριζε το εύρος στα 6 ν.μ.²⁰⁰ ενώ ως προς τον εναέριο χώρο ισχύει το Π.Δ της 6^{ης}/ 18^{ης} Σεπτεμβρίου του 1931 το οποίο όριζε το εύρος του στα 10 ν.μ. Τέλος η Τουρκία εφαρμόζει ήδη από το 1964 το εύρος των 12 ν.μ. στη Μαύρη Θάλασσα και στη Μεσόγειο ενώ για λόγους σκοπιμότητας και ιδίων συμφερόντων διατηρεί το εύρος των 6 ν.μ. στο Αιγαίο.²⁰¹

2.3 Ορισμός Συνορεύουσας – Αρχαιολογικής Ζώνης

Σύμφωνα με το άρθρο 33 της Σύμβασης του ΔΘ, η συνορεύουσα ζώνη είναι μια θαλάσσια περιοχή, παρακείμενη στη χωρική θάλασσα, εντός της οποίας το παράκτιο κράτος ασκεί περιορισμένα δικαιώματα ελέγχου για την πρόληψη και την καταστολή παραβιάσεων της υγειονομικής, τελωνειακής, δημοσιονομικής και μεταναστευτικής νομοθεσίας του.²⁰² Η θαλάσσια αυτή ζώνη δεν μπορεί να επεκτείνεται πέρα από τα 24 ν.μ από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται η χωρική θάλασσα. Κατ' αυτό τον τρόπο αν ένα κράτος έχει χωρική θάλασσα 12 ν.μ η μέγιστη συνορεύουσα ζώνη του θα είναι και αυτή 12 ν.μ ενώ αν η πρώτη είναι 6 ν.μ τότε η συνορεύουσα ζώνη δύναται να είναι 18 ν.μ κ.ο.κ.²⁰³

Επομένως, με τη ερμηνεία του πιο πάνω άρθρου γίνεται κατανοητό ότι η μοναδική αρμοδιότητα του παράκτιου κράτους μέσα στη συγκεκριμένη ζώνη είναι η άσκηση ελέγχου, μιας περιορισμένης δηλαδή λειτουργικής αρμοδιότητας χωρίς κάποιο στοιχείο κυριαρχίας ή κυριαρχικού δικαιώματος. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι το καθεστώς που ουσιαστικά υπάρχει σ' αυτή τη ζώνη είναι αυτό της

¹⁹⁹ Με το Νόμο περί Αιγιαλίτιδας Ζώνης (αρθ. 45/1964). Επίσης ο Νόμος (Ν.28(Ι)2011) του 2011 αφορά τη ρύθμιση της αβλαβούς διέλευσης των πλοίων από την Αιγιαλίτιδα Ζώνη. ([http://www.mod.gov.cy/mod/cjrcc.nsf/all/7459F6856B660094C22579D40037F63C/\\$file/%CE%96%CE%A9%CE%9D%CE%95%CE%A3%20%CE%91%CE%A3%CE%A6%CE%91%CE%9B%CE%95%CE%99%CE%91%CE%A3.pdf?openelement](http://www.mod.gov.cy/mod/cjrcc.nsf/all/7459F6856B660094C22579D40037F63C/$file/%CE%96%CE%A9%CE%9D%CE%95%CE%A3%20%CE%91%CE%A3%CE%A6%CE%91%CE%9B%CE%95%CE%99%CE%91%CE%A3.pdf?openelement))

²⁰⁰ Σε ορισμένες περιοχές του ανατολικού Αιγαίου το εύρος είναι μικρότερο των 6 ν.μ λόγω της εφαρμογής της μέσης γραμμής από τις απέναντι τουρκικές ακτές.

²⁰¹ Βλ. Αρ. Φύλλου 450 της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, <https://docs.google.com/file/d/0BwOkWLQgVApFdUM2RH01Ty1hdFk/edit?pli=1>, Straight Baselines, United Arab Republic, <http://www.state.gov/documents/organization/61603.pdf>, Libya, Country Reports, http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies/documents/libya_01_en.pdf, Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 78-79 και 96-99.

²⁰² Στρατή, Α. Γ., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 39-40.

²⁰³ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ 108-110.

ελευθερίας της ανοικτής θάλασσας, τα όποια δικαιώματα του παράκτιου κράτους είναι περιορισμένα, και έχουν εξαιρετικό χαρακτήρα.

Επιπρόσθετα, το άρθρο 303 της Σύμβασης του ΔΘ καθιερώνει κατ'ουσίαν μια «αρχαιολογική ζώνη» 24 ν.μ αφού καθιστά δυνατή την επέκταση της δικαιοδοσίας του παρακτίου κράτους σχετικά με τη προστασία των αντικειμένων αρχαιολογικού και ιστορικού χαρακτήρα που βρίσκονται στο βυθό της συνορεύουσας ζώνης.²⁰⁴

Όσον αφορά τους κανόνες που διέπουν τα αρχαιολογικά αντικείμενα, αυτά όταν βρίσκονται εντός χωρικών υδάτων υπάγονται στο καθεστώς της κυριαρχίας του παρακτίου κράτους ενώ όταν βρίσκονται εντός 24 ν.μ δηλαδή εντός συνορεύουσας – αρχαιολογικής ζώνης εφαρμόζονται όσα προβλέπει το άρθρο 303. Σε περίπτωση που αυτά βρίσκονται πέραν του ορίου των 24 ν.μ το παράκτιο κράτος δεν έχει οποιοδήποτε ειδικό δικαίωμα ή αρμοδιότητα με το νομικό καθεστώς αυτών να ορίζεται πλέον είτε από το γενικό διεθνές δίκαιο είτε από ειδικές διεθνείς συνθήκες. Αξίζει να τονιστεί επιπλέον ότι τα κυριαρχικά δικαιώματα του παρακτίου κράτους στην υφαλοκρηπίδα και στην ΑΟΖ, δεν περιλαμβάνουν τις αρχαιότητες ενώ σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων θα προτιμάται η διευθέτηση με βάση την αρχή της ευθυδικίας. Όταν αυτά βρίσκονται στο Διεθνή Βυθό (Περιοχή) αναφέρεται ότι αυτά θα διατηρούνται και θα διατίθενται προς όφελος όλης της ανθρωπότητας, λαμβάνοντας όμως υπόψη τα προτιμησιακά δικαιώματα του κράτους καταγωγής των.²⁰⁵

Ως προς την οριοθέτηση της συνορεύουσας-αρχαιολογικής ζώνης η νέα Σύμβαση δεν περιέχει ρυθμίσεις. Δεδομένου ότι στη μεν πρώτη το παράκτιο κράτος ασκεί περιορισμένα δικαιώματα ενώ στη δεύτερη ασκεί δικαιοδοσία η οριοθέτηση ιδίως στη δεύτερη κρίνεται αναγκαία. Η ορθότερη προσέγγιση οριοθέτησης σύμφωνα με την κ. Στρατή είναι «η αρχή της ίσης απόστασης/μέσης γραμμής είτε κατ' αναλογία του άρθρου 15 Σύμβασης ΔΘ σχετικά με την οριοθέτηση της αιγιαλίτιδας ζώνης είτε ως κανόνας του εθιμικού δικαίου». Άλλωστε στο προοίμιο της Σύμβασης αναφέρεται ότι τα όποια θέματα δεν ρυθμίζονται από αυτή εξακολουθούν να διέπονται από τους κανόνες του διεθνούς δικαίου.²⁰⁶

2.3.1 Συνορεύουσα – Αρχαιολογική Ζώνη στην Ανατολική Μεσόγειο

Η θέσπιση των συγκεκριμένων ζωνών αποτελεί ένα αποτελεσματικό μέσο τόσο για την προστασία της υποθαλάσσιας πολιτιστικής κληρονομιάς όσο και για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και του εμπορίου ναρκωτικών, ζητημάτων που είναι ιδιαίτερα εμφανή στην Ανατολική Μεσόγειο και απασχολούν αρκετά τη διεθνή κοινότητα και την Ε.Ε.. Στην περιοχή μας, Συνορεύουσα – Αρχαιολογική Ζώνη 24 ν.μ έχουν κηρύξει η Ιταλία, η Κύπρος, η Αίγυπτος και η

²⁰⁴ Βλ. Στρατή, Α. Γ., ό.π., σελ. 40.

²⁰⁵ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 111-118.

²⁰⁶ Βλ. Στρατή, Α. Γ., ό.π., σελ. 42.

Συρία. Η Ελλάδα αν και πρωτοστάτησε κατά τις εργασίες της Τρίτης Συνδιασκέψεως για την προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς προτείνοντας θέσπιση πολιτιστικής ζώνης 200 ν.μ δεν έχει κηρύξει συνορεύουσα- αρχαιολογική ζώνη υποκύπτουσα στις αντιδράσεις της Τουρκίας, αφού η δεύτερη δεν επιθυμεί μια επιπρόσθετη ελληνική δικαιοδοσία στη θάλασσα του Αιγαίου.²⁰⁷

2.4 Ορισμός Υφαλοκρηπίδας

Πριν γίνει αναφορά στον ορισμό της υφαλοκρηπίδας καθώς και στο τι προβλέπει το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας γι' αυτή, κρίνεται σκόπιμο να διαχωριστεί η γεωλογική έννοια της από την νομική. Σύμφωνα λοιπόν με τη Γεωλογία, το τμήμα της στεριάς μετά την επαφή του με τη θάλασσα συνεχίζεται και κάτω από αυτή, αποτελώντας τον βυθό της θάλασσας, δηλαδή τη φυσική προέκταση του χερσαίου εδάφους κάτω από τη θάλασσα. Αυτή η προέκταση εκτείνεται σε ποικίλα βάθη έχοντας το χαρακτηριστικό της κατωφέρειας, ενώ συνεχίζεται μέχρι το σημείο που εμφανίζεται μια απότομη κλίση προς την ωκεάνια άβυσσο.

Το τμήμα του βυθού από την ακτή μέχρι το σημείο κλίσης προς την ωκεάνια άβυσσο ονομάζεται *υφαλοπλάσιο* και διαιρείται σε τρία τμήματα. Το πρώτο, από την αρχή του βυθού στην ακτή μέχρι το σημείο που σημειώνεται μια σημαντική κλίση του πυθμένα ονομάζεται *υφαλοκρηπίδα* και συνήθως βρίσκεται σε απόσταση 42-45 ν.μ από τη στεριά με μέγιστο βάθος περίπου 150-200 μέτρα. Αμέσως μετά την υφαλοκρηπίδα ακολουθεί κατά τη γεωλογία το *υφαλοπρανές*, το οποίο ορίζεται από τη γωνία κλίσης του βυθού σε σχέση με το βάθος. Συνήθως εκτείνεται περίπου 10-20 ν.μ. από το σημείο που τελειώνει η υφαλοκρηπίδα ενώ το βάθος του είναι συνήθως 3.000-4.000 μέτρα. Μετά το υφαλοπρανές η τελική κλίση του βυθού δεν έχει μεγάλη γωνία και εκτείνεται περίπου σε έκταση 620 ν.μ αποτελώντας το *ηπειρωτικό ανύψωμα*. Από το τέλος του τμήματος αυτού ξεκινά η *ωκεάνια άβυσσος* η οποία είναι μια επίπεδη περιοχή και το βάθος της μπορεί να φτάσει τα 11.034 μέτρα όπως στον Ειρηνικό Ωκεανό. Νομικά, η έννοια της υφαλοκρηπίδας δεν συμπίπτει αναγκαία με τις πιο πάνω γεωλογικές διακρίσεις του βυθού αφού η νομική της έννοια εκτός από το τμήμα της γεωλογικής υφαλοκρηπίδας περιλαμβάνει όπως θα δούμε παρακάτω και άλλα τμήματα όπως το υφαλοπρανές και το ηπειρωτικό ανύψωμα.²⁰⁸

Ο θεσμός της υφαλοκρηπίδας όπως αναφέρθη και στα εισαγωγικά στοιχεία αυτού του κεφαλαίου, θεμελιώθηκε το 1945 με τη Διακήρυξη του προέδρου Τρούμαν για αποκλειστική άσκηση κυριαρχικών δικαιωμάτων στους φυσικούς πόρους της αμερικανικής υφαλοκρηπίδας. Στη συνέχεια, η Σύμβαση της Γενεύης βεβαίωσε και κατοχύρωσε τη φύση των δικαιωμάτων του παρακτίου κράτους στην υφαλοκρηπίδα του. Περιληπτικά η Σύμβαση του 1958 ορίζει ως υφαλοκρηπίδα το βυθό και το

²⁰⁷ Βλ. Στρατή, Α. Γ., ό.π., σελ. 40-44 και 82-84.

²⁰⁸ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 154-155.

υπέδαφος των υποθαλάσσιων περιοχών (ηπειρωτικών κα νησιωτικών) έξω από τα χωρικά ύδατα, μέχρι το βάθος των 200 μέτρων ή μέχρι το σημείο που καθίσταται δυνατή η όποια εκμετάλλευσή της. Σύμφωνα με αυτή, το παράκτιο κράτος ασκεί *ab initio* και *ipso facto* κυριαρχικά δικαιώματα επ' αυτής με σκοπό την έρευνα και την εκμετάλλευση των φυσικών της πόρων-δυνάμενο να χρησιμοποιεί και τις αντίστοιχες εγκαταστάσεις για το σκοπό αυτό- σεβόμενο όμως την ελευθερία της ανοικτής θάλασσας. Η μη παρεμπόδιση τοποθέτησης καλωδίων ή σωληναγωγών από τρίτα κράτη, η μη παρενόχληση της ναυσιπλοΐας και της αλιείας, η διατήρηση των ζώντων οργανισμών και της ωκεάνιας επιστημονικής έρευνας είναι κάποιες από τις υποχρεώσεις των παρακτίων κρατών που οφείλουν να τηρούν.²⁰⁹

Το νέο πλέον καθεστώς της υφαλοκρηπίδας ρυθμίζεται από το Μέρος VI (αρ. 76-85) και από το Παράρτημα II σε συνδυασμό με το Παράρτημα II της Τελικής Πράξης της Τρίτης Συνδιάσκεψης του νέου Δικαίου της Θάλασσας.

Σύμφωνα με το άρθρο 76 ως υφαλοκρηπίδα νοείται ο θαλάσσιος βυθός και το υπέδαφος αυτού που εκτείνεται πέρα από την χωρική θάλασσα σε όλη την έκταση της φυσικής προέκτασης του χερσαίου εδάφους ως το εξωτερικό όριο του υφαλοπλαισίου ή σε απόσταση 200 ν.μ από τις γραμμές βάσης σύμφωνα με τις οποίες καθορίζεται το εύρος της χωρικής θάλασσας, στις περιπτώσεις όπου το εξωτερικό όριο του υφαλοπλαισίου δεν εκτείνεται μέχρι την πιο πάνω απόσταση.²¹⁰

Ως προς τον καθορισμό της, αυτός μπορεί να γίνει με επιλογή από το παράκτιο κράτος μεταξύ δύο κριτηρίων, δηλαδή είτε του κριτηρίου της απόστασης είτε του γεωμορφολογικού κριτηρίου εφ' όσον συντρέχουν γεωλογικές προϋποθέσεις. Για να γίνει όμως κατανοητή η εφαρμογή των πιο πάνω επιλογών είναι απαραίτητη η διάκριση μεταξύ του εσωτερικού και εξωτερικού ορίου της υφαλοκρηπίδας. Ως εσωτερικό της όριο, ορίζεται το εξωτερικό όριο της χωρικής θάλασσας αφού ο βυθός κάτω από την αιγιαλίτιδα ζώνη ανήκει ήδη στην πλήρη κυριαρχία του παρακτίου κράτους. Εδώ βλέπουμε την απόκλιση μεταξύ του νομικού και γεωλογικού ορισμού της, δεδομένου ότι στο δεύτερο, αυτή ξεκινά από την ακτή. Το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας σύμφωνα με το κριτήριο της απόστασης και ανεξάρτητα από τα όποια γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά, είναι τα 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης συμπίπτουσα με το μέγιστο εύρος της ΑΟΖ. Στην ουσία όμως, το πραγματικό εύρος της υφαλοκρηπίδας σύμφωνα με το κριτήριο της απόστασης είναι 200 ν.μ μείον Χ ν.μ. (πχ. 12 ν.μ) χωρικής θάλασσας. Αυτό το κριτήριο εφαρμόζεται μόνον σε περιπτώσεις που το υφαλοπλαίσιο εκτείνεται σε ένα εύρος μικρότερου των 200 ν.μ από τις γραμμές βάσης. Σε περιπτώσεις που το υφαλοπλαίσιο εκτείνεται σε απόσταση μεγαλύτερη των 200 ν.μ από τις γραμμές βάσης τότε το εξωτερικό όριο της καθορίζεται σύμφωνα με το γεωμορφολογικό κριτήριο και δύναται να φτάσει μέχρι

²⁰⁹ Βλ. Λιάκουρας, Π., ό.π., σελ. 74-77.

²¹⁰ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 166.

τα 350 ν.μ ή 100 ν.μ. από το σημείο που το βάθος του νερού φθάνει τα 2.500 μέτρα.
211

Τα δικαιώματα του παρακτίου κράτους επί της υφαλοκρηπίδας είναι κυριαρχικά, δηλαδή ειδικού- λειτουργικού σκοπού, αποκλειστικά και υπάρχουν *ab initio* και *ipso facto* καθιστώντας τις έννοιες της εγκατάλειψης και της αχρηστίας επί αυτής ως αβάσιμες και μη νοητές σε σχέση με αυτά.²¹²

Τα δικαιώματα αυτά, αφορούν την εξερεύνηση και την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της υφαλοκρηπίδας καθώς και ορισμένων άλλων συναφών όπως το δικαίωμα των γεωτρήσεων, της τοποθέτησης εγκαταστάσεων, άλλων κατασκευών και τεχνιτών νησιών. Ασφαλώς λόγω του περιορισμένου λειτουργικού τους σκοπού υπόκεινται σε περιορισμούς. Επομένως τα δικαιώματα αυτά δεν θα πρέπει να θίγουν το νομικό καθεστώς των υπερκείμενων υδάτων (όπως είναι η ελευθερία της ναυσιπλοΐας) ή του εναέριου χώρου πάνω από αυτά. Επιπλέον η όποια άσκηση των δικαιωμάτων αυτών δεν θα πρέπει να παραβιάζει ή να παρενοχλεί τη ναυσιπλοΐα ή άλλα δικαιώματα και ελευθερίες τρίτων κρατών όπως να ποντίζουν υποβρύχια καλώδια και αγωγούς ή να διεξάγουν θαλάσσια επιστημονική έρευνα. Στην περίπτωση που το παράκτιο κράτος έχει θεσπίσει ΑΟΖ η Σύμβαση αναφέρει ότι το παράκτιο κράτος κατά την άσκηση των δικαιωμάτων του θα λαμβάνει υπόψη του τα δικαιώματα των άλλων κρατών.

Ως προς την εξερεύνηση, το Δίκαιο της Θάλασσας αναφέρει ότι το παράκτιο κράτος έχει το δικαίωμα να προβαίνει σε θαλάσσια επιστημονική έρευνα στην ΑΟΖ και επί της υφαλοκρηπίδας του, κάνοντας όμως σαφές ότι τρίτα κράτη δεν μπορούν να προβούν σε παρόμοιες δραστηριότητες επί αυτής, αλλά μόνο κατόπιν συνεννοήσεως τους με αυτό. Κάτω από ομαλές συνθήκες το παράκτιο κράτος οφείλει να δίνει τη συναίνεση του. Αν όμως οι προγραμματισμένες έρευνες έχουν άμεση επίδραση στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση των φυσικών του πόρων ή προϋποθέτουν εξορύξεις ή εγκατάσταση τεχνιτών νήσων ή άλλων κατασκευών δύναται να αρνηθεί. Παρ' όλα αυτά, αν η προβλεπόμενη έρευνα πρόκειται να διενεργηθεί στην υφαλοκρηπίδα πέρα του ορίου των 200 ν.μ το παράκτιο κράτος οφείλει να συναινέσει εξαιρώντας τις ειδικές περιοχές στις οποίες διεξάγονται ή έχει προγραμματίσει αντίστοιχες ερευνητικές εργασίες ή εργασίες εκμετάλλευσης.²¹³

Η θαλάσσια επιστημονική έρευνα όμως που διενεργείται στη κολώνα του νερού σε περιοχή όπου το παράκτιο κράτος δεν έχει υιοθετήσει ΑΟΖ ή η υφαλοκρηπίδα του εκτείνεται πέρα των 200 ν.μ. δεν θα πρέπει να εμποδίζεται από το παράκτιο κράτος

²¹¹ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 166-174.

²¹² Τα κυριαρχικά δικαιώματα ως δικαιώματα συγκεκριμένου σκοπού, διαφέρουν από την εδαφική κυριαρχία καθώς η δεύτερη συνεπάγεται δυνατότητα άσκησης όλων των αρμοδιοτήτων του κράτους και είναι άμεσα συνυφασμένη με την αποτελεσματική άσκηση τους. (Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ.177.)

²¹³ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ.179-180.

ούτε απαιτείται συναίνεση από αυτό.²¹⁴ Αντιθέτως οφείλεται να ασκείται ανενόχλητα ως μια ελευθερία της ανοικτής θάλασσας.

Όσον αφορά την εκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας από το παράκτιο κράτος, στο ΔΘ γίνεται λόγος ότι το παράκτιο κράτος έχει ως κυριαρχικό το δικαίωμα να εκμεταλλεύεται τους φυσικούς της πόρους δηλαδή τα ορυκτά, άλλους μη ζώντες οργανισμούς του βυθού και του υπεδάφους καθώς και αυτούς τους ζώντες που ανήκουν στα καθιστικά είδη.²¹⁵ Επιπλέον το παράκτιο κράτος έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπει και να ρυθμίζει τις γεωτρήσεις επί της υφαλοκρηπίδας του για όλους τους σκοπούς, να τοποθετεί και να ασκεί δικαιοδοσία πάνω σε τεχνητά νησιά και σε εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης φυσικών πόρων, να καθιερώνει ζώνες ασφαλείας 500 μέτρων περίξ αυτών (χωρίς ωστόσο να παρεμποδίζεται από αυτό οι θαλάσσιες οδοί της διεθνούς ναυσιπλοΐας), καθώς και να κατασκευάζει υπόγειες σήραγγες προς εκμετάλλευση των πόρων της υφαλοκρηπίδας του.²¹⁶

Τέλος, σύμφωνα με το ΔΘ όλα τα κράτη έχουν το δικαίωμα να τοποθετούν υποβρύχια καλώδια και αγωγούς στην υφαλοκρηπίδα, ωστόσο η ελευθερία αυτή υπόκεινται σε κάποιους περιορισμούς υπέρ του παρακτίου κράτους. Ειδικότερα στην περίπτωση αυτή, το παράκτιο κράτος δικαιούται να παίρνει τα κατάλληλα μέτρα μέσω των οποίων θα αποτρέπονται τόσο η ρύπανση του περιβάλλοντος όσο και τα όποια εμπόδια παρακωλύουν το δικαίωμα του για έρευνα και εκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας του καθώς επίσης η χάραξη της πορείας αυτών θα πρέπει να τυγχάνει της συναίνεσής του. Επιπλέον, σύμφωνα με το ΔΘ το παράκτιο κράτος διατηρεί αλώβητα τα δικαιώματά του σχετικά με το έδαφος του ή τη χωρική του θάλασσα, έστω και αν η είσοδος σ' αυτές είναι απαραίτητη από τα τρίτα κράτη για την τοποθέτηση αγωγών και καλωδίων ενώ τα τρίτα κράτη κατά την τοποθέτηση αυτών οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους τα ήδη τοποθετημένα καλώδια και αγωγούς.²¹⁷

2.5 Η Έννοια της ΑΟΖ

Η έννοια της ΑΟΖ αποτελεί μια σχετικά πρόσφατη εξέλιξη στο Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας η οποία σε συνδυασμό με τη Ζώνη της Κοινής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας αποτέλεσε τη δεκαετία του 1960 την διεκδίκηση των κρατών της Λατινικής Αμερικής για άμβλυνση των ανισοτήτων μεταξύ ανεπτυγμένων κρατών και αναπτυσσόμενων. Η πίεση που άσκησε η «Ομάδα των 77» απέφερε αποτέλεσμα αφού τελικά υιοθετήθηκε από την Τρίτη Συνδιάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας αποτελώντας έτσι την τέταρτη κατά σειρά ζώνη εθνικής δικαιοδοσίας.²¹⁸

²¹⁴ Η συναίνεση του παρακτίου κράτους είναι απαραίτητη μόνο σε περιπτώσεις που οι έρευνες στα υπερκείμενα ύδατα αφορούν την υφαλοκρηπίδα. (Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ.178-180)

²¹⁵ Δεν περιλαμβάνονται οι αρχαιογενείς που βρίσκονται στο βυθό καθώς και άλλα πολιτιστικά αγαθά.

²¹⁶ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ.181-182.

²¹⁷ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ.182-184.

²¹⁸ Ζιοπούλου, Θ., ό.π., σελ. 49.

Η καθιέρωση της Ζώνης αυτής αποτέλεσε μια επαναστατική εξέλιξη στο Δίκαιο της Θάλασσας ανατρέποντας ριζικά το δίπολο της κυριαρχίας και της ελευθερίας που για εκατοντάδες χρόνια κυριαρχούσε στο θαλάσσιο χώρο. Χαρακτηριστικά, δημιούργησε ένα νέο ενδιάμεσο καθεστώς αρκετά περιεκτικό από άποψη δικαιωμάτων μεταξύ της χωρικής και ανοικτής θάλασσας. Στο τμήμα αυτό το παράκτιο κράτος ασκεί εκτεταμένες αρμοδιότητες οικονομικού κυρίως ενδιαφέροντος αναγνωρίζοντας παράλληλα συγκεκριμένα δικαιώματα και ελευθερίες των τρίτων κρατών. Στη ζώνη αυτή συσσωρεύτηκαν υπέρ του παρακτίου κράτους τα δικαιώματα και οι αρμοδιότητες που απέρρεαν από τη ζώνη αλιείας και την υφαλοκρηπίδα καθώς και νέα πρόσθετα δικαιώματα και δικαιοδοσίες.²¹⁹ (Για λεπτομερή ανάλυση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης βλ. το επόμενο κεφάλαιο)

Κεφάλαιο 3^ο Το Καθεστώς της ΑΟΖ

3.1 Ο Ορισμός της ΑΟΖ

Το καθεστώς της ΑΟΖ περιέχεται στα άρθρα 55-75 (Μέρος V) καθώς και σε ορισμένα άλλα άρθρα της Σύμβασης του ΔΘ του 1982. Στο μέρος αυτό καθορίζεται η νομική φυσιογνωμία της, οι λειτουργίες της και τα όρια της δικαιοδοσίας και της αρμοδιότητας των παράκτιων κρατών. Σύμφωνα λοιπόν με τα άρθρα 55, 56 και 57 ως ΑΟΖ ορίζεται το πέραν και παρακείμενο της χωρικής θάλασσας θαλάσσιο τμήμα (το οποίο περιλαμβάνει το βυθό, το υπέδαφός του, τη κολώνα του νερού και την επιφάνεια της θάλασσας), το εύρος του οποίου δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης²²⁰ και το οποίο υπόκειται σε ένα ειδικό νομικό καθεστώς συγκεκριμένων αρμοδιοτήτων.²²¹

Στο τμήμα αυτό, το παράκτιο κράτος έχει κυριαρχικά δικαιώματα σε σχέση με όλους τους ζώντες και μη φυσικούς πόρους καθώς και σχετικά με άλλες δραστηριότητες που αποσκοπούν στην οικονομική εκμετάλλευση και εξερεύνηση της ζώνης όπως η παραγωγή ενέργειας από τα ύδατα, τα ρεύματα και τον άνεμο. Επιπλέον, παρέχεται η δυνατότητα στο παράκτιο κράτος να εγκαταστήσει και να

²¹⁹ Καρακωστανόγλου Βενιαμίν, *Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη: Διεθνές Θεσμικό Πλαίσιο και Εφαρμογές Μέσα από τη Διεθνή Πρακτική* στο Τσάλτας, Γρ. Ι, Αναγνώστου Χρ. Λ., (επιμέλεια-παρουσίαση), *Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες Προκλήσεις & Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλασσίων Ενεργειακών Πόρων*, Εκδ. Ι Σιδέρης, Αθήνα 2014.

²²⁰ Από τις οποίες μετράται το εύρος της χωρικής θάλασσας.

²²¹ Βλ. Ροζάκης, Χ. Λ., *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και το Διεθνές Δίκαιο*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2013, σελ. 14-16.

χρησιμοποιήσει τεχνητές νήσους και άλλες εγκαταστάσεις και κατασκευές, να διάγει θαλάσσια επιστημονική έρευνα και να λάβει μέτρα προστασίας του θαλασσίου περιβάλλοντος.

3.1.1 Τα Ασκούμενα Δικαιώματα και οι Εξουσίες

Σύμφωνα με το άρθρο 56 του ΔΘ το παράκτιο κράτος εντός της ΑΟΖ ασκεί τις εξής κατηγορίες εξουσιών: κυριαρχικά δικαιώματα, δικαιοδοσία και άλλα δικαιώματα.

Αρχικά, τα κυριαρχικά δικαιώματα ενός παράκτιου κράτους είναι αυτά που αφορούν την έρευνα και εκμετάλλευση των ζώντων και μη φυσικών πόρων της ΑΟΖ, των υδάτων και του βυθού²²² καθώς και την εξερεύνηση και οικονομική εκμετάλλευση των θαλασσίων ανέμων και των ρευμάτων.

Αξίζει να αναφερθεί ότι η χρήση του όρου «κυριαρχικό δικαίωμα» στο Μέρος V σχετικά με την ΑΟΖ δεν συμπίπτει απολύτως με τον ίδιο όρο που συναντάται στο μέρος VI σχετικά με την υφαλοκρηπίδα. Αν και στις δύο περιπτώσεις πρόκειται για λειτουργικό δικαίωμα ειδικού σκοπού (ιδίως οικονομικού) έχοντας περιορισμένη έκταση σε σχέση με το καθεστώς της πλήρης κυριαρχίας, ωστόσο οι διαφορές μεταξύ τους είναι σημαντικές. Συγκεκριμένα στην περίπτωση της υφαλοκρηπίδας τα κυριαρχικά δικαιώματα του παρακτίου κράτους υπάρχουν *ab initio* και *ipso facto* ενώ στην περίπτωση της ΑΟΖ, αυτά αποκτώνται μόνον όταν υπάρξει οριοθέτησή της και ρητή διακήρυξή της από το ενδιαφερόμενο παράκτιο κράτος.²²³

Επιπλέον, ενώ η ΑΟΖ είναι μια «αποκλειστική» ζώνη του παράκτιου κράτους για άσκηση από αυτό συγκεκριμένων κυριαρχικών δικαιωμάτων, εντούτοις η αποκλειστικότητα αυτή διαφέρει από αυτή της υφαλοκρηπίδας. Αυτό γίνεται διότι στην ΑΟΖ το ΔΘ εκτός απ τα δικαιώματα του παρακτίου κράτους, αναγνωρίζει και άλλα δικαιώματα προς τρίτα κράτη όπως στην περίπτωση αδυναμίας αλιείας του συνολικού επιτρεπτού ορίου αλιείας, περιορίζοντας έτσι τα κυριαρχικά δικαιώματα του παρακτίου κράτους. Εξαίρεση σε αυτό αποτελεί η άσκηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων του παράκτιου κράτους στο θαλάσσιο βυθό και το υπέδαφος της ΑΟΖ του, αφού στην περίπτωση αυτή δεν προβλέπονται περιορισμοί διότι εφαρμόζονται οι διατάξεις για την υφαλοκρηπίδα.²²⁴ Παρ' όλα αυτά όμως, ο χαρακτηρισμός της ζώνης ως αποκλειστικής έγκειται στο γεγονός ότι μόνο το παράκτιο κράτος έχει την εξουσία εντός αυτής να πάρει τα αναγκαία μέτρα για την υλοποίηση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων του σχετικά με αυτή.

²²² Τα δικαιώματα που σχετίζονται με το θαλάσσιο βυθό και το υπέδαφος ασκούνται σύμφωνα με τα όσα ορίζονται στη Σύμβαση για την υφαλοκρηπίδα.

²²³ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ.193-198.

²²⁴ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ.193-198.

Εκτός από τα κυριαρχικά δικαιώματα επί της ΑΟΖ, το παράκτιο κράτος έχει δικαιοδοσία²²⁵ για τη λήψη όλων εκείνων των μέτρων για την προστασία και διαφύλαξη του θαλασσίου περιβάλλοντος, τη θαλάσσια επιστημονική έρευνα²²⁶ και την εγκατάσταση και χρησιμοποίηση τεχνητών νησιών και άλλων κατασκευών και εγκαταστάσεων.

Ως προς τις τεχνητές νήσους, τις εγκαταστάσεις και τις κατασκευές για τους σκοπούς που προβλέπονται (και για άλλους οικονομικούς σκοπούς) καθώς και για τις εγκαταστάσεις από τρίτους που δύναται να εμποδίσουν της άσκηση των δικαιωμάτων του παρακτίου κράτους επί της ΑΟΖ του, το άρθρο 60 αναφέρει ότι είναι αποκλειστικό δικαίωμα του παρακτίου κράτους να εγκαθιστά, να εξουσιοδοτεί και να ρυθμίζει την κατασκευή, τη λειτουργία και χρήση αυτών επί της ΑΟΖ του. Αποκλειστικό του δικαίωμα είναι επίσης και ο ορισμός πέριξ αυτών, ζωνών ασφαλείας που όμως δεν μπορούν να υπερβαίνουν τα 500 μέτρα ενώ αξίζει να αναφερθεί ότι αυτές οι κατασκευές και οι τεχνητοί νήσοι δεν διέπονται από το καθεστώς των φυσικών νήσων.²²⁷

Η αποκλειστική δικαιοδοσία του παρακτίου κράτους επί των τεχνητών νήσων και εγκαταστάσεων συμπεριλαμβάνει και αυτή σχετικά με τη δημοσιονομική, τελωνειακή, υγειονομική και μεταναστευτική νομοθεσία καθώς και αυτής που σχετίζεται με θέματα ασφαλείας και ποινικών θεμάτων. Επιπλέον το παράκτιο κράτος που προβαίνει στη δημιουργία αυτών οφείλει να γνωστοποιεί πρωτύτερα τη δημιουργία τους, να συντηρεί τη σηματοδότησή τους και να απομακρύνει τις εγκαταλειφθείσες εγκαταστάσεις για λόγους ασφαλείας της ναυσιπλοΐας.²²⁸

Όσον αφορά τα άλλα δικαιώματα και υποχρεώσεις του παρακτίου κράτους επί της ΑΟΖ που αναφέρεται στο κεφάλαιο 56 της Σύμβασης, αυτά αφορούν κυρίως την καθιέρωση συνορεύουσας ζώνης καθώς και το δικαίωμα της συνεχούς καταδίωξης προσώπου ή κινούμενου αντικειμένου έπειτα από παράνομη πράξη αυτού. Σύμφωνα με τα όσα ορίζει το άρθρο 111 της Σύμβασης του ΔΘ η συνεχής καταδίωξη εφαρμόζεται *mutatis mutandis* και σε περιπτώσεις όπου παραβιάζεται τόσο η ΑΟΖ και η υφαλοκρηπίδα του παρακτίου κράτους όσο και οι σχετικοί νόμοι και κανονισμοί του σύμφωνα με τα όσα η Σύμβαση ορίζει.²²⁹

Κλείνοντας θα πρέπει να αναφέρουμε ότι δικαιώματα, και υποχρεώσεις εντός μιας ΑΟΖ, δεν απολαμβάνουν μόνο τα παράκτια κράτη αλλά και τα τρίτα έστω και

²²⁵ Αν και δεν διασαφηνίζεται στη σύμβαση ο χαρακτήρας της δικαιοδοσίας, αυτή θα πρέπει να θεωρηθεί ως αρμοδιότητα μικρότερης έντασης σε σχέση με τα κυριαρχικά δικαιώματα. (βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ 195)

²²⁶ Η διενέργεια θαλάσσιας επιστημονικής έρευνας που αφορά την υφαλοκρηπίδα εντός της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας του παρακτίου κράτους από τρίτο κράτος προϋποθέτει την πρότερη συναίνεση του πρώτου. Αυτή δεν είναι απαραίτητη μόνο όταν το παράκτιο κράτος δεν έχει υιοθετήσει ΑΟΖ ή υφαλοκρηπίδα του υπερβαίνει το όριο των 200 ν.μ. (βλ. Στρατή, Α. Γ., ό.π., σελ. 49-50)

²²⁷ Δεν έχουν χωρική θάλασσα ούτε επηρεάζουν την οριοθέτηση αυτής.

²²⁸ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ 200.

²²⁹ Βλ. άρθ. 56 ΣΔΘ και Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ 203-204 και 266-268.

περιορισμένου εύρους. Συγκεκριμένα σύμφωνα με τα όσα ορίζει το άρθρο 58 της Σύμβασης εντός της ΑΟΖ ενός κράτους όλα τα τρίτα κράτη απολαμβάνουν τις ελευθερίες της ναυσιπλοΐας, της υπέρπτησης, της τοποθέτησης υποβρυχίων αγωγών και καλωδίων καθώς και άλλες διεθνώς νόμιμες χρήσεις συναφείς με αυτές τις ελευθερίες όπως αυτές που σχετίζονται με τη λειτουργία των πλοίων, των αεροσκαφών, των αγωγών και των καλωδίων. Εκτός αυτού είναι δυνατή η συμμετοχή τρίτων κρατών ιδίως των περικλειστών και των γεωγραφικώς μειονεκτούντων κρατών στο πλεόνασμα του επιτρεπόμενου αλιεύματος επί της ΑΟΖ ενός παρακτίου κράτους.²³⁰

Υποχρέωση των τρίτων αυτών κρατών είναι να λαμβάνουν υπόψη τους κατά της άσκηση των δικαιωμάτων τους εντός της ΑΟΖ, τα δικαιώματα και τα καθήκοντα του παρακτίου κράτους καθώς και να συμμορφώνονται με τους νόμους και τους κανονισμούς που λαμβάνει το τελευταίο σύμφωνα με τα όσα ορίζει η Σύμβαση και οι άλλοι κανόνες διεθνούς δικαίου. Σε περιπτώσεις που δεν αποδίδονται δικαιώματα από τη Σύμβαση η διαφορά θα πρέπει να επιλύεται με βάση την αρχή της ευθυδικίας.²³¹

3.1.2 Η Νομική Φύση της Ζώνης

Στη Σύμβαση του Montego Bay ενώ προσδιορίζονται με σαφήνεια τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των παρακτίων κρατών καθώς και των τρίτων εντός της ΑΟΖ, πάραυτα δεν περιέχεται μια σαφής διάταξη για τη νομική φύση της συγκεκριμένης ζώνης. Αυτό έχει ως συνέπεια τον ασαφή προσδιορισμό του φορέα των λεγόμενων «υπολοίπων» δικαιωμάτων, δηλαδή αυτών που δεν χορηγούνται ρητά από τη Σύμβαση τόσο στα παράκτια κράτη όσο και στα άλλα κράτη.²³²

Μια άποψη που υποστηρίζεται αναφέρει ότι η ζώνη αυτή αποτελεί μέρος της ανοικτής θάλασσας, στην οποία τα τρίτα κράτη διατηρούν τις ελευθερίες αυτής ενώ τα παράκτια απολαμβάνουν συγκεκριμένα χορηγημένα δικαιώματα οικονομικού σκοπού. Ως προς τα «υπόλοιπα δικαιώματα» επί της ΑΟΖ η άποψη αυτή θεωρεί ότι γι' αυτά υπάρχει τεκμήριο υπέρ των τρίτων (πλην του παρακτίου) κρατών.²³³

Η δεύτερη άποψη που παρατηρείται αναφέρει ότι η ΑΟΖ είναι μια ζώνη με *sui generis* χαρακτηριστικά, διαφορετική τόσο από αυτή της αιγιαλίτιδας όσο και από την ανοικτή θάλασσα και ότι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του παρακτίου κράτους και των τρίτων υπόκεινται σε ένα ειδικό νομικό καθεστώς που προβλέπει η Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας. Η κατανομή των υπολοίπων δικαιωμάτων δεν τίθεται σε προτεραιότητα αλλά δέχεται την κατά περίπτωση κατανομή τους στη βάση των όσων ορίζει το άρθρο 59.²³⁴

²³⁰ Βλ. άρθρ. 58 ΣΔΘ και Στρατή, Α. Γ., ό.π., σελ. 49.

²³¹ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ 207-208.

²³² Βλ. Καρακωστάνογλου Βενιαμίν, ό.π. σελ. 204-207.

²³³ Βλ. Καρακωστάνογλου Βενιαμίν, ό.π. σελ. 204-207.

²³⁴ Βλ. Καρακωστάνογλου Βενιαμίν, ό.π. σελ. 204-207.

Τέλος η τρίτη άποψη δέχεται μεν ότι η ΑΟΖ είναι μια ζώνη με *sui generis* χαρακτήρα αλλά παράλληλα υποστηρίζει ότι αποτελεί και μια επιπλέον ζώνη εθνικής δικαιοδοσίας λόγω της φύσης και της έκτασης των δικαιωμάτων του παρακτίου κράτους χωρίς ασφαλώς να επηρεάζονται οι ελευθερίες της διεθνούς επικοινωνίας. Ως προς τα υπόλοιπα δικαιώματα θεωρεί ότι αυτά κατά τεκμήριο θα ανήκουν στο παράκτιο κράτος.²³⁵

Το συμπέρασμα που προκύπτει τόσο από τα παραπάνω όσο και από τα όσα ορίζει η ίδια η Σύμβαση είναι ότι το τμήμα που περιλαμβάνει την ΑΟΖ στην ουσία δεν αποτελεί τμήμα της ανοικτής θάλασσας αλλά ζώνη *sui generis*. Το ειδικό αυτό καθεστώς που τη διέπει δεν ταυτίζεται ούτε με το καθεστώς κυριαρχίας της χωρικής θάλασσας, ούτε και με αυτό της ελευθερίας της ανοικτής θάλασσας. Είναι αμιγώς λειτουργικό και συνίσταται τόσο σε δικαιώματα του παράκτιου κράτους όσο και σε αυτά των τρίτων κρατών. Τα χορηγημένα δικαιώματα του παράκτιου κράτους σε αυτή τη πολυλειτουργική ζώνη είναι κυριαρχικά-οικονομικής φύσεως κυρίως²³⁶ ενώ αυτά των τρίτων κρατών αφορούν ελευθερίες οι οποίες αναφέρονται με σαφήνεια στη Σύμβαση και το εύρος τους αφορά περιοριστικά τη ναυσιπλοΐα, την υπέρπληση, την τοποθέτηση υποβρύχιων καλωδίων και αγωγών καθώς και άλλων συναφών με αυτά χρήσεων.²³⁷

Σύμφωνα με τα άρθρα 56 και 58 γίνεται ρητή αναφορά για αμοιβαίο καθήκον σεβασμού των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων του παρακτίου κράτους και των τρίτων κρατών ενώ στις περιπτώσεις εκείνες που το ΔΘ δεν απονέμει δικαιώματα και αρμοδιότητες εντός της ΑΟΖ, στο παράκτιο και στα τρίτα κράτη, η όποια διαφορά θα πρέπει να επιλύεται με βάση την αρχή της ευθυδικίας (άρθρο 59).²³⁸

Αναμφισβήτητα το γεγονός ότι η φύση και η έκταση των δικαιωμάτων του παρακτίου κράτους εντός αυτής της ζώνης υπερτερούν έναντι των τρίτων κρατών - αφού ουσιαστικά τα παράκτια κράτη είναι οι ισχυρότεροι εξουσιαστές εντός της-, καθιστούν την ΑΟΖ ως ζώνη εθνικής δικαιοδοσίας του παρακτίου κράτους. Η εθνική αυτή δικαιοδοσία δεν είναι πλήρης αλλά μερική, αφορά καταρχήν τις οικονομικές της χρήσεις και κατ' επέκταση σε μερικές μη αμιγώς οικονομικές χρήσεις ενώ παράλληλα δημιουργεί τεκμήριο για απόδοση υπέρ του παρακτίου κράτους των όσων από τα «υπόλοιπα» δικαιώματα είναι οικονομικής φύσεως.²³⁹ Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι καταστρατηγούνται τα κατοχυρωμένα δικαιώματα και οι ελευθερίες των άλλων κρατών όπως ρητά τα προβλέπει η Σύμβαση. Επομένως ο ορθότερος νομικός προσδιορισμός της ΑΟΖ είναι ότι αυτή είναι μια *sui generis* ζώνη εθνικής δικαιοδοσίας του παρακτίου κράτους για οικονομικούς κυρίως σκοπούς.

²³⁵ Βλ. Καρακωστανόγλου Βενιαμίν, ό.π. σελ. 204-207.

²³⁶ Επιπλέον χορηγούνται και άλλες δικαιοδοσίες όχι απαραίτητα οικονομικής φύσης.

²³⁷ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 192-193.

²³⁸ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 192-193.

²³⁹ Βλ. Καρακωστανόγλου Βενιαμίν, ό.π. σελ. 204-207.

3.2 Κήρυξη και Οριοθέτηση της ΑΟΖ από το Παράκτιο Κράτος

Το ενδιαφερόμενο παράκτιο κράτος για να απολαύσει τα δικαιώματα που προβλέπει το ΔΘ επί της Αποκλειστικής Οικονομικής του Ζώνης οφείλει να εκφράσει τη βούληση του για θέσπιση αυτής, διακηρύσσοντας τη. Σε περίπτωση γεωγραφικής στενότητας οφείλει να έρθει σε συνεννόηση με τα παρακείμενα κράτη ούτως ώστε να επιτευχθεί μια δίκαιη λύση. Τα οφέλη πάντως από την υιοθέτηση αυτής είναι πάρα πολλά τόσο γεωπολιτικά όσο και οικονομικά.

3.2.1 Κήρυξη της ΑΟΖ

Εν αντιθέσει με το καθεστώς της υφαλοκρηπίδας σύμφωνα με το οποίο το παράκτιο κράτος δεν είναι υποχρεωμένο να προβεί σε διακήρυξη αυτής -καθώς τα δικαιώματα σε αυτήν υπάρχουν *ab initio* και *ipso facto* ανεξαρτήτως έκφρασης βούλησης απόκτησής της-, στην περίπτωση της ΑΟΖ το παράκτιο κράτος οφείλει να εκφράσει τη βούληση του για απόκτηση της μέσα από μια εθνική πράξη κήρυξης. Από τη στιγμή που θα το πράξει, αποκτά και όλα τα δικαιώματα που το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας ορίζει σε μια ακτίνα έως τα 200 ν.μ. Για να απολαύσει αυτά τα δικαιώματα σε όλο το εύρος αυτής της ακτίνας και για να μην υπάρξει συμφωνία οριοθέτησης, καθοριστικό ρόλο παίζει ο γεωγραφικός παράγοντας. Αν το εύρος της θάλασσας στην περιοχή πέριξ των γραμμών βάσης είναι 200 + 200 ν.μ. χωρίς μέσα σε αυτό το εύρος να παρεμβάλλεται άλλο γειτονικό κράτος ή «αντικείμενο» (π.χ κάποιο νησί) αυτού, δηλαδή αν δεν παρουσιάζεται γεωγραφική στενότητα τότε το κράτος δύναται μονομερώς να κηρύξει και να οριοθετήσει την ΑΟΖ του σύμφωνα με όσα ορίζει και προβλέπει το ΔΘ.²⁴⁰ Πάντως είναι στην ευχέρεια του κάθε παρακτίου κράτους να θεσπίσει ΑΟΖ είτε μικρότερη των 200 ν.μ. είτε 200 ν.μ. (σε περίπτωση που αυτό είναι εφικτό) είτε και καθόλου. Πάντοτε όμως είναι απαραίτητη η διακήρυξη αυτής για να έχει δικαιώματα εντός της ΑΟΖ του, εν αντιθέσει με την υφαλοκρηπίδα που δεν είναι απαραίτητο.²⁴¹

3.2.2 Οριοθέτηση της ΑΟΖ

Γενικότερα, η κύρια διαδικασία οριοθέτησης των θαλασσίων ζωνών είναι αυτή που γίνεται με τη συμφωνία των εμπλεκόμενων κρατών. Η έλλειψη συμφωνίας δεν σημαίνει απαραίτητα ότι υπάρχει διαφορά διότι ενδέχεται τα εμπλεκόμενα αυτά κράτη να δέχονται μια γεωγραφική γραμμή ως γραμμή οριοθέτησης. Σε περιπτώσεις αδυναμίας επίτευξης συμφωνίας δημιουργούνται διεθνείς διαφορές οι οποίες είναι εξ ορισμού νομικές και υπόκεινται επομένως σε δικαιοδοτικό διακανονισμό. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι η οριοθέτηση δεν αποτελεί τρόπο κτήσεως θαλασσίων ή υποθαλασσίων περιοχών αλλά επιχειρείται ο καθορισμός των ακριβών ορίων

²⁴⁰ Βλ. Ροζάκης, Χ. Α., ό.π., σελ. 18-19.

²⁴¹ Βλ. Καρακωστανόγλου Βενιαμίν, ό.π., σελ. 200.

περιοχών που ανήκουν ήδη στα γειτονεύοντα κράτη. Επιπλέον, σε κάθε οριοθέτηση τα εμπλεκόμενα κράτη θα πρέπει να είναι έτοιμα να απολέσουν κάποιο τμήμα της περιοχής που θα ήταν δικό τους αν το άλλο αντικείμενο ή παρακείμενο κράτος δεν υπήρχε. Πάντως όπως θα αναφερθεί και στη συνέχεια, η επίτευξη μιας «δίκαιης λύσης» σχετικά με την υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ ουσιαστικά δεν βαρύνει μόνο το ένα κράτος.²⁴²

Οι αρχές που διέπουν τις οριοθετήσεις είναι: η αρχή της ίσης απόστασης (μέση γραμμή από τα σημεία των γραμμών βάσης και πλάγια γραμμή όταν οι ακτές είναι παρακείμενες), η Ευθυδικία/Επιείκεια – Δίκαιες Αρχές (είναι αρκετά δύσκολος εννοιολογικός προσδιορισμός της Ευθυδικίας/Επιείκειας) καθώς και οι ειδικές/σχετικές περιστάσεις (οι πρώτες λαμβάνονται υπόψη όταν η εφαρμογή της ίσης απόστασης είναι δυνατόν να προκαλέσει ανισότητες πέρα από αυτές που δύναται να προκύψουν κατ' ανάγκη από τη γεωγραφία ενώ οι σχετικές περιστάσεις είναι όλες εκείνες που υποδεικνύουν μια δίκαιη μέθοδο οριοθέτησης).²⁴³

Όσον αφορά την οριοθέτηση της ΑΟΖ²⁴⁴, το άρθρο 74 (καθώς και το άρθρο 83 για την υφαλοκρηπίδα) της Σύμβασης του ΔΘ αναφέρει ότι σε περιπτώσεις που είναι απαραίτητη η οριοθέτησή της ανάμεσα σε κράτη με αντικείμενες ή γειτονικές ακτές, αυτή θα πρέπει να πραγματοποιείται με συμφωνία στη βάση του Διεθνούς Δικαίου, όπως ρητά αναφέρεται στο άρθρο 38 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου, με σκοπό την επίτευξη μιας δίκαιης λύσης. Αν αυτό δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα, τότε τα εμπλεκόμενα κράτη οφείλουν να προσφύγουν στις διαδικασίες που προβλέπει το Μέρος XV του Δικαίου της Θάλασσας. Αυτό φυσικά είναι δυνατό να συμβεί μόνο όταν και τα δύο κράτη είναι μέρη της Σύμβασης και την έχουν επικυρώσει. Σε άλλη περίπτωση η υποχρέωση αυτή αίρεται ενώ όμως παραμένει η μέθοδος οριοθέτησης που προβλέπει το Άρθρο 74 παρ. 1, ως υποχρέωση για κάθε κράτος μέρος ή μη της Σύμβασης διότι η διάταξη αυτή μετά από μακρά πρακτική οριοθετήσεων έχει αποκτήσει εθιμικό χαρακτήρα κα δεσμεύει ως έθιμο τα κράτη.²⁴⁵

Σε περίπτωση αδυναμίας συμφωνίας η αρμόζουσα λύση είναι η προσφυγή σε διεθνές δικαιοδοτικό όργανο. Φυσικά, με την πάροδο του χρόνου και την ανάπτυξη της διεθνούς πρακτικής και νομολογίας, έχουν υπάρξει πολλές περιπτώσεις οριοθετήσεων οι οποίες αντανakλούν το Διεθνές Δίκαιο της οριοθέτησης και εντοπίζουν τους κανόνες αυτής. Η διεθνής νομολογία, ιδίως αυτή του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης και του Διεθνούς Δικαστηρίου για το Δίκαιο της Θάλασσας του Αμβούργου έχουν αποτυπώσει τις πρακτικές των χωρών και η εξέταση των αποφάσεων αυτών είναι ένα ασφαλές εγχείρημα για την διαπίστωση και κατανόηση

²⁴² Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 314-319.

²⁴³ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 320-343.

²⁴⁴ Οι διατάξεις του άρθρου 74 παρ. 1-4 για την ΑΟΖ και του άρθρου 83 παρ. 1-4 για την υφαλοκρηπίδα είναι πανομοιότυπες.

²⁴⁵ Βλ. Ροζάκης, Χ. Α., ό.π., σελ. 19-20.

των κανόνων του ΔΘ σχετικά με την οριοθέτηση της ΑΟΖ και της Υφαλοκρηπίδας.²⁴⁶

Συνοπτικά, η διεθνής νομολογία έχει δεχθεί ότι αυτά που διατυπώνονται στα άρθρα 74 και 83 έχουν αποκτήσει εθνικό χαρακτήρα (δηλαδή αντανακλούν διεθνές εθνικό δίκαιο) άρα δεσμεύουν και τα μη μέρη της Σύμβασης. Επιπλέον, παρατηρείται συχνά πλέον η μη ύπαρξη διαφοράς ανάμεσα στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ, χωρίς αυτό να έχει πάρει διαστάσεις γενίκευσης και τρίτον η μέθοδος οριοθέτησης που έχει επικρατήσει περιλαμβάνει ένα προκριματικό και τρία κύρια στάδια για την τελική οριοθέτηση.²⁴⁷

3.2.3 Ο Ρόλος των Νησιών στην Οριοθέτηση

Το άρθρο 121 (παρ.2) της Σύμβασης του Montego Bay αναφέρει ότι η χωρική θάλασσα, η συνορεύουσα ζώνη η ΑΟΖ και η ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα μιας νήσου οριοθετούνται σύμφωνα με όσα ορίζουν οι διατάξεις της Σύμβασης που εφαρμόζονται στα άλλα εδάφη της ξηράς.²⁴⁸ Εξαίρεση αποτελούν οι βραχονησίδες²⁴⁹ (παρ.3) που δεν δύναται να είναι κατοικήσιμες και να υποστηρίζουν οικονομική ζωή. Από το παραπάνω προκύπτει ότι τα νησιά έχουν το δικαίωμα να απολαμβάνουν όλες τις θαλάσσιες ζώνες με εξαίρεση τις βραχονησίδες οι οποίες δεν απολαμβάνουν το προνόμιο της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ, καθώς και ότι οι διατάξεις που εφαρμόζονται γενικά για τα ηπειρωτικά εδάφη εφαρμόζονται και στα νησιά.

Όσον αφορά την ΑΟΖ και την υφαλοκρηπίδα εφαρμόζονται τα άρθρα 74 και 83, τα οποία όπως προαναφέρθη, παραπέμπουν σε επίτευξη συμφωνίας ανάμεσα στα ενδιαφερόμενα κράτη σύμφωνα με όσα ορίζει η Σύμβαση και έχοντας ως γνώμονα το δίκαιο αποτέλεσμα.

Εξετάζοντας παλαιότερες αποφάσεις των δικαιοδοτικών οργάνων βγαίνουν τα εξής συμπεράσματα:

Αρχικά συμπεραίνουμε ότι όλα τα νησιά τα οποία εμπίπτουν στα όσα ορίζει το Άρθρο 121 έχουν το δικαίωμα να απολαύσουν όλες τις θαλάσσιες ζώνες (π.χ υπόθεση Κατάρ κατά Μπαχρέϊν). Δεύτερον, σε ορισμένες περιπτώσεις, ιδίως κατά τη δεκαετία

²⁴⁶ Βλ. Ροζάκης, Χ. Λ., ό.π., σελ. 21.

²⁴⁷ Αρχικά αναζητούνται οι ακτές που σχετίζονται με τη οριοθέτηση(η διακρίβωση του μήκους των ακτών είναι κρίσιμο μέγεθος, προσδιορίζουν της αριθμητική σχέση) στη συνέχεια το δικαστήριο ορίζει μια προσωρινή γραμμή τη μέση ή τη γραμμή μέσης απόστασης και στη συνέχεια εξετάζει κατά πόσον υπάρχουν σχετικές περιστάσεις (μήκος των ακτών και η ανάλογη σχέση τους, ύπαρξη νησιών κλπ) οι οποίες απαιτούν την προσαρμογή της μέσης γραμμής. Το Δικαστήριο όμως πολλές φορές έχει απορρίψει επιχειρήματα που σχετίζονται με γεωλογικές και γεωμορφολογικές συνθήκες τονίζοντας ότι το κριτήριο οριοθέτησης είναι αυτό των 200 ν.μ. και όχι πχ αν κάποια νησιά βρίσκονται πάνω στην υφαλοκρηπίδα του άλλου κράτους όπως στην Υπόθεση Νικαράγουας-Κολομβίας. Κλείνοντας, το τελευταίο στάδιο οριοθέτησης είναι αυτό της επαλήθευσης ότι επετεύχθη ένα δίκαιο αποτέλεσμα. (βλ. Ροζάκης, Χ. Λ., ό.π., σελ. 22-24).

²⁴⁸ Το άρθρο αυτό αποτελεί διεθνές εθνικό δίκαιο.

²⁴⁹ Έχουν δικαίωμα αιγιαλίτιδας ζώνης.

του '70 μέχρι και τις αρχές του 1990 υπήρξε η τάση στη διεθνή νομολογία να μεταχειρίζονται ειδικώς τα νησιά θεωρώντας ότι αυτά έχουν μειωμένη επήρεια ή ακόμα και μισή ως προς τις οριοθετήσεις (π.χ. υπόθεση οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας της Μάγχης). Πράγματι σε ορισμένες περιπτώσεις το δικαστήριο θεώρησε ότι ορισμένα νησιά βρίσκονταν στη λάθος πλευρά ή ήταν απομονωμένα και ότι πρέπει να συνυπολογιστούν μαζί με τα ηπειρωτικά εδάφη οδηγώντας πολλές φορές σε μια μείωση των δικαιωμάτων τους για ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα. Αξίζει όμως να αναφερθεί ότι το Δικαστήριο κατά την εκδίκαση της υπόθεσης της Μάγχης θεώρησε ότι η συγκεκριμένη περίπτωση ήταν εντελώς διαφορετική απ' ότι αυτής όπου μια συστάδα από πολυάριθμα νησιά εκτείνονται το ένα μετά το άλλο και σε μεγάλη απόσταση από τον ηπειρωτικό κορμό της χώρας. Αυτό φέρνει στο νου μας το νησιωτικό σύμπλεγμα του Αιγαίου και ισχυροποιεί τη θέση της Ελλάδας σχετικά με τις θαλάσσιες ζώνες των νησιών της, έναντι των αξιώσεων της Τουρκίας.²⁵⁰

Το τρίτο επίσης συμπέρασμα που προκύπτει από παλαιότερες αποφάσεις είναι ότι η επήρεια ενός νησιού σε μια οριοθέτηση εξαρτάται από τη θέση του και από το μέγεθός του. Σημαντικό ρόλο παίζει η γεωγραφική του σχέση με το ηπειρωτικό τμήμα (π.χ υπόθεση Μάγχης, υπόθεση νήσου των Όφεων στη Μαύρη Θάλασσα και στην πρόσφατη υπόθεση Μπανγκλαντές κατά Μυανμάρ όπου το Δικαστήριο του ΔΘ αγνόησε το νησί του St. Martin με την αιτιολογία ότι αν του είχε δοθεί επήρεια στον καθορισμό της ΑΟΖ η γραμμή που θα δημιουργείτο θα παρεμπόδιζε τη θαλάσσια προβολή των ακτών της Μυανμάρ στρεβλώνοντας την οριοθετική γραμμή.²⁵¹

Εκτός από τα παραπάνω έχουν υπάρξει και άλλες περιπτώσεις οριοθέτησης όπως αυτή όπου νησιά βρίσκονται πλησίον του ηπειρωτικού κορμού του κράτους που ανήκουν ή σε περίπτωση που αυτά είναι αποκομμένα και απομακρυσμένα από το ηπειρωτικό τμήμα του κράτους τους. Στην πρώτη περίπτωση τα νησιά αυτά ελάμβαναν μειωμένη επήρεια ενώ πλέον για να υπάρξει συμμόρφωση με τα όσα το ΔΘ ορίζει λαμβάνονται υπόψη στον υπολογισμό έστω και μερικώς (υπόθεση Τυνησίας κατά Λιβύης). Στη δεύτερη περίπτωση η απόσταση είναι δυνατόν να επιτρέψει την ανάπτυξη όλων των δικαιωμάτων τους με την προϋπόθεση ότι το μέγεθός του συμπλέγματος αυτού το δικαιολογεί. (υπόθεση Νικαράγουας κατά Κολομβίας).²⁵²

Κλείνοντας, θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε περίπτωση που ένα νησί αποτελεί το μοναδικό έδαφος ξηράς που ταυτίζεται με το κράτος όπως π.χ η Κύπρος, η Μάλτα, αυτό δεν επηρεάζει κατά κανόνα το νομικό του καθεστώς. Εξαίρεση όμως αποτελούν τα αρχιπελαγικά κράτη.²⁵³

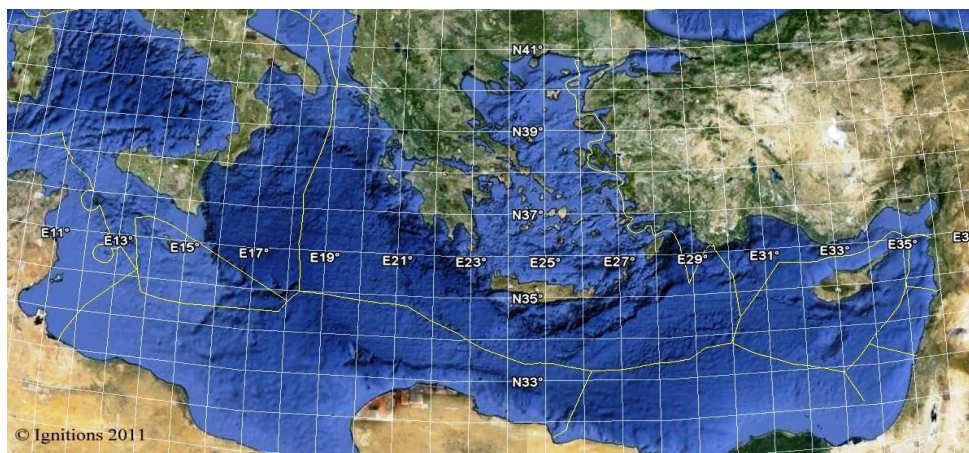
²⁵⁰ Βλ. Ροζάκης, Χ. Λ., ό.π., σελ. 27-29 και Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 359.

²⁵¹ Βλ. Ροζάκης, Χ. Λ., ό.π., σελ 29-30.

²⁵² Βλ. Ροζάκης, Χ. Λ., ό.π., σελ 30-32.

²⁵³ Βλ. Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., ό.π., σελ. 215.

Μέρος 3^ο Υδρογονάνθρακες στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο

Στον παραπάνω χάρτη αποτυπώνεται η ΑΟΖ των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου σύμφωνα με τις υπάρχουσες και μελλοντικές οριοθετήσεις στη βάση του Διεθνούς Δικαίου. (πηγή: http://www.elliny.gr/info_gr.htm)

Κεφάλαιο 4^ο Η ΑΟΖ και η Εκμετάλλευση των Νέων Κοιτασμάτων Φυσικού Αερίου στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο

4.1 Η ΑΟΖ της Ελλάδας και η Σημασία Υιοθέτησής της

Όπως αναφέρθη και στο προηγούμενο κεφάλαιο η υιοθέτηση της ΑΟΖ από ένα κράτος αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα γι' αυτό, ενώ ο ίδιος ο θεσμός κερδίζει σταθερά έδαφος στις οριοθετικές προτιμήσεις των χωρών λόγω της εξασφάλισης πολυδιάστατων δικαιωμάτων. Δηλαδή, εκτός του οφέλους από την εκμετάλλευση του βυθού και του υπεδάφους που ούτως ή άλλως κατοχυρώνεται από την υφαλοκρηπίδα, τα οικονομικά οφέλη που δύναται να αποκομίζει από την εκμετάλλευση της αλιείας και των θαλάσσιων ανέμων και ρευμάτων είναι τεράστια.

Συν τοις άλλοις, η δυνατότητα δικαιοδοσίας επί των εγκαταστάσεων εκμετάλλευσης της ΑΟΖ καθώς και το δικαίωμα για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος δεν είναι μια αμελητέα διάσταση δεδομένης και της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης της ημίκλειστης θάλασσας της Μεσογείου. Γενικότερα πάντως αναβαθμίζει γεωπολιτικά τη θέση της χώρας που την υιοθετεί ενώ για την Ελλάδα εκτός των άλλων θα διασφάλιζε την πολιτική και οικονομική ενότητα του ηπειρωτικού κορμού με τη νησιωτική χώρα και θα βοηθούσε στην προστασία των αλιευτικών της πόρων από διάφορους παράγοντες όπως η παράνομη αλιεία και η υποβάθμιση του θαλάσσιου περιβάλλοντός της.

Η Ελλάδα, παρά την μεγάλη θαλάσσια έκταση που καταλαμβάνει τόσο λόγω της ηπειρωτικής της ακτογραμμής, όσο και της ύπαρξης πλειάδας νησιών -από τις

Διαπόντιες Νήσους μέχρι το Σύμπλεγμα της Μεγίστης και από τη Θάσο και τη Σαμοθράκη μέχρι τη Γαύδο- δεν μπορεί ανεμπόδιστα να αποκτήσει πλήρη εκτατικά δικαιώματα. Αυτό είναι εμφανές ότι συμβαίνει λόγω του ότι οι ακτές της σε καμία περίπτωση δεν ξεπερνούν τα 200+200 ν.μ. με τις αντικείμενες των γειτονικών της χωρών όπως ρητά προβλέπει το ΔΘ. Ως εκ τούτου οφείλει να οριοθετήσει στην προκειμένη περίπτωση την ΑΟΖ της με αυτές τις χώρες. Παρ' όλα αυτά όμως, αν η οριοθέτηση γίνει σύμφωνα με τα όσα ορίζει το ΔΘ, η έκταση της ΑΟΖ της θα είναι η μεγαλύτερη της Ανατολικής Μεσογείου αποκτώντας τεράστια γεωπολιτικά οφέλη.

Αξίζει να ειπωθεί επίσης, ότι το γεγονός μη κήρυξης²⁵⁴ της από την Ελλάδα, για όση χρονική διάρκεια αυτή το επιθυμεί, δεν τις στερεί τη δυνατότητα να το πράξει στο μέλλον ούτε χάνει τα μελλοντικά της κυριαρχικά δικαιώματα. Άλλωστε η κήρυξη μπορεί να γίνει και εμμέσως μέσω μιας συμφωνίας οριοθέτησης²⁵⁵ με ένα όμορο κράτος. Πάντως αν και έως τώρα δεν έχει προβεί σε κήρυξη εν' τούτοις έχει αναφερθεί σε αυτή σε σχετικά νομοθετήματα που θα παρουσιαστούν πιο κάτω δηλώνοντας κατ' αυτό τον τρόπο το ενδιαφέρον της γι' αυτή.²⁵⁶

Κλείνοντας όσον αφορά το θέμα της ΑΟΖ και της σημασίας της για την Ελλάδα δεν θα πρέπει να μας διαφεύγουν δύο πράγματα:

Πρώτον, κατά πόσο η χώρα μας είναι έτοιμη να προβεί σε μια Διακήρυξη μεσοσύσης της οικονομικής κρίσης και γνωρίζοντας εκ των προτέρων την αντίδραση της Τουρκίας η οποία καιροφυλακτεί για πρόκληση ενός θερμού επεισοδίου; Η ανάπτυξη συμμαχιών όπως π.χ. Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ και Ελλάδας-Κύπρου-Αιγύπτου αλλά και με άλλους διεθνείς δρώντες όπως η Ε.Ε. οι Η.Π.Α. η Ρωσία η Κίνα κλπ. εκτός των άλλων, θα μπορούσαν να λάβουν έναν ειδικού σκοπού χαρακτήρα διασφαλίζοντας τη διεθνή νομιμότητα και τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα επί της ΑΟΖ της. Αυτή η διασφάλιση θα μπορούσε να επιτευχτεί και με την ύπαρξη σχετικής πρωτοβουλίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οριοθέτησης της ευρωπαϊκής ΑΟΖ με τα όμορα κράτη.²⁵⁷

Δεύτερον, θα πρέπει να αποσαφηνιστεί τι ακριβώς επιζητά στην παρούσα χρονική περίοδο η Ελλάδα σχετικά με την εκμετάλλευση των πόρων της ΑΟΖ. Επιθυμεί μόνο την έρευνα και εκμετάλλευση φυσικού αερίου και πετρελαίου; Ή ενδιαφέρεται να αυξήσει τις αλιευτικές της δραστηριότητες (ή άλλες συναφείς στο πλαίσιο της ΑΟΖ) διευρύνοντας έτσι το θαλάσσιο πεδίο που τις πραγματοποιεί; Σε περίπτωση πάντως που επιθυμεί στην παρούσα φάση το πρώτο, όπως πολύ ορθά επισημαίνει ο καθηγητής κος Τσάλας, η υφαλοκρηπίδα είναι υπεραρκετή για να εκμεταλλευτεί

²⁵⁴ Μετά από την κήρυξη έπεται η οριοθέτηση.

²⁵⁵ Με αυτό τον τρόπο εκφράζουν την επιθυμία τους να αποκτήσουν ΑΟΖ.

²⁵⁶ Ν.2289/1995 και Ν.4001/2011.

²⁵⁷ Θετική υπήρξε η αναφορά στην σημασία οριοθέτησης της ΑΟΖ των κρατών μελών της ΕΕ καθώς και στην ανάγκη ανάπτυξης μιας ενιαίας πολιτικής της ΕΕ για θέματα που σχετίζονται με την οριοθέτηση και την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων, σύμφωνα πάντα με τα όσα ορίζει το ΔΘ, στην έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το 2013 για τον «Ενεργειακό Οδικό Χάρτη 2050».

τους υδρογονάνθρακες και την κατοχυρώνει απόλυτα λόγω του υποχρεωτικού της χαρακτήρα.²⁵⁸

4.1.1 Σύντομο Ιστορικό Έρευνας Υδρογονανθράκων στην Ελλάδα

Το ιστορικό της έρευνας των ελληνικών υδρογονανθράκων μπορεί επιγραμματικά να συστηματοποιηθεί σε ξεχωριστές χρονικές περιόδους, στη βάση τόσο των διαρκώς εξελισσόμενων μεθόδων έρευνας, όσο και του εμπλουτισμού των γνώσεων για τη γεωλογική δομή του. Επιπλέον, είναι σαφές ότι συσχετίζεται και με το νομικό πλαίσιο, και την εξέλιξη του, που διέπει τις δραστηριότητες για αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση αυτών.²⁵⁹

Η πρώτη χρονική περίοδος είναι αυτή από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα έως και τις αρχές της δεκαετίας του 1960. Οι έρευνες για υδρογονάνθρακες στον ελλαδικό χώρο ανάγονται στις αρχές του 20ου αιώνα (1903), ενώ υπάρχουν αναφορές για κάποιες προσπάθειες που έλαβαν χώρα τη δεκαετία του 1860. Οι πρώτες γεωτρητικές εργασίες έγιναν από εταιρείες όπως η London Oil Development, HELLIS, PAN-ISRAEL, DEILMAN-ILIO στις περιοχές Έλος Κερί Ζακύνθου, ΒΔ. Πελοπόννησο καθώς και στην περιοχή του Έβρου. Αξίζει να αναφερθεί ότι οι όποιες προσπάθειες έγιναν την περίοδο αυτή δεν ήταν συνεχείς και εντοπίζονταν, κυρίως, σε περιοχές στην ξηρά (on-shore) όπου υπάρχουν επιφανειακές ενδείξεις υδρογονανθράκων, όπως στη δυτική Ελλάδα.²⁶⁰

Η δεύτερη περίοδος είναι αυτή από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Η συγκεκριμένη, χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη συστηματικών ερευνών, τα αποτελέσματα των οποίων οδήγησαν στην απόφαση για την ίδρυση του πρώτου φορέα έρευνας υδρογονανθράκων. Το 1960 άρχισε μια εντατικότερη προσπάθεια από το τότε Υπουργείο Βιομηχανίας με τη συνδρομή του Ι.Γ.Μ.Ε. και σύμβουλο το Γαλλικό Ινστιτούτο Πετρελαίων (IFP) ενώ πραγματοποιήθηκαν εκτεταμένες γεωλογικές κυρίως έρευνες στη χερσαία Ελλάδα και εκτελέστηκαν 17 γεωτρήσεις μικρού βάθους. Την ίδια επίσης χρονική περίοδο, μεγάλες πετρελαϊκές εταιρίες έλαβαν παραχωρήσεις, όπως η BP (Αιτωλοακαρνανία), ESSO (ΒΔ Πελοπόννησο, Ζάκυνθο, Παξοί), HUNT (Θεσσαλονίκη), TEXACO (Θερμαϊκός), CHEVRON (Λήμνος), ANSCHUTZ (Θεσσαλονίκη-Επανομή) και OCEANIC-COLORADO (Θρακικό πέλαγος), που πραγματοποίησαν παραπάνω από 40 γεωτρήσεις σε ξηρά και θάλασσα. Οι περισσότερες από αυτές διέτρησαν γεωλογικούς στόχους με ενθαρρυντικές ενδείξεις ύπαρξης υδρογονανθράκων και συνέβαλαν στον εμπλουτισμό της γεωλογικής γνώσης καθώς και στην ενίσχυση της

²⁵⁸ Βλ. παραχώρηση συνέντευξης του κ. Τσάλτα Γ. στο MadeinCreta, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.madeincreta.gr/en/node/133>).

²⁵⁹ Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=765&language=en-US>).

²⁶⁰ Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=765&language=en-US>).

πεποίθησης ότι η χώρα μας έχει σημαντικά πετρελαϊκά αποθέματα. Τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών απέφεραν και την ανακάλυψη των πρώτων εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων στη θαλάσσια περιοχή της Θάσου – κοίτασμα πετρελαίου Πρίνος και κοίτασμα φυσικού αερίου Ν. Καβάλας- από την OCEANIC (1971-1974).²⁶¹

Λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα των παραπάνω ερευνών, το ελληνικό κράτος αποφάσισε το 1975, την ίδρυση του πρώτου Φορέα διαχείρισης των δικαιωμάτων του ελληνικού Δημοσίου στην αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων, τη Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου (ΔΕΠ Α.Ε.). Η περίοδος αυτή καλύπτεται από τις έρευνες του εν λόγω φορέα, από την ίδρυσή του μέχρι την έναρξη ισχύος του νόμου 2289/95 σύμφωνα με τον οποίο αναμορφώθηκε το θεσμικό καθεστώς του συστήματος των αδειοδοτήσεων, και άρχισαν, εκ νέου, οι παραχωρήσεις για έρευνες σε διεθνείς εταιρίες. Το αμέσως επόμενο έτος (1976) ψηφίζεται από την Ελληνική Βουλή ο πρώτος Νόμος για τις έρευνες υδρογονανθράκων (ν. 468/76) ενώ το 1985 ιδρύεται η ΔΕΠ ΕΚΥ θυγατρική της ΔΕΠ Α.Ε.²⁶²

Στις ΔΕΠ & ΔΕΠ-ΕΚΥ παραχωρήθηκαν από μέρους του Ελληνικού Δημοσίου 24 στον αριθμό ερευνητικές άδειες σε περιοχές στην ξηρά και τη θάλασσα χωρίς διαγωνισμό. Επιπλέον, εκτελέστηκαν 73.000 χιλιόμετρα σεισμικών 2D και 2.500 τ. χιλ. σεισμικών 3D ερευνών, καθώς και 73 ερευνητικές γεωτρήσεις οι οποίες βασίζονταν στις σεισμικές έρευνες. Απόρροια της πιο πάνω ερευνητικής δραστηριότητας υπήρξε η ανακάλυψη του κοιτάσματος πετρελαίου στη θαλάσσια περιοχή του Κατάκολου (Δ. Πελοπόννησος), του κοιτάσματος φυσικού αερίου στην Επανομή Θεσσαλονίκης, καθώς και συγκεντρώσεων βιογενούς αερίου. Την περίοδο αυτή οι επιστημονικές γνώσεις σχετικά με τα πετρελαϊκά συστήματα του ελληνικού χώρου- τεκτονικές/στρωματογραφικές παγίδες, πετρώματα ταμιευτήρες, πετρώματα καλύμματα, μητρικά πετρώματα ενισχύθηκαν σημαντικά ενώ δημιουργήθηκε ένα εκτεταμένο αρχείο δεδομένων το οποίο αποτέλεσε μια σοβαρή βάση για το νέο επόμενο εγχείρημα.²⁶³

Η αμέσως επόμενη περίοδος περιλαμβάνει τα έτη μεταξύ του 1995 και του 2000. Το 1995 ψηφίζεται από το ελληνικό κοινοβούλιο ο νόμος 2289/95, ο οποίος αναμόρφωσε το αδειοδοτικό καθεστώς ενσωματώνοντας τη κοινοτική οδηγία 94/22/ΕΚ. Το επόμενο έτος πραγματοποιήθηκε ο πρώτος διεθνής γύρος παραχωρήσεων για 6 περιοχές. Έπειτα από διεθνή διαγωνισμό παραχωρήθηκαν συνολικά 4 περιοχές στη Δ. Ελλάδα: ΒΔ Πελοπόννησος & Αιτωλοακαρνανία στην εταιρεία Triton και Ιωάννινα & Δ. Πατραϊκός κόλπος στη εταιρεία Enterprise Oil. Αν και επενδύθηκαν 85 εκατ. € σε σεισμικές έρευνες και γεωτρήσεις, αυτές δεν

²⁶¹ Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=765&language=en-US>).

²⁶² Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=765&language=en-US>).

²⁶³ Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=765&language=en-US>).

απέδωσαν τα αναμενόμενα, ενώ αξίζει να αναφερθεί ότι οι γεωτρήσεις δεν έφθασαν το βάθος που προέβλεπαν οι αρχικές συμφωνίες. Κατά την περίοδο αυτή δεν διερευνήθηκαν δύο σημαντικοί στόχοι: Στα Ιωάννινα με την εγκατάλειψη της βαθιάς γεώτρησης (4.000 μ.) από την εταιρεία Enterprise Oil λόγω σοβαρών τεχνικών προβλημάτων που προέκυψαν και στο Δ. Πατραϊκό κόλπο όπου δεν εκτελέστηκε η προγραμματισμένη γεώτρηση λόγω αποχώρησης της εταιρείας Triton (εξαγορά από Amerada Hess) με τις εταιρίες να αποχωρούν τελικώς το 2000-2001.²⁶⁴

Η τελευταία χρονική περίοδος του ιστορικού των ερευνών στον ελλαδικό χώρο είναι αυτή από το 2001 μέχρι και τις μέρες μας. Τη δεκαετία 2001-2011 δεν υπήρξε περαιτέρω ερευνητική δραστηριότητα. Από το 2011 όμως άρχισαν να τίθενται οι βάσεις για τον περαιτέρω εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου αδειοδοτήσεων για έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων. Το 2007, με τροπολογία στο νόμο 3587 (άρθρο 20) το Ελληνικό κράτος ανακάλεσε όλες τις παραχωρήσεις στις ΔΕΠ/ΔΕΠ-ΕΚΥ/ΕΛΠΕ (μετά την ιδιωτικοποίηση της ΔΕΠ ΕΚΥ & την αλλαγή της μετοχικής σύνθεσης της ΕΛΠΕ ΑΕ), οι οποίες επανήλθαν στο Υπουργείο Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας, πλην εκείνων όπου η ΕΛΠΕ ΑΕ συμμετέχει στην ευρύτερη περιοχή του Πρίνου.²⁶⁵

Το 2011 το νομικό πλαίσιο των διαδικασιών αδειοδότησης στην αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων (ν. 2289/95), εκσυγχρονίστηκε με την ψήφιση του νόμου 4001/2011 (Κεφάλαιο Β) και θεσπίστηκε ένα ελκυστικό επιχειρηματικό περιβάλλον. Το Υπουργείο Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας τα τελευταία χρόνια έχει προβεί στη διαδικασία Διεθνούς Δημόσιας Πρόσκλησης για συμμετοχή σε σεισμικές ερευνητικές εργασίες απόκτησης δεδομένων μη αποκλειστικής χρήσης εντός της θαλάσσιας ζώνης στη Δυτική και Νότια Ελλάδα. Επιπλέον βρίσκεται σε δημόσια διαβούλευση η αναγγελία άμεσης παραχώρησης εκ μέρους του Ελληνικού Δημοσίου των δικαιωμάτων του για έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων με τη διαδικασία της «ανοικτής πρόσκλησης» (open door) σε τρεις περιοχές: Πατραϊκός κόλπος, Ιωάννινα και Δυτικό Κατάκολο.²⁶⁶

Όσον αφορά τη διαχείριση των ελληνικών υδρογονανθράκων, στο νόμο 4001/2011 (Κεφάλαιο Β) συστήνεται η «Ελληνική Διαχειριστική Εταιρία Υδρογονανθράκων ΑΕ (ΕΔΕΥ ΑΕ)» η οποία θα διαχειρίζεται με διαφάνεια, ευελιξία και σύμφωνα με την ισχύουσα ευρωπαϊκή νομοθεσία τα αποκλειστικά δικαιώματα του Ελληνικού Δημοσίου στην αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση

²⁶⁴ Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=765&language=en-US>).

²⁶⁵ Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=765&language=en-US>).

²⁶⁶ Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=765&language=en-US>).

Υδρογονανθράκων ενώ με το ΠΔ 14 (ΦΕΚ Α' 21/13.02.2012) καταρτίζεται το καταστατικό λειτουργίας αυτής.²⁶⁷

4.1.2 Το Νομικό Πλαίσιο για την Έρευνα και Εκμετάλλευση των Υδρογονανθράκων

Το ελληνικό κράτος με τον Ν. 2321/1995 (ΦΕΚ 136/Α/23-06-1995) ενσωμάτωσε την Σύμβαση των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας και είναι πλέον στη ευχέρεια του να εφαρμόσει όποτε επιθυμεί τα όσα ευεργετικά για τα συμφέροντα του προβλέπει το ΔΘ.

Το 1994 η Ε.Ε -η οποία αποτελεί μέρος της σύμβασης του ΔΘ- εξέδωσε την Οδηγία 94/22/ΕΚ σχετικά με τους όρους χορήγησης και χρήσης των αδειών αναζήτησης, εξερεύνησης και παραγωγής υδρογονανθράκων. Η Ε.Ε. καθώς εξαρτάται σημαντικά από την εισαγωγή ενέργειας, εκτιμά ότι είναι σκόπιμο να ενθαρρυνθεί η καλύτερη δυνατή αναζήτηση και εξερεύνηση των ενεργειακών πόρων που βρίσκονται στην Κοινότητα. Αυτό φυσικά είναι υπέρ των ελληνικών συμφερόντων και αποτελεί μια έμμεση έστω στήριξη για την έρευνα και εκμετάλλευση των ελληνικών υδρογονανθράκων.²⁶⁸

Αυτή η οδηγία είναι αρκετά σημαντική και υπήρξε αυτή που στην ουσία οδήγησε την Ελλάδα να ψηφίσει το Νόμο 2289/1995, γνωστός και ως Νόμος των υδρογονανθράκων. Χαρακτηριστικά αποσπάσματα εξέχουσας σημασίας από αυτή είναι τα εξής: « Εκτιμώντας ότι η εσωτερική αγορά αποτελεί ένα χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών, των προσώπων και των κεφαλαίων ότι πρέπει να θεσπιστούν τα αναγκαία μέτρα για τη λειτουργία της ότι, στο ψήφισμά του της 16ης Σεπτεμβρίου 1986 (4), το Συμβούλιο όρισε ως στόχο της ενεργειακής πολιτικής της Κοινότητας και των κρατών μελών την καλύτερη ολοκλήρωση, χωρίς εμπόδια στις συναλλαγές, της εσωτερικής αγοράς της ενεργείας, προκειμένου να βελτιωθεί η ασφάλεια του εφοδιασμού, να μειωθεί το κόστος και να ενισχυθεί η οικονομική ανταγωνιστικότητα ότι η Κοινότητα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εισαγωγές για τον εφοδιασμό της σε υδρογονάνθρακες ότι είναι ως εκ τούτου σκόπιμο να ενθαρρυνθεί η καλύτερη δυνατή αναζήτηση, εξερεύνηση και παραγωγή των πόρων που βρίσκονται στην Κοινότητα ότι τα κράτη μέλη ασκούν κυριαρχία και κυριαρχικά δικαιώματα επί των πηγών υδρογονανθράκων στην επικράτεια τους ότι η Κοινότητα έχει υπογράψει τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θαλάσσης».... «Ωστόσο, για λόγους εθνικής ασφάλειας, τα κράτη μέλη δύνανται να αρνούνται την

²⁶⁷ Βλ.ΕΔΕΥ Α.Ε διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.greekhydrocarbons.gr/>).

²⁶⁸ Βλ. Κονοφάγος Η., Λυγερός Ν., Φωκιανού Τ., *Ελληνικοί υδρογονάνθρακες και νομοθεσία*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://lygeros.org/articles?n=10178&l=gr>).

πρόσβαση στις δραστηριότητες αυτές καθώς και την άσκησή τους σε φορέα που ελέγχεται ουσιαστικά από τρίτη χώρα ή από υπηκόους τρίτης χώρας.»... «Άρθρο 2

1. Τα κράτη μέλη διατηρούν το δικαίωμα να ορίζουν, εντός των ορίων του εδάφους τους, τις περιοχές που διατίθενται για άσκηση δραστηριοτήτων αναζήτησης, εξερεύνησης και παραγωγής υδρογονανθράκων. 2. Εφόσον μια περιοχή διατίθεται για την άσκηση των δραστηριοτήτων που προβλέπονται στην παράγραφο 1, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν χωρίς διακρίσεις την πρόσβαση των φορέων και την άσκηση των δραστηριοτήτων αυτών.»

Ο Νόμος 2289/1995 στο άρθρο 12 αναφέρεται στην εκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ χωρίς όμως να τονίζει την ανάγκη πρότερης κήρυξης και οριοθέτησης αυτής. Το 2011 ο Νόμος 4001/2011 τροποποίησε και συμπλήρωσε τον ήδη υπάρχοντα του 1995. Χαρακτηριστικά, μέσω της παραγράφου 1 του Άρθρου 156 τροποποίησε το Άρθρο 2 του Νόμου 2289/1995 ως εξής: «Το δικαίωμα αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων που υπάρχουν στις χερσαίες, στις υπολίμνιες και υποθαλάσσιες περιοχές στις οποίες η Ελληνική Δημοκρατία ασκεί αντιστοίχως κυριαρχία ή κυριαρχικά δικαιώματα σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, όπως κυρώθηκε με το ν. 2321/1995 ανήκει αποκλειστικά στο Δημόσιο και η άσκησή του αφορά πάντοτε τη δημόσια ωφέλεια.»

Ως «υποθαλάσσιες περιοχές» νοούνται ο βυθός και το υπέδαφος των εσωτερικών υδάτων, της αιγιαλίτιδας ζώνης, της υφαλοκρηπίδας και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (αφ'ής κηρυχθεί) μέχρι την απόσταση των 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης.

Ελλείπει συμφωνίας οριοθέτησης με γειτονικά κράτη των οποίων οι ακτές είναι παρακείμενες ή αντικείμενες με τις ελληνικές ακτές, το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (αφ'ής κηρυχθεί) είναι η μέση γραμμή, κάθε σημείο της οποίας απέχει ίση απόσταση από τα εγγύτερα σημεία των γραμμών βάσης (τόσο των ηπειρωτικών όσο και νησιωτικών) από τις οποίες μετράται το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης.»²⁶⁹

Με την ύπαρξη του νέου νόμου Ν. 4001/2011 γίνεται σαφές ότι τα όποια δικαιώματα από την θέσπιση ΑΟΖ θα επέλθουν έπειτα από επίσημη κήρυξη εσωτερικής πράξης, υιοθετεί το κριτήριο των 200 ν.μ και καθιερώνει τη γραμμή ίσης

²⁶⁹ Βλ. Κονοφάγος Η., Λυγερός Ν., Φωκιανού Τ., *Ελληνικοί υδρογονάνθρακες και νομοθεσία*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://lygeros.org/articles?n=10178&l=gr>), Ν. 4001/2011. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

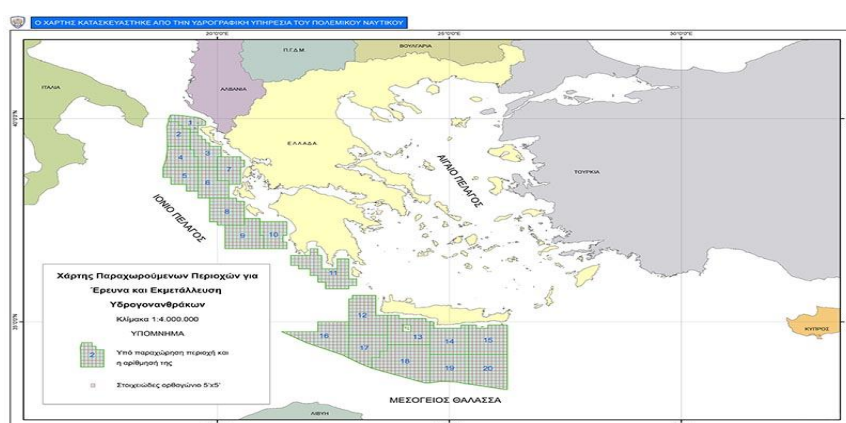
(http://www.rae.gr/site/file/categories_new/global_regulation/global_national/global_national_laws/N_4001_2011?p=file&i=0), Ν. 2289/1995. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=YbMIG%2f4mE1s%3d&tabid=765&language=el-GR>), Οδηγία 94/22/ΕΚ. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=7wsDjbPCiDM%3d&tabid=765&language=el-GR>)

απόστασης/μέσης γραμμής όταν επικρατεί έλλειψη συμφωνίας. Σύμφωνα πάντως με το τελευταίο δύναται να εννοηθεί ότι η απλή κήρυξη της ΑΟΖ από την Ελλάδα θα μπορούσε να οδηγήσει και σε οριοθέτηση με βάση την ίση απόσταση/ μέση γραμμή ελλείψει συμφωνίας. Αυτό όμως αντιβαίνει στα όσα ορίζει η Σύμβαση. Ίσως όμως θεωρηθεί ως μια προσωρινή γραμμή η οποία σε περίπτωση που τα άλλα κράτη δεν τη διαπραγματευτούν, οριστικοποιείται.²⁷⁰

Επίσης, το Προεδρικό Διάταγμα ΠΔ 14 (ΦΕΚ Α' 21/13.02.2012) καταρτίζει το καταστατικό λειτουργίας της Ελληνικής Διαχειριστικής Εταιρίας Υδρογονανθράκων ΑΕ (ΕΔΕΥ Α.Ε.)²⁷¹, του φορέα εκείνου ο οποίος διαχειρίζεται τα αποκλειστικά δικαιώματα του Ελληνικού Δημοσίου σε θέματα αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων.

Κλείνοντας, αξίζει να γίνει αναφορά και στην Οδηγία 2013/30/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 12^{ης} Ιουνίου 2013 (η οποία τροποποίησε την Οδηγία 2004/35/ΕΚ) για την ασφάλεια των υπεράκτιων εργασιών πετρελαίου και φυσικού αερίου.²⁷²

4.1.3 Διαδικασίες Παραχώρησης για την Έρευνα και Εκμετάλλευση των Υδρογονανθράκων

Τα 20 παραχωρούμενα οικοπέδα στο Ιόνιο και νοτίως της Κρήτης. (πηγή:
<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=875&language=el-GR>)

Το ελληνικό κράτος με την Αριθμό πρωτ. Δ1/20472 υπουργική απόφαση του 2011 προέβη σε Διεθνή Δημόσια Πρόσκληση για συμμετοχή σε σεισμικές ερευνητικές εργασίες απόκτησης δεδομένων μη αποκλειστικής χρήσης. Η διαδικασία αφορούσε

²⁷⁰ Βλ. Ροζάκης, ό.π., σελ. 37-41.

²⁷¹ Θεσπίστηκε με τον Ν. 4001/2011.

²⁷² Οδηγία 2013/30/ΕΕ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32013L0030>).

σε σεισμικές ερευνητικές εργασίες απόκτησης δεδομένων μη αποκλειστικής χρήσης εντός της θαλάσσιας ζώνης στη Δυτική και Νότια Ελλάδα.²⁷³

Επιπλέον, τον Ιανουάριο του 2012 προέβη σε Διεθνή Δημόσια Ανοικτή Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για παραχώρηση δικαιώματος έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στις θαλάσσιες περιοχές Πατραϊκός Κόλπος, Κατάκολο και Ιωάννινα. Η διαδικασία της Ανοικτής Πρόσκλησης επιτρέπει τη δυνατότητα άμεσης παραχώρησης εκ μέρους του ελληνικού δημοσίου των δικαιωμάτων του για έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων. Στις 14 Μαΐου 2014 υπεγράφησαν οι συμβάσεις μίσθωσης με την Energean Oil and Gas, Schlumberger και την Trajan για το Κατάκολο, με την Edison, Petroceltic και τα Ελληνικά Πετρέλαια για τον Δυτικό Πατραϊκό Κόλπο, και με την Energean Oil and Gas, Schlumberger και Petra για την περιοχή των Ιωαννίνων. Τον Οκτώβριο του ιδίου έτους εκδόθηκαν οι συμβάσεις παραχώρησης με την ψήφιση των νόμων Ν.4298/2014, Ν.4299/2014 και Ν. 4300/2014 αντίστοιχα.²⁷⁴

Ακόμα, με την Υπουργική Απόφαση Αριθ. πρωτ. Δ1/Α/12891 του 2014 προκηρύχθηκε Διεθνής Διαγωνισμός για Παραχώρηση Δικαιώματος μετά από Αίτηση έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στις χερσαίες περιοχές Άρτα, Πρέβεζα, Αιτωλοακαρνανία και Βορειοδυτική Πελοπόννησο. Η προθεσμία για υποβολή προσφοράς σε αυτόν το διαγωνισμό έληξε το Φεβρουάριο του 2015.²⁷⁵

Κλείνοντας όσον αφορά την έρευνα και εκμετάλλευση των θαλασσιών περιοχών του Ιονίου και νοτίως της Κρήτης με την υπ' αριθμό πρωτ. Δ1/Α/12892 υπουργική απόφαση του 2014 προκηρύχθηκε ο 2^{ος} γύρος παραχωρήσεων δικαιωμάτων έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων σε 20 επιλεγμένα οικόπεδα (blocks) των πιο πάνω περιοχών.²⁷⁶ Η προθεσμία υποβολής προσφορών έληγε στις 14 Μαΐου του 2015 ενώ εδόθη παράταση μέχρι τις 14 Ιουλίου του 2015.²⁷⁷

²⁷³ Βλ. Υπουργική Απόφαση με αριθ. πρωτ. Δ1/20472, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=aNo2Mn%2fY55s%3d&tabid=768&language=el-GR>)

²⁷⁴ Βλ. Διαδικασία Ανοικτής Πρόσκλησης, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=766&language=el-GR>)

²⁷⁵ Βλ. Υπουργική Απόφαση με αριθ. πρωτ. Δ1/Α/12891 διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=bA5pnxYjuXQ%3d&tabid=877&language=el-GR>)

²⁷⁶ Greece - 2nd International Licencing Round 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.pgs.com/Pressroom/Calendar_of_Events/Campaigns/2014/MultiClient-Newsletter/Middle-East-Newsletter/Greece---2nd-International-Licencing-Round-2014/?_cldee=cGFtZWxhLnJpc2FuQHBncy5jb20%3d).

²⁷⁷ Βλ. Υπουργική Απόφαση με αριθ. πρωτ. Δ1/Α/12892 διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=Rrg0y1QcunM%3d&tabid=875&language=el-GR>) και 2^{ος} Διεθνής Γύρος Παραχωρήσεων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=875&language=el-GR>).

4.1.4 Υπάρχουσες Συμφωνίες Οριοθέτησης και Δυνατότητα Σύναψης Νέων με τα Υπόλοιπα Συνορεύοντα Κράτη της Περιοχής

Η Ελλάδα έχει θαλάσσια σύνορα με την Αλβανία, την Ιταλία, τη Λιβύη, την Αίγυπτο, την Κύπρο και την Τουρκία. Ως γνωστόν η χώρα μας δεν έχει ανακηρύξει ΑΟΖ και επομένως δεν έχει οριοθετήσει τη ζώνη αυτή. Εξάιρεση όμως αποτελεί η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας το 1977 με την Ιταλία -η οποία στις πλείστες των περιπτώσεων συμπίπτει με αυτή της ΑΟΖ- και η θαλάσσια οριοθέτηση πολλαπλών χρήσεων με την Αλβανία το 2009.²⁷⁸

Ελλάδα-Ιταλία 1977 (Υφαλοκρηπίδα)

Η συμφωνία με την Ιταλία υπογράφηκε το 1977 ενώ τέθηκε σε ισχύ το 1980. Ο τρόπος οριοθέτησης ακολουθεί κατά βάση τη μέση γραμμή με ορισμένες διακυμάνσεις προσαρμογής. Η οριοθετική γραμμή καθορίστηκε με βάση 16 σημεία με συνολικό μήκος τα 125 χλμ. Σημεία βάσης της Ιταλίας αποτέλεσαν οι ανατολικές ηπειρωτικές ακτές της ενώ της Ελλάδος οι δυτικές ακτές των νησιών Οθωνοί, Πλατιά και Σταμφάνη του Ιονίου. Η χώρα μας διεκδίκησε πλήρη επήρεια για όλα τα νησιά συμπεριλαμβανομένων και των μικρότερων. Η Ιταλία όμως απεδέχθη αυτή των μεγάλων νησιών, της Κέρκυρας, της Κεφαλλονιάς και της Ζακύνθου και απέρριψε αυτή των μικρότερων όπως του Φανού και της Σαμοθράκης.²⁷⁹

Σε γενικές γραμμές δεν υπήρξαν σημαντικές αποκλίσεις από τη μέση γραμμή και όπου αυτές εμφανίστηκαν εδόθη αποζημίωση και στις δύο χώρες. Στη νήσο Σταμφάνη εδόθη $\frac{1}{2}$ επήρεια και επήρεια $\frac{3}{4}$ στα νησιά του στενού του Οτράντο. Το μεγάλο όφελος που αποκόμισε η Ιταλία από την παραχώρηση 75 τ.ν.μ στο βόρειο τμήμα ισοσκελίστηκε με την παραχώρηση προς την Ελλάδα τμήματος στο ενδιάμεσο θαλάσσιο διάστημα. Όσον αφορά τα τριεθνή σημεία, αποφεύχθηκε η οριοθέτηση σε αυτά. Η οριοθέτηση άρχισε μετά τα 7ν.μ από το τριεθνές Ελλάδα- Ιταλίας -Αλβανίας και κατέληξε 29 ν.μ. βόρεια του τριεθνούς Ελλάδας-Ιταλίας-Λιβύης.²⁸⁰

Ελλάδα-Αλβανία 2009 (Θαλάσσια Οριοθέτηση Πολλαπλών Χρήσεων)

Στις 27 Απριλίου του 2009 υπεγράφη αυτή η συμφωνία η οποία είναι και η πρώτη στο μεσογειακό χώρο που οριοθετεί υπάρχοντες και μελλοντικές θαλάσσιες ζώνες

²⁷⁸ Ονομάστηκε έτσι επειδή η χώρα μας δεν έχει ακόμα κηρύξει ΑΟΖ.

²⁷⁹ Λιάκουρας Π., *Διμερείς Συμφωνίες Οριοθέτησης Υφαλοκρηπίδας στη Μεσόγειο*, στο Τσάλτας, Γρ. Ι, Αναγνώστου Χρ. Λ.(επιμέλεια- παρουσίαση), *Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες Προκλήσεις & Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλασσίων Ενεργειακών Πόρων*, Εκδ. Ι Σιδέρης, Αθήνα 2014, σελ. 334-335.

²⁸⁰ Στρατή Α. Γ., ό.π. σελ. 121-122.

δικαιοδοσίας τις οποίες σύμφωνα με το ΔΘ δύναται να υιοθετήσουν. Η συμφωνία δεν έχει τεθεί σε ισχύ ενώ εντύπωση προκάλεσε η ομόφωνη απόφαση του Αλβανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου στις 15 Απριλίου του 2010 η οποία την έκρινε ως αντισυνταγματική. Σε καμία περίπτωση πάντως δεν πρόκειται περί ακυρώσεως της διότι όπως ρητά αναφέρει και το Άρθρο 18 της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών όταν ένα κράτος υπογράφει μια συμφωνία οφείλει να μην προβαίνει σε ενέργειες που αντίκεινται του σκοπού της.²⁸¹

Ως προς τον τρόπο οριοθέτησής της, υιοθετήθηκε η αρχή της ίσης απόστασης και η αυστηρή χάραξη της μέσης γραμμής αναγνωρίζοντας πλήρη επήρεια σε όλα τα νησιά, νησίδες και βράχους. Επιπρόσθετα, συμπεριλήφθη ρήτρα για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων επί της οριοθετικής γραμμής δίνοντας ταυτόχρονα τη δυνατότητα αποζημίωσης σε περίπτωση που ένα από τα δύο κράτη έχει ήδη προβεί σε εκμετάλλευση αυτών. Ακόμα αναφέρεται ότι οι υπάρχοντες άδειες εκμετάλλευσης μπορούν να παραμείνουν σε ισχύ μόνο στις περιοχές εκείνες που τα όρια τους εμπίπτουν με τα όρια του κράτους που τις χορήγησε. Τέλος γίνεται επίκληση στη προστασία του περιβάλλοντος, από τις εργασίες στην υφαλοκρηπίδα και στο σεβασμό των δικαιωμάτων της ελεύθερης ναυσιπλοΐας ενώ ως προς την επίλυση των όποιων διαφορών προτείνεται η διευθέτηση δια της διπλωματικής οδού και έπειτα η προσφυγή σε διαιτησία.²⁸²

Ελλάδα- Λιβύη

Η Ελλάδα αρκετές φορές επιχείρησε να οριοθετήσει την υφαλοκρηπίδα/ΑΟΖ στο Λιβυκό Πέλαγος αλλά λόγω των αντίθετων απόψεων με τη Λιβύη αυτό δεν κατέστη δυνατό. Η Λιβύη ούσα οπαδός της μεθόδου της ευθυδικίας υποστηρίζει ότι για να υπάρξει οριοθέτηση θα πρέπει η Ελλάδα να δεχτεί ως νόμιμο το κλείσιμο του κόλπου της Σύρτης μήκους 302 ν.μ. καθώς και τη μη συμπερίληψη της νήσου Γαύδου στην οριοθέτηση. Η θέση της Ελλάδας είναι εκ διαμέτρου αντίθετη υποστηρίζοντας ως μέθοδο οριοθέτησης τη μέση γραμμή και την πλήρη επήρεια της Γαύδου.²⁸³

Ελλάδα- Αίγυπτος

Η ελληνική κυβέρνηση το 2009 αποφάσισε να εκκινήσει το ζήτημα της οριοθέτησης με την Αίγυπτο, σε μια εποχή όπου η ηγεσία αυτής είχε μια καθαρά

²⁸¹ Στρατή Α., *Η Συμφωνία Οριοθέτησης των Θαλασσιών Ζωνών Ελλάδας-Αλβανίας*, στο Τσάλτας, Γρ. Ι, Αναγνώστου Χρ. Λ.(επιμέλεια- παρουσίαση), *Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες Προκλήσεις & Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλασσιών Ενεργειακών Πόρων*, Εκδ. Ι Σιδέρης, Αθήνα 2014, σελ. 417-431.

²⁸² Στρατή Α. Γ., ό.π. σελ. 128-129.

²⁸³ Καρυώτης, Θ., *Η ΑΟΖ της Ελλάδας*, Εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2014, σελ. 207-208.

φιλοτουρκική πολιτική. Σύμφωνα με τον κ. Καρυώτη το λάθος της ελληνικής πλευράς ήταν ότι ξεκίνησε τις συνομιλίες χωρίς να λάβει διαβεβαιώσεις ότι θα δοθούν πλήρη δικαιώματα στο Καστελλόριζο και την Στρογγύλη όπως απορρέουν από το ΔΘ. Ενώ σε πλήρη εφαρμογή του ΔΘ, η Αίγυπτος δεν διαθέτει θαλάσσια σύνορα με την Τουρκία, αντ' αυτού η ίδια ξεκίνησε συνομιλίες και με αυτήν υπονοώντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη μη αναγνώριση από μέρους της, των πλήρων δικαιωμάτων του Συμπλέγματος της Μεγίστης.²⁸⁴

Τα πράγματα όμως τελευταία φαίνεται να αλλάζουν υπέρ των ελληνικών συμφερόντων. Συγκεκριμένα μετά την αλλαγή καθεστώτος στην Αίγυπτο, η νέα ηγεσία ακολουθεί μια διαφορετική πολιτική, δεν έχει καλές σχέσεις με την Τουρκία ενώ παράλληλα εμβαθύνει τη συνεργασία με την Κύπρο και την Ελλάδα. Η δήλωση κοινής πίστης και αφοσίωσης στις αρχές του ΔΘ από τις δύο χώρες, προσδίδει αισιοδοξία ότι στο σύντομο μέλλον οι διμερείς επαφές θα οδηγήσουν στην οριοθέτηση της ΑΟΖ.

Ελλάδα- Τουρκία

Η οριοθέτηση μεταξύ Ελλάδας- Τουρκίας σαφέστατα αποτελεί την πιο δύσκολη περίπτωση ενώ διεθνώς θεωρείται η πιο περίπλοκη οριοθέτηση στον κόσμο. Αυτό συμβαίνει διότι η Τουρκία δεν δέχεται τα όσα ορίζει το ΔΘ πιστεύοντας ότι τα ελληνικά νησιά του ανατολικού Αιγαίου και των Δωδεκανήσων επικάθονται στην υφαλοκρηπίδα της και κατ' αυτόν τον τρόπο δεν διαθέτουν υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ ή εάν διαθέτουν αυτή είναι περιορισμένης έκτασης. (Βλ. περισσότερα στο υποκεφάλαιο 4.1.5 Η Διαφωνία με την Τουρκία για την Οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας)

Ελλάδα- Κύπρος

Σύμφωνα με τα όσα ορίζει το ΔΘ και λαμβάνοντας υπόψη την πλήρη επήρεια της νήσου Στρογγύλης και την αρχή της ίσης απόστασης/ μέσης γραμμής, προκύπτουν θαλάσσια σύνορα 27 ναυτικών μιλίων μεταξύ Κύπρου και Ελλάδας. Αυτό το ιδιαίτερα θετικό από γεωστρατηγικής πλευράς πλεονέκτημα οφείλουν να εκμεταλλευτούν τα δύο κράτη. Ήδη από τη χρονική περίοδο που η Κυπριακή Δημοκρατία ανακήρυξε την ΑΟΖ της έχει καταβάλει πολλές προσπάθειες για να πείσει την ελληνική πλευρά να προβούν από κοινού σε οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών τους. Όμως το φοβικό σύνδρομο της Ελλάδας για την αντίδραση της Τουρκίας καθιστά αδύνατη μέχρι σήμερα την υλοποίηση της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η στάση της ελληνικής κυβέρνησης την περίοδο οριοθέτησης των ΑΟΖ την Κύπρου με την Αίγυπτο το 2003 για να μην φανούν τα δικαιώματα του συμπλέγματος της Μεγίστης και αντιδράσει η Τουρκία. Η ελληνική κυβέρνηση τότε ζήτησε από την Κύπρο να οριοθετήσει την ΑΟΖ με την Αίγυπτο στα 8 ν.μ. πριν από

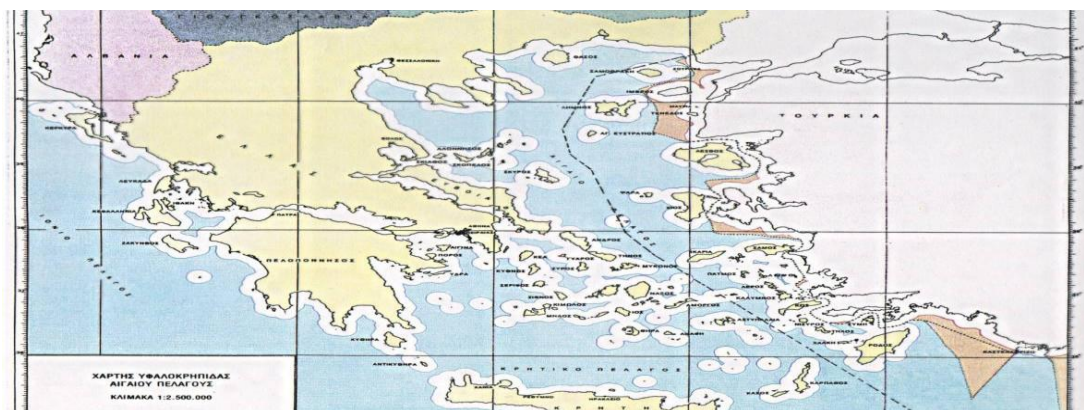
²⁸⁴Βλ. Καρυώτης, Θ., ό.π., σελ. 206-207.

την σωστή οριοθέτηση για να μην υπάρξει προστριβή με τη γείτονα. Αποτέλεσμα αυτού είναι να υπάρξει στα αριστερά του οικοπέδου 4 της Κυπριακής ΑΟΖ ένα τρίγωνο που θα όφειλε να ήταν τμήμα του.²⁸⁵

Όσον αφορά τις πρόσφατες εξελίξεις για την οριοθέτηση, συγκαταλέγεται η προσπάθεια οριοθέτησης των θαλασσίων ζωνών στην περιοχή, από κοινού μεταξύ Ελλάδας- Κύπρου-Αιγύπτου. Στην Τριμερή Σύνοδο Κορυφής του Καΐρου τον Νοέμβριο του 2014 τα κράτη διαβεβαίωσαν την πίστη τους στις επιταγές του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας και εξέφρασαν την θέληση τους να προβούν σε μεταξύ τους οριοθετήσεις, όπου αυτές δεν έχουν γίνει.²⁸⁶

Η σοφή επιλογή να υπάρξει μια από κοινού οριοθέτηση μεταξύ των τριών χωρών ιδιαίτερα σε μία περίοδο που τα αιγυπτιακά συμφέροντα ταυτίζονται με τα ελληνικά και τα κυπριακά βρίσκει την Τουρκία απομονωμένη μη αναγνωρίζοντας τα όσα το ΔΘ προβλέπει και ορίζει.

4.1.5 Η Διαφωνία με την Τουρκία για την Οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας

Χάρτης της Ελληνικής Υδρογραφικής Υπηρεσίας. Με τη διακεκομμένη γραμμή στη Μέση του Αιγαίου ορίζονται οι τουρκικές αξιώσεις ενώ το πορτοκαλί απεικονίζει την τουρκική υφαλοκρηπίδα σύμφωνα με τις ελληνικές θέσεις και το Δίκαιο της Θάλασσας. (πηγή: <http://www.geostrategicforecasting.com/tag/continental-self/>)

Μετά την ανακάλυψη των κοιτασμάτων του Πρίνου στο Βόρειο Αιγαίο το 1973 και της διάδοσης ότι αυτά έχουν μεγάλη εμπορική αξία, η Τουρκία άρχισε να αμφισβητεί το υπάρχον νομικό καθεστώς στο Αιγαίο -έτσι όπως αυτό είχε

²⁸⁵ Βλ. Καρνώτης, Θ., ό.π., σελ. 200-203.

²⁸⁶ Διακήρυξη του Καΐρου της Τριμερούς Συνόδου Κορυφής Αιγύπτου, Ελλάδας, Κύπρου (Κάιρο 08.11.14). Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.mfa.gr/epikairota/eidiseis-anakoinoseis/diakeruxe-tou-kairou-tes-trimerous-sunodou-koruphes-aiguptou-ellados-kai-kyprou-kairo-08112014.html>)

διαμορφωθεί από τη Συνθήκη της Λωζάννης- εγείροντας διεκδικήσεις εις βάρος των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας. Ως απάντηση των ερευνών της Θάσου, η τουρκική κυβέρνηση, έδωσε άδεια στη κρατική εταιρία ΤΡΑΟ να διεξάγει έρευνες σε περιοχές ελληνικής υφαλοκρηπίδας ανοικτά της Λήμνου, του Αη Στράτη, της Σαμοθράκης, της Χίου, της Λέσβου και της Ρόδου θεωρώντας ότι τα νησιά δεν έχουν υφαλοκρηπίδα ή ότι και αν έχουν, θα εμπίπτουν στην αρχή των ειδικών περιστάσεων.²⁸⁷ Οι απόψεις της όμως αναιρούνται από το άρθρο 121 παρ 2. του ΔΘ. Ούτε και το επιχείρημά της περί φυσικής προέκτασης της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας ευσταθεί, θεωρώντας δηλαδή τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου ότι βρίσκονται πάντων στην τουρκική υφαλοκρηπίδα διότι αν λάβουμε υπόψη -το ΔΘ το οποίο σκοπίμως δεν υιοθετεί- υπάρχει σαφής διαχωρισμός της από αυτή ως γεωλογικού φαινομένου.²⁸⁸

Απόρροια των τουρκικών προκλήσεων²⁸⁹ υπήρξε η προσφυγή της Ελλάδας στις 10/08/1976 στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης και στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών ούτως ώστε να υπάρξει απόφαση σχετικά με την οριοθέτησή της και την λήψη προσωρινών μέτρων καθώς και μέτρων που θα διασφάλιζαν την ειρήνη στην περιοχή. Παρά την έντονη ελληνική αντίδραση, η Τουρκία συνέχισε την ένταση στην περιοχή ενώ με την απόφασή του, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης στις 19/12/1978 δήλωσε αναρμόδιο, βασιζόμενο σε παλαιότερη δήλωση της Ελλάδας αναφορικά με το άρθρο 17 της Γενικής Πράξης του 1928 και το κατά πόσο αρμόδιο ήταν το Διεθνές Δικαστήριο Διαρκούς Δικαιοσύνης²⁹⁰ να επιλύει διαφορές που σχετίζονται με την κυριαρχία. Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης αν και απεφάνθη ότι τα κυριαρχικά δικαιώματα στην υφαλοκρηπίδα δεν είναι συνώνυμο της κυριαρχίας ωστόσο όμως θεώρησε ότι είναι συναφή προς αυτή και δήλωσε αναρμόδιο. Στη συνέχεια, με άλλη απόφαση στις 11/09/1976 δεν δέχτηκε το ελληνικό αίτημα για λήψη προσωρινών μέτρων σημειώνοντας όμως ότι αν προκύψει βλάβη από της τουρκικές ερευνητικές δραστηριότητες και σε περίπτωση που η υφαλοκρηπίδα τελικώς κατοχυρωθεί στην Ελλάδα, υποχρεούται να αποζημιώσει την Ελλάδα. Επιπλέον το Συμβούλιο Ασφαλείας των Η.Ε. στις 22/08/1976 πρότεινε αυτοσυγκράτηση και επίλυση της διαφοράς με ειρηνικό τρόπο.²⁹¹

Έπειτα το 1977, υπεγράφη το Πρωτόκολλο της Βέρνης το οποίο έκανε λόγο για αμοιότερη αποχή κάθε τύπου εξερεύνησης της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Στη συνέχεια και τα δύο κράτη περιορίστηκαν μόνο σε διεξαγωγή καθαρών

²⁸⁷ Ζιοπούλου, Θ., *Ζητήματα Οριοθέτησης Θαλασσίων Ζωνών Νησιωτικών Περιοχών και Διεθνές Δίκαιο: Προσέγγιση μέσα από την Νομολογία Διεθνών Δικαιοδοτικών Οργάνων.*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, 'α.τ', 2013,σελ.77-78.

²⁸⁸ Καρυώτης, Θ., ό.π., σελ 183-185.

²⁸⁹ Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις βρίσκονταν σε τεταμένο σημείο έπειτα και την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974.

²⁹⁰ Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης αποτελεί συνέχεια αυτού.

²⁹¹ Βλ.Γούναρης Ε., *Ιστορική εξέλιξη της Ελληνοτουρκικής Διαφοράς για την Οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου*, στο Τσόλτας, Γρ. Ι, Αναγνώστου Χρ. Λ,(επιμέλεια- παρουσίαση), *Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες Προκλήσεις & Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλασσίων Ενεργειακών Πόρων*, Εκδ. Ι Σιδέρης, Αθήνα 2014, σελ. 377-380.

επιστημονικών ερευνών στην ανοικτή θάλασσα ενώ επικρατούσε ένταση σε περιπτώσεις που ζητείτο άδεια από τρίτους.

Αξία μνείας είναι η κρίση που προέκυψε όταν η канаδική εταιρία Denission η οποία εκτελούσε γεωτρήσεις στα κοιτάσματα του Πρίνου επεχείρησε να διεξάγει έρευνες 1 μίλι πέραν της χωρικής θάλασσας της Θάσου με αποτέλεσμα τη συνάντηση των δύο πρωθυπουργών στο Νταβός και την άμβλυνση της κρίσεως. Στην συνάντηση αυτή η ελληνική πλευρά έθεσε ξανά το ζήτημα της επίλυσης με προσφυγή στη Χάγη και εισέπραξε την άρνηση της Τουρκίας διότι η ίδια θεωρεί ότι αυτό είναι αναρμόδιο να επιλύει ζητήματα που σχετίζονται με την κυριαρχία και τα κυριαρχικά δικαιώματα ενώ τόνισε στον έλληνα πρωθυπουργό ότι η επίλυση θα επέλθει μόνο με διμερείς συνομιλίες.²⁹²

Παράλληλα με τις διεκδικήσεις της επί της υφαλοκρηπίδας, το 1974 προέβη και σε άλλες όπως αυτή που αφορά το εύρος του FIR Αθηνών. Συγκεκριμένα αμφισβήτησε της σχετικές Συμφωνίες του 1952 και 1958 του ICAO διεκδικώντας το μισό FIR Αθηνών ενώ με τη NOTAM 714 κήρυξε το βόρειο Αιγαίο επικίνδυνο για την αεροπλοΐα δημιουργώντας προβλήματα στην πολιτική πτητική δραστηριότητα.²⁹³

Οι διεκδικήσεις της όμως δεν έμειναν εκεί καθώς ανακοίνωσε ότι είναι της αρμοδιότητας της να παράσχει προσφορά έρευνας και διάσωσης στο μισό Αιγαίο και σε τμήμα της Ανατολικής Μεσογείου, καταθέτοντας συγχρόνως σχετικό χάρτη στον Διεθνή Ναυτιλιακό Οργανισμό. Η πράξη της αυτή απαντήθηκε από την Ελλάδα με κατάθεση σε αυτόν, αντίστοιχου ελληνικού που συνέπιπτε με το ελληνικό FIR. Επιπλέον ανέφερε στον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό ότι είναι συναρμόδια στην εκπόνηση διεθνών ναυτιλιακών και βαθυμετρικών χαρτών στο Αιγαίο και σε τμήμα της Ανατολικής Μεσογείου. Και σε αυτή την πρόκληση απάντησε η Ελλάδα ζητώντας της αποκλειστική αρμοδιότητα για τις προαναφερθείσες περιοχές. Τελικώς, η ναυσιπλοΐα στην περιοχή γίνεται με εθνικούς χάρτες πολλών χωρών με το θέμα να μένει ακόμα άλυτο.²⁹⁴

Δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί επίσης ότι διεκδικεί και εθνικό έδαφος. Την ίδια περίοδο, δημοσίευσε χάρτες οι οποίοι εμφανίζουν ελληνικές βραχονησίδες όπως τα Ίμια ως ακαθορίστου κυριαρχίας εγείροντας το ζήτημα των Γκρίζων Ζωνών. Η μνήμη άλλωστε της κρίσης των Ιμίων ή οποία έφερε τις δύο χώρες ένα βήμα πριν το πόλεμο είναι ακόμα νωπή στη μνήμη όλων και δυστυχώς οδήγησε σε ένα ασυνήθιστο καθεστώς σε αυτές διότι πλέον απαγορεύεται σε έλληνα να επισκεφτεί τα δύο αυτά νησιά.²⁹⁵

²⁹² Βλ. Σταυρινός, Μ., *Το Πρόβλημα της Υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1986, σελ. 109-110.

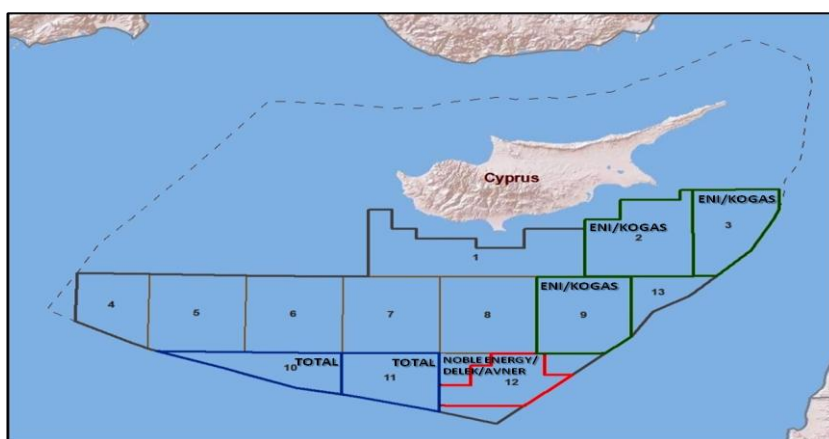
²⁹³ Βλ. Γούναρης Ε., ό.π., σελ. 377-380.

²⁹⁴ Βλ. Γούναρης Ε., ό.π., σελ. 377-380.

²⁹⁵ Βλ. Γούναρης Ε., ό.π., σελ. 377-380.

Εκτός των άλλων, η γείτονα έχει αντιδράσει στη προοπτική μια μελλοντικής αλιευτικής ζώνης στο Αιγαίο στα πλαίσια την Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής της Ε.Ε. αποκλείοντας κατ' αυτών τον τρόπο τη θάλασσα του Αιγαίου από αυτή.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω και σύμφωνα με τον κ. Γούναρη η Τουρκία επιδιώκει μια τουρκοποίηση του Αιγαίου και μέρους της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτό γίνεται αντιληπτό και από το γεγονός των εκ μέρους της απειλών, περί κήρυξης πολέμου σε περίπτωση που η Ελλάδα διευρύνει την χωρική της θάλασσα στα 12 ν.μ καθώς και το FIR της από 10 ν.μ σε 12. Ως αιτία πολέμου θεωρεί επίσης και την υιοθέτηση ΑΟΖ από τη χώρα μας.²⁹⁶

Χάρτης της κυπριακής ΑΟΖ, νοτίως της νήσου διακρίνονται τα οικοπέδα παραχώρησης. (πηγή: [http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/1411A69B96727523C2257D2700396557/\\$file/Cy_AOZ.png?OpenElement](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/1411A69B96727523C2257D2700396557/$file/Cy_AOZ.png?OpenElement)).

4.2. Η Οριοθέτηση της Κυπριακής ΑΟΖ. Οι Συμφωνίες με την Αίγυπτο, το Ισραήλ και το Λίβανο

Η Κύπρος ως ένα νησιωτικό κράτος, από πολύ νωρίς άρχισε να επιδεικνύει ενδιαφέρον για τα ζητήματα που σχετίζονται με τα θαλάσσια δικαιώματά της. Έτσι από το 1964 με τον νόμο Ν. 45/1964 διεκδίκησε χωρική θάλασσα εύρους 12 ναυτικών μιλίων η οποία μετρίεται με ευθείες γραμμές βάσης, ενώ το 1974 με τον νόμο Ν. 5/1974 κύρωσε τη Σύμβαση της Γενεύης του 1958 για την Ηπειρωτική Υφαλοκρηπίδα και με τον νόμο Ν. 8/1974 την καθόρισε. Στη συνέχεια κύρωσε τη

²⁹⁶ Βλ. Γούναρης Ε., ό.π., σελ. 377-380.

Σύμβαση της Γενεύης του 1958 για την Ανοικτή Θάλασσα με τον νόμο Ν. 35/1988 καθώς και τη νέα Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας με τον νόμο Ν.203/1988.²⁹⁷

Ερχόμενοι στο πρόσφατο παρελθόν, στις 17 Φεβρουαρίου του 2003 συνήψε συμφωνία με την Αραβική Δημοκρατία της Αιγύπτου με την οποία οριοθετήθηκε η μεταξύ τους ΑΟΖ με βάση την αρχή της μέσης γραμμής.²⁹⁸ Επιπλέον με τον νόμο Ν. 63 (Ι)2004 το 2004 υιοθέτησε Συνορεύουσα Ζώνη 24 ν.μ, συμπεριλαμβανομένων και των 12 ν.μ της χωρικής της θάλασσας. Την ίδια χρονιά με τον νόμο Ν. 64 (Ι) 2004 κήρυξε ΑΟΖ 200 ν.μ από τις γραμμές βάσης, εμμένοντας παράλληλα στις αρχές που επιτάσσει το ΔΘ ότι εκεί που υπάρχει επικάλυψη με αντίστοιχη ζώνη γειτονικής χώρας η οριοθέτηση θα γίνει με διμερή συμφωνία ενώ ελλείψει αυτής, το όριο της δεν θα ξεπερνά τη μεταξύ τους μέση γραμμή. Με την αρχή της μέσης γραμμής, οριοθέτησε επίσης την ΑΟΖ της με το Λίβανο (17/1/2007) και με το Ισραήλ (17/12/2010).²⁹⁹

Παράλληλα επιχείρησε να οριοθετήσει τη ζώνη αυτή τόσο με την Ελλάδα όσο και με τη Συρία αλλά οι προσπάθειες απέτυχαν για διαφορετικούς λόγους. Στη μεν πρώτη λόγω της άρνησης την Ελλάδα να προβεί σε κήρυξη ΑΟΖ ενώ στη δεύτερη αν και είχαν ξεκινήσει διαπραγματεύσεις, η κατάσταση είναι ασαφής λόγω της αστάθειας που επέφερε ο εμφύλιος σε αυτή. Όσον αφορά την οριοθέτηση με την Τουρκία αυτή ίσως επέλθει κάποια στιγμή στο μέλλον αφού όμως λυθεί το κυπριακό ζήτημα και εναρμονιστεί η τελευταία με τις επιταγές του ΔΔΘ.

Οριοθέτηση με την Αίγυπτο

Η συγκεκριμένη οριοθέτηση που όπως προαναφέρθη υπογράφηκε στις 17 Φεβρουαρίου του 2003, αποτέλεσε την πρώτη συμφωνία οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών στην Ανατολική Μεσόγειο³⁰⁰ ενώ είναι υπόδειγμα εφαρμογής των αρχών οριοθέτησης έτσι όπως αυτές έχουν τεθεί στη Σύμβαση του Montego Bay και διασαφηνιστεί μέσω των αποφάσεων των διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων.³⁰¹

Η συμφωνία αποτελείται από Προοίμιο, πέντε άρθρα και δύο παραρτήματα. Εν συντομία τα σημαντικότερα σημεία της είναι τα εξής: Στο Προοίμιο γίνεται ρητή αναφορά στις συναφείς διατάξεις που διέπουν τη σύμβαση του ΔΘ, στο άρθρο 1 ορίζεται ως μέθοδος χάραξης η αρχή της ίσης απόστασης/μέσης γραμμής και σημειώνεται το ενδεχόμενο αναθεώρησης ή επέκτασης των γεωγραφικών

²⁹⁷ Βλ.Χρυσοστομίδης Κ., *Διμερείς Συμφωνίες Οριοθετήσεις ΑΟΖ στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο*, στο Τσάλτας, Γρ. Ι, Αναγνώστου Χρ. Λ.(επιμέλεια- παρουσίαση), *Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες Προκλήσεις & Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλασσίων Ενεργειακών Πόρων*, Εκδ. Ι Σιδέρης, Αθήνα 2014, σελ. 445-446.

²⁹⁸ Τόσο η Κύπρος όσο και η Αίγυπτος αποτελούν μέρη της Σύμβασης του 1982.

²⁹⁹ Βλ.Χρυσοστομίδης Κ.,ό.π., σελ. 446.

³⁰⁰ Βλ. Στρατή Α. Γ., ό.π. σελ.106.

³⁰¹ Βλ. Χρυσοστομίδης Κ.,ό.π., σελ 448.

συντεταγμένων στα σημεία (1) και (8)³⁰², το άρθρο 2 θεσπίζει την υποχρέωση συνεργασίας για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, το άρθρο 3 αναφέρεται στο ζήτημα του προσδιορισμού των τριεθνών σημείων, το άρθρο 4 στην επίλυση των διαφορών (προτείνεται η διευθέτηση δια της διπλωματικής οδού και εν συνεχεία η διαιτησία) και το άρθρο 5 στο ζήτημα της επικύρωσής της. Όσον αφορά τα παραρτήματα, στο Παράρτημα Ι αναφέρεται ο κατάλογος των γεωγραφικών συντεταγμένων των σημείων που καθορίζουν τη μέση γραμμή ενώ στο Παράρτημα ΙΙ απεικονίζεται χαρτογραφικά η μέση γραμμή.³⁰³

Εκτός της οριοθέτησης, με την Αίγυπτο υπεγράφησαν το 2006 άλλες δύο συμφωνίες. Η πρώτη είναι η Συμφωνία Πλαίσιο για την εκμετάλλευση κοιτάσματος υδρογονανθράκων που εκτείνεται εκατέρωθεν της μέσης γραμμής και η δεύτερη η Συμφωνία Εμπιστευτικότητας ως προς την ανταλλαγή εμπιστευτικών πληροφοριών που σχετίζονται με θέματα έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων μεταξύ της Κύπρου και της Αιγύπτου.³⁰⁴

Στις πρόσφατες εξελίξεις συγκαταλέγεται η υπογραφή το Φεβρουάριο του 2015 Μνημονίου Συναντίληψης μεταξύ των δύο χωρών για συνεργασία στον τομέα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου το οποίο έχει ως στόχο να διευκολύνει τη συνεργασία των δύο χωρών στην ανάπτυξη και εκμετάλλευση του κοιτάσματος φυσικού αερίου «Αφροδίτη», στο Οικόπεδο 12 της κυπριακής ΑΟΖ. Συγκεκριμένα, το Μνημόνιο εξουσιοδοτεί την Αιγυπτιακή Εταιρεία Φυσικού Αερίου (Egyptian Natural Gas Holding Company – EGAS) και την Εταιρεία Υδρογονανθράκων Κύπρου να εξετάσουν τις τεχνικές λύσεις για τη μεταφορά φυσικού αερίου, μέσω της κατασκευής ενός απευθείας θαλάσσιου αγωγού από το κοίτασμα «Αφροδίτη» προς την Αίγυπτο.³⁰⁵

Οριοθέτηση με το Λίβανο

Η Κυπριακή Δημοκρατία οριοθέτησε την ΑΟΖ της με το Λίβανο στις 17 Ιανουαρίου του 2007 ενώ ακόμα εκκρεμεί η κύρωση της από την λιβανική βουλή³⁰⁶. Η συμφωνία είναι όμοια με αυτή που υπεγράφη με την Αίγυπτο με διαφορά στις

³⁰² Είναι τα τριεθνή σημεία. Το Σημείο(1) είναι το δυτικό ενώ το σημείο (2) το ανατολικό. Στο πρώτο η οριοθέτηση έγινε 12,51 ν.μ ανατολικά του και στο δεύτερο τριεθνές σημείο σχεδόν εφάπτεται. (διαφορά μόλις 1,33 ν.μ) Βλ. Στρατή Α. Γ., ό.π. σελ.103.

³⁰³ Βλ. Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf>).

³⁰⁴ Βλ. Κασίνης Σ., *Ενέργεια και Προοπτικές της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα : ([http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/F35CAD9F4226E424C225771B00546F25/\\$file/presentation_Cyprus_April%202011.pdf](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/F35CAD9F4226E424C225771B00546F25/$file/presentation_Cyprus_April%202011.pdf)).

³⁰⁵ Βλ. Συμφωνία συνεργασίας Κύπρου – Αιγύπτου για το «Αφροδίτη», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.sigmalive.com/news/local/207226/symfonia-synergasias-kyprou-aigyptou-gia-to-afroditi>).

³⁰⁶ Ο λόγος μη κύρωσης της, σχετίζεται αρχικά με τις αντιδράσεις της Τουρκίας και εν συνεχεία με τη διαφωνία που έχει υπάρξει με το Ισραήλ στο τριεθνές σημείο.

γεωγραφικές συντεταγμένες της οριοθετικής γραμμής μήκους 84,5 ν.μ , που εν προκειμένω προσδιορίζονται από 6 σημεία.³⁰⁷ Το σημείο (1) της οριοθετικής γραμμής σταματά 9,25 ν.μ βόρεια του τριεθνούς σημείου Κύπρου-Λιβάνου-Ισραήλ ενώ το σημείο (2) 5,2 ν.μ νότια του τριεθνούς Κύπρου-Λιβάνου-Συρίας.³⁰⁸

Επιπλέον τα τελευταία χρόνια σύμφωνα με δηλώσεις αξιωματούχων των δύο μερών έχει εκφραστεί η επιθυμία να δρομολογηθούν διαπραγματεύσεις σχετικά με το ζήτημα της συνεκμετάλλευσης υδρογονανθράκων επί της οριοθετικής γραμμής τους με την προοπτική να υπάρξει μια Συμφωνία Πλαίσιο που θα διέπει αυτή.³⁰⁹

Οριοθέτηση με το Ισραήλ

Η οριοθέτηση αυτή αποτελεί την πιο πρόσφατη σε ολόκληρη τη Μεσόγειο ενώ αξιοπρόσεκτο στοιχείο της είναι η αναφορά στις διατάξεις της Σύμβασης του Montego Bay καίτοι το Ισραήλ δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος αυτής.³¹⁰ Η συμφωνία, υπεγράφη στις 17 Δεκεμβρίου του 2010 ενώ τέθηκε σε ισχύ στις 25 Φεβρουαρίου του 2011. Η μεταξύ τους οριοθετική γραμμή είναι μήκους 64,78 ν.μ και αποτελείται από 12 σημεία. Σε γενικές γραμμές συμφωνεί με τις πιο πάνω οριοθετήσεις.

Συγκεκριμένα στο άρθρο 1 γίνεται αναφορά στον καθορισμό της οριοθετικής γραμμής σύμφωνα με την αρχή της μέσης γραμμής χωρίς να γίνεται ρητή αναφορά στην ίση απόσταση όπως στις δύο προηγούμενες, ενώ προβλέπεται το ενδεχόμενο αναθεώρησης και/ή τροποποίησης των γεωγραφικών συντεταγμένων των ακριανών σημείων όπου κριθεί απαραίτητο σε μέλλοντα χρόνο λόγω του τριεθνούς χαρακτήρα τους.³¹¹ Στο άρθρο 2 αναφέρεται ρητά η υποχρέωση ανάπτυξης διμερούς συνεργασίας για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, περιλαμβάνοντας και τους υδρογονάνθρακες πέριξ της οριοθετικής γραμμής με σκοπό τη σύναψη συμφωνίας ενιαίας εκμετάλλευσης γειτνιαζουσών περιοχών ενώ στο άρθρο 3 αναφέρεται ότι σε περίπτωση που ένα από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη διεξάγει διαπραγματεύσεις με άλλη χώρα για την οριοθέτηση της ΑΟΖ και υπάρχει εμπλοκή των σημείων (1) και (12), οφείλει πρωτύτερα να ενημερώσει και να διαβουλευτεί με το άλλο μέρος πριν

³⁰⁷ Βλ. Στρατή Α. Γ., ό.π. σελ. 109.

³⁰⁸ Βλ. Στρατή Α. Γ., ό.π. σελ. 109-110.

³⁰⁹ Βλ. Κύπρος και Λίβανος Ξεκίνησαν Συνομιλίες για Συνεκμετάλλευση των Υδρογονανθράκων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.energia.gr/article.asp?art_id=76001).

³¹⁰ Βλ. Λιάκουρας Π., *Διμερείς Συμφωνίες Οριοθέτησης Υφαλοκρηπίδας στη Μεσόγειο*, στο Τσάλτας, Γρ. Ι, Αναγνώστου Χρ. Λ.(επιμέλεια- παρουσίαση), *Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες Προκλήσεις & Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλασσίων Ενεργειακών Πόρων*, Εκδ. Ι Σιδέρης, Αθήνα 2014, σελ. 340.

³¹¹ Σε αυτό το σημείο διαφέρει από τις δύο προηγούμενες οι οποίες έκαναν αναφορά και σε επέκτασή της, λόγω του ότι η οριοθέτηση σταματούσε κάποια ν.μ πριν από το τελικό όριο. Απέφυγε δηλαδή τα τριεθνή σημεία. Στην περίπτωση όμως αυτή, η οριοθέτηση αφού ακολούθησε χρονικά τις άλλες δύο “κούμπωσε” μεταξύ αυτών. Το πρόβλημα που δημιουργήθηκε ήταν η ταύτιση του σημείου (1) της οριοθετικής γραμμής Κύπρου-Ισραήλ στο βόρειο άκρο, με αυτού του σημείου (1) της οριοθετικής γραμμής Κύπρου-Λιβάνου στο νότιο άκρο, δεδομένου ότι αυτό σταματούσε 9,25 ν.μ. βορειότερα του τριεθνούς σημείου. Έτσι ως αποτέλεσμα έχουμε την αλληλοεπικάλυψη τμήματος της ΑΟΖ του Λιβάνου με αυτής του Ισραήλ. (βλ. Στρατή Α. Γ., ό.π. σελ. 114-115).

προβεί σε συμφωνία με το τρίτο κράτος. Τέλος στο άρθρο 4 αναφέρεται ότι σε περίπτωση ύπαρξης διαφορών, αυτές θα επιλύονται δια της διπλωματικής οδού σε πνεύμα κατανόησης και συνεργασίας με εσχάτη λύση την προσφυγή σε διαιτησία.³¹²

Κλείνοντας αξίζει να αναφέρουμε ότι έχει υπογραφεί ανάμεσα στις δύο χώρες ειδική Συμφωνία Ανταλλαγής και Μη Δημοσιοποίησης Εμπιστευτικών Πληροφοριών ενώ είναι υπό διαπραγμάτευση η Συμφωνία Πλαίσιο για την Εκμετάλλευση Κοιτάσματος Υδρογονανθράκων που εκτείνονται εκατέρωθεν της μέσης γραμμής.³¹³

4.2.1 Το Νομοθετικό και Ρυθμιστικό Πλαίσιο για την Έρευνα και την Εκμετάλλευση των Κυπριακών Υδρογονανθράκων

Το κυπριακό νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τις έρευνες και την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων, εκτός του ευρωπαϊκού κανονιστικού πλαισίου στο οποίο έγινε αναφορά πρωτίτερα όταν αναλύθηκε το αντίστοιχο ελληνικό και των νόμων κύρωσης του ΔΘ καθώς και αυτών των οριοθετήσεων με την Αίγυπτο, το Λίβανο και το Ισραήλ, περιλαμβάνει την ύπαρξη ενός ακόμη Νόμου και δύο Κανονιστικών Διοικητικών Πράξεων (ΚΔΠ).³¹⁴

Συγκεκριμένα ο περί Υδρογονανθράκων Νόμος Ν.4.(Ι) 2007 ψηφίστηκε από την Κυπριακή Βουλή των Αντιπροσώπων στις 26 Ιανουαρίου του 2007, κατήργησε τον αντίστοιχο παλαιότερο νόμο του 2004, εναρμόνισε την κυπριακή νομοθεσία με την ευρωπαϊκή Οδηγία 94/22/ΕΚ και μερίμνησε ούτως ώστε να ρυθμιστούν τα ζητήματα που σχετίζονται με την αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση των κυπριακών υδρογονανθράκων.³¹⁵

Επιγραμματικά, το ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει το σύστημα αδειοδοτήσεων στην κυπριακή ΑΟΖ περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία: Χορηγείται Άδεια Έρευνας Υδρογονανθράκων. Αυτή περιλαμβάνει βαρυτομετρικές και μαγνητικές 2D και 3D σεισμικές έρευνες καθώς και ερευνητικές γεωτρήσεις. Η διάρκειά της είναι τριών ετών με τη δυνατότητα δύο ανανεώσεων διάρκειας δύο ετών κάθε φορά ενώ σε κάθε ανανέωση προβλέπεται η επιστροφή στο κράτος του 25% της αδειοδοτούμενης

³¹²Βλ. Συμφωνία μεταξύ της Κυβέρνησης του Κράτους του Ισραήλ και την Κυβέρνησης της Κυπριακής δημοκρατίας για την Οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

(http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/cyp_isr_eez_2010.pdf).

³¹³ Βλ. Κύπρος: Επικυρώθηκε η Συμφωνία Ανταλλαγής και Μη Δημοσιοποίησης Εμπιστευτικών Πληροφοριών με το Ισραήλ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.energia.gr/article.asp?art_id=83136).

³¹⁴ Οι ΚΔΠ είναι τροποποιητικές του Ν.4. (Ι). 2007.

³¹⁵ Βλ. Ν. 4. (Ι) 2007, ΚΔΠ 51.2007 και ΚΔΠ 113.2009, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/4B7A3F53CFBE668FC22579A3003BEA69?OpenDocument>).

περιοχής.³¹⁶ Εν συνεχεία, χορηγείται Άδεια Εκμετάλλευσης αυτών για 25 έτη με δυνατότητα μιας ανανέωσης δέκα ετών. Επιπλέον, υπογράφεται Συμβόλαιο Αναλογικού Καταμερισμού Παραγωγής μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και των αδειούχων. Το Συμβόλαιο αναφέρει τους όρους και τις πρόνοιες που καθορίζονται στις πιο πάνω Άδειες και διασφαλίζει τη συμμετοχή του δημοσίου στα έσοδα από την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων.³¹⁷

4.2.2 Οι Γύροι Αδειοδοτήσεων για Έρευνα και Εκμετάλλευση των Κυπριακών Κοιτασμάτων

Την περίοδο προ της ανεξαρτησίας της Κύπρου είχαν συντελεστεί διάφορες έρευνες ύπαρξης υδρογονανθράκων. Συγκεκριμένα από το 1938 μέχρι το 1948 η Iraq Petroleum Company Ltd διεξήγαγε γεωλογικές και γεωφυσικές έρευνες σε διάφορα σημεία της Κύπρου. Την περίοδο 1949-1957 έγιναν από την εταιρία Oil Prospectors Ltd δύο ερευνητικές γεωτρήσεις μια νότια του χωριού Μονή Λεμεσού βάθους 1.799 μέτρων και μια βάθους 1.250 μέτρων στην περιοχή του Τσερίου. Από το 1957-1970 η Forest Oil Corporation προέβη σε δύο γεωτρήσεις 2.586 μ. και 3.295 μ. στις περιοχές Αρχάγγελος και Λευκόνοικο αντίστοιχα. Έπειτα το 1970-1974 η Delta Exploration inc διεξήγαγε γεωφυσικές σεισμικές έρευνες σε θαλάσσια περιοχή, το 1975 το ίδιο έπραξε και η Sefel Geophysical Ltd ενώ το 1985-1987 η Σοβιετική Ακαδημία Επιστημών εκπόνησε μελέτη με στόχο τη συλλογή στοιχείων σχετικά με το ανάγλυφο του θαλάσσιου πυθμένα νοτίως του νησιού, την τεκτονική του δομή, τη στρωματογραφία και στην πετρολογία και γεωχημεία των πετρωμάτων.³¹⁸

Όσον αφορά τις νεώτερες γεωφυσικές έρευνες, το 2005 η Κυπριακή Κυβέρνηση υπέγραψε συμφωνίες τόσο με το Γαλλικό Συμβουλευτικό Οίκο Beicip- Franlab για παροχή σχετικών συμβουλευτικών υπηρεσιών όσο και με το Νορβηγικό Οίκο PGS Geophysical AS για διεξαγωγή σεισμικών ερευνών τύπου “Non Exclusive Multiclient” εντός της ΑΟΖ της. Την άνοιξη του 2006 έγινε από την PGS η πρώτη δισδιάστατη (2D) σεισμική έρευνα, τον Μάρτιο του 2007 η πρώτη τρισδιάστατη (3D) ενώ κατά τα έτη 2008-2009 διεξάγη μια πρόσθετη δισδιάστατη σεισμική έρευνα.³¹⁹

³¹⁶ Κασίνης Σ., *Έρευνα Υδρογονανθράκων εντός της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας-Νέες Προοπτικές*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: ([http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/0/F35CAD9F4226E424C225771B00546F25/\\$file/presentation_INE_05%20Nov.%202011.pdf](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/0/F35CAD9F4226E424C225771B00546F25/$file/presentation_INE_05%20Nov.%202011.pdf)).

³¹⁷ Βλ. Υπουργείο Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού Κύπρου, Submission of Applications Guidance Note, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: ([http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/all/53E619E1FB9CFE26C22579AA002C0F4C/\\$file/Guidance%20Note.pdf?openelement](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/all/53E619E1FB9CFE26C22579AA002C0F4C/$file/Guidance%20Note.pdf?openelement)).

³¹⁸ Βλ. Κασίνης Σ., *Ενέργεια και Προοπτικές της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας*, ό.π.

³¹⁹ Βλ. Κασίνης Σ., *Ενέργεια και Προοπτικές της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας*, ό.π.

Στις 24 Ιανουαρίου του 2013 έγινε η χορήγηση 3 Αδειών στην κοινοπραξία Eni 80% Kogas 20% για τα οικόπεδα 2, 3 και 9 ενώ στις 6 Φεβρουαρίου 2013 εδόθησαν δύο άδειες στην γαλλική εταιρία Total για τα τεμάχια 10 και 11. Στις 16 Μαΐου του ίδιου έτους το Υπουργικό Συμβούλιο αποφάσισε την απόρριψη των προτάσεων που δεν πληρούσαν του όρους συμμετοχής στην διαδικασία ενώ σε ορισμένες δόθηκε παράταση μέχρι τις 2 Δεκεμβρίου 2013.³²⁴ Επιπλέον, στις 11 Φεβρουαρίου του 2013, υπογράφηκε η παραχώρηση μεριδίου ίσου με το 30% της άδειας έρευνας για το τεμάχιο 12, από τη Noble Energy στις ισραηλίτικες εταιρείες Delek Drilling και Avner Exploration, κατά 15% εκάστη.³²⁵

4.2.3 Οι Εργασίες στα Οικόπεδα Παραχώρησης

Οικόπεδο 12 (Noble Energy/Delek/Avner)

Στις 24 Οκτωβρίου 2008 υπεγράφη η Συμφωνία Αναλογικού Καταμερισμού Παραγωγής μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Noble Energy. Παράλληλα χορηγήθηκε σε αυτή άδεια έρευνας υδρογονανθράκων για το τεμάχιο 12. Στο εν λόγω τεμάχιο ακολούθησε το Σεπτέμβριο του 2009 τρισδιάστατη σεισμική έρευνα έκτασης 469 τετραγωνικών χιλιομέτρων ενώ τον Ιούνιο του 2011 δισδιάστατη σεισμική έρευνα έκτασης 4.000 χιλιομέτρων. Το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους έγινε η πρώτη ερευνητική γεώτρηση (5.860 μέτρα συνολικό βάθος) και το Δεκέμβριο η Noble Energy εξέδωσε ανακοίνωση αναφορικά με την ανακάλυψη σημαντικών ποσοτήτων φυσικού αερίου στο τεμάχιο 12, με μέση τιμή τα 7 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια.. Το Φεβρουάριο του 2013 παραχωρήθηκε από τη Noble Energy μεριδίου ίσου με το 30% της άδειας έρευνας για το τεμάχιο 12, στις ισραηλίτικες εταιρείες Delek Drilling και Avner Exploration, κατά 15% εκάστη.³²⁶

Τον Ιούνιο του 2013 η Noble Energy διεξήγαγε εντός του οικοπέδου 12 τρισδιάστατη σεισμική έρευνα έκτασης 2.800 τετραγωνικών χιλιομέτρων με σκοπό των εντοπισμό νέων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων ενώ το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους προέβη σε γεώτρηση αξιολόγησης βάθους 5.751 μέτρων καθώς και σε

[E%B1%20%CF%84%CE%B7%20%CE%BB%CE%AE%CE%BE%CE%B7%20%CE%BF%CF%85%20%CE%93%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%85%20%CE%91%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82.pdf](http://www.energia.gr/article.asp?art_id=74673).

³²⁴ Οι Πρωτεργάτες του Κυπριακού Φυσικού Αερίου, (πληροφορίες από την Καθημερινή της Κύπρου) διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.energia.gr/article.asp?art_id=74673).

³²⁵ Κασίνης Σ. *Οι Υδρογονάνθρακες στην Κύπρο, Δραστηριότητα και Προοπτικές*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.fmw.com.cy%2Flinks%2FDieuthunths-KASSINIS-03.28-presentation-IENE.ppt&ei=Am42VbnSBcXjatycgOg&usq=AFQjCNGFjPWOkrofw_4ZMmUlPhwe9yvGQw&bvm=bv.91071109.d.ZWU).

³²⁶ Βλ. Παρουσίαση του κ Κασίνη Σ. ΟΙ ΥΔΡΟΓΟΝΑΝΘΡΑΚΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ, στο 3^ο Ενεργειακό Συμπόσιο Λευκωσίας (28/3/14).

παραγωγική δοκιμή στο κοίτασμα «Αφροδίτη» του Οικοπέδου 12. Τον Οκτώβριο του 2013 ανακοίνωσε τα αποτελέσματα αυτών των ενεργειών. Συγκεκριμένα ανακοίνωσε την ύπαρξη ουσιαστικών ανακτήσιμων ποσοτήτων ΦΑ την τάξης των 3.6 με 6 tcf με μέση τιμή τα 5 καθώς και τον εντοπισμό καθαρού πάχους ταμιευτήρα 120 ποδών. Επιπλέον δήλωσε ότι η παραγωγική ημερήσια δυνατότητα του κοιτάσματος είναι 250 mcf. Το συμβόλαιο που έχει υπογράψει η Noble Energy αναφέρει την υποχρέωση της για διεξαγωγή και άλλης διερευνητική γεώτρησης στο οικόπεδο 12 η οποία αναμένεται μέχρι το τέλος του 2015 ενώ σύμφωνα με τον κύπριο υπουργό ενέργειας η Noble Energy σκοπεύει να προχωρήσει σε ερευνητική γεώτρηση και σε νέα «ενδιαφέροντα» γεωλογική δομή στο τεμάχιο 12.³²⁷

Στις πρόσφατες εξελίξεις συγκαταλέγεται η έκθεση της εταιρίας Delek στο χρηματιστήριο του Τελ Αβίβ το Μάρτιο του 2015, σχετικά με τις προοπτικές αξιοποίησης του κοιτάσματος Αφροδίτη³²⁸ καθώς και η ανακοίνωση τον ίδιο μήνα στον κύπριο πρόεδρο από μέρους του Ανωτέρου Αντιπροέδρου της Noble Energy Ανατολικής Μεσογείου Κιθ Ελιοτ, της απόφασης για ανάπτυξη και εμπορική εκμετάλλευση του κοιτάσματος Αφροδίτη.³²⁹

Οικόπεδα 2,3 & 9 (Eni/Kogas)

Στα πλαίσια του 2^{ου} Γύρου Αδειοδοτήσεων που ανακοινώθηκε το 2012, υπεγράφησαν στις 24 Ιανουαρίου 2013 τρία Συμβόλαια Αναλογικού Καταμερισμού Έρευνας και Παραγωγής για τα τεμάχια 2, 3 και 9 μεταξύ της κυπριακής κυβέρνησης και της ιταλοκορεάτικης κοινοπραξίας Eni/Kogas³³⁰. Τους δύο τελευταίους μήνες του 2013 η εταιρία Eni διεξήγαγε διςδιάστατη σεισμική έρευνα στα τεμάχια 2, 3 και 9, 7.000 χιλιομέτρων, ενώ ήδη από το Σεπτέμβριο είχε ξεκινήσει τριςδιάστατες σεισμικές έρευνες στα εν λόγω οικόπεδα οι οποίες ολοκληρώθηκαν το Δεκέμβριο του 2013 καλύπτοντας 4.700 τετραγωνικά χιλιόμετρα.³³¹

Το Σεπτέμβριο του 2014 η κοινοπραξία διεξήγαγε την πρώτη ερευνητική γεώτρηση στο κοίτασμα «Ονασαγόρας» του οικοπέδου 9 με το γεωτρύπανο SAIPEM 10000 να φθάνει σε βάθος 5.800 μέτρων. Οι εργασίες ολοκληρώθηκαν το Δεκέμβριο

³²⁷ Βλ. Παρουσίαση του κ. Κασίνη Σ. ό.π. και Πιθανότητα δημιουργίας αγωγού προς την Ελλάδα, μελετά η Κύπρος, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.philenews.com/el-gr/top-stories/885/230359/pithanotita-dimiourgias-agogou-pros-tin-ellada-meleta-i-kypros>).

³²⁸ Βλ. Το φυσικό μας αέριο, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.sigmalive.com/simerini/analiseis/220220/to-fysiko-mas-aerio>).

³²⁹ Βλ. Εμπορικά εκμεταλλεύσιμο το "Αφροδίτη", διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ant1iwo.com/news/oikonomia/article/202317/eborika-ekmetalleusimo-to-afroditi/>).

³³⁰ Με ποσοστό συμμετοχής στις άδειες έρευνας 80:20.

³³¹ Βλ. Παρουσίαση κ. Κασίνη Σ. ό.π.

του ίδιου έτους ενώ το αποτέλεσμα της ήταν αρνητικό καθώς δεν εντόπισε εκμεταλλεύσιμη συγκέντρωση υδρογονανθράκων.³³²

Τον Ιανουάριο του τρέχοντος έτους διενεργήθη η δεύτερη ερευνητική γεώτρηση από την κοινοπραξία στο κοίτασμα «Αμαθούσα» του οικοπέδου 9. Το γεωτρύπανο SAIPEM 10000 έφτασε σε βάθος 5.485 μέτρων με τις εργασίες να ολοκληρώνονται τον προηγούμενο Μάρτιο. Δυστυχώς και αυτής της ερευνητικής γεώτρησης το αποτέλεσμα, δεν ήταν το επιθυμητό αφού ούτε αυτή εντόπισε εκμεταλλεύσιμη συγκέντρωση υδρογονανθράκων. Η κοινοπραξία Eni/Kogas, με βάση τα γεωλογικά στοιχεία που συγκέντρωσε από τις δύο ερευνητικές γεωτρήσεις στο οικόπεδο 9 έχει υποβάλει αίτημα επαναξιολόγησης του γεωλογικού της μοντέλου, το αποτέλεσμα της οποίας θα είναι πολύ βοηθητικό για τη συνέχεια του ερευνητικού της προγράμματος.³³³

Οικόπεδα 10 & 11 (Total)

Ο 2^{ος} Γύρος Παραχωρήσεων εκτός από τη σύναψη συμφωνίας με την Eni/Kogas για τα οικόπεδα 2, 3 και 9 οδήγησε και στην σύναψη μιας άλλης, για την αξιοποίηση των οικοπέδων 10 & 11. Συγκεκριμένα στις 6 Φεβρουαρίου του 2013 υπεγράφησαν δύο Συμβόλαια Αναλογικού Καταμερισμού Έρευνας και Παραγωγής για τα οικόπεδα 10 και 11 μεταξύ της Κυπριακής Κυβέρνησης και της γαλλικής εταιρίας Total.³³⁴

Η Total, τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 2013 προχώρησε σε τρισδιάστατες σεισμικές έρευνες 2.280 τετραγωνικών χιλιομέτρων στο οικόπεδο 11 ενώ τον Οκτώβριο του ίδιου έτους προχώρησε σε πυρηνοληψία και γεωχημική έρευνα του βυθού του οικοπέδου. Επιπλέον, το πρώτο τρίμηνο του 2014 πραγματοποίησε δισδιάστατη σεισμική έρευνα έκτασης 1.500 χιλιομέτρων στο τεμάχιο 10.³³⁵

Τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών δεν ήταν τα επιθυμητά για την εταιρία και έτσι τον Ιανουάριο του 2015 ανακοίνωσε την πρόθεση της να μην προχωρήσει σε ερευνητικές γεωτρήσεις και να αποχωρήσει από την κυπριακή ΑΟΖ. Με το άκουσμα αυτής της ανακοίνωσης σήμανε «συναγερμός» στην κυπριακή κυβέρνηση η οποία κατέβαλε προσπάθειες να τη μεταπείσει. Τελικώς το Μάρτιο του 2015 υπεγράφη τροποποιημένη σύμβαση στην οποία αναφέρεται η παραμονή της για έναν ακόμα χρόνο στην κυπριακή ΑΟΖ για διεξαγωγή ερευνητικών εργασιών ούτως ώστε να αξιολογήσει περαιτέρω το ενεργειακό δυναμικό του ερευνητικού τεμαχίου 11.³³⁶

³³² Βλ. Ούτε ίχνος εκμεταλλεύσιμου ΦΑ στον "Ονασαγόρα", διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.24h.com.cy/component/k2/item/75058-apogoteftika-ta-prokatarktika-apotelesmata-tis-erevnitikis-geotrisis-sto-onasagoras.html>).

³³³ Βλ. Αίτημα ENI-KOGAS για επαναξιολόγηση του γεωλογικού της μοντέλου στην κυπριακή ΑΟΖ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.capital.gr/News.asp?id=2264962>).

³³⁴ Βλ. Παρουσίαση κ. Κασίνη Σ. ό.π.

³³⁵ Βλ. Παρουσίαση κ. Κασίνη Σ. ό.π.

³³⁶ Βλ. Κύπρος: Υπεγράφη το νέο συμβόλαιο με Total για το «οικόπεδο 11» της ΑΟΖ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.protothema.gr/politics/article/460497/kupros-upegrafi-to-neo-sumvolaio-me-total-gia-to-oikopedo-11-tis-aoz-/>).

4.2.4 Η Αντίδραση της Τουρκίας στις Συναφθείσες Οριοθετήσεις και στις Δραστηριότητες που Διεξάγονται εντός της Κυπριακής ΑΟΖ

Η Τουρκία, από την πρώτη στιγμή που η Κυπριακή Δημοκρατία οριοθέτησε και κήρυξε ΑΟΖ προέβαλε ισχυρές αντιδράσεις ενώ ορισμένες της κινήσεις αποτέλεσαν πρόκληση για τη διεθνή νομιμότητα.

Συγκεκριμένα, αντέδρασε έντονα όταν επετεύχθη συμφωνία οριοθέτησης μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου διαβιβάζοντας ρηματική διακοίνωση στον Ο.Η.Ε ότι θίγονται τα *de facto* και *ab initio* δικαιώματά της, επί της υφαλοκρηπίδας της, στην Ανατολική Μεσόγειο. Ανέφερε τότε ότι η οριοθέτηση περά των σημείων δυτικότερα του 32^{ου} 16'18'' θα έπρεπε να υλοποιηθεί με μεταξύ τους συμφωνία στην βάση των αρχών της ευθυδικίας. Επομένως, για άλλη μια φορά κάνει εμφανή τη πάγια θέση της ως προς τη μέθοδο οριοθέτησης (δεν προτιμά την ίση απόσταση) καθώς και ότι τα νησιωτικά εδάφη δεν έχουν υφαλοκρηπίδα ή αν έχουν, αυτή είναι περιορισμένης έκτασης. Ούτως ή άλλως όμως, αμφισβητεί τη συμφωνία διότι εμπλέκεται η Κυπριακή Δημοκρατία την οποία δεν αναγνωρίζει καθώς και λόγω του ότι η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» ήταν απύσχα από την όλη διαδικασία σημειώνοντας ότι θίγονται τα δικαιώματά της.³³⁷

Εν συνεχεία, και το 2007 η αντίδρασή της υπήρξε ιδιαίτερα έντονη όταν η Κυπριακή Δημοκρατία σύναψε συμφωνία οριοθέτησης με το Λίβανο και προκήρυξε τον 1^ο γύρο αδειοδοτήσεων στα οριοθετημένα οικόπεδα της ΑΟΖ της. Χαρακτηριστικά ως απάντηση αυτών, ανακοίνωσε στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Η.Ε. την πρόθεση της να διεξάγει ερευνητικές εργασίες εντοπισμού υδρογονανθράκων και να εκδώσει σχετικές άδειες σε τμήματα της κυπριακής ΑΟΖ. Παράλληλα και το τουρκικό Υπ.Εξ. εξέδωσε αντίστοιχες ανακοινώσεις τονίζοντας μάλιστα ότι οι ενέργειες της «ελληνοκυπριακής διοίκησης» απειλούν την ειρήνη και ασφάλεια της περιοχής.³³⁸

Οι αντιδράσεις της δεν θα μπορούσαν να λείψουν και από τη συμφωνία με το Ισραήλ. Έτσι στις 23 Δεκεμβρίου του 2010 με ρηματική διακοίνωση στα Η.Ε. χαρακτηρίζει την πιο πάνω συμφωνία ως «ατυχή εξέλιξη» η οποία σε συνδυασμό με τις προηγούμενες δύο, επιχειρεί να δημιουργήσει τετελεσμένα, εκφράζοντας παράλληλα τον έντονο προβληματισμό της. Ωστόσο, για να υποστηρίξει τα έωλα επιχειρήματά της εξηγεί ότι ουδεμία εν' προκειμένω, αξίωση δεν εγείρει αλλά προσεγγίζει το όλο θέμα στο πλαίσιο του Κυπριακού Ζητήματος θεωρώντας ότι έχει σχέση με το ζήτημα της κυριαρχίας και της καταστρατήγησης των δικαιωμάτων του Τουρκοκυπρίων. Στο ίδιο μήκος εκινήθη και η τουρκοκυπριακή πλευρά η οποία μέσω επιστολής προς τα Η.Ε.³³⁹ εξέφρασε τη διαμαρτυρία της για την εν λόγω συμφωνία, σημειώνοντας ότι είναι νομικά άκυρη λόγω της μη συμμετοχής της ενώ αποσκοπεί

³³⁷ Βλ. Λιάκουρας Π., ό.π., σελ. 339.

³³⁸ Την αντίδραση της εξέφρασε και η τουρκοκυπριακή πλευρά, βλ. Στρατή Α.Γ., ό.π., σελ. 110.

³³⁹ Η επιστολή διεβιβάσθη από τον Μόνιμο Αντιπρόσωπο της Τουρκίας στα Η.Ε.

στην δημιουργία τετελεσμένων απειλώντας την σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή.³⁴⁰

Όλοι οι αίολοι τουρκικοί ισχυρισμοί, απαντήθηκαν κατάλληλα τόσο από την κυπριακή πλευρά³⁴¹ όσο και από την ελληνική, ενώ αίσθηση προκάλεσε και η ανακοίνωση που εξέδωσε το Ισραήλ αναφέροντας ότι « οι τουρκικές αξιώσεις που βασίζονται στην κατοχή της Βόρειας Κύπρου αποτελούν ανήκουστο θράσος για τα διεθνή ειωθότα».³⁴²

Οι αντιδράσεις της Τουρκίας σχετικά με την οριοθέτηση της κυπριακής ΑΟΖ και της αξιοποίησής της, όπως ήταν φυσικό δεν έμειναν μόνο στην αποστολή ρηματικών διακοινώσεων και στην προφορική έκφραση της αντίδρασής της. Γενικότερα μέσω παραχωρήσεων σε εταιρίες, αδειών έρευνας σε περιοχές εντός της κυπριακής ΑΟΖ καθώς και μέσω της παρεμπόδισης ερευνητικών σκαφών που πραγματοποιούν σχετικές εργασίες στην περιοχή για λογαριασμό της Κυπριακής Δημοκρατίας -ακόμα και σε απόσταση που δεν ξεπερνά τα 27 ν.μ από τα νότια σύνορά της- επιχειρεί να κλιμακώσει την ένταση προς όφελος των συμφερόντων της. Δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει και το γεγονός ότι σταδιακά προσπαθεί να επεκτείνει αυτές τις παράνομες ενέργειες και προς δυσμάς σε περιοχή εντός ελληνικής υφαλοκρηπίδας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η προσπάθεια της να διενεργήσει γεωφυσικές έρευνες μέσω του νορβηγικού σειсмоγραφικού πλοίου “M/V Malene Ostervold” νοτίως της Μεγίστης την περίοδο 14-16 Νοεμβρίου του 2008³⁴³ ενώ το Μάρτιο του 2011 τουρκική φρεγάτα παρενόχλησε στο ίδιο μέρος ιταλικό ωκεανογραφικό πλοίο που διενεργούσε έρευνες με την άδεια των ελληνικών αρχών.

Συν τοις άλλοις, το 2011 προέβη παρανόμως σε σύναψη οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας με το ψευδοκράτος ενώ το ωκεανογραφικό της, Piri Reis, διεξήγαγε έρευνες στην ευρύτερη περιοχή.³⁴⁴ Επιπλέον, το ερευνητικό πλοίο Barbaros Hayreddin Pasa το οποίο ανήκει στην τουρκική εταιρία πετρελαίου ΤΡΑΟ διεξήγαγε παρανόμως έρευνες εντός της κυπριακής αιγιαλίτιδας ζώνης, υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ κατά την περίοδο 12 Δεκεμβρίου 2013 – 14 Ιανουαρίου 2014 παραβιάζοντας την κυριαρχία και τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κυπριακής Δημοκρατίας.³⁴⁵

³⁴⁰ Βλ. Στρατή Α.Γ., ό.π., σελ. 116.

³⁴¹ Η Κυπριακή Δημοκρατία διαμαρτυρήθηκε έντονα στον ΟΗΕ μέσω ρηματικών διακοινώσεων, το περιεχόμενο των οποίων κατέρριπτε με επιχειρήματα στην βάση του ΔΘ τα ασταθή επιχειρήματα της Τουρκίας.

³⁴² Βλ. Στρατή Α.Γ., ό.π., σελ. 117.

³⁴³ Η προκλητική ενέργεια απαντήθηκε έντονα τόσο από την κυπριακή όσο και την ελληνική πλευρά μέσω διαβημάτων καθώς και ενημέρωσης για το προκλητικό συμβάν των Η.Ε της Ε.Ε. και του Ν.Α.Τ.Ο. Επιπλέον, στα συμπεράσματα του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων και Εξωτερικών της Ε.Ε της 08/12/08 αναφέρεται ότι η Τουρκία υποχρεούται να σέβεται την αρχή των σχέσεων καλής γειτονίας και της ειρηνικής επίλυσης των όποιων διαφορών συμπεριλαμβανομένου και την προσφυγής σε διεθνές δικαιοδοτικό όργανο καθώς και να αποφεύγει τη χρήση βίας. (βλ. Στρατή ό.π., σελ. 112.)

³⁴⁴ Βλ. Στρατή Α.Γ., ό.π., σελ. 113.

³⁴⁵ Βλ. Letter dated 13 February 2014 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/68/759).

Στις πρόσφατες προκλητικές ενέργειές της, συγκαταλέγεται η παρακολούθηση από τουρκικά πολεμικά πλοία του πλοίου-γεωτρύπανου “Saipem 10000” της κοινοπραξίας ENI/KOGAS που δραστηριοποιείται στο οικόπεδο 9³⁴⁶ και η κάθοδος για άλλη μια φορά στην κυπριακή οριοθετημένη ΑΟΖ του τουρκικού ερευνητικού πλοίου Barbaros Hayreddin Pasa επιτηρούμενο από τουρκικά πολεμικά πλοία εκδίδοντας παράλληλα δύο παράνομες οδηγίες προς ναυτιλλομένους (NAVTEX) διάρκειας πεντέμισι περίπου μηνών, γνωστοποιώντας σε ποιά σημεία θα γίνουν οι έρευνες. Το ερευνητικό πλοίο Barbaros Hayreddin Pasa έδρασε σε δύο φάσης. Αρχικά από τις 20 Οκτωβρίου του 2014 μέχρι και τις 30 Δεκεμβρίου του ιδίου έτους ενώ η δεύτερη φάση των παράνομων ερευνητικών του δραστηριοτήτων πραγματοποιήθηκε από τις 6 Ιανουαρίου έως τις αρχές Απριλίου του 2015.³⁴⁷

Απόρροια των πιο πάνω ενεργειών υπήρξε η διακοπή των απευθείας διμερών συνομιλιών στα πλαίσια των ενεργειών επίλυσης του Κυπριακού ενώ ακόμα είναι σε καθεστώς αναμονής η επανέναρξή τους.³⁴⁸

4.2.5 Ο Ρόλος της Διεθνούς Κοινότητας

Η διεθνής κοινότητα αποτελούμενη εν προκειμένω από την Ε.Ε., τον Ο.Η.Ε. και τις χώρες με μεγάλη επιρροή στο διεθνές γίνεσθαι όπως η Η.Π.Α. και η Ρωσία (με εξαίρεση τον ΟΗΕ του οποίου πάγια θέση σε συνοριακές διαφορές είναι να μην παίρνει το μέρος του ενός ή του άλλου κράτους-μέλους του) συμμερίζονται τις κυπριακές αντιδράσεις για την παραβίαση εκ μέρους της Τουρκίας των κυριαρχικών της δικαιωμάτων έτσι όπως αυτά απορρέουν από το διεθνές δίκαιο -συμβατικό και εθιμικό- και καλούν την Τουρκία να σεβαστεί την Κυπριακή Δημοκρατία αποφεύγοντας παράλληλα προκλητικές ενέργειες που δημιουργούν εντάσεις στην περιοχή.

Αξίζει όμως να αναφέρουμε ότι παρά τις όποιες λεκτικές διεθνείς αντιδράσεις για την παραβίαση των κυπριακών κυριαρχικών δικαιωμάτων δεν πάρθηκαν άλλα μέτρα εναντίον της ούτε ασκήθηκε ιδιαίτερη πίεση προς αυτή για να σταματήσει τις προκλητικές ενέργειες, εν αντιθέσει με την υπόθεση της Ουκρανίας που σύσσωμος ο δυτικός κόσμος ετάχθη κατά της Ρωσίας ασκώντας κυρώσεις εναντίον της. Με αυτή την ήπια σχετικά αντίδραση εναντίον της, συμπεραίνεται η γεωστρατηγική και

³⁴⁶Βλ. Η Κύπρος Ενημερώνει Φίλους και Συμμάχους για την Παρακολούθηση του Γεωτρύπανου Από Τουρκική Κορβέτα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.energia.gr/article.asp?art_id=85669).

³⁴⁷Η ημερομηνία παύσης των εργασιών σύμφωνα με την NAVTEX ήταν 06/04/15, τελικώς αποχώρησε μια εβδομάδα νωρίτερα.

³⁴⁸Βλ. Ιδού το NAVTEX της Τουρκίας, Ιδού και σε ποια 7 σημεία θα «κτυπήσει» το Barbaros (Χάρτες, photos), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.onlycy.com/index.php/kyria-themata/item/17227-idou-to-navtex-tis-tourkias>) και έφυγε το Barbaros, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.alfanews.com.cy/politikh/item/13689-%CE%AD%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B5-%CF%84%CE%BF-barbaros.html>).

γεωοικονομική της δύναμη και επιρροή καθώς σε αυτή συναντώνται και αντικρούονται τα γεωπολιτικά συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων όπως των Η.Π.Α., της Ρωσίας αλλά και της Ε.Ε.

4.2.5.1 Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Η άποψη του Ο.Η.Ε.³⁴⁹ επί του θέματος όπως είναι φυσικό είναι διαφοροποιημένη και αποτελείται τόσο από αυτή του Γενικού Γραμματέα, της Γραμματείας και των ειδικών απεσταλμένων στην Κύπρο, όσο και των πέντε χωρών που αποτελούν το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε.³⁵⁰ (Η.Π.Α., Ρωσία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία και Κίνα). Αξίζει εδώ να αναφερθεί ότι τα Η.Ε. δεν επιχειρούν να συνδέσουν το θέμα των υδρογονανθράκων με τις διαπραγματεύσεις για την επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος αν και πεποιθήση τους είναι ότι η ανακάλυψη αυτών μπορεί να συντελέσει στο να επανενωθεί συντομότερα.³⁵¹

Ο Γ.Γ. του Ο.Η.Ε. αν και έχει αποφύγει να αναφέρει ότι είναι αναφαίρετο δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας να ερευνά και να εκμεταλλεύεται τους φυσικούς της πόρους, εντούτοις έχει επανειλημμένως εκφράσει την άποψη μέσω και των πρόσφατων Εκθέσεων³⁵² του για την Ειρηνευτική Δύναμη των Η.Ε. στην Κύπρο ότι η ενδεχόμενη ανακάλυψη αποθεμάτων φυσικού αερίου πρέπει να είναι προς όφελος και των δύο κοινοτήτων.

Συγκεκριμένα στις εκθέσεις της 29^{ης} Ιουλίου του 2012 και της 7^{ης} Ιανουαρίου του 2013 αναφέρει ότι «οι συνεχιζόμενες εντάσεις και ρητορική γύρω από την Κύπρο που σχετίζονται με την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων είναι ανησυχητικές. Στο πλαίσιο αυτό, καλώ όλα τα μέρη να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να αποφύγουν την αύξηση των εντάσεων, οι οποίες μπορεί να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην κατάσταση της ασφάλειας στο ή γύρω από το νησί, συμπεριλαμβανομένης και της νεκρής ζώνης. Είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι οποιοσδήποτε πλούτος από τους προσφάτως ανευρεθέντες φυσικούς πόρους, ανήκει σε όλους τους Κυπρίους και θα ωφελήσει και τις δύο κοινότητες. Η εξέλιξη αυτή αποτελεί ένα ακόμη ισχυρό κίνητρο για την εξεύρεση μιας βιώσιμης λύσης στο Κυπριακό Πρόβλημα, και αυτό

³⁴⁹ Ενώ ο ΟΗΕ λαμβάνει και αποδέχεται επιστολές και διακοινώσεις από τα κράτη μέλη του σχετικά με ζητήματα συνοριακών διαφορών και προστριβών, εντούτοις πολιτική του είναι να μην τις σχολιάζει αποφεύγοντας να πάρει τη θέση του ενός ή του άλλου μέρους.

³⁵⁰ Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Η.Ε. ως όργανο, δεν έχει σχολιάσει την ένταση που παρατηρείται σχετικά με την κυπριακή ΑΟΖ. Παρ' όλα αυτά οι χώρες που το αποτελούν με εξαίρεση την Κίνα η οποία δεν επιθυμεί να παρεμβαίνει σε διαφορές άλλων χωρών, οι υπόλοιπες, έχουν εκφράσει άποψη επί του θέματος.

³⁵¹ Βλ. Ayta Gurel, Fiona Mullen, Harry Tzimitras, *The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios*, PCC REPORT 1/2013, PRIO Cyprus Center, σελ. 54, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<https://sapientaeconomics.com/wp-content/uploads/2014/02/The-Cyprus-hydrocarbons-issue-ENG-WEB.pdf>).

³⁵² [[S/2012/507](#)], [[S/2013/7](#)], [[S/2013/392](#)], [[S/2013/781](#)], [[S/2014/461](#)], [[S/2015/17](#)].

είναι η ελπίδα μου ότι αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μια βαθύτερη συνεργασία προς όφελος όλων των εμπλεκόμενων φορέων της περιοχής.»³⁵³

Ενώ σε αυτή της 5^{ης} Ιουλίου του 2013 αναφέρει ότι «όσον αφορά την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων γύρω από την Κύπρο, θα ήθελα για άλλη μια φορά να καλέσουμε όλα τα μέρη να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να αποφύγουν την αύξηση των εντάσεων, οι οποίες μπορεί να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην κατάσταση της ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένης της νεκρής ζώνης. Είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι κάθε νέος πλούτος, ο οποίος ανήκει σε όλους τους Κυπρίους, θα ωφελήσει και τις δύο κοινότητες. Χωρίς αμφιβολία, η ανακάλυψη υπεράκτιων αποθεμάτων φυσικού αερίου αποτελεί ένα ισχυρό κίνητρο για όλα τα μέρη να βρουν μια βιώσιμη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα. Είναι η ελπίδα μου ότι η ανακάλυψη μπορεί να προκαλέσει βαθύτερη συνεργασία προς όφελος όλων των εμπλεκόμενων φορέων της περιοχής.»³⁵⁴

Στις εκθέσεις της 30^{ης} Δεκεμβρίου του 2013 και της 9^{ης} Ιουλίου του 2014 τονίζει ότι «όσον αφορά τους φυσικούς πόρους γύρω από την Κύπρο, είναι σημαντικό να εξασφαλιστεί ότι κάθε νέος πλούτος θα ωφελήσει και τις δύο κοινότητες. Εξακολουθώ να είμαι της άποψης ότι οι εξελίξεις αυτές αποτελούν ένα ισχυρό κίνητρο για όλα τα μέρη να βρουν μια βιώσιμη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα και πρέπει να προκαλέσει βαθύτερη συνεργασία προς όφελος όλων των ενδιαφερομένων στην περιοχή.»³⁵⁵

Κλείνοντας, στην πιο πρόσφατη έκθεση αυτή της 9^{ης} Ιανουαρίου του 2015 αναφέρει ότι «έχω επανειλημμένα τονίσει ότι είναι σημαντικό να εξασφαλιστεί ότι κάθε νέος πλούτος, και ιδίως των φυσικών πόρων που βρίσκονται γύρω από την Κύπρο, ωφελεί και τις δύο κοινότητες. Εξακολουθώ να είμαι της άποψης ότι η ύπαρξη των κοινών φυσικών πόρων, αποτελεί ένα ισχυρό κίνητρο για όλα τα μέρη να βρουν μια βιώσιμη λύση στο Κυπριακό Πρόβλημα και πρέπει να προκαλέσει βαθύτερη συνεργασία προς όφελος όλων των εμπλεκόμενων φορέων της περιοχής.»³⁵⁶

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι οι ισχυρισμοί της τουρκοκυπριακής πλευράς για μονομερή εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων από τους Ελληνοκυπρίους και αποκλεισμό τους δεν ευσταθούν. Ουδέποτε η Κυπριακή Κυβέρνηση είπε ότι οι υδρογονάνθρακες ανήκουν αποκλειστικά στους

³⁵³ Βλ. [\[S/2012/507\]](#) και [\[S/2013/7\]](#), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficypr/reports.shtml>.

³⁵⁴ Βλ. [\[S/2013/392\]](#), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficypr/reports.shtml>.

³⁵⁵ Βλ. [\[S/2013/781\]](#), [\[S/2014/461\]](#), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficypr/reports.shtml>.

³⁵⁶ Βλ. [\[S/2015/17\]](#), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficypr/reports.shtml>.

ελληνοκυπρίους αλλά ότι αυτοί ανήκουν στην Κυπριακή Δημοκρατία, το μόνο νόμιμο και διεθνώς αναγνωρισμένο κράτος στο νησί. Πολλάκις ο κύπριος πρόεδρος έχει αναφέρει προς τους Τουρκοκυπρίους ότι οι υδρογονάνθρακες ανήκουν σε όλους και τα έσοδα θα αξιοποιηθούν προς όφελος του συνόλου των μόνιμων κατοίκων της Κύπρου έπειτα από μια δίκαιη λύση του Κυπριακού Προβλήματος.³⁵⁷

Εντύπωση ωστόσο προκάλεσαν οι προσφάτως ατυχείς δηλώσεις του νορβηγού Ειδικού Απεσταλμένου του Γ.Γ. του Ο.Η.Ε. για το Κυπριακό Έσπεν Μπαρθ Έιντε στο Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων, σχετικά με το αν έχει παραβιαστεί η ΑΟΖ της Κύπρου. Συγκεκριμένα ο κ. Έιντε μίλησε για «κρίση υδρογονανθράκων» και στο ερώτημα σχετικά με το αν είναι δικαίωμα μιας χώρας να προβεί σε έρευνα μέσα στην δική της ΑΟΖ απάντησε: «Μάλιστα, υπάρχουν δύο διαστάσεις σε αυτό. Υπάρχει μια νομική διάσταση, η οποία είναι πολύ έντονη στην πλευρά της Κυπριακής Δημοκρατίας, ότι η Κυπριακή Δημοκρατία είναι μια χώρα όπως όλες οι χώρες και μπορεί να καθορίσει ποια είναι η οικονομική της ζώνη. Και να πούμε την αλήθεια, κανείς δεν την έχει αξιοποιήσει. Είναι θέμα σε ποιο βαθμό πραγματικά έγινε παραβίαση, γιατί πολλές χώρες δεν βλέπουν τις σεισμικές έρευνες ως παραβίαση, εφόσον δεν οδηγούν σε εξόρυξη. Γιατί η οικονομική ζώνη δεν είναι κυρίαρχη περιοχή. Βασικά ο οποιοσδήποτε μπορεί να κάνει οτιδήποτε εκεί εκτός από το να λαμβάνει πόρους. Αλλά αυτό είναι ένα πολύ τεχνικό θέμα»³⁵⁸

Στη συνέχεια αναφέρθηκε στην άλλη διάσταση: «και δεν μπορεί μια πλευρά στην Κύπρο να λαμβάνει όλες τις αποφάσεις που θα έχουν κάποιου είδους επίδραση για πάντα πάνω σε όλους, χωρίς να συμβουλευεται η μια την άλλη πλευρά. Έτσι, υπάρχει ένα νομικό επιχείρημα και ένα πολιτικό επιχείρημα. Και αυτό δείχνει πραγματικά πόσο βαθύ είναι το κυπριακό πρόβλημα. Ουσιαστικά υπάρχει μια διαμάχη του τι είναι το Κυπριακό. Είναι ένα απαχθέν κράτος (hijack state) ή μέρος της χώρας είναι υπό κατοχή; Και γνωρίζουμε ότι ποτέ δεν θα υπάρξει μια πλήρης συμφωνία σχετικά με αυτό. Αλλά μπορείτε να συμφωνήσετε για το πώς θα επανενώσετε τη χώρα. Έτσι, η κρίση υδρογονανθράκων στην ουσία απεικονίζει τις μεγάλες διαφωνίες της όλης αντίληψης του τι είναι το Κυπριακό»³⁵⁹ Όπως ήταν φυσικό οι πιο πάνω δηλώσεις προκάλεσαν την αντίδραση Λευκωσίας και Αθήνας με την πρώτη να προβαίνει σε αυστηρότατο διάβημα εναντίον του.³⁶⁰

³⁵⁷ Βλ. Μελαΐσης Π., *Ελλάδα-Κύπρος: Αποφάσεις για νέες δράσεις προς καταστολή τουρκικών προκλήσεων*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ant1iwo.com/news/cyprus/article/95551/entatikes-epafes-samara-sthn-kypro-gia-s/>), και Χασαπόπουλος Ν., *Αλ. Τσίπρας: Παραβιάζει κατάφωρα τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου το Μπαρμπάρος*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=672840>).

³⁵⁸ Βλ. Χριστοφή Α., *Υπό αμφισβήτηση αν υπήρξε παραβίαση της κυπριακής ΑΟΖ κατά τον Έιντε*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.cna.org.cy/webnews.asp?a=c3b4e32551f84893a6e696c5a7691ead>).

³⁵⁹ Βλ. Χριστοφή Α., *ό.π.*

³⁶⁰ Βλ. Λευκωσία: Ενόχληση από δηλώσεις συμβούλου του ΟΗΕ για ΑΟΖ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=693297>).

4.2.5.2 Ευρωπαϊκή Ένωση

Ως προς την αντίδραση της Ε.Ε. σχετικά με τις τουρκικές προκλήσεις στην κυπριακή ΑΟΖ αξίζει να γίνει αναφορά στα Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 2014 καθώς και στο ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 13^{ης} Νοεμβρίου του ίδιου έτους.

Στα Συμπεράσματα του Ε.Σ. εκφράστηκαν οι σοβαρές ανησυχίες της Ένωσης σχετικά με την αναζωπύρωση των εντάσεων στην Ανατολική Μεσόγειο ενώ παρότρυνε την Τουρκία να επιδείξει αυτοσυγκράτηση και να σεβαστεί την κυριαρχία της Κύπρου επί των χωρικών της υδάτων και τα κυριαρχικά της δικαιώματα στην ΑΟΖ της, υπενθυμίζοντας παράλληλα παλαιότερη δήλωση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της (21.09.2005), όπου αναφερόταν ότι η αναγνώριση όλων των κρατών μελών συνιστά απαραίτητο στοιχείο της ενταξιακής διαδικασίας, εκφράζοντας παράλληλα την εκτίμηση ότι είναι σημαντικότερο από ποτέ να διασφαλισθεί ένα θετικό κλίμα, προκειμένου να συνεχισθούν οι διαπραγματεύσεις για μια συνολική διευθέτηση του Κυπριακού.³⁶¹

Συνέχεια της πιο πάνω ευρωπαϊκής αντίδρασης για τις προκλητικές ενέργειες της Τουρκίας, αποτέλεσε και η πανηγυρική υιοθέτηση, ψηφίσματος από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στο οποίο εκφράζεται δυσανεξία για την κλιμάκωση των απειλών και για τις μονομερείς της ενέργειες σε βάρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ παράλληλα καλεί την Τουρκία να σεβασθεί και να συμμορφωθεί πλήρως προς τη δήλωση που εξέδωσαν η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα κράτη μέλη της στις 21 Σεπτεμβρίου 2005, συμπεριλαμβανομένου του όρου ότι η αναγνώριση όλων των κρατών μελών αποτελεί απαραίτητο στοιχείο στο να προχωρήσει η διαδικασία προσχώρησης σε αυτή.³⁶²

Ακόμα επισημαίνει ότι η Κυπριακή Δημοκρατία έχει πλήρες και κυριαρχικό δικαίωμα να αναζητεί φυσικούς πόρους μέσα στην ΑΟΖ της και ότι οι θαλάσσιες έρευνες της Τουρκίας πρέπει να θεωρηθούν παράνομες και προκλητικές ζητώντας να αποσυρθούν αμέσως τα τουρκικά σκάφη που επιχειρούν στα ύδατα εντός της κυπριακής ΑΟΖ και γύρω από αυτήν.

Εν συνεχεία, σημειώνεται ότι οι ενέργειές της, συνιστούν παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας και του διεθνούς δικαίου, περιλαμβανομένης της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας η οποία αποτελεί και μέρος του κοινοτικού κεκτημένου, καλώντας τη να την υπογράψει και να την κυρώσει χωρίς περαιτέρω καθυστέρηση. Παράλληλα, συμμερίζεται την άποψη του

³⁶¹Βλ. Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Κυπριακό-Πρόσφατες εξελίξεις, , διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

(<http://www.mfa.gr/kypriako/>) και Συμπεράσματα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου 24^{ης} Οκτωβρίου 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/145397.pdf).

³⁶²Βλ. Πρόταση Ψηφίσματος Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B8-2014-0211+0+DOC+XML+V0//EL>).

Ο.Η.Ε., ότι η ενδεχόμενη ανακάλυψη αποθεμάτων φυσικού αερίου θα είναι προς όφελος και των δύο κοινοτήτων στην Κύπρο, αν καταστεί δυνατόν να εξευρεθεί μία βιώσιμη, πολιτική λύση.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από την αντίδραση της Ε.Ε. σχετικά με τις τουρκικές προκλήσεις στην κυπριακή ΑΟΖ είναι ότι αυτή θα μπορούσε να πάρει μια πιο σκληρή στάση απέναντι της, δεδομένου του ότι η Τουρκία θέλει να γίνει κράτος μέλος αυτής. Επιπλέον, σύμφωνα με τον κ. Περράκη η Κύπρος θα μπορούσε να ενεργοποιήσει διαδικασίες στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και σε άλλα όργανα αυτής όπως είναι η Κομισιόν ούτως ώστε να παρθούν τα κατάλληλα μέτρα σε αυτή τη νέα μορφή «εισβολής», όπως είναι η παύση των ενταξιακών της διαπραγματεύσεων.³⁶³

4.2.5.3 Η.Π.Α. και Ρωσία

Η θέση των Η.Π.Α. σχετικά με την έρευνα και εκμετάλλευση της κυπριακής ΑΟΖ αποτυπώνεται εύγλωττα κατά καιρούς μέσω δηλώσεων και τοποθετήσεων των κρατικών της αξιωματούχων. Οι Η.Π.Α. θεωρούν ότι είναι δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας να διεξάγει έρευνες καθώς και να εκμεταλλεύεται την ΑΟΖ της, τονίζοντας όμως ότι τα όποια οφέλη από αυτές τις δραστηριότητες θα πρέπει να διοχετευτούν και στις δύο πλευρές. Χαρακτηριστικές είναι οι δηλώσεις της αμερικανίδας Υπ. Εξ. Χίλαρι Κλίντον στο ετήσιο Συνέδριο των Αμερικανοτουρκικών Σχέσεων του 2011 η οποία ανέφερε ότι « και ενώ αναγνωρίζουμε το δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας να εξερευνήσει για φυσικούς πόρους την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της, μαζί με τη βοήθεια των αμερικανικών εταιριών³⁶⁴, προσβλέπουμε ότι θα επωφεληθούν και οι δύο πλευρές από τους κοινούς πόρους στο πλαίσιο μιας συνολικής συμφωνίας.»

Επιπλέον, ο αμερικανός πρεσβευτής των Η.Π.Α. Τζον Κόενινγκ σε συνέδριο στην Κύπρο το 2013 επί του θέματος ανέφερε «Πρώτον, οι Ηνωμένες Πολιτείες υπήρξαν πολύ σαφείς σχετικά με την πολιτική μας ότι η Δημοκρατία της Κύπρου έχει το δικαίωμα να αναπτύξει τους πόρους στην διεθνώς αναγνωρισμένη Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της. Έχουμε υπάρξει εξίσου σαφείς δηλώνοντας ότι η άποψή μας είναι ότι τα έσοδα που παράγονται από την ανάπτυξη αυτών των πόρων θα πρέπει να μοιράζονται δίκαια σε όλους τους Κυπρίους στο πλαίσιο μιας συνολικής λύσης του Κυπριακού Προβλήματος. Και πιστεύουμε ότι όλα τα μέρη θα πρέπει να αποφεύγουν

³⁶³ Βλ. Συνέντευξη του καθηγητή και αντιπρύτανη του Παντείου Πανεπιστημίου Περράκη Σ. στην εφημερίδα “ Ο Φιλελεύθερος” της Κύπρου (8/12/14), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.philenews.com/el-gr/koinonia-anthropoi/443/231677/stelios-perakis-i-kypriaki-dimokratia-axiopoiei-poly-kala-to-diethnes-dikaio>).

³⁶⁴ Δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει ότι στην κυπριακή ΑΟΖ δραστηριοποιείται και η αμερικανική εταιρία Noble Energy.

ή να λένε ή να κάνουν πράγματα που μπορεί να προκαλέσουν αύξηση των εντάσεων.³⁶⁵

Δεύτερον, είμαστε υπερήφανοι ότι μια αμερικανική εταιρεία - Noble Energy – ανοίγει το δρόμο στην ανάπτυξη των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ της Κύπρου, καθώς επίσης και στις παρακείμενες ισραηλινές υπεράκτιες περιοχές. Εκτός από την Noble, υπάρχουν πολλές άλλες αμερικανικές εταιρείες με τεχνογνωσία οι οποίες μπορούν να βοηθήσουν τους Κυπρίους να αναπτύξουν και να διαχειριστούν αποτελεσματικά τους πόρους αυτούς. Πράγματι, πιστεύω ότι οι εταιρείες αυτές θα οδηγήσουν σε επέκταση των εμπορικών σχέσεων μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Κύπρου, η οποία πέρα από τους υδρογονάνθρακες θα συμβάλλει στην εμπέδωση μιας διαρκώς στενότερης συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών μας.³⁶⁶

Τρίτον, η κυβέρνηση των ΗΠΑ εξακολουθεί να ενδιαφέρεται για τις ενεργειακές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο - όπως και σε αυτές του υπόλοιπου πλανήτη - ως μέσο για την αύξηση της ενεργειακής ασφάλειας και την προώθηση ευκαιριών για μεγαλύτερη ευημερία για την Κύπρο και για όλες τις χώρες της περιοχής.»³⁶⁷

Εκτός των Η.Π.Α. και η Ρωσική Ομοσπονδία³⁶⁸, στηρίζει τη Κυπριακή Δημοκρατία στο αναφαίρετο δικαίωμα της -ως ανεξάρτητο κράτος και ως κράτος μέλος της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας- να προβαίνει σε έρευνα και εκμετάλλευση της ΑΟΖ της. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του εκπροσώπου του Ρωσικού Υπουργείου των Εξωτερικών κ. Αλεξάντερ Λουκάσεβιτς στις 19 Αυγούστου του 2011. Ο κ. Λουκάσεβιτς ανέφερε ότι τόσο η Ρωσία όσο και η Κύπρος έχουν επικυρώσει και σέβονται το ΔΘ ενώ κάνει ειδική αναφορά στα άρθρα αυτής, που προβλέπουν το κυρίαρχο δικαίωμα των παράκτιων κρατών να ερευνούν, να εκμεταλλεύονται, να διατηρούν και να διαχειρίζονται τους φυσικούς πόρους του βυθού, του υπεδάφους και των υπερκειμένων υδάτων της ΑΟΖ τους. Επιπλέον αναφέρεται και στα σχετικά άρθρα της Σύμβασης περί της οριοθέτησης της ΑΟΖ, υπενθυμίζοντας τις συμφωνίες της Κύπρου με την Αίγυπτο, το Λίβανο και το Ισραήλ. Κλείνοντας την δήλωση του ο ρώσος εκπρόσωπος του Υπ. Εξ. απάντησε με σαφήνεια στην Τουρκία ότι τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου επί της ΑΟΖ της απορρέουν

³⁶⁵ Βλ. Remarks by U.S. Ambassador John M. Koenig: “Eastern Mediterranean Hydrocarbons: Geopolitical and Industry Perspectives; Market and Export Routes and Regional Cooperation”, διαθέσιμος την ιστοσελίδα: (<http://cyprus.usembassy.gov/sp-amb-prio-nov13.html>).

³⁶⁶ Βλ. Remarks by U.S. Ambassador John M. Koenig: “Eastern Mediterranean Hydrocarbons: Geopolitical and Industry Perspectives; Market and Export Routes and Regional Cooperation”, ό.π.

³⁶⁷ Βλ. Remarks by U.S. Ambassador John M. Koenig: “Eastern Mediterranean Hydrocarbons: Geopolitical and Industry Perspectives; Market and Export Routes and Regional Cooperation”, ό.π.

³⁶⁸ Η Ρωσία αποτελεί την πιο στενή σύμμαχο της Κύπρου στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Η.Ε.

από τη Σύμβαση του ΔΘ καθώς και ότι δεν θα πρέπει να συσχετίζει το θέμα αυτό με τις διαπραγματεύσεις για την επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος.³⁶⁹

4.3 Η Εκμετάλλευση των Ενεργειακών Πόρων στις Υπόλοιπες Χώρες της Περιοχής

4.3.1 Αίγυπτος

Η Αίγυπτος διαθέτει αξιόλογα, αποδεδειγμένα και πλήρως εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα φυσικού αερίου, καθώς και έναν συγκροτημένο τομέα εκμετάλλευσης, παραγωγής και εξαγωγής φυσικού αερίου προς τις αγορές. Από το 1998 η κυβέρνηση της αραβικής χώρας ακολούθησε έναν σχεδιασμό στην ενεργειακή της πολιτική ο οποίος αύξησε σημαντικά την παραγωγή της χώρας σε φυσικό αέριο.³⁷⁰ Από το 2009 παρατηρείται μείωση των εξαγωγών της και παράλληλη αύξηση της εγχώριας ζήτησης. Σήμερα, εκτιμάται πως διαθέτει αποθέματα ΦΑ της τάξης των 77 tcf τοποθετώντας τη στη δεύτερη θέση, μεταξύ των χωρών της Αφρικής. Η ετήσια παραγωγή φυσικού αερίου το 2013 ήταν της τάξης των 2 tcm, αισθητά μειωμένη από αυτές των προηγούμενων ετών ενώ αυτή επαρκεί οριακά στο να καλύψει τις ιδιαίτερα αυξημένες εσωτερικές ανάγκες για φυσικό αέριο μιας και αυτό καταλαμβάνει ένα ποσοστό της τάξης του 53%. Για τον λόγο αυτό η κυβέρνηση της χώρας έχει σταματήσει τις εξαγωγές ΦΑ αναζητώντας παράλληλα και νέους προμηθευτές.³⁷¹

Η εκμετάλλευση, παραγωγή και εξαγωγή του φυσικού της αερίου ρυθμίζονται από τις κρατικές εταιρείες Egyptian General Petroleum Corporation (EGPC) και την Egyptian Natural Gas Holding Company (EGAS) ενώ το 70% της αιγυπτιακής παραγωγής προέρχεται κατά κύριο λόγο από τα υπεράκτια κοιτάσματα του Κωνικού Πεδίου του Δέλτα του Νείλου. Στη χώρα επίσης δραστηριοποιούνται πάρα πολλές εταιρίες έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων με σημαντικότερες τη BP, τη Shell, την Eni και την BG Group.³⁷² Από την Αίγυπτο ξεκινά ο αγωγός Arab Gas Pipeline και ο υποθαλάσσιος αιγυπτιο-ισραηλινός Arish-Ashkelon ενώ η χώρα διαθέτει και τρεις μεγάλες εγκαταστάσεις υγροποίησης, τη SEGAS Train LNG 1 και τις Egypt LNG Train 1 και 2 οι οποίες από το 2011 παραμένουν ανενεργές. Επιπλέον

³⁶⁹ Βλ. Statement by the Ministry of Foreign Affairs regarding the position of the Russian Federation on the issue of the Cypriot Exclusive Economic Zone - 20/08/2011, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/0/F642E936EAF84BCC22578F4003CF4E9?OpenDocument&print>).

³⁷⁰ Βλ. Φίλης Κ., κ.ά, *Ο ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου στην Ενεργειακή Ασφάλεια της Ευρώπης*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, 2012, σελ. 28-30.

³⁷¹ Βλ. Egypt Overview, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=eg>).

³⁷² Βλ. Overview Of Egypt's Upstream Sector, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.egyptoil-gas.com/publications/overview-of-egypts-upstream-sector/>).

σημαντικό ρόλο στην οικονομία της διαδραματίζει και ο αγωγός SUMED ο οποίος ενώνει την Ερυθρά θάλασσα με τη Μεσόγειο.³⁷³

Τελευταία, η ανακάλυψη των σπουδαίων κοιτασμάτων στην ευρύτερη περιοχή επέφερε αισιοδοξία στις αιγυπτιακές αρχές ότι και στην δική της περιοχή θαλάσσιας δικαιοδοσίας ενδέχεται να βρίσκονται εξίσου σημαντικά κοιτάσματα προκηρύσσοντας νέους διαγωνισμούς εκμετάλλευσης.

Παράλληλα, το 2003 οριοθέτησε την ΑΟΖ της με την Κύπρο ενώ τα τελευταία χρόνια έπειτα και από την αλλαγή ηγεσίας στη χώρα παρατηρείται η σύσφιξη των ενεργειακών σχέσεων μεταξύ αυτής, της Κύπρου και της Ελλάδας η οποία μπορεί να οδηγήσει και στην από κοινού συνεκμετάλλευση του ΦΑ τους που βρίσκεται στην οριοθετική τους γραμμή.

4.3.2 Ισραήλ

Τον Ιούνιο του 1999 ανακοινώθηκε από την κοινοπραξία Tethys Sea³⁷⁴ η ανακάλυψη του σπουδαίου υπεράκτιου κοιτάσματος φυσικού αερίου Noa ενώ το Φεβρουάριο του 2000 η κοινοπραξία ανακοίνωσε την ύπαρξη ενός ακόμα, αυτού του Mari-B³⁷⁵. Τα κοιτάσματα αυτά τοποθετούνται στα ανοικτά της ισραηλινής πόλης Άσκελον εντός της Λεκάνης της Λεβαντίνης. Το 2004 ξεκίνησε η εμπορική παραγωγή του Mari-B με πρώτο αγοραστή την Ισραηλινή Κρατική Εταιρία Ηλεκτρισμού (IEC) η οποία για πρώτη φορά τροφοδότησε τη λειτουργία ενός ηλεκτρικού σταθμού της με ισραηλινό φυσικό αέριο.

Η αρχική ανακάλυψη αυτών των κοιτασμάτων οδήγησε στην επιτάχυνση περαιτέρω ερευνών για ύπαρξη φυσικού αερίου ενώ αύξησε το ενδιαφέρον των διεθνών ενεργειακών κολοσσών στο να διεξάγουν θαλάσσιες σεισμικές έρευνες με τη χρήση καινοτόμων τεχνολογιών. Αποτέλεσμα των νέων αυτών ερευνών, ήταν η ανακάλυψη τον Ιανουάριο του 2009 από τις εταιρίες Noble Energy, Delek, Avner, Israemco και Dor του τεράστιου υποθαλάσσιου κοιτάσματος βάθους 1800 μέτρων, Tamar³⁷⁶ και δύο μήνες αργότερα του κοιτάσματος Dalit³⁷⁷ σε βάθος 1500 μέτρων. Η μεγαλύτερη όμως ανακάλυψη έγινε το 2010 όταν οι εταιρίες Delek, Avner και Ratzio ανακοίνωσαν έπειτα από τη διεξαγωγή ερευνητικής γεώτρησης την ύπαρξη του

³⁷³ Σύμφωνα με την ΕΙΑ το 2013 διακινήθηκαν 1,2 TCM ΦΑ μέσω αυτού. Επίσης βλ. Φίλης Κ., ό.π., σελ. 28-30.

³⁷⁴ Η κοινοπραξία αποτελείται από τις εταιρίες Noble Energy, Delek Drilling και Avner Oil & Gas Exploration.

³⁷⁵ Το κοιτάσμα βρίσκεται σε βάθος 250 μέτρων κάτω από τη θάλασσα ενώ όσον αφορά τη δυναμική του οι αρχικές εκτιμήσεις έκαναν λόγω για ύπαρξη ποσότητας ΦΑ της τάξης των 45 δις mm³.

³⁷⁶ Το κοιτάσμα βρίσκεται σε απόσταση 90 χλμ δυτικά της Χάιφα. Και η εκτιμώμενη ποσότητα του είναι 9,4 tcf, ικανή να καλύψει για πάρα πολλά χρόνια της ανάγκες της χώρας σε ΦΑ.

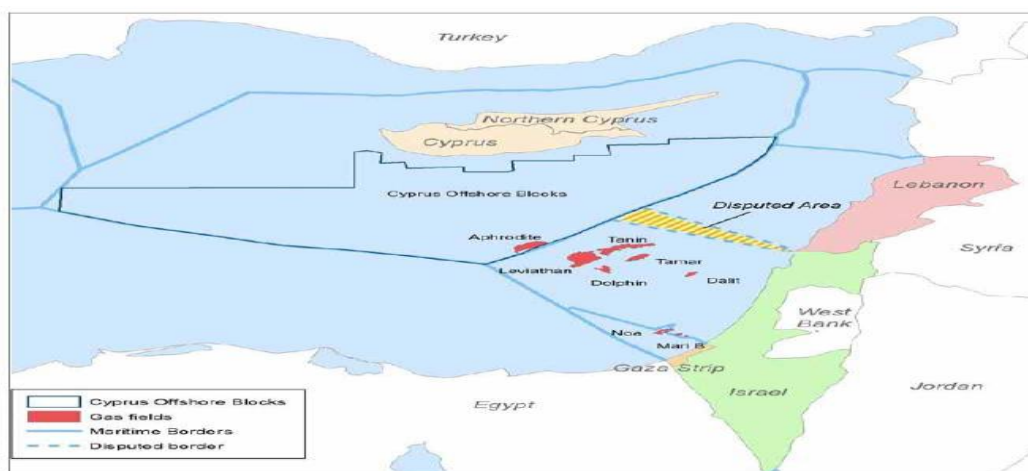
³⁷⁷ Εκτιμώμενη ποσότητα σε ΦΑ 0,7 tcf.

κοιτάσματος Λεβιάθαν³⁷⁸ εκτιμώμενης συνολικής ποσότητας 17 tcf, καθιστώντας το ως ένα από τα μεγαλύτερα παγκοσμίως.³⁷⁹

Για να γίνει κατανοητό το μέγεθος μόνο των δύο κοιτασμάτων Leviathan και Tamar, των οποίων η συνολική ποσότητα σε ΦΑ υπολογίζεται στα 26,4 tcf, θα αναφέρουμε ότι τα συνολικά αποθέματα της Ρωσίας (πρώτης σε παγκόσμια κατάταξη παραγωγού χώρας) ανέρχονται σε 1,680 tcf³⁸⁰, ενώ του Ιράν (δεύτερης σε παγκόσμια κατάταξη) ανέρχονται σε 1,187 tcf.³⁸¹

Η ανακάλυψη και εκμετάλλευση των νέων αυτών σπουδαίων κοιτασμάτων οδήγησε και σε έναν νέο σχεδιασμό σχετικά με την ενεργειακό προσανατολισμό της χώρας. Παρ' όλο που το 60% της κατανάλωσης ενέργειας προέρχεται από το πετρέλαιο παρατηρείται ετησίως αύξηση της κατανάλωσης σε ΦΑ. καθώς μέχρι πρότινος το πετρέλαιο είχε τον κύριο ρόλο στην κατανάλωση ενέργειας. Σταδιακά από το 2004 η χρήση του ΦΑ επεκτάθηκε τόσο στον βιομηχανικό κλάδο όσο και στην οικιακή κατανάλωση.

Συν τοις άλλοις, τελευταίως παρατηρείται και αντιστροφή των ρόλων μεταξύ Ισραήλ-Αιγύπτου καθώς από εισαγωγέας φυσικού αερίου από την αραβική χώρα μέσω του αγωγού Αρίς-Άσκελον, μεταμορφώνεται σε εξαγωγέα αυτού, προς την Αίγυπτο, της οποίας η παραγωγή είναι μειωμένη και επ' ουδενί δεν καλύπτει τις αυξημένες ανάγκες της για φυσικό αέριο.

Χάρτης στον οποίο αποτυπώνονται τα κοιτάσματα της περιοχής καθώς και το αμφιλεγόμενο τμήμα της ισραηλινής ΑΟΖ. (πηγή: PFC Energy, Memo Petroleum Risk Manager)

³⁷⁸ Το κοιτάσμα, επί του παρόντος, το διαχειρίζονται οι εταιρίες Delek, Ratzio και Noble Energy.

³⁷⁹ Βλ. Petroleum and Natural Gas Prospecting, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://energy.gov.il/English/Subjects/OilAndGasExploration/Pages/GxmsMniPetroleumAndNaturalGasProspecting.aspx>).

³⁸⁰ Βλ. Russia Natural Gas Reserves, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.rigsworld.com/russia-gas.php>).

³⁸¹ Βλ. Γιαννακόπουλος Β., Φυσικό αέριο στην ανατολική Μεσόγειο, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.geostrategy.gr/pdf/20111009%20Natural%20Gas%20in%20Eastern%20Mediterranean.pdf>).

4.3.2.1 Η Διαφορά με το Λίβανο για την ΑΟΖ

Η διαφορά που προέκυψε μεταξύ Λιβάνου και Ισραήλ αφορά ένα τμήμα 860 τετραγωνικών χιλιομέτρων στα σύνορα της ΑΟΖ των δύο χωρών.³⁸² Όταν το 2007 οριοθετήθηκε η Κυπριακή ΑΟΖ με το Λίβανο απεφεύχθη η οριοθέτηση στο τριεθνές Κύπρου-Λιβάνου Ισραήλ (οριοθετήθηκε 9,5 ν.μ. βορειότερα) ενώ κατά την οριοθέτηση το 2010 της Κυπριακής ΑΟΖ με το Ισραήλ, το βόρειο σημείο αυτής, ταυτίζεται με αυτό της συμφωνίας με το Λίβανο το οποίο έχει ως αποτέλεσμα της αλληλο-επικάλυψη ενός τμήματος της ΑΟΖ τους. Παρόλο που στις συμφωνίες προβλέπεται το ενδεχόμενο αναθεώρησης/τροποποίησης των συντεταγμένων σε περίπτωση που υπάρξει διαφωνία με τις όμορες χώρες, το Ισραήλ θεωρεί ότι η οριοθέτηση έγινε σωστά και αρνείται να μπει σε κύκλο διαπραγματεύσεων αυτής. Η αντίδραση του Λιβάνου εκφράστηκε και με την επιστολή διαμαρτυρίας προς το Γ.Γ. του ΟΗΕ το 2011 αναφέροντας ότι η συμφωνία Κύπρου-Λιβάνου περιλαμβάνει τμήμα της ΑΟΖ της ενώ ζητήθηκε από τον ίδιο να παρέμβει ούτως ώστε να αποφευχθεί η κρίση και να διασφαλιστεί η ειρήνη και η ασφάλεια στην περιοχή.³⁸³ Παράλληλα, ο Λίβανος ανακοίνωσε το 2013 ότι θα προβεί σε χορήγηση αδειών έρευνας υδρογονανθράκων στην επίμαχη περιοχή με το Ισραήλ να αντιδρά σε αυτό το ενδεχόμενο. Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι έχουν υπάρξει πρωτοβουλίες τόσο από την Ουάσινγκτον όσο και από την Λευκωσία να μεσολαβήσουν ούτως ώστε να λυθεί η διαφορά.³⁸⁴

4.3.3 Λίβανος

Ήδη από το 1993 είχαν διενεργηθεί έρευνες υδρογονανθράκων στην θαλάσσια περιοχή του Λιβάνου οι οποίες από το 2010 εντάθηκαν. Το 2007, υπέγραψε τη συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ αυτού και της Κύπρου ενώ η αποκάλυψη το 2010 ότι η λεκάνη της Λεβαντίνης κρύβει τεράστιες ποσότητες ΦΑ δημιούργησε αισιοδοξία στην λιβανική κυβέρνηση σχετικά με τους πόρους που δύναται να υπάρχουν εντός της ΑΟΖ της. Το ενδιαφέρον αυτό, εκφράστηκε και από την ψήφιση τον Αύγουστο του 2010 νομοσχεδίου από την Βουλή του Λιβάνου, το οποίο στην ουσία άνοιξε το δρόμο για την εκμετάλλευση των υπεράκτιων κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου για πρώτη φορά στη χώρα αυτή. Σύμφωνα με τη λιβανικές κυβερνητικές πηγές τα αποθέματα σε ΦΑ στα 10 οικόπεδα της ΑΟΖ της είναι της τάξης των 25 tcf ενώ σύμφωνα με τα πρώτα σεισμικά αποτελέσματα που

³⁸² Αξίζει να σημειώσουμε ότι μόλις 35 ν.μ. από το σημείο της διαφωνίας απέχει το σπουδαίο ισραηλινό κοιτάσμα Tamar.

³⁸³ Βλ. Στρατή Α. Γ., ό.π., σελ. 117-118 και David Koranyi, Sami Andoura, *ENERGY IN THE EASTERN MEDITERRANEAN: PROMISE OR PERIL?*, Egmont – The Royal Institute for International Relations, 2014, σελ.69.

³⁸⁴ Βλ. Us Tries to Mediate Lebanon- Israel Maritime Border Dispute, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.al-monitor.com/pulse/business/2013/10/lebanon-israel-gas-maritime-dispute.html>) και US-brokered efforts to untangle the maritime knot between the three countries could boost natural gas exploration, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/cyprus-helping-with-israel-lebanon-maritime-dispute>).

συγκεντρώθηκαν, δείχνουν ότι οι πόροι στο νότιο τομέα της είναι της τάξης των 12 tcf. Το 2013 ξεκίνησε η διαδικασία του 1^{ου} Γύρου Παραχώρησης με το ενδιαφέρον των εταιριών να είναι ιδιαίτερα μεγάλο.³⁸⁵ Παρ' όλα αυτά η διαδικασία έχει πάρει παράταση πέντε φορές λόγω και της γενικότερης πολιτικής αστάθειας στην αραβική χώρα.³⁸⁶ (σχετικά με την διαφωνία με το Ισραήλ για την ΑΟΖ βλ. σχετικό υποκεφάλαιο.)

4.3.4 Συρία

Η ενεργειακή παραγωγή της Συρίας βασιζόταν κατά κύριο λόγο στην εξόρυξη πετρελαίου ενώ η διαφαινόμενη εξάντληση των αποθεμάτων σε αυτό³⁸⁷, την ανάγκασε στην στροφή προς το ΦΑ. Τα αποδεδειγμένα αποθέματά της σε αυτό υπολογίζονται στα 8.5 tcf φυσικού αερίου, ενώ η συνολική παραγωγή της το 2011 έφτασε στα 258 bcf. Σκοπός της είναι να αυξήσει την εγχώρια παραγωγή της και για αυτό, ήδη από το 2010 προκήρυξε διαγωνισμό, αναφορικά με την έρευνα και εκμετάλλευση των χερσαίων κοιτασμάτων της, με τη γαλλική εταιρία Total, και τη Petro-Canada να εκδηλώνουν ενδιαφέρον.³⁸⁸ Επιπλέον επιθυμεί την πλήρη λειτουργία του σταθμού παραγωγής φυσικού αερίου στο Χαγιάν, ο οποίος είναι μέγιστης απόδοσης 32 mcf την μέρα καθώς και την κατασκευή τριών νέων διυλιστηρίων και αγωγών. Παράλληλα, φιλοδοξεί να μεταφέρει αέριο και πετρέλαιο από το Ιράν και το Ιράκ προς την Ευρώπη μέσω της Μεσογείου.³⁸⁹

Όμως, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση αυτών των σχεδίων σταμάτησε λόγω του ζοφερού συριακού εμφύλιου που μαστίζει τα τελευταία έτη τη χώρα. Ο εμφύλιος επέφερε καταστρεπτικές συνέπειες τόσο στον αναφερόμενο μελλοντικό σχεδιασμό όσο και στις υπάρχουσες ενεργειακές της υποδομές ενώ στις συναφείς συνέπειες αυτού συγκαταλέγονται και οι περιορισμοί που της επιβλήθηκαν σχετικά με τη διάθεση του πετρελαίου και φυσικού αερίου της.³⁹⁰

Κλείνοντας, η συριακή κυβέρνηση μέσα στο κλίμα του συριακού εμφυλίου και των δυτικών κυρώσεων σύναψε το 2013 γεωστρατηγικής σημασίας ενεργειακή συμφωνία με τον ρωσικό όμιλο Soyuzneftegaz, επιτρέποντας σε αυτόν να διεξάγει έρευνες υδρογονανθράκων ανοικτά των ακτών της. Αυτή η παραχώρηση αποτελεί

³⁸⁵ Βλ. BEMO Industry Report, Hydrocarbons in Lebanon, 2014, σελ. 5-8.

³⁸⁶ Βλ. Success of Lebanon first bidding round yet to be determined, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.offshore-mag.com/articles/2014/06/success-of-lebanon-s-first-bidding-round-yet-to-be-determined.html>).

³⁸⁷ Σύμφωνα με τη BP, τα αποθέματα της θα έχουν εξαντληθεί στα επόμενα 18 χρόνια.

³⁸⁸ Βλ. Φίλης Κ. ό.π., σελ. 31-32.

³⁸⁹ Βλ. Σε Διαγωνισμό Προχωρά η Συρία για τα Υπεράκτια Κοιτάσματα Υδρογονανθράκων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.iene.gr/page.asp?pid=1093&lng=1>).

³⁹⁰ Η ΕΙΑ αναφέρει την άποψη σύρων αξιωματούχων ότι η οικονομική ζημία στη χώρα λόγω του εμφυλίου ξεπερνά τα 20 δις δολάρια.

την πρώτη που διεξάγει η Συρία στη Μεσόγειο βάζοντας ενεργά στο παιχνίδι των υδρογονανθράκων στη ΝΑ Μεσόγειο και τη Ρωσία.³⁹¹

4.3.5 Τουρκία

Η Τουρκία με εξαίρεση τις έρευνες -παράνομες και νόμιμες- που έχει κατά καιρούς κάνει στο Αιγαίο, τη Μεσόγειο και την Κύπρο για αναζήτηση υδρογονανθράκων καθώς και την παράνομη οριοθέτηση ΑΟΖ που σύναψε τελευταία με τη «ΤΔΒΚ» δεν έχει προβεί σε περαιτέρω δραστηριότητες στην περιοχή. Το ενδιαφέρον της για άμεσα εμπορεύσιμα αποτελέσματα έχει εστιαστεί στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας αφενός διότι σε αυτή έχουν ανακαλυφθεί κοιτάσματα ΦΑ και αφετέρου διότι ήδη από το 1986 έχουν καθοριστεί οι θαλάσσιες ζώνες με τις όμορες χώρες.³⁹² Εδώ αξίζει να αναφέρουμε και το παράλογο του ισχυρισμού της σχετικά με την μη αποδοχή των κανόνων της ΣΔΘ καθώς κατά την οριοθέτηση στη Μαύρη Θάλασσα ακολούθησε πιστά τους κανόνες του ΔΘ ενώ στο Αιγαίο δεν τους αναγνωρίζει.

Όσον αφορά τα συνολικά αποδεδειγμένα αποθέματά της σε φυσικό αέριο, σύμφωνα με στοιχεία του 2014, είναι της τάξης των 241 bcf, με τη συνολική παραγωγή της χώρας για το 2012 από τα πεδία της Μαύρης Θάλασσας -ιδίως από αυτό του Marmara Kuzey- να φθάνει τα 22 bcf, προοριζόμενη αποκλειστικά για εγχώρια κατανάλωση. Σημαντικό ρόλο στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της εκτός από την ΤΡΑΟ έχουν η British Petroleum (BP) και η Shell. Την επίβλεψη των ζητημάτων που σχετίζονται με το φυσικό αέριο έχει, τόσο η Ρυθμιστική Αρχή Αγορών Ενέργειας της χώρας, όσο και η κρατική εταιρεία κατασκευής πετρελαϊκών αγωγών, η BOTAS, στην αρμοδιότητα της οποίας είναι και τα ζητήματα κατασκευής και λειτουργίας αγωγών φυσικού αερίου.³⁹³

Η εγχώρια κατανάλωση στη χώρα δεν καλύπτεται επ' ουδενί από την εγχώρια παραγωγή. Το γεγονός αυτό την έχει οδηγήσει στην σύναψη ενεργειακών συμφωνιών με παραγωγές χώρες της περιοχής, όπως η Ρωσία, το Αζερμπαϊτζάν και το Ιράν. Παράλληλα, αυτές οι συμφωνίες οδήγησαν και στην κατασκευή και το σχεδιασμό ενός μεγάλου δικτύου αγωγών υδρογονανθράκων οι οποίοι καταλήγουν ή διέρχονται από αυτή. Το γεγονός αυτό την κατέστησε αφενός ενεργειακό κόμβο απαραίτητο για την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια και αφετέρου σπουδαίο ενεργειακό παίκτη στην ευρύτερη περιοχή δίδοντας της σημαντικά γεωστρατηγικά οφέλη.

³⁹¹ Βλ. Hedeson, S., *Russia-Syria Offshore Gas Deal Injects New Factor into Peace Talks*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/russia-syria-offshore-gas-deal-injects-new-factor-into-peace-talks>).

³⁹² Βλ. Σιούσιουρας Π., *Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη: Οριοθετήσεις στη Μαύρη Θάλασσα*, Επιθεώρηση ΣΕΘΑ (Περιοδικό ΑΘΗΝΑ'), Έκδοση Δεκ. 2013, Έτος 15^ο, Τεύχος 45, σελ. 19-25.

³⁹³ Βλ. Φίλης ό.π., σελ. 34.

4.3.6 Παλαιστινιακή Αρχή³⁹⁴ - Λωρίδα της Γάζας

Με τις Συμφωνίες του Όσλο του 1994 και 1995 εδόθη στην Π.Α. θαλάσσια δικαιοδοσία ακτίνας 20 ν.μ. από τις ακτές της Γάζας για αλιευτικές και οικονομικές δραστηριότητες δίνοντας παράλληλα το δικαίωμα στο Ισραήλ να απαγορεύσει τη θαλάσσια κυκλοφορία σε περίπτωση που απειληθεί η ασφάλεια του. Το Νοέμβριο του 1999 ο πρόεδρος της Π.Α. Γιασέρ Αραφάτ υπέγραψε με την εταιρία British Gas (BG) σύμβαση εικοσιπέντε χρόνων για έρευνα υδρογονανθράκων ανοικτά της Λωρίδας της Γάζας. Η συμφωνία αυτή ανέφερε ότι τα έσοδα από τους υδρογονάνθρακες θα διαμοιράζονταν 90-10 μεταξύ BG και Π.Α με δυνατότητα μελλοντικής αύξησης για τη δεύτερη.³⁹⁵

Στο άκουσμα της ανακάλυψης και εκμετάλλευσης από την Π.Α. αυτών των σπουδαίων κοιτασμάτων ισραηλινοί πολιτικοί και επιχειρηματικοί κύκλοι αντέδρασαν έντονα αναφέροντας ότι η Π.Α. δεν είναι ανεξάρτητο κράτος και επομένως δεν έχει το δικαίωμα εκμετάλλευσης αυτών. Παρ' όλες τις αντιδράσεις το 2000 η ισραηλινή κυβέρνηση χορήγησε άδεια ασφαλείας στην BG για τη γεώτρηση στο κοίτασμα Marine-1 ως δήγμα πολιτικής και όχι νομικής αναγνώρισης ότι το κοίτασμα βρίσκεται σε μέρος παλαιστινιακής δικαιοδοσίας ενώ λίγο αργότερα η BG προέβη και σε δεύτερη γεώτρηση στο κοίτασμα Marine-2 πιστοποιώντας την καλή ποιότητά του και το μεγάλο του μέγεθος (της τάξης του 1 tcm) . Με το άναμμα της φλόγας στο κοίτασμα Marine-1 το Σεπτέμβριο του 2000 ο Γιασέρ Αραφάτ ανέφερε ότι το ΦΑ ήταν δώρο από το Θεό και ότι η εκμετάλλευση αυτού αποτελεί βήμα για την απόκτηση πλήρους κυριαρχίας.

Ενώ στον αρχικό σχεδιασμό ήταν να μεταφερθεί το παραγόμενο φυσικό αέριο στην Αίγυπτο έπειτα από πιέσεις που άσκησε το Ισραήλ αυτό δεν καρποφόρησε, ζητώντας παράλληλα να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις για την από κοινού εκμετάλλευση του κοιτάσματος και τη σύσταση ειδικού λογαριασμού των εσόδων αυτών ο οποίος θα διασφάλισε τη μη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Οι διαπραγματεύσεις όμως δεν καρποφόρησαν για οικονομικούς κα πολιτικούς λόγους. Το 2011 δίνεται νέα ώθηση στις συνομιλίες μεταξύ Ισραήλ και Π.Α. ούτως ώστε να υπάρξει συμφωνία ταυτόχρονης εκμετάλλευσης των όμορων πεδίων ΦΑ των δύο πλευρών παρά τη διαφωνία της Χαμάς³⁹⁶. Οι συζητήσεις όμως και πάλι δεν κατέληξαν σε συμφωνία.

³⁹⁴ Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ με ισχυρή πλειοψηφία αναβάθμισε την Παλαιστινιακή Αρχή σε κράτος με ιδιότητα του παρατηρητή (non-member observer state). Η χώρα μας αν και ψήφισε υπέρ δεν έχει ακόμα αναγνωρίσει την Παλαιστίνη ως ανεξάρτητο κράτος.

³⁹⁵ Νωρίτερα της συμφωνίας η GB είχε ανακαλύψει σπουδαία κοιτάσματα ΦΑ ανοικτά της Λωρίδας της Γάζας, βλ. Hendesron. S., *Natural Gas in the Palestinian Authority: The Potential of the Gaza Marine Offshore Field*, The German Marshall Fund of The United States, Washington, 2014.

³⁹⁶ Η Χαμάς η οποία από το 2006 ασκεί την εξουσία στη Γάζα αποτελεί για το Ισραήλ τρομοκρατική οργάνωση. Οι συγκρούσεις τα τελευταία χρόνια είναι αιματηρές μεταξύ αυτής και του ισραηλινού στρατού ενώ στα μέτρα που έχει λάβει το Ισραήλ εναντίον του συγκαταλέγεται και ο ναυτικός αποκλεισμός αυτής αφήνοντας μόνο 3 ν.μ. στη Λωρίδα της Γάζας.

Κεφάλαιο 5^ο Φυσικό Αέριο στη ΝΑ Μεσόγειο: Μια Νέα Πραγματικότητα

5.1 Οι Αναδυόμενες Γεωπολιτικές Συμμαχίες της Νοτιοανατολικής Μεσογείου

Αναμφισβήτητα, η ανακάλυψη των σπουδαίων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στη ΝΑ Μεσόγειο σε συνδυασμό με μια σειρά από έκτακτα γεγονότα που προέκυψαν τα τελευταία χρόνια στην περιοχή, οδήγησαν τις χώρες της ανατολικής Μεσογείου, στον επανασχεδιασμό της πολιτικής τους και των εξωτερικών τους σχέσεων. Η σύσφιξη των διμερών σχέσεων και η δημιουργία συμμαχιών δεν είναι ένα τυχαίο γεγονός ούτε σχετίζεται αποκλειστικά στην ύπαρξη και αξιοποίηση των υδρογονανθράκων. Μια σειρά από ζητήματα και γεγονότα που προέκυψαν τα τελευταία χρόνια οδήγησαν στο να επανεξεταστούν οι διμερείς σχέσεις και τα συμφέροντα των χωρών στην περιοχή.

Συγκεκριμένα, η επιδείνωση των ισραηλινό-τουρκικών σχέσεων η οποία προέκυψε έπειτα από την ισραηλινή επιχείρηση στον τουρκικό στολίσκο που προσπαθούσε να σπάσει τον αποκλεισμό της Λωρίδας της Γάζας το Μάιο του 2010 και η οποία επέφερε τον θάνατο εννέα τούρκων υπηκόων στο πλοίο Mavi Marmara, οι ατυχείς και προκλητικές δηλώσεις του τούρκου πρωθυπουργού στο Νταβός για τους ισραηλινούς ένα χρόνο πριν, η οριοθέτηση της κυπριακής ΑΟΖ με το Ισραήλ το Δεκέμβριο του 2010 και η ανάμειξη εγχώριων εταιριών του, στην εκμετάλλευση του κυπριακού οικοπέδου 12 άλλαξαν τις ισορροπίες και δημιούργησαν νέες συμμαχίες.³⁹⁷

Η διατάραξη όμως των παραδοσιακών ισραηλινό-τουρκικών σχέσεων δεν ήταν η μόνη στην περιοχή. Η πτώση της φιλοτουρκικής ισλαμικής κυβέρνησης της Αιγύπτου (κόμμα Αδελφών Μουσουλμάνων) και η άνοδος του προέδρου Σίσι, δημιούργησε ρήγμα στις μέχρι πρότινος καλές σχέσεις των δύο χωρών ενώ έφερε πιο κοντά την Αίγυπτο, με την Ελλάδα και την Κύπρο, δημιουργώντας επιπλέον κύμα αισιοδοξίας για συμφωνία οριοθέτησης της ΑΟΖ Ελλάδας-Αιγύπτου στη βάση του ΔΘ στο εγγύς μέλλον.

Παράλληλα, μια σειρά από ανοικτά ζητήματα όπως ο μαινόμενος συριακός εμφύλιος, η εξάπλωση του ισλαμικού φονταμενταλισμού και της τρομοκρατίας, η εξάπλωση του Ισλαμικού Κράτους, η απειλή των πυρηνικών όπλων του Ιράν, οι διαταραγμένες λιβανο-ισραηλινές και συρο-ισραηλινές σχέσεις, οι συγκρούσεις της Χαμάς με το ισραηλινό στρατό στη Λωρίδα της Γάζας και οι τουρκικές προκλήσεις στην κυπριακή ΑΟΖ και το Αιγαίο, έχουν οδηγήσει τις χώρες που επιθυμούν την ασφάλεια και σταθερότητα στην περιοχή, στη σύσφιξη των σχέσεων τους και στη συνεργασία σε διάφορους τομείς όπως είναι η άμυνα, η οικονομία, ο τουρισμός και ασφαλώς η ενέργεια.

³⁹⁷ Αμέσως μετά το περιστατικό στο Mavi Marmara η Τουρκία πάγωσε όλες τις στρατιωτικές συμφωνίες με το Ισραήλ.

Καθίσταται όμως σαφές, ότι για να υπάρξει ουσιαστικό αποτέλεσμα και λύση των όποιων προβλημάτων στην περιοχή, θα πρέπει οι στρατηγικές αυτές συμμαχίες που αναπτύσσονται, να διευρυνθούν όσο είναι αυτό εφικτό και με τη συμμετοχή και άλλων κρατών της Ανατολικής Μεσογείου τα οποία αποδέχονται τις αρχές και τους κανόνες του διεθνούς δικαίου. Με αυτό τον τρόπο θα υπάρξει ένας ισχυρός πόλος ασφάλειας, σταθερότητας και συνεργασίας στην ανατολική Μεσόγειο καθώς αυτός θα έχει ως βάση, τον σεβασμό στη διεθνή νομιμότητα που απορρέει από το συμβατικό και εθιμικό δίκαιο.

Επομένως, τώρα είναι η κατάλληλη χρονική στιγμή Ελλάδα και Κύπρος να μεσολαβήσουν ούτως ώστε ο άξονας Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ και Ελλάδας-Κύπρου-Αιγύπτου να γίνει άξονας Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ-Αιγύπτου ή ακόμα και μεγαλύτερος.

5.1.1 Άξονας Ελλάδας- Κύπρου- Ισραήλ

Η διατάραξη λόγω των προαναφερθέντων γεγονότων, του μέχρι πρότινος ισχυρού άξονα Τουρκίας- Ισραήλ οδήγησε αναπόφευκτα το δεύτερο στην αναζήτηση νέων αξιόπιστων συμμάχων. Αισθανόμενη η εβραϊκή χώρα ως «περικυκλωμένη»³⁹⁸ από εχθρικές στην ευρύτερη περιοχή της, επεδίωξε και κατόρθωσε να βρει στρατηγικό βάθος, που τόσο της έλειπε για την ανάπτυξη των συμφερόντων της, στην Ελλάδα και την Κύπρο, δύο χώρες κράτη μέλη της Ε.Ε.. Παράλληλα, Ελλάδα και Κύπρος βρήκαν ένα νέο σύμμαχο ο οποίος εκτός των άλλων, αναγνωρίζει τα δικαιώματα των δύο χωρών στο Αιγαίο και τη Μεσόγειο. Η ανακάλυψη των νέων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην κυπριακή και ισραηλινή ΑΟΖ οδήγησε τις δύο χώρες στο να συνεργαστούν σε ζητήματα που σχετίζονται με την εκμετάλλευση αυτών και ευρύτερα σε θέματα ενέργειας ενώ η Ελλάδα προσβλέπει πολλά στην περαιτέρω ανάπτυξη της ενεργειακής συνεργασίας με το Ισραήλ, τόσο διμερώς όσο και τριμερώς, περιλαμβανομένης και της Κύπρου. Επιστέγασμα αυτής της συνεργασίας αναμφισβήτητα θα αποτελέσει η ενδεχόμενη μελλοντική κατασκευή του αγωγού ΦΑ EastMed ο οποίος θα παρακάμψει τη Τουρκία και θα αναβαθμίσει γεωστρατηγικώς την Ελλάδα.

Χρονικά, η σύσφιξη των σχέσεων Αθήνας - Τελ Αβίβ τοποθετείται τον Αύγουστο του 2010, λίγους μήνες μετά το περιστατικό στο Navi Marmara, όταν ο ισραηλινός πρωθυπουργός πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στην Αθήνα, ενώ ένα μήνα μετά ακολούθησε αυτή, του έλληνα πρωθυπουργού στην εβραϊκή χώρα. Στη συνέχεια ακολούθησαν πολλές επισκέψεις εκατέρωθεν μεταξύ υπουργών και αξιωματούχων ενώ συγχρόνως ξεκίνησε και η εμβάθυνση των αμυντικών σχέσεων μεταξύ των δύο

³⁹⁸Χαρακτηριστική περίπτωση απειλής για το Ισραήλ αποτελεί το Ιράν το οποίο εκτός των άλλων στηρίζει το καθεστώς Άσαντ στη Συρία, τη Χεσμπολάχ στο Λίβανο και τη Χαμάς στη Λωρίδα της Γάζας.

χωρών μέσω προκαθορισμένων κοινών αεροπορικών και ναυτικών ασκήσεων και συνεκπαιδεύσεων.

Εκτός από το αμυντικό σκέλος, δόθηκε έμφαση στην οικονομική και ενεργειακή συνεργασία καθώς και σε ζητήματα που σχετίζονται με την διαχείριση των υδάτινων πόρων³⁹⁹, τη γεωργία, το εμπόριο, το περιβάλλον, τη ναυτιλία, την έρευνα και τις νέες τεχνολογίες, τον τουρισμό, την παιδεία, και τον πολιτισμό.⁴⁰⁰

Σημαντικό επίσης γεγονός στην εμβάθυνση των διμερών ελληνο-ισραηλινών σχέσεων αποτέλεσε και η απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης το καλοκαίρι του 2011 να μην επιτρέψει τον απόπλου πλοίων από τα ελληνικά λιμάνια με προορισμό την Λωρίδα της Γάζας.

Παράλληλα με την ανάπτυξη των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων, άρχισαν να αναπτύσσονται με το ίδιο γοργούς ρυθμούς και οι ισραηλινο-κυπριακές. Ένα χρόνο μετά τη συμφωνία οριοθέτησης της μεταξύ τους ΑΟΖ, ακολούθησαν ανταλλαγές επισκέψεων υψηλού επιπέδου, όπως οι επίσημες επισκέψεις του Κύπριου Προέδρου τον Μάρτιο του 2011, του Προέδρου του Ισραήλ τον Νοέμβριο του 2011 και του Ισραηλινού Πρωθυπουργού, τον Φεβρουάριο του 2012, η οποία ήταν και η πρώτη στην ιστορία επίσκεψη, Ισραηλινού Πρωθυπουργού στην Κύπρο. Ως απόρροια της σύσφιξης των σχέσεων των δύο χωρών υπήρξε η υπογραφή και εφαρμογή πλήθους διμερών συμφωνιών όπως η Συμφωνία Αμυντικής Συνεργασίας του 2012 καθώς και η Συμφωνία Ανταλλαγής και Μη Δημοσιοποίησης Εμπιστευτικών Πληροφοριών, ενώ αξίζει να αναφέρουμε ότι είναι υπό διαπραγμάτευση η Συμφωνία Πλαίσιο για την Εκμετάλλευση Κοιτάσματος Υδρογονανθράκων που εκτείνονται εκατέρωθεν της μέσης γραμμής.⁴⁰¹

Σημαντικό δείγμα της έμπρακτης στρατηγικής προσέγγισης των τριών κυβερνήσεων στον ενεργειακό τομέα, αποτέλεσε η ανακοίνωση το 2012 της δημιουργίας ενός υποθαλασσίου διασυνδετήριου καλωδίου 600 kV DC (EuroAsia Interconnector) ο οποίος θα συνδέει τα ηλεκτρικά συστήματα των χωρών αυτών και θα έχει τη δυνατότητα μεταφοράς ενέργειας και προς τις δύο κατευθύνσεις. Το έργο θα έχει μεταφορική ικανότητα 2000 MW και συνολικό μήκος περίπου 820 ναυτικών μιλίων (περίπου 1.518 χλμ) περιλαμβάνοντας τρεις διασυνδέσεις: η πρώτη αφορά τη διασύνδεση Ισραήλ-Κύπρου, μήκους 329 χλμ, η δεύτερη μεταξύ Κύπρου και Κρήτης μήκους 879 χλμ και η τρίτη μήκους 310 χλμ. αφορά την διασύνδεση της Κρήτης με την ηπειρωτική Ελλάδα. Το εκτιμώμενο κόστος του στον ελληνικό χώρο ανέρχεται περίπου στα 800 εκατομμύρια με 1 δις Ευρώ (συνολικά θα στοιχίσει περί τα 4 δις

³⁹⁹ Το Ισραήλ είναι πρωτοπόρο σε τέτοιου είδους ζητήματα.

⁴⁰⁰ Βλ. Πολιτικές σχέσεις με Ισραήλ, Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/israel/>).

⁴⁰¹ Βλ. Σχέσεις Κύπρου- Ισραήλ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassy_telaviv.nsf/DMLbilateral_gr/DMLbilateral_gr?OpenDocument) και Κύπρος: Επικυρώθηκε η Συμφωνία Ανταλλαγής και Μη Δημοσιοποίησης Εμπιστευτικών Πληροφοριών με το Ισραήλ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.energia.gr/article.asp?art_id=83136).

Ευρώ) ενώ αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί μέχρι το 2019.⁴⁰² Το έργο από το 2013 συγκαταλέγεται ανάμεσα στα υψηλής προτεραιότητας έργα για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενώ τα γεωστρατηγικά οφέλη που θα αποκομίσουν και οι τρεις χώρες από την κατασκευή και λειτουργία του είναι ιδιαίτερα σημαντικά.⁴⁰³

Τον Αύγουστο του 2013 επίσης, υπογράφηκε Μνημόνιο Κατανόησης μεταξύ των Υπουργών Ενέργειας Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ σχετικά με τους τομείς των ενεργειακών υποδομών, της έρευνας και ανάπτυξης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και διαχείρισης υδάτινων πόρων. Σε αυτό αναφέρεται η δέσμευσή τους να συνεχίσουν τη στενή τους συνεργασία στους τομείς της ενέργειας, ανανεώσιμης ενέργειας, παραγωγής ηλεκτρισμού και επεξεργασίας νερού και να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη άλλων συναφών βιομηχανιών, οι οποίες προωθούν την περιφερειακή συνεργασία μεταξύ των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου. Συν τοις άλλοις χαιρέτισαν τη δημιουργία της ηλεκτρικής διασύνδεσης τους μέσω του EuroAsia Interconnector.⁴⁰⁴

Ως θεσμικό επιστέγασμα της άριστης συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ, υπήρξε η σύγκληση του πρώτου Ανώτατου Υπουργικού Συμβουλίου Συνεργασίας, το οποίο πραγματοποιήθηκε στις 8 Οκτωβρίου 2013 στην Ιερουσαλήμ παρουσία του Έλληνα Πρωθυπουργού και Υπουργών κατά την οποία υπεγράφησαν δέκα συνολικά κείμενα (συμφωνίες, διακηρύξεις, μνημόνια συνεργασίας κλπ.) ενώ κατά τον ίδιο επίσης χρόνο, ελάμβανε χώρα στο Τελ Αβίβ το Ελληνο-Ισραηλινό Επιχειρηματικό Forum, στο οποίο συμμετείχαν πάνω από 100 ελληνικές και ισραηλινές επιχειρήσεις.⁴⁰⁵

Επιπλέον, το Νοεμβρίου του 2014, έλαβαν χώρα στην Αθήνα διμερείς πολιτικές διαβουλεύσεις Ελλάδας – Ισραήλ, σε επίπεδο Γενικών Γραμματέων των δύο Υπουργείων Εξωτερικών. Οι συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν εστίασαν στην ανάπτυξη των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων, στην προσέλκυση επενδύσεων στην Ελλάδα καθώς και στην προώθηση της συνεργασίας στον στρατιωτικό και τον ενεργειακό τομέα. Επιβεβαιώθηκε επίσης η βούληση των δύο χωρών για τον προγραμματισμό του δεύτερου Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας εντός του 2015, έτους που συμπληρώνονται 25 χρόνια από τη σύναψη διπλωματικών σχέσεων των δύο χωρών. Τις διμερείς αυτές διαβουλεύσεις ακολούθησαν, την ίδια ημέρα, τριμερείς, Ελλάδας - Κύπρου – Ισραήλ, επίσης σε επίπεδο Γενικών Γραμματέων των

⁴⁰² Πληροφορίες από το Ελληνικό Υπουργείο Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=m%2FBgbRnzZJg%3D&tabid=37&language=el-GR>).

⁴⁰³ Βλ. Euro-Asia Interconnector, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.euroasia-interconnector.com%2FDocumentStream.aspx%3FObjectType%3DNews%26ObjectID%3D19&ei=YjBDVdy1Kob1UtjQgegC&usq=AFQjCNF_E2O3obeWGuPWpR5x3U_BE3_1-Q&cad=rja).

⁴⁰⁴ Βλ. Good A. *East Mediterranean Natural Gas and Israel's Regional Foreign Policy*, The George Washington University, The Elliot School of International Affairs, The Institute for Middle East Studies, May 2014, σελ. 45 και Υπογράφηκε το ιστορικό μνημόνιο μεταξύ Κύπρου - Ελλάδας – Ισραήλ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.philenews.com/el-gr/top-stories/885/157017/peftoun-oi-ypografes-sto-mnimonio-kyprou-elladas-israil>).

⁴⁰⁵ Βλ. Πολιτικές σχέσεις με Ισραήλ, Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, ό.π.

αντίστοιχων Υπουργείων Εξωτερικών. Το γεγονός αυτό αποτελεί και την πρώτη τριμερή συνάντηση πολιτικού διαλόγου των τριών χωρών ενώ εκφράστηκε η βούληση για τον προετοιμασία τριμερούς Συνόδου των Υπουργών Εξωτερικών, που θα προγραμματίσει τριμερή Σύνοδο Κορυφής.⁴⁰⁶

5.1.2 Αξονας Ελλάδας-Κύπρου-Αιγύπτου

Οι παραδοσιακά καλές σχέσεις Ελλάδας-Κύπρου-Αιγύπτου τα τελευταία χρόνια απέκτησαν μια νέα δυναμική. Το γεγονός αυτό αποδίδεται αφενός στην πτώση του Προέδρου Μόρσι και του κόμματος των Αδερφών Μουσουλμάνων και αφετέρου στην άνοδο στο ανώτατο αξίωμα της Αιγύπτου του Προέδρου Σίσι ο οποίος δεν διατηρεί καλές σχέσεις με την Τουρκία λόγω και της στάσης της, στην τελευταία αιγυπτιακή επανάσταση.

Τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης που ξέσπασαν και στην Αίγυπτο το τέλος του 2011, οδήγησαν στην πτώση του καθεστώτος Μουμπάρακ και έφεραν στην εξουσία της αραβικής χώρας το 2012 το κόμμα των Αδερφών Μουσουλμάνων, ενός κόμματος που εξ αρχής υποστηρίχθη από τον σημερινό Τούρκο Πρόεδρο. Η στρατηγική σχέση που προσπάθησε να αναπτυχθεί μεταξύ τους όμως, δεν κράτησε πολύ καθώς ο Μόρσι λόγω του ότι δεν κατάφερε να ανταποκριθεί στα όσα είχε υποσχεθεί στον αιγυπτιακό λαό, ανατράπηκε το καλοκαίρι του 2013 από τον αιγυπτιακό στρατό του οποίου ηγέτης ήταν ο σημερινός Αιγύπτιος Πρόεδρος. Ο Σίσι προκήρυξε εκλογές τον Μάιο του 2013 στις οποίες πανηγυρικά εξελέγη ο ίδιος ως έκτος πρόεδρος της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου. Η σωστή διπλωματικά στάση που κράτησε η ελληνική και κυπριακή πλευρά σε αυτές τις εξελίξεις είχαν ως επακόλουθο τη σύσφιξη των σχέσεων των δύο χωρών με την αραβική αυτή χώρα, η οποία επισφραγίστηκε με την υπογραφή δύο Διακηρύξεων σε διάστημα έξι μηνών.

Στο σημείο αυτό και πριν γίνει αναφορά στις δύο Διακηρύξεις και την ενεργειακή συμμαχία των τριών χωρών, αξίζει να αναφερθεί ότι πριν την επανασύσφιξη των σχέσεων, είχε προηγηθεί το 2003 η οριοθέτηση της κυπριακής ΑΟΖ με την Αίγυπτο και η υπογραφή το 2006 δύο σημαντικών συμφωνιών ενεργειακού ενδιαφέροντος. Η πρώτη ήταν η Συμφωνία Πλαίσιο για την εκμετάλλευση κοιτάσματος υδρογονανθράκων που εκτείνεται εκατέρωθεν της μέσης γραμμής και η δεύτερη η Συμφωνία Εμπιστευτικότητας ως προς την ανταλλαγή εμπιστευτικών πληροφοριών που σχετίζονται με θέματα έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων μεταξύ της Κύπρου και της Αιγύπτου.⁴⁰⁷

⁴⁰⁶ Βλ. Πολιτικές σχέσεις με Ισραήλ, Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, ό.π.

⁴⁰⁷ Βλ. Κασίνης Σ., *Ενέργεια και Προοπτικές της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα : [http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/F35CAD9F4226E424C225771B00546F25/\\$file/presentation_Cyprus_April%202011.pdf](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/F35CAD9F4226E424C225771B00546F25/$file/presentation_Cyprus_April%202011.pdf).

Προσφάτως επίσης, με τη νέα ηγεσία της Αιγύπτου, υπεγράφη Μνημόνιο Συναντίληψης μεταξύ των δύο χωρών για συνεργασία στον τομέα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου το οποίο έχει ως στόχο να διευκολύνει τη συνεργασία των δύο χωρών στην ανάπτυξη και εκμετάλλευση του κοιτάσματος φυσικού αερίου «Αφροδίτη», στο Οικόπεδο 12 της κυπριακής ΑΟΖ. Συγκεκριμένα, το Μνημόνιο εξουσιοδοτεί την Αιγυπτιακή Εταιρεία Φυσικού Αερίου (Egyptian Natural Gas Holding Company – EGAS) και την Εταιρεία Υδρογονανθράκων Κύπρου να εξετάσουν τις τεχνικές λύσεις για τη μεταφορά φυσικού αερίου, μέσω της κατασκευής ενός απευθείας θαλάσσιου αγωγού από το κοίτασμα «Αφροδίτη» προς την Αίγυπτο.⁴⁰⁸

Σχετικά με την οριοθέτηση της ελληνικής ΑΟΖ με την Αίγυπτο, η Ελληνική Κυβέρνηση το 2009 αποφάσισε να εκκινήσει το ζήτημα αυτό, σε μια εποχή όμως, όπου η ηγεσία αυτής είχε μια καθαρά φιλοτουρκική πολιτική ιδίως στο ζήτημα του Καστελλόριζου. Έτσι παράλληλα με τις διαβουλεύσεις που έγιναν με την Ελλάδα για τον καθορισμό των θαλασσίων ζωνών, ξεκίνησε και αντίστοιχες με την Τουρκία παρ' όλο που σε πλήρη εφαρμογή του ΔΘ, η Αίγυπτος δεν διαθέτει θαλάσσια σύνορα με την Τουρκία.⁴⁰⁹

Η αρνητική αυτή για τα ελληνικά συμφέροντα πρότερη στάση φαίνεται να αποτελεί παρελθόν, καθώς η Αίγυπτος δείχνει πλέον αποφασισμένη να ακολουθήσει κατά γράμμα τα όσα ορίζει το ΔΘ σχετικά με την επήρεια των νησιών στην διαδικασία οριοθέτησης με την Ελλάδα.

Χαρακτηριστικές είναι δύο παράγραφοι, από την Διακήρυξη του Καΐρου τον περασμένο Νοέμβριο η μια από τις οποίες επαναλαμβάνεται και από την πρόσφατη διακήρυξη της Λευκωσίας. Στην μεν πρώτη αναφέρεται ότι «υπογραμμίζουμε ότι οι κατευθυντήριες αρχές αυτής της τριμερούς συνεργασίας είναι ο σεβασμός του διεθνούς δικαίου και των σκοπών και αρχών που προβλέπει ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών, συμπεριλαμβανομένης της δέσμευσης για φιλικές σχέσεις, διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, σεβασμό της κυρίαρχης ισότητας των Κρατών, ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα, ειρηνική επίλυση των διεθνών διαφορών, μη επέμβαση και μη παρεμβολή στις εσωτερικές υποθέσεις των Κρατών και την μη απειλή ή χρήση βίας.»⁴¹⁰

Ενώ η δεύτερη η οποία επαναδιατυπώνεται και στην διακήρυξη της Λευκωσίας της 29^{ης} Απριλίου του 2015 αναφέρει ότι «αναγνωρίζουμε ότι η ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για την περιφερειακή συνεργασία. Υπογραμμίζουμε ότι

⁴⁰⁸ Βλ. Συμφωνία συνεργασίας Κύπρου – Αιγύπτου για το «Αφροδίτη», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.sigmalive.com/news/local/207226/symfonia-synergasias-kyprou-aigyptou-gia-to-afroditi>).

⁴⁰⁹ Καρυώτης, Θ., ό.π., σελ. 206-207.

⁴¹⁰ Βλ. Διακήρυξη του Καΐρου της Τριμερούς Συνόδου Κορυφής Αιγύπτου, Ελλάδος και Κύπρου (Κάιρο, 08.11.2014), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.mfa.gr/epikairoti/aidiseis-anakoinoseis/diakeryxe-tou-kairou-tes-trimerous-sunodou-koruphes-aiguptou-ellados-kai-kyprou-kairo-08112014.html>).

αυτή η συνεργασία θα προωθηθεί καλύτερα μέσω της προσχώρησης των χωρών της περιοχής στις εδραιωμένες αρχές του Διεθνούς Δικαίου. Στο πλαίσιο αυτό, υπογραμμίζουμε τον οικουμενικό χαρακτήρα της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας (UNCLOS) και αποφασίζουμε να προχωρήσουμε το ταχύτερο στις διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών μας, όπου αυτό δεν έχει ακόμα γίνει.»⁴¹¹

Καθίσταται πλέον σαφής η αποφασιστικότητα των τριών κυβερνήσεων να εντείνουν την μεταξύ τους ενεργειακή συνεργασία καθώς και να προχωρήσουν σε οριοθέτηση της ΑΟΖ τους, εκεί που ακόμα δεν έχει γίνει στην βάση του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας. Παράλληλα δίνεται ξεκάθαρο μήνυμα στην Τουρκία να σεβαστεί το ΔΔΘ και τα κυριαρχικά δικαιώματα τόσο της Κύπρου όσο και της Ελλάδας.⁴¹²

Η μεταξύ τους σχέση, συν τοις άλλοις εκφράζει μια δυναμική που εδράζεται στην πολιτική βούληση των τριών μερών να προωθήσουν τη συνεργασία τους μέσω ενός παραγωγικού κι εποικοδομητικού διαλόγου με συγκεκριμένο και ξεκάθαρο περιεχόμενο. Οι συναντήσεις σε ανώτατο επίπεδο πραγματοποιούνται πλέον κάθε έξι μήνες και θεσμοποιείται ένας σταθερός μηχανισμός συνεργασίας κι εταιρικής σχέσης, που όπως τονίζεται και στις δύο Διακηρύξεις δεν στρέφεται εναντίον κανενός αλλά αντιθέτως λειτουργεί ως πρότυπο περιφερειακού διαλόγου, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην ειρήνη, τη σταθερότητα και την περιφερειακή συνεργασία στην Ανατολική Μεσόγειο.⁴¹³

5.2 Το ζήτημα της Διαμετακόμισης του Φυσικού Αερίου από τα Νέα Κουιάσματα της ΝΑ Μεσογείου

Ένα από τα θέματα προς εξέταση που επέφερε η ανακάλυψη των σπουδαίων κοιτασμάτων φυσικού αερίου εντός της ισραηλινής και κυπριακής ΑΟΖ είναι και ο τρόπος μεταφοράς και διάθεσής του στις αγορές. Οι εναλλακτικές προτάσεις που έχουν θέσει κατά καιρούς οι χώρες της περιοχής είναι αρκετές και σχετίζονται τόσο με τα γεωπολιτικά τους συμφέροντα όσο και με την ανάπτυξη συγκριτικών

⁴¹¹Βλ. Διακήρυξη του Καΐρου της Τριμερούς Συνόδου Κορυφής Αιγύπτου, Ελλάδος και Κύπρου (Κάιρο, 08.11.2014), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.mfa.gr/epikairo/ita/eidiseis-anakoinoseis/diakeruxe-tou-kaiρου-tes-trimerous-sunodou-koruphes-aiguptou-ellados-kai-kyprou-kairo-08112014.html>) και 2^η Τριμερή Σύνοδο Κορυφής Κύπρου, Αιγύπτου, Ελλάδας - Διακήρυξη της Λευκωσίας (29.04.2015), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.mfa.gr/epikairo/ita/eidiseis-anakoinoseis/2es-trimeres-sunodos-koruphes-kyprou-aiguptou-elladas-diakeruxe-tes-leukosias-29042015.html>).

⁴¹²Στην Διακήρυξη του Καΐρου επίσης, γίνεται αναφορά στις τουρκικές προκλήσεις επί της κυπριακής ΑΟΖ και απευθύνοντας έκκληση σε αυτή να σταματήσει όλες τις σεισμικές έρευνες που βρίσκονταν σε εξέλιξη εντός των θαλάσσιων ζωνών της Κύπρου καθώς και να απέχει από παρόμοιες δραστηριότητες στο μέλλον. Βλ. Διακήρυξη του Καΐρου της Τριμερούς Συνόδου Κορυφής Αιγύπτου, Ελλάδος και Κύπρου (Κάιρο, 08.11.2014), ό.π.

⁴¹³Βλ. Πολιτικές Σχέσεις με Αίγυπτο, Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/egypt/>).

πλεονεκτημάτων που παραθέτουν. Χαρακτηριστική είναι η επιμονή της Τουρκίας να μεταφερθεί το ΦΑ από το ισραηλινό κοιτάσμα Λεβιάθαν προς αυτή και εν συνεχεία στην Ευρώπη μέσω του εδάφους της, προβάλλοντας το πλεονέκτημα του μικρού κατασκευαστικού οικονομικού κόστους καθώς και μεγάλης αγοράς της η οποία μπορεί να απορροφήσει μέρος αυτού.⁴¹⁴

Στη στρατηγική της Ελλάδας συγκαταλέγεται η κατασκευή ενός υποθαλάσσιου αγωγού (EastMed) ο οποίος θα παρακάμπτει την ταραχώδη αυτή περιοχή της ΝΑ Μεσογείου μεταφέροντας ΦΑ στην υπόλοιπη Ευρώπη μέσω Ελλάδας και Ιταλίας ενώ η κύρια στρατηγική επιλογή της Κύπρου για διάθεση τόσο του φυσικού της αερίου όσο και αυτού από τα κοιτάσματα του Ισραήλ είναι η κατασκευή ενός τερματικού σταθμού υδροποίησης ΦΑ στο Βασιλικό της Κύπρου και η από εκεί διάθεσή του στις αγορές. Εκτός από αυτές τις μεθόδους διάθεσης, έχουν εκφραστεί και άλλες όπως η κατασκευή πλωτών μονάδων LNG ενώ τελευταίως εμφανίστηκε και η λύση της μεταφοράς ΦΑ προς της Αίγυπτο η οποία διαθέτει έτοιμες εγκαταστάσεις LNG. Αυτή η πρόταση στην παρούσα χρονική συγκυρία κρίνεται ως συμφέρουσα τόσο για το Ισραήλ όσο και για την Κύπρο. Όλες αυτές οι εναλλακτικές μέθοδοι αναλύονται κάτωθι.

Η διαδρομή του αγωγού EastMed, (πηγή: <http://www.depa.gr>).

5.2.1 Αγωγός East Med

Το σχέδιο του αγωγού Eastern Mediterranean Pipeline («EastMed») υποστηρίζεται τόσο από την Ελληνική όσο και από την Ιταλική κυβέρνηση, ενώ αναγνωρίζεται από την Ε.Ε. ως ένα από τα πιο σημαντικά έργα του Νοτίου Διαδρόμου. Μόλις ολοκληρωθεί θα αποτελέσει τον μοναδικό αγωγό του Νοτίου Διαδρόμου ο οποίος δεν θα περνά από τουρκικό έδαφος, υποβιβάζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη θέση που επιδιώκει να αποκτήσει η Τουρκία αφενός στον ευρωπαϊκό εφοδιασμό και αφετέρου στο καταστεί ο μοναδικός ενεργειακός κόμβος στην περιοχή.

Ο αγωγός, περιλαμβάνει ένα σύστημα υποθαλάσσιων και χερσαίων αγωγών ενώ στόχος του είναι η απ' ευθείας διασύνδεση των κοιτασμάτων της Νοτιοανατολικής

⁴¹⁴ Βλ. Μερίδιο από το ΦΑ του Ισραήλ, όχι της Κύπρου θέλει η Τουρκία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.sigmalive.com/news/politics/195830/kipris-i-tourkia-thelei-meridio-apo-to-fa-tou-israil>).

Μεσογείου με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Φυσικού Αερίου μέσω της Ελλάδας. Το σχέδιο αναπτύσσεται από την Ελληνική Εταιρεία Υ.Α.Φ.Α. ΠΟΣΕΙΔΩΝ, η οποία ανήκει ισομερώς στην ελληνική ΔΕΠΑ Α.Ε. και την Ιταλική Edison International Holding. Ο EastMed έχει σχεδιαστεί να μεταφέρει από 8 έως και 15 BCM ΦΑ κατ' έτος από τα ανακαλυφθέντα κοιτάσματα της Λεκάνης της Λεβαντίνης (Κύπρος και Ισραήλ) καθώς και από τα εν δυνάμει κοιτάσματα της Ελλάδας τόσο προς το Ελληνικό Εθνικό Σύστημα Φυσικού Αερίου όσο και προς το αντίστοιχο Ιταλικό μέσω του αγωγού IGI Poseidon.⁴¹⁵

Το μήκος του αγωγού από τα κοιτάσματα φυσικού αερίου στη ΝΑ Μεσόγειο μέχρι το σημείο διασύνδεσης με τον αγωγό IGI Poseidon θα είναι περίπου 1700 χιλιόμετρα ενώ αυτός αποτελείται από τέσσερα τμήματα: Το πρώτο υποθαλάσσιο από την Λεκάνη της Λεβαντίνης μέχρι την Κύπρο μήκους περίπου 150 χλμ, το δεύτερο υποθαλάσσιο από την Κύπρο έως την Κρήτη 650 περίπου χλμ, το τρίτο υποθαλάσσιο από την Κρήτη μέχρι την Πελοπόννησο 400 περίπου χλμ και το υπόλοιπο χερσαίο μήκους 500 περίπου χλμ από την ηπειρωτική Ελλάδα μέχρι το σημείο διασύνδεσης με τον αγωγό IGI Poseidon στην Θεσπρωτία.⁴¹⁶

Ο εν λόγω αγωγός έχει συμπεριληφθεί στην πρώτη λίστα των Έργων Κοινού Ενδιαφέροντος (EKE / Projects of Common Interest – PCI)⁴¹⁷ και είναι υποψήφιο για να συμπεριληφθεί και στην επόμενη λίστα έργων EKE (PCI) με δεδομένο ότι:

Αυξάνει την ενεργειακή ασφάλεια και διαφοροποίηση των πηγών προμήθειας φυσικού αερίου της Ευρώπης, καθώς και τον ανταγωνισμό σύμφωνα με τους στόχους που έχει θέσει η Ε.Ε., αξιοποιεί την εγγύτητα των κοιτασμάτων της Λεκάνης της Λεβαντίνης με την ηπειρωτική Ευρώπη και ισχυροποιεί την ασφάλεια προμήθειας με μία νέα διασύνδεση απευθείας με τα κοιτάσματα παραγωγής.⁴¹⁸

Επιπροσθέτως, η διασύνδεση της Κύπρου με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Φυσικού Αερίου, θα προωθήσει περαιτέρω την εμπορική δραστηριότητα της αγοράς φυσικού αερίου στην Νοτιοανατολική Ευρώπη ενώ θα δώσει ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας και της Κύπρου, μέσω των εσόδων από την παραγωγή, μεταφορά και διανομή φυσικού αερίου, δημιουργώντας παράλληλα και γεωστρατηγικά οφέλη γι' αυτές.⁴¹⁹

Κλείνοντας, αξίζει να αναφέρουμε ότι έχει ολοκληρωθεί η Προμελέτη Εφικτότητας (Pre-Feasibility) η οποία κατέδειξε ότι, παρά το μεγάλο μήκος και το σημαντικό βάθος, η κατασκευή του αγωγού είναι εφικτή ενώ στις 28 Νοεμβρίου 2014 η ΥΑΦΑ ΠΟΣΕΙΔΩΝ απέστειλε τα τεύχη για την υποβολή δεσμευτικών προσφορών (invitation to tender - ITT) σε προεπιλεγμένες μελετητικές εταιρείες για την παροχή υπηρεσιών σχετικά με την μελέτη Εφικτότητας. Στη συνέχεια θα ξεκινήσουν και οι διαδικασίες αδειοδότησης στην Κύπρο και την Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων και των δημόσιων διαβουλεύσεων.⁴²⁰

⁴¹⁵ Βλ. Eastern Mediterranean Pipeline, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.depa.gr/uploads/files/poseidon/Eastmed%20pipeline%20for%20PCIs%20GR_f%281%29.pdf) και Απολογισμός Δράσεων ΥΠΕΚΑ Ιούνιος 2013- Ιανουάριος 2015, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.energia.gr/photos/articlefiles/apologismosypeka13_15.pdf).

⁴¹⁶ Βλ. Eastern Mediterranean Pipeline, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.depa.gr/uploads/files/poseidon/Eastmed%20pipeline%20for%20PCIs%20GR_f%281%29.pdf).

⁴¹⁷ Βλ. Απολογισμός Δράσεων ΥΠΕΚΑ Ιούνιος 2013- Ιανουάριος 2015 ό.π.,

⁴¹⁸ Βλ. Eastern Mediterranean Pipeline, ό.π.

⁴¹⁹ Βλ. Eastern Mediterranean Pipeline, ό.π.

⁴²⁰ Βλ. Eastern Mediterranean Pipeline, ό.π.

5.2.2 Κατασκευή Τερματικού Σταθμού Υγροποίησης Φυσικού Αερίου στο Βασιλικό Λεμεσού

Η κυπριακή Δημοκρατία έπειτα από την ανακάλυψη σπουδαίων ποσοτήτων φυσικού αερίου στο Οικόπεδο 12 το 2011, αναθεώρησε το σχεδιασμό της για τη δημιουργία του Ενεργειακού Κόμβου Βασιλικού και υπέγραψε με τις εταιρίες Noble Energy και Delek Μνημόνιο Συνεργασίας για την ανάπτυξη στον πιο πάνω χώρο ενός μεγάλου σταθμού υγροποίησης ΦΑ ικανού να διαχειριστεί τα διαφαινόμενα σπουδαία κοιτάσματα της Λεκάνης της Λεβαντίνης. Στη συνέχεια, δρομολογήθηκε η επικαιροποίηση/αναθεώρηση του πρότερου Σχεδίου Ανάπτυξης το οποίο έπρεπε να συμπεριλάβει τα νέα δεδομένα υποδεικνύοντας παράλληλα χώρους για την κατασκευή πέντε τουλάχιστον μονάδων υγροποίησης ΦΑ, χώρους εγκαταστάσεων αποθήκευσης πετρελαιοειδών και υγροποιημένου πετρελαϊκού αερίου (LPG), καθώς και χώρους για βιομηχανίες που σχετίζονται με το ΦΑ.⁴²¹

Στρατηγική της Κύπρου είναι η δημιουργία του εν λόγω σταθμού καθώς μέσω αυτού η ίδια θα καταστεί σπουδαίος ενεργειακός κόμβος σε ανατολή και δύση, θα αναβαθμιστεί η γεωπολιτική της θέση τόσο στην Ευρώπη όσο και παγκοσμίως, ενώ παράλληλα θα συμβάλει στην οικονομική της ανάπτυξη και στη μείωση της ανεργίας μέσω της δημιουργίας άμεσων και έμμεσων χιλιάδων θέσεων εργασίας που θα δημιουργηθούν.⁴²²

Για τους παραπάνω λόγους η κυπριακή κυβέρνηση έχει επενδύσει πολλά στην κατασκευή του, όμως στην παρούσα χρονική συγκυρία δεν είναι εμφανής η άμεση υλοποίηση του, λόγω μιας σειράς παραγόντων όπως: του μεγάλου κόστους κατασκευής του (υπολογίζεται ότι θα κοστίσει 10 δις δολάρια)⁴²³, των μη αναμενόμενων αποτελεσμάτων των σεισμικών ερευνητικών και γεωτρήσεων που διενεργήθηκαν τελευταία στα οικόπεδα που έχουν παραχωρηθεί στην εταιρία TOTAL και στην κοινοπραξία της ENI/KOGAS αντίστοιχα, καθώς και λόγω της ασάφειας σχετικά με την μεταφορά του ισραηλινού ΦΑ προς αυτό. Η κατασκευή του σύμφωνα με τις τελευταίες εξελίξεις, μετατίθεται για το μέλλον ενώ προτιμάται η λύση της Αιγύπτου που θα παρουσιαστεί στη συνέχεια.

⁴²¹ Βλ. Επικαιροποίηση Σχεδίου Ανάπτυξης Περιοχής Βασιλικού, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: ([http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/11FFCD876C06B58CC2257C7700255D18/\\$file/Vasilikos%20Master%20Plan%202013_Executive%20Summary%20-%20Greek.pdf](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/11FFCD876C06B58CC2257C7700255D18/$file/Vasilikos%20Master%20Plan%202013_Executive%20Summary%20-%20Greek.pdf)).

⁴²² Αξίζει να αναφέρουμε ότι στο Βασιλικό ήδη από το Νοέμβριο του 2014 λειτουργεί ο σταθμός αποθήκευσης και διαχείρισης πετρελαιοειδών από την εταιρία VTT Vasiliko Ltd. Ο συγκεκριμένος σταθμός, προϋπολογισμού 300 εκατομμυρίων Ευρώ, αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα ενεργειακά έργα στη Μεσόγειο ενώ αναβάθμισε αισθητά το ρόλο της Κύπρου στην περιοχή.

⁴²³ Βλ. Σημαντικός ο Σταθμός LNG για Κύπρο και Ισραήλ, Αλλά Πιο Πολύ για την Πρώτη, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://178.23.72.135/article.asp?art_id=72859).

5.2.3 Η Επιλογή Διάθεσης του Φυσικού Αερίου προς την Αίγυπτο

Η κυπριακή και ισραηλινή κυβέρνηση καθώς και οι εταιρίες που εμπλέκονται στην εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων τους, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις παραμέτρους δεν σταματούν να εξετάζουν τις δυνητικές λύσεις μεταφοράς και διάθεσης του προς εκμετάλλευση φυσικού αερίου που ανακαλύφθηκε στην περιοχή. Η λύση της Αιγύπτου για την άμεση διάθεση του φυσικού αερίου προς αυτή τα επόμενα χρόνια, στην παρούσα φάση, θεωρείται η πιο συμφέρουσα δεδομένου ότι η αγορά της το έχει άμεση ανάγκη καθώς επίσης και λόγω της ύπαρξης σε αυτή έτοιμων εγκαταστάσεων οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την περαιτέρω εξαγωγή του.

Το Μνημόνιο Συνεργασίας που υπογράφηκε μεταξύ της Κύπρου και της Αιγύπτου το Φεβρουάριο του 2015 για συνεργασία στον τομέα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου άνοιξε στην ουσία τον δρόμο στις εμπλεκόμενες εταιρίες να προχωρήσουν σε συνεργασία ούτως ώστε να τροχοδρομήσουν αρχικώς την εξαγωγή φυσικού αερίου από το κοιτάσμα «Αφροδίτη» του Οικοπέδου 12 προς στην Αίγυπτο. Ειδικότερα, το Μνημόνιο εξουσιοδοτεί την Αιγυπτιακή Εταιρεία Φυσικού Αερίου και την Εταιρεία Υδρογονανθράκων Κύπρου να εξετάσουν τεχνικές λύσεις για τη μεταφορά αυτού.⁴²⁴

Σύμφωνα με τον κύπριο Υπουργό Ενέργειας η βασική λύση και επιλογή για τη μεταφορά του αερίου είναι η κατασκευή αγωγού που θα συνδέει απευθείας το κοιτάσμα «Αφροδίτη» με τον ένα από τους δύο, ανενεργούς σήμερα⁴²⁵, τερματικούς σταθμούς LNG που υπάρχουν στη χώρα της Αιγύπτου⁴²⁶ ενώ στόχος του Μνημονίου είναι μέσα σε έξι μήνες να έχουν καταλήξει οι δύο κυβερνήσεις αλλά και οι εταιρίες στα τελικά σχέδια.⁴²⁷

Παράλληλα, σχετικά με τον σχεδιασμό του κοιτάσματος Αφροδίτη η εταιρία Delek ανέφερε ότι οι εταίροι από κοινού με τη Λευκωσία εξετάζουν τις επιλογές

⁴²⁴ Νωρίτερα τον Οκτώβριο του 2014 μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της Εταιρείας Υδρογονανθράκων Κύπρου, με επικεφαλής την Πρόεδρο Τούλα Ονουφρίου, είχαν συνάντηση με ανώτατα στελέχη της εταιρείας BG Egypt. Στη συνάντηση εξετάστηκε η ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ τους σχετικά με το ενδεχόμενο πώλησης ποσοτήτων του κυπριακού φυσικού αερίου και τους τρόπους υλοποίησης μιας τέτοιας συμφωνίας. (<http://www.ant1iwo.com/news/oikonomia/article/93881/meletovn-diauesh-toy-kypriakoy-fysikoy-a/>).

⁴²⁵ Οι σταθμοί έκλεισαν λόγω των εξεγέρσεων του 2010/11 καθώς και λόγω της απόφασης της αιγυπτιακής κυβέρνησης το ενδογενές αέριο να προορίζεται για ίδια χρήση και όχι για εξαγωγές, βλ. Τζιάρρας, Ζ., Ενεργειακή Συμφωνία Ισραήλ-Αιγύπτου, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://zenonas-tziarras.net/2014/06/30/%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%B9%CF%83%CF%81%CE%B1%CE%AE%CE%BB-%CE%B1%CE%B9%CE%B3%CF%8D%CF%80%CF%84%CE%BF%CF%85/>).

⁴²⁶ Πρόκειται για το σταθμό της BG στο Idku και τον σταθμό της SEGAS στη Damietta.

⁴²⁷ Βλ. Δαλέκος Ν. Υπογραφή Μνημονίου Συνεργασίας Κύπρου-Αιγύπτου στο θέμα των υδρογονανθράκων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://newpost.gr/post/423404/ypografh-mnhmoniou-synergias-kyprou-aigyptou-sto-thema-twn-ydrogonanthrakwn>).

τους για την ανάπτυξη του Οικοπέδου 12, έχοντας ως στόχο να προμηθεύσουν με ΦΑ τόσο την κυπριακή αγορά όσο και άλλες όπως της Αιγύπτου ενώ στο σχεδιασμό προβλέπεται και η δημιουργία πλωτού σταθμού επεξεργασίας του αερίου (FPSO) με χωρητικότητα 800 mcf ανά ημέρα.⁴²⁸

Εκτός των άλλων, η υπογραφή συμβολαίου της Delek για εξαγωγή φυσικού αερίου από το Ταμάρ στην Αίγυπτο, σε συνδυασμό με τα προηγούμενα συμβόλαια συναντίληψης για εξαγωγές της τάξης των 30 δις από το ισραηλινό Λεβιάθαν προς το σταθμό της BG Egypt στο Idku μέσω υποθαλάσσιου αγωγού, και μεταξύ Ταμάρ και Damietta με την Union Fenosa⁴²⁹ δείχνουν τον προσανατολισμό του Ισραήλ για διάθεση του φυσικού του αερίου στην Αίγυπτο.⁴³⁰ Προσφάτως όμως, λόγω διαφωνιών που έχουν προκύψει μεταξύ των εταιριών διαχείρισης των ισραηλινών κοιτασμάτων και των ισραηλινών αρχών ανταγωνισμού ενδέχεται να υπάρξει καθυστέρηση στον σχεδιασμό, καθιστώντας πιο πιθανό το ενδεχόμενο να είναι τελικά το κυπριακό αέριο αυτό που θα καταλήξει στον σταθμό της BG κάποια στιγμή προς τα τέλη της δεκαετίας που διανύουμε.⁴³¹

Κλείνοντας αξίζει να αναφερθεί ότι στην παρούσα χρονική περίοδο βρίσκεται σε εξέλιξη η εξέταση της πρότασης εξαγοράς της BG Egypt από τη Shell. Το γεγονός αυτό ίσως ευθύνεται για την ύπαρξη σχετικής καθυστέρησης στην υλοποίηση των Μνημονίων Συνεργασίας για εξαγωγές φυσικού αερίου από την Κύπρο και το Ισραήλ προς την Αίγυπτο.⁴³²

⁴²⁸ Βλ. Delek: Τι προβλέπει ο σχεδιασμός για το κοιτάσμα Αφροδίτη, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://energypress.gr/news/delek-ti-provlepei-o-shediasmos-gia-koitasma-afroditis>).

⁴²⁹ Πρόκειται για κοινοπραξία μεταξύ της ιταλικής ENI, της ισπανικής Natural Gas και των αιγυπτιακών EGPC και EGAS.

⁴³⁰ Βλ. Χαράλαμπος Έλληνας: «Οι Αιγύπτιοι μπορεί να μην χρειαστούν το δικό μας αέριο», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://energypress.gr/news/haralampos-ellinas-oi-aigyptioi-mporei-na-min-hreistoyn-diko-mas-aerio>).

⁴³¹ Βλ. Το κυπριακό αέριο κερδίζει έδαφος έναντι του Λεβιάθαν για τις εξαγωγές LNG μέσω Αιγύπτου, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://energypress.gr/news/kypriako-aerio-kerdizei-edafos-enanti-toy-leviathan-gia-tis-exagoges-lng-meso-aigyptoy>).

⁴³² Βλ. Η εξαγορά BG από Shell καθυστερεί το «Αφροδίτη», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://energypress.gr/news/i-exagora-bg-apo-shell-kathysterei-afroditis>).

5.3 Περιβαλλοντικός Κίνδυνος : Ο Αστάθμητος Παράγοντας από τη Σχεδιαζόμενη Υπερεκμετάλλευση των Κοιτασμάτων στη ΝΑ Μεσόγειο

Αναμφισβήτητα, τα τελευταία χρόνια, αυτός ο ενθουσιασμός περί ύπαρξης σπουδαίων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο⁴³³ έχει συντελέσει σε μια πληθώρα δραστηριοτήτων αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης αυτών.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Μεσόγειος είναι μια ημίκλειστη θάλασσα με ένα εν πολλοίς αυτόνομο οικοσύστημα και μια ευαίσθητη βιοποικιλότητα και δεδομένου ότι ήδη μολύνεται τόσο από τον διάπλου 200.000 περίπου εμπορικών πλοίων και τάνκερ⁴³⁴ ετησίως καθώς και από τις ήδη υπάρχουσες δραστηριότητες εκμετάλλευσης και επεξεργασίας υδρογονανθράκων, κρίνεται απαραίτητος ο προσεκτικός σχεδιασμός των εν εξελίξει και μελλοντικών ερευνητικών και εξορυκτικών δραστηριοτήτων στην περιοχή.⁴³⁵ Επιπλέον δεν θα πρέπει να μας διαφεύγουν οι δυσμενείς επιπτώσεις που μπορεί να προκληθούν στη Μεσόγειο από ένα μελλοντικό καταστροφικό ατύχημα παρόμοιο με αυτό που συνέβη στην πλατφόρμα Deep Water Horizon στον Κόλπο του Μεξικού στις 20 Απριλίου του 2010.⁴³⁶ Εκτός από την τεράστια οικολογική καταστροφή που θα επέφερε στη Μεσόγειο η μόλυνση του θαλάσσιου και παράκτιου περιβάλλοντος θα προέκυπτε και τεράστιο οικονομικό κόστος στις εθνικές οικονομίες των παράκτιων κρατών της περιοχής δεδομένου των δαπανών αποκατάστασης αλλά και των μειωμένων εσόδων από την βλάβη που θα επέφερε ένα τέτοιο ατύχημα στο τουρισμό και την αλιεία.

5.3.1 Δραστηριότητες Υδρογονανθράκων και Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις

Όπως ειπώθηκε παραπάνω, οι δραστηριότητες των υδρογονανθράκων περιλαμβάνουν τρία στάδια: το πρώτο είναι αυτό της αναζήτησης και συντελείται μέσω γεωλογικών, γεωχημικών, ηλεκτρομαγνητικών και σεισμικών μεθόδων. Το δεύτερο στάδιο είναι αυτό της έρευνας το οποίο περιλαμβάνει την προπαρασκευή καθώς και την εκτέλεση ερευνητικών γεωτρήσεων. Το τρίτο στάδιο αφορά την

⁴³³ Ιδίως στη κυπριακή και ισραηλινή ΑΟΖ.

⁴³⁴ Συγκεντρώνει το 17% της παγκόσμιας ρύπανση από πετρέλαιο.

⁴³⁵ Βλ. Φίλης Κ. (επιμέλεια), *Ο Ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου στην Ενεργειακή Ασφάλεια της Ευρώπης, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα, 2012, σελ. 134-135.

⁴³⁶ Βλ. Γρηγορίου Π., Κατσιμπάρδης Κ., *Το διεθνές Καθεστώς Προστασίας του θαλασσίου Περιβάλλοντος από Δραστηριότητες Εξόρυξης Υποθαλάσσιων Φυσικών Πόρων, στο Τσάλτας, Γρ. Ι, Αναγνώστου Χρ. Λ.(επιμέλεια- παρουσίαση), Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες Προκλήσεις & Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλασσίων Ενεργειακών Πόρων*, Εκδ. Ι Σιδέρης, Αθήνα 2014, σελ. 225.

εκμετάλλευση και σε αυτό περιλαμβάνονται οι παραγωγικές γεωτρήσεις, οι θαλάσσιες/ χερσαίες εγκαταστάσεις και τα δίκτυα αγωγών.⁴³⁷

Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις που μπορεί να προκληθούν στο στάδιο της αναζήτησης είναι διάχυτες σε έκταση και κυρίως μικρές σε ένταση. Επιγραμματικά μπορεί να προκληθεί ατυχηματική ρύπανση, διάχυση στη θάλασσα υγρών αποβλήτων, προσωρινή μικρή διαταραχή αλιευτικών ή ναυτιλιακών δραστηριοτήτων καθώς και βλάβη στα θαλάσσια θηλαστικά λόγω των επιπτώσεων του αἰγουν της σειсмоγραφικής έρευνας. Στο στάδιο τις έρευνας οι όποιες επιπτώσεις προέρχονται κατά κύριο λόγο από τις ερευνητικές γεωτρήσεις και περιλαμβάνουν διαταραχές στο βυθό, πρόκληση μικρού ή μεγάλου ατυχήματος, διάχυση υγρών αποβλήτων καθώς και πιθανότητα μια μελλοντικής βλάβης σε περίπτωση αμέλειας κατά την αποχώρηση. Στο τρίτο και τελευταίο στάδιο, δηλαδή σε αυτό της εκμετάλλευσης, οι όποιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις προέρχονται από τις παραγωγικές γεωτρήσεις, τις θαλάσσιες/χερσαίες εγκαταστάσεις και από τα δίκτυα των αγωγών. Αυτές περιλαμβάνουν την διαταραχή και ρύπανση του βυθού, την ύπαρξη ενός ατυχήματος μεγάλης ή μικρής κλίμακας, την διάχυση αποβλήτων υγρής, στερεάς ή αέριας μορφής καθώς και τις όποιες επιπτώσεις που μπορεί να αποφέρει στην χλωρίδα και πανίδα της περιοχής η έντονη κα εκτενής ανθρωπογενής παρουσία.⁴³⁸

5.3.2 Το Θεσμικό Καθεστώς Προστασίας της ΝΑ Μεσογείου από τις Δραστηριότητες Υδρογονανθράκων

Το ισχύον νομικό καθεστώς προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος που διέπει τη ΝΑ Μεσόγειο βασίζεται σε πέντε άξονες: ο πρώτος αποτελείται από τις εθνικές νομοθεσίες των κρατών της περιοχής, ο δεύτερος από τη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας του 1982, ο τρίτος από τις διατάξεις λοιπών διεθνών κειμένων σχετικών με τη περιβαλλοντική προστασία και την πρόληψη της θαλάσσιας ρύπανσης, ο τέταρτος από το περιφερειακό περιβαλλοντικό καθεστώς της Μεσογείου και ο πέμπτος από τη νομοθεσία της Ε.Ε.⁴³⁹

⁴³⁷ Βλ. Εισήγηση των κ.κ. Τολέρη Ε. και Κουλίδη Α., Περιβαλλοντική Αδειοδότηση Έργων Έρευνας και Εκμετάλλευσης Υδρογονανθράκων στην Ελλάδα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.academia.edu/7326773/%CE%95.%CE%A4%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CF%81%CE%B7%CF%82.%CE%BA%CE%B1%CE%B9.%CE%91.%CE%9A%CE%BF%CF%85%CE%B%CE%AF%CE%B4%CE%B7%CF%82.%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE.%CE%B1%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7.%CE%AD%CF%81%CE%B3%CF%89%CE%BD.%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82.%CE%BA%CE%B1%CE%B9.%CE%B5%CE%BA%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%82.%CF%85%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CF%81%CE%AC%CE%BA%CF%89%CE%BD.%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD.%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1>).

⁴³⁸ Βλ. Εισήγηση των κ.κ. Τολέρη Ε. και Κουλίδη Α., ό.π.

⁴³⁹ Βλ. Φίλης Κ. ό.π. σελ. 136.

Όσον αφορά τις εθνικές νομοθεσίες των παρακτίων κρατών, το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι οι περισσότερες από αυτές δεν φαίνεται να περιέχουν κανόνες που να δημιουργούν ένα συγκεκριμένο συστηματικό και συγκροτημένο πλαίσιο θαλάσσιας περιβαλλοντικής προστασίας ενώ όπου αυτό παρατηρείται έχει περισσότερο τη μορφή ευχολογίου. Εξαιρέση ασφαλώς αποτελούν η Ελλάδα και η Κύπρος οι οποίες ως μέλη τη Ε.Ε. και λόγω του πλαισίου της Περιβαλλοντικής Πολιτικής της τελευταίας έχουν θεσπίσει αυστηρούς νόμους και κανόνες περιβαλλοντικής προστασίας.⁴⁴⁰

Σχετικά με τα όσα προβλέπει το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας το ενδιαφέρον εστιάζεται στα άρθρα 192-237 του XII μέρους. Στα συγκεκριμένα άρθρα θεμελιώνεται η υποχρέωση των συμβαλλόμενων μερών να διασφαλίσουν και να προστατεύσουν το θαλάσσιο περιβάλλον από την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων- ιδίως των υδρογονανθράκων-, στις ζώνες θαλάσσιας δικαιοδοσίας τους. Επιπλέον, εγκαθιδρύονται αρχές όπως της πρόληψης, της ενημέρωσης, της πληροφόρησης της ευθύνης καθώς και της αποζημίωσης σε περίπτωση που αυτές οι δραστηριότητες προκαλέσουν περιβαλλοντικά προβλήματα ενώ αν υπάρξει διακρατική διαφορά που σχετίζεται με αυτά παρέχεται η δυνατότητα χρήσης ειρηνικών μέσων επίλυσης διαφορών.⁴⁴¹ Από αυτές τις διατάξεις του ΔΘ δεσμεύονται όλες οι χώρες της περιοχής εκτός από την Τουρκία, τη Συρία και το Ισραήλ καθώς αυτές δεν είναι μέρη της Σύμβασης του ΔΘ.⁴⁴²

Σε σχέση με τις διατάξεις των λοιπών διεθνών κειμένων που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν από τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου το ενδιαφέρον εστιάζεται σε αυτές των εξειδικευμένων Συμβάσεων του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού. Ενδεικτικά αναφέρεται η Διεθνής Σύμβαση για την Πρόληψη της Ρύπανσης στη Θάλασσα από το Πετρέλαιο (OILPOL) -η οποία αναθεωρήθηκε δύο φορές την πρώτη το 1973 από το σύστημα της διευρυμένης MARPOL 73/78 και τη δεύτερη με το Πρωτόκολλο του 1997-, η Διεθνής Σύμβαση Σχετικά με την Επέμβαση στην Ανοικτή Θάλασσα σε Περιπτώσεις Ατυχημάτων Ρύπανσης από Πετρέλαιο (INTERVATION 1969), η Διεθνής Σύμβαση για την Αστική Ευθύνη από Ζημιές από Πετρελαϊκή Ρύπανση (CLC), η Διεθνής Σύμβαση του IMO για την Αστική Ευθύνη από την Θαλάσσια Ρύπανση που προκύπτει από το Πετρέλαιο των Δεξαμενών Καυσίμων των Πλοίων και το Πρωτόκολλο του 1988 για την Καταστολή Παράνομων Πράξεων ενάντια στην ασφάλεια Σταθερών Πλατφορμών που είναι Τοποθετημένες στην Υφαλοκρηπίδα (SUA Protocol).⁴⁴³

⁴⁴⁰ Βλ. Φίλης Κ. ό.π. σελ. 136.

⁴⁴¹ Οι μηχανισμοί αυτοί προβλέπονται στα άρθρα 279-299 της Σύμβασης. Βλ. Φίλης Κ., ό.π., σελ. 136-137 και εισήγηση κ. Μπερεδήμα Α., *Προστασία και Διατήρηση του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος*, στην ημερίδα του Δικηγορικού Συλλόγου Χαλκίδας και του Ιδρύματος Νομικών Μελετών Καθηγητού Η. Κρίσπη και Δρ. Α. Σαμαρά-Κρίσπη *Αιγαίο και Διεθνής Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας*, Χαλκίδα 11-12/3/2006, Εκδ. Σάκκουλα, σελ. 32-34.

⁴⁴² Βλ. Φίλης Κ., ό.π., σελ. 136-137.

⁴⁴³ Βλ. Φίλης Κ., ό.π., σελ. 136-137.

Όσον αφορά την εφαρμογή των παραπάνω Συμβάσεων και Πρωτοκόλλων στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο, σημειώνεται ότι στη Σύμβαση MARPOL 73/78 έχουν προσχωρήσει όλα τα κράτη της περιοχής ενώ στο Πρωτόκολλο αυτής μόνο η Κύπρος, η Ελλάδα και η Συρία. Στη Σύμβαση INTERVENTION έχουν προσχωρήσει μόνο ο Λίβανος και η Αίγυπτος με την τελευταία να είναι μέρος και του αντίστοιχου Πρωτοκόλλου αυτής. Στη Σύμβαση CLC έχουν προσχωρήσει όλα τα κράτη της περιοχής εκτός από το Λίβανο. Στη Διεθνή Σύμβαση του IMO για την Αστική Ευθύνη από την Θαλάσσια Ρύπανση που προκύπτει από το Πετρέλαιο των Δεξαμενών Κανσίμων των Πλοίων είναι μέρη της όλα τα κράτη της περιοχής εκτός από το Ισραήλ, την Τουρκία και το Λίβανο και τέλος στο Πρωτόκολλο (SUA Protocol) του 1988 έχουν προσχωρήσει όλα τα κράτη της νοτιοανατολικής Μεσογείου.⁴⁴⁴

Ο τέταρτος άξονας στον οποίο βασίζεται το νομικό καθεστώς περιβαλλοντικής προστασίας της Μεσογείου σε σχέση με τους υδρογονάνθρακες, δεν είναι άλλος από τη Σύμβαση της Βαρκελώνης⁴⁴⁵ ιδίως δε, τα εξειδικευμένα Πρωτόκολλα αυτής. Συγκεκριμένα το Πρωτόκολλο περί Συνεργασίας για την Πρόληψη της Ρύπανσης από Πλοία και, σε Περιπτώσεις Επείγουσας Ανάγκης, στην Καταπολέμηση της Ρύπανσης της Μεσογείου Θαλάσσης, το οποίο υιοθετήθηκε στην Βαλέττα στις 25 Ιανουαρίου του 2002 και ετέθη σε ισχύ στις 17 Μαρτίου του 2004 αναφέρεται στην πρόληψη της ρύπανσης από τη ναυσιπλοΐα και τα ατυχήματα. Επίσης τόσο το Πρωτόκολλο για την Προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη Ρύπανση που προέρχεται από την Εξερεύνηση και την Εκμετάλλευση της Υφαλοκρηπίδας, του Θαλασσίου Βυθού και του Υπεδάφους το οποίο υιοθετήθηκε στις 14 Οκτωβρίου του 1994 και τέθηκε σε ισχύ το 2011 όσο και το αναθεωρημένο Πρωτόκολλο για την Προστασία της Μεσογείου από την Ρύπανση από Χερσαίες Πηγές και Δραστηριότητες που υιοθετήθηκε το 1996 και είναι σε ισχύ από το 2008, αναφέρονται στην πρόληψη πρόκλησης θαλάσσιας ρύπανσης από την εκμετάλλευση, επεξεργασία και αποθήκευση των υδρογονανθράκων.

Η Σύμβαση της Βαρκελώνης του 1995 είναι επικυρωμένη από όλα τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου εκτός του Λιβάνου. Στο Πρωτόκολλο περί Συνεργασίας για την Πρόληψη της Ρύπανσης από Πλοία και, σε Περιπτώσεις Επείγουσας Ανάγκης, στην Καταπολέμηση της Ρύπανσης της Μεσογείου Θαλάσσης έχουν προσχωρήσει όλα τα κράτη της εξεταζόμενης περιοχής πλην του Ισραήλ, του Λιβάνου και της Αιγύπτου. Σε αυτό, σχετικά με την Προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη Ρύπανση που προέρχεται από την Εξερεύνηση και την Εκμετάλλευση της Υφαλοκρηπίδας, του Θαλασσίου Βυθού και του Υπεδάφους, δεν έχουν προσχωρήσει η Αίγυπτος και ο Λίβανος ενώ αναμένεται η κύρωση του από την Ελλάδα και το Ισραήλ. Ως προς το αναθεωρημένο Πρωτόκολλο για την Προστασία της Μεσογείου από την Ρύπανση από Χερσαίες Πηγές και Δραστηριότητες, αυτό έχει γίνει αποδεκτό από όλα τα κράτη της περιοχής.

⁴⁴⁴ Βλ. Φίλης Κ., ό.π., σελ. 136-137.

⁴⁴⁵ Η Σύμβαση της Βαρκελώνης του 1976 αναθεωρήθηκε το 1995 και τέθηκε σε ισχύ το 2004.

Ολοκληρώνοντας την αναφορά στο θεσμικό καθεστώς προστασίας της Μεσογείου Θαλάσσης από της ερευνητικές και εξορυκτικές δραστηριότητες υδρογονανθράκων θα γίνει λόγος στη νομοθεσία της Ε.Ε και στα όσα προβλέπει το ενωσιακό περιβαλλοντικό δίκαιο.

Αρχικά αξίζει να υπογραμμιστεί ότι η Ε.Ε. είναι αρκετά ευαισθητοποιημένη σε ζητήματα που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος. Αυτό γίνεται εμφανές κάνοντας μια αναδρομή στο άρθρο 3 παρ.3 της Συνθήκης της Λισαβόνας⁴⁴⁶ (πρωτογενές ευρωπαϊκό δίκαιο) στο οποίο ρητά εκφράζεται η βούλησή της να προωθήσει την περιβαλλοντική προστασία και την αειφόρο ανάπτυξη, ενώ αυτή η βούληση, αποτυπώνεται και από τις όποιες αποφάσεις, κανονισμούς και οδηγίες έχει κατά καιρούς εκδώσει. Επίσης, η Συνθήκη της Λισαβόνας (πρωτογενές ευρωπαϊκό δίκαιο) μέσω των άρθρων 153⁴⁴⁷, 191⁴⁴⁸ και 194⁴⁴⁹ καθορίζει και το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος από δραστηριότητες εξόρυξης θαλασσίων φυσικών πόρων.⁴⁵⁰

Συν τοις άλλοις, αξίζει να αναφερθεί ότι τα διάφορα ατυχήματα που συνέβησαν κατά καιρούς τόσο στην ευρύτερη περιοχή, όπως του Amoco Cadiz το 1978, του Aegean Sea Breat το 1993, η υπόθεση Breant Spar το 1995, το ατύχημα του πετρελαιοφόρου ERIKA το 1999 όσο και μακρύτερα, όπως στον Κόλπο του Μεξικού το 2010 (λίγους μήνες μετά από αυτό η Ε.Ε. υιοθέτησε την Ανακοίνωση υπό τον τίτλο «Αντιμετώπιση της πρόκλησης της ασφάλειας των δραστηριοτήτων εξόρυξης πετρελαίου και φυσικού αερίου [COM (2010) 560 τελικό]»⁴⁵¹ την ανάγκασαν να λάβει δραστικά μέτρα σχετικά με τη θαλάσσια ρύπανση και τη μόλυνση που προκαλείται από την εκμετάλλευση και την μεταφορά υδρογονανθράκων.⁴⁵²

Έχοντας ως βάση το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο το οποίο διαμορφώθηκε από τη μετά Maastricht εποχή, επήλθε και η ανάπτυξη του κοινοτικού παραγωγικού δικαίου η οποία αποτυπώνεται από τις ακόλουθες νομικές πράξεις.⁴⁵³

Η Οδηγία 94/22/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου σχετικά με τους όρους χορήγησης και χρήσης των αδειών αναζήτησης, εξερεύνησης και παραγωγής υδρογονανθράκων εισήγαγε τη νομιμοποίηση των υπεράκτιων δραστηριοτήτων εξορυκτικής πετρελαϊκής βιομηχανίας μέσω της ασφαλούς χρήσης του εξοπλισμού που χρησιμοποιείται στον τομέα των υδρογονανθράκων.⁴⁵⁴ Επιπλέον,

⁴⁴⁶ Πρώην άρθρο 2 ΣυνθΕΟΚ και άρθρο 6 της ΣυνθΕΚ.

⁴⁴⁷ Η παρ. 1 και 2 του συγκεκριμένου άρθρου αναφέρονται στην ασφάλεια και υγεία των εργαζομένων.

⁴⁴⁸ Στην παρ. 2 του άρθρου 191 αναφέρεται στην προστασία του περιβάλλοντος.

⁴⁴⁹ Η παρ. 2 του άρθρου 194 αναφέρεται στην ενεργειακή πολιτική.

⁴⁵⁰ Βλ. Γρηγορίου Π., Κατσιμπάρδης Κ., ό.π., σελ. 237-238.

⁴⁵¹ Βλ. Γρηγορίου Π., Κατσιμπάρδης Κ., ό.π., σελ. 240.

⁴⁵² Βφ. Φίλης Κ. ό.π., σελ. 140.

⁴⁵³ Βλ. Γρηγορίου Π., Κατσιμπάρδης Κ., ό.π., σελ. 238.

⁴⁵⁴ Βλ. σχετική οδηγία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=7wsDjbPCiDM%3D&tabid=765&language=el-GR>

η Οδηγία 2006/42/EK⁴⁵⁵ για τις μηχανές, τροποποίησε την σχετική Οδηγία 95/16/EK, την Οδηγία 97/23/EK περί εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών σχετικά με το χρησιμοποιούμενο εξοπλισμό υπό πίεση καθώς και την Οδηγία 94/9/EK περί εναρμόνισης εθνικών νομοθεσιών για τις συσκευές και τα συστήματα προστασίας που προορίζονται για χρήση σε εκρήξιμες ατμόσφαιρες.⁴⁵⁶

Παράλληλα, εδόθη ιδιαίτερη έμφαση από την Ε.Ε στην προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων στον κλάδο των υδρογονανθράκων. Στον τομέα αυτό ήδη από το 1989 η Οδηγία 89/391/ΕΟΚ καθόριζε τα μέτρα για την προώθηση της βελτίωσης της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά της εργασίας. Αργότερα, το 1992 τροποποιήθηκε από την Οδηγία 92/91/ΕΟΚ⁴⁵⁷ σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για την βελτίωση της ασφάλειας και της προστασίας της υγείας των εργαζομένων στις εξορυκτικές δια γεωτρήσεων βιομηχανίες ενώ και αυτή υπέστη τροποποίηση το 2009 από την Οδηγία 2009/104/EK⁴⁵⁸ περί των ελαχίστων προδιαγραφών ασφάλειας και υγείας για τη χρησιμοποίηση εξοπλισμού εργασίας από τους εργαζομένους κατά την εργασία τους.⁴⁵⁹

Η Ε.Ε., μέσω της νομοθεσίας της, καθιστά σαφές ότι σε περίπτωση πρόκλησης μιας ενδεχόμενης ρύπανσης, ο ρυπαίνων φέρει την ευθύνη για απορρύπανση καθώς και για την αποκατάσταση των όποιων βλαβών προκάλεσε αυτή. Τόσο η Οδηγία 2006/12/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου περί των στερεών αποβλήτων η οποία αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 2008/98/EK για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων Οδηγιών όσο και η Οδηγία 2004/35/EK σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη όσον αφορά στην πρόληψη και στην αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημιάς λαμβάνουν ως γνώμονα την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».⁴⁶⁰

Τέλος, στις 12 Ιουνίου του 2013 εκδόθηκε η Οδηγία 2013/30/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου σχετικά με την ασφάλεια των υπεράκτιων εργασιών πετρελαίου και φυσικού αερίου και την τροποποίηση της οδηγίας 2004/35/EK. Η συγκεκριμένη οδηγία θεσπίζει τις ελάχιστες απαιτήσεις για την πρόληψη σοβαρών ατυχημάτων κατά τη διάρκεια υπεράκτιων εργασιών πετρελαίου και φυσικού αερίου καθώς και τον περιορισμό των συνεπειών αυτών. Στόχος της είναι η μείωση όσο δυνατόν περισσότερο, των σοβαρών ατυχημάτων που σχετίζονται με υπεράκτιες εργασίες υδρογονανθράκων και ο περιορισμός των συνεπειών τους, ούτως ώστε να βελτιωθεί η προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος και οι παράκτιες οικονομίες από τη ρύπανση, καθώς και να καθοριστούν οι ελάχιστες προϋποθέσεις για την υπεράκτια εξερεύνηση και εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Επιπλέον

⁴⁵⁵ Βλ. σχετική οδηγία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/single_market_for_goods/technical_harmonisation/121001_el.htm) .

⁴⁵⁶ Βλ. Γρηγορίου Π., Κατσιμπάρδης Κ., ό.π., σελ. 238.

⁴⁵⁷ Βλ. σχετική οδηγία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.elinyae.gr/el/lib_file_upload/92-91.pdf).

⁴⁵⁸ Βλ. σχετική οδηγία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.elinyae.gr/el/lib_file_upload/2009-104-ek.1254829239031.pdf).

⁴⁵⁹ Βλ. Γρηγορίου Π., Κατσιμπάρδης Κ., ό.π., σελ. 238.

⁴⁶⁰ Βλ. Γρηγορίου Π., Κατσιμπάρδης Κ., ό.π., σελ. 239.

αποσκοπεί στο να βελτιωθούν οι μηχανισμοί αντίδρασης σε περίπτωση ατυχήματος.⁴⁶¹

Κλείνοντας αξίζει να αναφερθεί ότι η εφαρμογή αυτής της αυστηρής ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής πολιτικής εφαρμόζεται στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου μόνο από την Ελλάδα και την Κύπρο καθώς οι υπόλοιπες χώρες δε δεσμεύονται από την ευρωπαϊκή νομοθεσία. Θα μπορούσε όμως να συντελεστεί έμμεσα η εφαρμογή της και από τις υπόλοιπες, μέσω μιας ενδεχόμενης ανάμειξης της Ε.Ε. στα ζητήματα που σχετίζονται με την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων στην ΝΑ Μεσόγειο, ιδίως στη διαμετακόμιση και αγορά αυτών. Η Ένωση επί παραδείγματι θα μπορούσε να θέσει ως όρο για την αγορά αυτών των υδρογονανθράκων την τήρηση από μέρους των υπολοίπων παραγωγών χωρών της περιοχής, αυστηρών περιβαλλοντικών κανόνων κατά την έρευνα και την εκμετάλλευση των φυσικών τους πόρων οι οποίοι με τη σειρά τους θα εξασφάλιζαν την προστασία του ευαίσθητου θαλάσσιου περιβάλλοντος της Ανατολικής Μεσογείου.⁴⁶²

Συμπεράσματα

Η ανακάλυψη των σπουδαίων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων της Νοτιοανατολικής Μεσογείου αναβάθμισε περαιτέρω τη γεωπολιτική σημασία της Μεσογείου Θαλάσσης, ενώ παράλληλα δημιούργησε μια νέα πραγματικότητα μέσα στην οποία, καλούνται τα παράκτια κράτη της περιοχής να αναπτύξουν τον στρατηγικό ενεργειακό τους σχεδιασμό και προσανατολισμό.

Ο καθορισμός των θαλασσιών ζωνών και η αξιοποίηση του υπεράκτιου αυτού πλούτου, εκτός από την ανάπτυξη περιφερειακής συνεργασίας μεταξύ ορισμένων κρατών, αποτέλεσε και ένα νέο πεδίο αντιπαράθεσης για ορισμένα άλλα. Έτσι, μέσα στα είδη ανοικτά ζητήματα που ταλανίζουν την ειρήνη και σταθερότητα στην Ανατολική Μεσόγειο, όπως το Κυπριακό και Παλαιστινιακό Ζήτημα, ο Συριακός Εμφύλιος και η εξάπλωση του Ισλαμικού Κράτους, οι τουρκικές διεκδικήσεις στο Αιγαίο και η αντιπαράθεση Λιβάνου-Ισραήλ, προστέθηκαν και αυτά που σχετίζονται με την εκμετάλλευση των υπεράκτιων φυσικών πόρων. Χαρακτηριστικά, η διένεξη Ισραήλ- Λιβάνου για το βόρειο τμήμα της ΑΟΖ του πρώτου, η έριδα για την εκμετάλλευσή των υδρογονανθράκων στη δυνητική ΑΟΖ της Λωρίδας της Γάζας στη Παλαιστίνη, η προκλητική στάση της Τουρκίας σχετικά με την αξιοποίηση της

⁴⁶¹ Βλ. σχετική οδηγία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32013L0030>).

⁴⁶² Βλ. Φίλης Κ. ό.π., σελ. 141.

κυπριακής ΑΟΖ και η εμμονή της ότι τα νησιά του Αιγαίου στερούνται υφαλοκρηπίδας ή αν έχουν, τότε αυτά οφείλουν να ληφθούν υπόψη σε μια μελλοντική οριοθέτηση με μειωμένη επήρεια, είναι ζητήματα που απειλούν την είδη πληγωμένη σταθερότητα και ασφάλεια στην περιοχή.

Ασφαλώς, σύμφωνα και με το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας τόσο τα παράκτια ηπειρωτικά εδάφη όσο και τα νησιά έχουν υφαλοκρηπίδα και δυνητική ΑΟΖ και επομένως είναι δικαίωμα του κάθε παράκτιου κράτους να αξιοποιεί τους υπεράκτιους φυσικούς του πόρους και να προβαίνει σε συμφωνίες με τα όμορα κράτη στη βάση των όσων ορίζουν το συμβατικό και εθιμικό δίκαιο. Το γεγονός ότι ορισμένες χώρες της περιοχής όπως η Τουρκία, δεν αναγνωρίζουν το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας δημιουργεί το ουσιαστικότερο πρόβλημα και εγείρει το ζήτημα εξεύρεσης εναλλακτικών μορφών προσέγγισης του ζητήματος.

Σε πρώτο στάδιο, θα πρέπει να γίνει κατανοητό από όλους ότι η ενέργεια δεν δύναται να αποτελεί πηγή σύγκρουσης αλλά αντιθέτως ένα εργαλείο περιφερειακής συνεργασίας, ολοκλήρωσης και ευημερίας. Οφείλεται επομένως να υπάρξει ουσιαστική εμπέδωση από όλους ότι η εποικοδομητική συνεργασία τόσο στον τομέα της ενέργειας όσο και σε άλλους τομείς, μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην εδραίωση της ειρήνης, της ασφάλειας, της σταθερότητας και της ανάπτυξης, προς όφελος όλων των κρατών της περιοχής.

Για την επίτευξη των παραπάνω, είναι απαραίτητο όλα τα παράκτια κράτη να κατανοήσουν την αξία και σπουδαιότητα της εφαρμογής του Διεθνούς Δικαίου γενικότερα και ειδικώς του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας, παραμερίζοντας τις όποιες ανώφελες βλέψεις τους, οι οποίες αντιβαίνουν τις αρχές του και δημιουργούν αναρχία.

Η περιφερειακή αυτή συνεργασία θα μπορούσε να αναπτυχθεί μέσω της δημιουργίας νέων εξειδικευμένων θεσμών οι οποίοι καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, θα είχαν ως στόχο αφενός την εμπέδωση εμπιστοσύνης για την από κοινού αντιμετώπιση των όποιων προβλημάτων σχετίζονται με την Νοτιοανατολική Μεσόγειο και αφετέρου την ανάδειξη των κοινών αναπτυξιακών προοπτικών.

Ήδη τα τελευταία χρόνια παρατηρείται η ανάπτυξη τέτοιων πρωτοβουλιών συνεργασίας με την περίπτωση της Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ και Ελλάδας-Κύπρου-Αιγύπτου να αποτελούν τα λαμπρότερα παραδείγματα. Αυτές οι δύο συνεργασίες όμως, οφείλουν να αποτελέσουν το εφαλτήριο για τη δημιουργία μιας νέας μεγάλης συμμαχίας στην Ανατολική Μεσόγειο η οποία θα περιλαμβάνει όσο το δυνατό περισσότερα κράτη της περιοχής και θα δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο σεβασμό των μεταξύ τους κυριαρχικών δικαιωμάτων στη βάση πάντα των αρχών που επιτάσσει το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας.

Οι τομείς στους οποίους θα μπορούσε να αναπτυχθεί μια τέτοια συνεργασία είναι αρκετοί. Αρχικά, η ανάπτυξη συνεργασίας σε ζητήματα χαμηλής πολιτικής, αφενός σε τομείς όπως ο τουρισμός, ο πολιτισμός, η πολιτική προστασία, η θαλάσσια

επιστημονική έρευνα, οι επιστήμες και η τεχνολογία και αφετέρου σε τομείς παρεμφερείς και σχετικούς με την ενέργεια όπως η πρόληψη και η κοινή αντιμετώπιση των ατυχημάτων σε υπεράκτιες εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων, η αποτροπή της διασυννοριακής ρύπανσης και η διαφύλαξη της βιοποικιλότητας της Ανατολικής Μεσογείου καθώς και η ανάπτυξη ενός σχεδίου που θα δίνει έμφαση στην προαγωγή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και του φυσικού αερίου ως φιλικών για το περιβάλλον πηγών ενέργειας, μπορεί να δημιουργήσει τις βάσεις για μια περαιτέρω εμβάθυνση των διακρατικών σχέσεων και σε ζητήματα υψηλής πολιτικής όπως είναι η οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών.

Η εμβάθυνση των διακρατικών σχέσεων και η ειλικρινής συνεργασία δύναται να οδηγήσει και στην ανάπτυξη μιας κοινής ενεργειακής πολιτικής ακόμα και στη συνεργασία για συνεκμετάλλευση των κοιτασμάτων που βρίσκονται εκατέρωθεν της οριοθετικής γραμμής μεταξύ των κρατών που σήμερα είτε διαφωνούν σχετικά με την οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών τους είτε οι σχέσεις τους είναι τεταμένες λόγω άλλων συγκεκριμένων διμερών ζητημάτων.

Η εδραίωση τέλος, ενός ουσιαστικού κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ των χωρών της περιοχής και η προσπάθεια για σχέσεις καλής γειτονίας και συνεργασίας μπορούν να μεταβάλλουν την Ανατολική Μεσόγειο, από μια θάλασσα που κυριαρχεί η ανασφάλεια και οι ταραχές σε θάλασσα ειρήνης, ανάπτυξης και ευημερίας.

Βιβλιογραφία

Α) Ελληνική

1) Βιβλία

Βαρουζάκης, Σ., *Η Διπλωματία της Μεσογείου*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011.

Ζιοπούλου, Θ., *Ζητήματα Οριοθέτησης Θαλασσίων Ζωνών Νησιωτικών Περιοχών και Διεθνές Δίκαιο: Προσέγγιση μέσα από την Νομολογία Διεθνών Δικαιοδοτικών Οργάνων*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, ‘α.τ’, 2013.

Καρατουλιώτης Ν. Κ., *Γεωπολιτική Σκακιέρα: Η Ελλάδα στο Κέντρο των Γεωστρατηγικών Συγκρούσεων*, Εκδ. Ηρόδοτος, Αθήνα 2013.

Καρυώτης, Θ., *Η ΑΟΖ της Ελλάδας*, Εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2014.

Λιάκουρας, Π., *Διεθνές Δίκαιο και Χρήση των Θαλασσίων Βυθών για Στρατιωτικούς Σκοπούς*, Μελέτες Διεθνών & Ευρωπαϊκών Υποθέσεων 3, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002.

Μανιάτης, Γ., *Ενέργεια και Ορυκτός Πλούτος Εθνικοί Πυλώνες Ανάπτυξης*, Εκδ. Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2012.

Μιχαήλ, Μ., *Η Υφαλοκρηπίδα των Ελληνικών Νησιωτικών Συμπλεγμάτων του Αιγαίου και το Διεθνές Δίκαιο*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1983.

Παρίσης, Ι., *Η Καθ’ Ημάς Θάλασσα: Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, Εκδ. Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2013.

Ραυτόπουλος, Ε., *Συμβατική Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Μεσόγειος ή Plus Natura*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006.

Ροζάκης, Χ. Λ., *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και το Διεθνές Δίκαιο*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2013.

Σταυρινός, Μ., *Το Πρόβλημα της Υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1986.

Στρατή, Α., Ιωάννου, Κ., *Δίκαιο της Θάλασσας*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2000.

Στρατή, Α. Γ., *Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες & Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012.

Τσάλτας, Γρ. Ι., *Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1984.

Τσάλτας, Γρ. Ι., *Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών & των Ωκεανών*, Τόμος Β΄, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003.

Τσάλτας, Γρ. Ι., Κλάδη- Ευσταθοπούλου, Μ., τόμος Ι: *Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών και των Ωκεανών: Διεθνής Πολιτική, Διεθνές Δίκαιο, Διεθνής Οργάνωση*, Εκδ. Ι.Σιδέρης Αθήνα, 2003.

Τσάλτας, Γρ. Ι., Κλάδη- Ευσταθοπούλου, Μ., *Περιβάλλον και Θαλάσσιος Χώρος*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2006.

2) Πρακτικά από Ημερίδες/Συλλογικοί τόμοι/Άρθρα/Μελέτες

Ίδρυμα Διεθνών Νομικών Μελετών Καθηγητού Ηλία Κρίσπη και Δρ. Α. Σαμαρά- Κρίσπη, Δικηγορικός Σύλλογος Χαλκίδος, Σειρά Ημερίδων *Αιγαίο και Διεθνής Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982)*, Χαλκίδα 11-12/3/2006, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Περράκης, Σ.(επιμέλεια), *Αιγαίο. Εξερίζεις και προοπτικές επίλυσης των ελληνοτουρκικών διενέξεων*, Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Σιούσιουρας Π., *Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη: Οριοθετήσεις στη Μαύρη Θάλασσα*, Επιθεώρηση ΣΕΘΑ (Περιοδικό ΑΘΗΝΑ΄), Έκδοση Δεκ. 2013, Έτος 15^ο, Τεύχος 45.

Τσάλτας, Γρ. Ι., Αναγνώστου Χρ. Λ.(επιμέλεια- παρουσίαση), *Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειος, Σύγχρονες Προκλήσεις & Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλασσίων Ενεργειακών Πόρων*, Εκδ. Ι Σιδέρης, Αθήνα 2014.

Τσάλτας. Γρ. Ι., *Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλάσσιων Φυσικών Πόρων στη Νότιο-ανατολική Μεσόγειο*, Εισήγηση στην Ημερίδα: Ελληνικοί Υδρογονάνθρακες: Από την Έρευνα στην Εκμετάλλευση, Αθήνα, 2012.

Τσάλτας, Γρ. Ι., Μαυρογένης Στ., Μπούρτζης Τηλ., Ροδοθεάτος Γερ., *Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές, Μια Γεωγραφική Προσέγγιση της Σύγχρονης Διεθνούς Κοινότητας*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2011.

Φίλης Κ. (επιστημονικός υπεύθυνος/επιμέλεια), Φίλης Κ., Κωνσταντακόπουλος Γ., Μαλανδράκη Ε. (συντάκτες), *Ο ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου στην Ενεργειακή Ασφάλεια της Ευρώπης*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, 2012.

3) Νομοθεσία (πρόσβαση από το διαδίκτυο)

Απόφαση με αριθ. πρωτ. Δ1/Α/12892 διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=Rrg0y1QcunM%3d&tabid=875&language=el-GR> (15/4/15).

Αρ. Φύλλου 450 της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<https://docs.google.com/file/d/0BwOkWLOgVApFdUM2RHo1Ty1hdFk/edit?pli=1> (5/2/15).

N.2289/1995, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=YbMIG%2f4mE1s%3d&tabid=765&language=el-GR> (25/2/15).

N. 4. (I) 2007, ΚΔΠ 51.2007 και ΚΔΠ 113.2009, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/4B7A3F53CFBE668FC22579A3003BEA69?OpenDocument> (2/3/15).

N.4001/2011, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=9rVkiH6aN2E%3d&tabid=506&language=el-GR> (25/2/15).

Οδηγία 92/91/ ΕΟΚ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
http://www.elinyae.gr/el/lib_file_upload/92-91.pdf (25/2/15).

Οδηγία 94/22/ΕΚ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=7wsDjbPCiDM%3d&tabid=765&language=el-GR> (25/2/15).

Οδηγία 2006/42/ΕΚ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/single_market_for_goods/technical_harmonisation/l21001_el.htm (25/2/15).

Οδηγία 2009/104/ ΕΚ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
http://www.elinyae.gr/el/lib_file_upload/2009-104-ek.1254829239031.pdf (26/2/15).

Οδηγία 2013/30/ΕΕ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32013L0030> (26/2/15).

Συμφωνία μεταξύ της Κυβέρνησης του Κράτους του Ισραήλ και την Κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας για την Οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TR EATIES/cyp_isr_eez_2010.pdf (24/2/15).

Υπουργική Απόφαση με αριθ. πρωτ. Δ1/Α/12891 διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=bA5pnxYjuXQ%3d&tabid=877&language=el-GR> (15/4/15).

Υπουργική Απόφαση με αριθ. πρωτ. Δ1/20472, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=aNo2Mn%2fY55s%3d&tabid=768&language=el-GR> (14/4/15).

4) Διαδικτυακές Πηγές

Αθανασόπουλος Α., «Κοινή Διακήρυξη πέντε χωρών για τον εναλλακτικό Νότιο Διάδρομο», Το Βήμα (7/4/15), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=693072> (8/4/15).

Αθανασόπουλος Α., «Τι σημαίνει η υπερπήφιση της έκθεσης περί ΑΟΖ στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο;», Το Βήμα (15/3/13), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=503126> (10/1/15).

Αίτημα ENI-KOGAS για επαναξιολόγηση του γεωλογικού της μοντέλου στην κυπριακή ΑΟΖ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.capital.gr/News.asp?id=2264962> (18/4/15).

Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=765&language=en-US> (15/4/15).

Ανακοίνωση Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού της Κύπρου για τη λήξη του 2^{ου} Γύρου Παραχωρήσεων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: [http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/0/4C3298FBBFD8EAF1C22579FE00258396/\\$file/%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%AF%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%20%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%8D%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%20%CE%BB%CE%AE%CE%BE%CE%B7%20%CE%BF%CF%85%20%CE%93%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%85%20%CE%91%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82.pdf](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/0/4C3298FBBFD8EAF1C22579FE00258396/$file/%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%AF%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%20%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%8D%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%20%CE%BB%CE%AE%CE%BE%CE%B7%20%CE%BF%CF%85%20%CE%93%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%85%20%CE%91%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82.pdf) (14/2/15).

Απολογισμός Δράσεων ΥΠΕΚΑ Ιούνιος 2013- Ιανουάριος 2015, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.energia.gr/photos/articlefiles/apologismosypeka13_15.pdf (28/2/15).

Γιαννακόπουλος Β., «Φυσικό αέριο στην ανατολική Μεσόγειο», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.geostrategy.gr/pdf/20111009%20Natural%20Gas%20in%20Eastern%20Mediterranean.pdf> (29/3/15).

Γρηγοριάδης Ι., «Η Νοτιοανατολική Ευρώπη ως Κόμβος Μεταφοράς Ενέργειας: Επιδράσεις στην Περιφερειακή και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.academia.edu/8726987/%CE%97_%CE%9D%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BF%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CF%85%CF%81%CF%8E%CF%80%CE

[E%B7 %CF%89%CF%82 %CE%9A%CF%8C%CE%BC%CE%B2%CE%BF%CF%82 %CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AC%CF%82 %CE%95%CE%BD%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82 %CE%95%CF%80%CE%B9%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82 %CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD %CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%86%CE%B5%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE %CE%BA%CE%B1%CE%B9 %CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE %CE%91%CF%83%CF%86%CE%AC%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1](#) (3/2/15).

Δαλέκος Ν. «Υπογραφή Μνημονίου Συνεργασίας Κύπρου-Αιγύπτου στο θέμα των υδρογονανθράκων», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://newpost.gr/post/423404/ypografh-mnhmonioy-synergasias-kyproy-aigyptoy-sto-thema-twn-ydrogonanthrakwn> (22/4/15).

Delek: Τι προβλέπει ο σχεδιασμός για το κοίτασμα Αφροδίτη, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://energypress.gr/news/delek-ti-provlepei-o-shediasmos-gia-koitasma-afroditi> (22/4/15).

Δεύτερη Τριμερής Σύνοδος Κορυφής Κύπρου, Αιγύπτου, Ελλάδας - Διακήρυξη της Λευκωσίας (29.04.2015), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.mfa.gr/epikairotita/eidiseis-anakoinoseis/2es-trimeres-sunodos-koruphes-kuprou-aigyptou-elladas-diakeruxe-tes-leukosias-29042015.html> (3/5/15).

Δεύτερος Διεθνής Γύρος Παραχωρήσεων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=875&language=el-GR> (1/5/15).

Διαδικασία Ανοικτής Πρόσκλησης, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=766&language=el-GR> (25/4/15).

Διακήρυξη του Καΐρου της Τριμερούς Συνόδου Κορυφής Αιγύπτου, Ελλάδας, Κύπρου (Κάιρο 08.11.14). Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.mfa.gr/epikairotita/eidiseis-anakoinoseis/diakeruxe-tou-kairou-tes-trimerous-sunodou-koruphes-aigyptou-ellados-kai-kuprou-kairo-08112014.html> (15/4/15).

Διασυνδεδετήριος Αγωγός Ελλάδας-Ιταλίας, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.depa.gr/content/article/002005/265.htm.l> (23/3/15).

Δρουσιώτου Α., «Στέλιος Περράκης: Η Κυπριακή Δημοκρατία αξιοποιεί πολύ καλά το διεθνές δίκαιο», εφημερίδα “Ο Φιλελεύθερος” της Κύπρου (8/12/14), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.philenews.com/el-gr/koinonia-anthropoi/443/231677/stelios-perakis-i-kypriaki-dimokratia-axiopoiei-poly-kala-to-diethnes-dikaio> (17/4/15).

Eastern Mediterranean Pipeline, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.depa.gr/uploads/files/poseidon/Eastmed%20pipeline%20for%20PCIs%20GR_f%281%29.pdf (28/2/15).

ΕΔΕΥ Α.Ε διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.greekhydrocarbons.gr/> (15/4/15).

Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Ανάπτυξης, Αγωγός Πετρελαίου Μπουργκάς Αλεξανδρούπολη, Ενημερωτικό έντυπο υπογραφής Συμφωνίας, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

http://www.minpress.gr/minpress/en/enhmerwtiko_entypo_mpouyrgas.pdf
(15/1/15).

Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Κυπριακό-Πρόσφατες εξελίξεις, , διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.mfa.gr/kypriako/> (20/3/15).

Ελληνικό Υπουργείο Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, «Παράρτημα Α», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=m%2FBgbRnzZJg%3D&tabid=37&language=el-GR> (26/2/15).

Εμπορικά εκμεταλλεύσιμο το "Αφροδίτη", διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ant1iwo.com/news/oikonomia/article/202317/eborika-ekmetalleusimo-to-afroditi/> (17/4/15).

Ενεργειακή εξάρτηση της ΕΕ: γεγονότα και αριθμοί, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.europarl.europa.eu/news/el/news-room/content/20140718STO53032/html/%CE%95%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CE%BE%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%95%CE%95-%CE%B3%CE%B5%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CF%81%CE%B9%CE%B8%CE%BC%CE%BF%CE%AF> (5/4/15).

Ενδιαφέρον από BG Egypty για αγορά ποσοτήτων του κυπριακού ΦΑ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ant1iwo.com/news/oikonomia/article/93881/meletoyndiaueshtoykypriakoyfysikoy-a/> (20/2/15).

Επικαιροποίηση Σχεδίου Ανάπτυξης Περιοχής Βασιλικού, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: [http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/11FFCD876C06B58CC2257C7700255D18/\\$file/Vasilikos%20Master%20Plan%202013_Executive%20Summary%20-%20Greek.pdf](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/11FFCD876C06B58CC2257C7700255D18/$file/Vasilikos%20Master%20Plan%202013_Executive%20Summary%20-%20Greek.pdf) (20/2/15).

Έφυγε το Barbaros, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.alfanews.com.cy/politikh/item/13689-%CE%AD%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B5-%CF%84%CE%BF-barbaros.html> (18/4/15).

Euro-Asia Interconnector, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.euroasia-interconnector.com%2FDocumentStream.aspx%3FObjectType%3DNews%26ObjectID%3D19&ei=YjBDVdy1Kob1UjtQgegC&usg=AFQjCNF_E2O3obeWGuP_WpR5x3U_BE3_1-Q&cad=rja (26/2/15).

Ζευγίτης, Α., «Προχωρεί η διασύνδεση Ελλάδας – Βουλγαρίας», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (

<http://energyin.gr/2015/03/19/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%87%CF%89%CF%81%CE%B5%CE%AF-%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B4%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82-%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B3%CE%B1/> (23/3/15).

Ζώνες Ασφαλείας, Διεθνής Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: [http://www.mod.gov.cy/mod/cjrcc.nsf/all/7459F6856B660094C22579D40037F63C/\\$file/%CE%96%CE%A9%CE%9D%CE%95%CE%A3%20%CE%91%CE%A3%CE%A6%CE%91%CE%9B%CE%95%CE%99%CE%91%CE%A3.pdf?open_element](http://www.mod.gov.cy/mod/cjrcc.nsf/all/7459F6856B660094C22579D40037F63C/$file/%CE%96%CE%A9%CE%9D%CE%95%CE%A3%20%CE%91%CE%A3%CE%A6%CE%91%CE%9B%CE%95%CE%99%CE%91%CE%A3.pdf?open_element) (23/12/14).

Η διαδρομή του Διαδριατικού αγωγού Φυσικού Αερίου, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tap-ag.gr/%CE%9F-%CE%91%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82/%CE%A7%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AE%CF%82> (20/3/15).

Η εξαγορά BG από Shell καθυστερεί το «Αφροδίτη», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://energypress.gr/news/i-exagora-bg-apo-shell-kathysterei-afroditi> (25/4/15).

Η Κύπρος Ενημερώνει Φίλους και Συμμάχους για την Παρακολούθηση του Γεωτρύπανου Από Τουρκική Κορβέτα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.energia.gr/article.asp?art_id=85669 (15/4/15).

Ιδού το NAVTEX της Τουρκίας, Ιδού και σε ποια 7 σημεία θα «κτυπήσει» το Barbaros (Χάρτες, photos), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.onlycy.com/index.php/kyria-themata/item/17227-idou-to-navtex-tis-tourkias> (16/4/15).

Καλαϊτζόγλου Α., «Μελέτη του IENE για τον Κάθετο Διάδρομο Φυσικού Αερίου», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.energia.gr/article.asp?art_id=88554 (23/3/15).

Κασίνης Σ. «Οι Υδρογονάνθρακες στην Κύπρο, Δραστηριότητα και Προοπτικές», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.fmw.com.cy%2Flinks%2FDieuthunths-KASSINIS-03.28-presentation-IENE.ppt&ei=Am42VbnSBcXjatycgQg&usg=AFQjCNGFjPWOkrofw_4ZMmUIPhwe9yvGQw&bvm=bv.91071109,d.ZWU (23/2/15).

Κασίνης Σ., «Ενέργεια και Προοπτικές της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα : [http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/F35CAD9F4226E424C225771B00546F25/\\$file/presentation_Cyprus_April%202011.pdf](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/F35CAD9F4226E424C225771B00546F25/$file/presentation_Cyprus_April%202011.pdf) (14/4/15).

Κασίνης Σ., «Ερευνα Υδρογονανθράκων εντός της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας-Νέες Προοπτικές», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

[http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/0/F35CAD9F4226E424C225771B00546F25/\\$file/presentation_INE_05%20Nov.%202011.pdf](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/0/F35CAD9F4226E424C225771B00546F25/$file/presentation_INE_05%20Nov.%202011.pdf) (14/4/15).

Κύπρος: Επικυρώθηκε η Συμφωνία Ανταλλαγής και Μη Δημοσιοποίησης Εμπιστευτικών Πληροφοριών με το Ισραήλ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.energia.gr/article.asp?art_id=83136 (26/2/15).

Κύπρος και Λίβανος Ξεκίνησαν Συνομιλίες για Συνεκμετάλλευση των Υδρογονανθράκων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.energia.gr/article.asp?art_id=76001 (20/4/15).

Καλατζής Μ., «Κύπρος: Υπεγράφη το νέο συμβόλαιο με Total για το «οικόπεδο 11» της ΑΟΖ, Πρώτο Θέμα (18/3/15) διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.protothema.gr/politics/article/460497/kupros-upegrafi-to-neo-sumvolaio-me-total-gia-to-oikopedo-11-tis-aoz-/> (18/4/15).

Κονοφάγος Η., Λυγερός Ν., Φωκιανού Τ., «Ελληνικοί υδρογονάνθρακες και νομοθεσία», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://lygeros.org/articles?n=10178&l=gr> (10/4/14).

Λευκωσία: Ενόχληση από δηλώσεις συμβούλου του ΟΗΕ για ΑΟΖ, Το Βήμα (8/4/15), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=693297> (25/4/15).

Μελαΐσης Π., «Ελλάδα-Κύπρος: Αποφάσεις για νέες δράσεις προς καταστολή τουρκικών προκλήσεων», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ant1iwo.com/news/cyprus/article/95551/entatikes-epafes-samara-sthn-kypro-gia-s/> (15/4/15).

Μερίδιο από το ΦΑ του Ισραήλ, όχι της Κύπρου θέλει η Τουρκία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sigmalive.com/news/politics/195830/kipris-i-tourkia-thelei-meridio-apo-to-fa-tou-israil> (20/4/15).

Ξανά η Ελλάδα στον Χάρτη του «South Stream»;, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://energypress.gr/news/xana-i-ellada-sto-harti-toy-south-stream> (6/3/15).

Οι Πρωτεργάτες του Κυπριακού Φυσικού Αερίου.,(πληροφορίες από την Καθημερινή της Κύπρου) διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.energia.gr/article.asp?art_id=74673 (21/2/15).

Ούτε ίχνος εκμεταλλεύσιμου ΦΑ στον "Ονασαγόρα", διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.24h.com.cy/component/k2/item/75058-apogoitiftika-ta-prokatartika-apotelesmata-tis-erevnikis-geotrisis-sto-onasagoras.html> (18/4/15).

Πιθανότητα δημιουργίας αγωγού προς την Ελλάδα, μελετά η Κύπρος, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.philenews.com/el-gr/top-stories/885/230359/pithanotita-dimiourgias-agogou-pros-tin-ellada-meleta-i-kypros> (16/4/15).

Πολιτικές Σχέσεις με Αίγυπτο, Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/egypt/> (28/4/15).

Πολιτικές σχέσεις με Ισραήλ, Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/israel/> (26/3/15).

Πρόταση Ψηφίσματος Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B8-2014-0211+0+DOC+XML+V0//EL> (16/4/15).

Σάμπεφ Β., «Θα αναστηθεί άραγε, το νεκρό σχέδιο του αγωγού Ναμπούκο;», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://energyexpress.gr/news/ta-anastithei-arage-nekro-shedio-toy-agogoy-nampoyko> (8/3/15).

Σε Διαγωνισμό Προχωρά η Συρία για τα Υπεράκτια Κοιτάσματα Υδρογονανθράκων, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.iene.gr/page.asp?pid=1093&lng=1> (30/3/15).

Σημαντικός ο Σταθμός LNG για Κύπρο και Ισραήλ, Αλλά Πιο Πολύ για την Πρώτη, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://178.23.72.135/article.asp?art_id=72859 (20/2/15).

Σταμπολής, Κ.Ν., «South Stream, Turk Stream και ο θρίαμβος της Γεωγραφίας», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2015/02/south-stream-turk-stream.html> (10/3/15).

Συμφωνία συνεργασίας Κύπρου – Αιγύπτου για το «Αφροδίτη», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sigmalive.com/news/local/207226/symfonia-synergasias-kyprou-aigyptou-gia-to-afroditi> (20/4/15).

Σχέσεις Κύπρου- Ισραήλ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassy_telaviv.nsf/DMLbilateral_gr/DMLbilateral_gr?OpenDocument)

Τζανετάκος Ν., «Ξανά στο προσκήνιο ο αγωγός Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=396019> (2/4/15).

Τζιάρρας, Ζ., «Ενεργειακή Συμφωνία Ισραήλ-Αιγύπτου», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://zenonas-tziarras.net/2014/06/30/%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%B9%CF%83%CF%81%CE%B1%CE%AE%CE%BB-%CE%B1%CE%B9%CE%B3%CF%8D%CF%80%CF%84%CE%BF%CF%85/> (25/4/15).

Τζίμας, Σ., «Μπλόφα της Μόσχας ή πραγματικότητα η ακύρωση του αγωγού South Stream», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/799953/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/mplofa-ths-mosxas-h-pragmatikothta--h-akyrwsh-toy-agwgoy-south-stream> (8/3/15).

Το κυπριακό αέριο κερδίζει έδαφος έναντι του Λεβιάθαν για τις εξαγωγές LNG μέσω Αιγύπτου, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://energyexpress.gr/news/kypriako-aerio-kerdizei-edafos-enanti-toy-leviathan-gia-tis-exagoges-lng-meso-aigyptoy> (25/4/15).

Τολέρης Ε., Κουλίδης Α., «Περιβαλλοντική Αδειοδότηση Έργων Έρευνας και Εκμετάλλευσης Υδρογονανθράκων στην Ελλάδα», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

(http://www.academia.edu/7326773/%CE%95.%CE%A4%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CF%81%CE%B7%CF%82.%CE%BA%CE%B1%CE%B9.%CE%91.%CE%9A%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF%CE%B4%CE%B7%CF%82_%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%B1%CE%BB%CE%B%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE.%CE%B1%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7.%CE%AD%CF%81%CE%B3%CF%89%CE%BD.%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82.%CE%BA%CE%B1%CE%B9.%CE%B5%CE%BA%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%82.%CF%85%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CF%81%CE%AC%CE%BA%CF%89%CE%BD.%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD.%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1) (15/3/15).

Το φυσικό μας αέριο, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sigmalive.com/simerini/analiseis/220220/to-fysiko-mas-aerio> (15/4/15).

Trans-Balkan Pipeline, Επισκόπηση του Έργου, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://gr.tbpipeline.com/project/overview> (15/1/15).

Υπογράφηκε το ιστορικό μνημόνιο μεταξύ Κύπρου - Ελλάδας - Ισραήλ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.philenews.com/el-gr/top-stories/885/157017/peftoun-oi-ypografes-sto-mnimonio-kyprou-elladas-israil> (25/4/15).

Υπουργείο Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού Κύπρου, Submission of Applications Guidance Note, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: [http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/all/53E619E1FB9CFE26C22579AA002C0F4C/\\$file/Guidance%20Note.pdf?openelement](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/all/53E619E1FB9CFE26C22579AA002C0F4C/$file/Guidance%20Note.pdf?openelement) (16/4/15).

Υπουργείο Εξωτερικών, «Αγωγός TAP Ενημερωτικό Σημείωμα», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.idis.gr/wp-content/uploads/TAP1.pdf> (20/3/15).

Χαράλαμπος Έλληνας: «Οι Αιγύπτιοι μπορεί να μην χρειαστούν το δικό μας αέριο», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://energypress.gr/news/haralampos-ellinas-oi-aigyptioi-mporei-na-min-hreastoun-diko-mas-aerio> (25/4/15).

Χασαπόπουλος Ν., «Αλ. Τσίπρας: Παραβιάζει κατάφωρα τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου το Μπαρμπαρός», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=672840> (15/4/15).

Χριστοφή Α., «Υπό αμφισβήτηση αν υπήρξε παραβίαση της κυπριακής ΑΟΖ κατά τον Έιντε», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.cna.org.cy/webnews.asp?a=c3b4e32551f84893a6e696c5a7691ead> (25/4/15).

Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης του έργου TAP, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tap-ag.gr/%CE%9F-%CE%91%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82/%CE%A7%CF%81>

[%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%AC%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1-%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%BF%CF%85#0](#) (2/4/15).

B) Ξενόγλωσση

1)Βιβλία

Kariotis, T. C., *Greece and the Law of the Sea*, Aegean Institute of the Law of the Sea and Maritime Law, Kluwer Law International, The Netherlands, 1997.

Klein, N., *Maritime Security and the Law of the Sea*, Oxford University Press, Oxford, 2011.

2) Μελέτες

BEMO Industry Report, *Hydrocarbons in Lebanon*, 2014.

David Koranyi, Sami Andoura, *ENERGY IN THE EASTERN MEDITERRANEAN: PROMISE OR PERIL?*, Egmont – The Royal Institute for International Relations, 2014.

Hederson. S., *Natural Gas in the Palestinian Authority: The Potential of the Gaza Marine Offshore Field*, The German Marshall Fund of The United States, Washington, 2014.

Good A. *East Mediterranean Natural Gas and Israel's Regional Foreign Policy*, The George Washington University, The Elliot School of International Affairs, The Institute for Middle East Studies, May 2014.

United States Geological Survey (USGS), “*Assessment of undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean*”, Fact Sheet 2010-2014, US, March 2010.

3) Νομοθεσία (πρόσβαση από το διαδίκτυο)

Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003, διαθέσιμο στην

ιστοσελίδα:<http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf> (16/4/15).

United Nations Convention on the Law of the Sea, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf (5/10/14)

United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982, διαθέσιμο

στην ιστοσελίδα:http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/UNCLOS-TOC.htm (20/1/214).

Straight Baselines, United Arab Republic, <http://www.state.gov/documents/organization/61603.pdf> (10/2/15).

4) Διαδικτυακές Πηγές

Algeria Sardinia Italy Gas Pipeline (Galsi), Algeria, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/algeria-sardinia-italy-gas-pipeline-galsi/> (10/12/14).

Ayla Gurel, Fiona Mullen, Harry Tzimitras, *The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios*, PCC REPORT 1/2013, PRIO Cyprus Center, σελ. 54, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://sapientaeconomics.com/wp-content/uploads/2014/02/The-Cyprus-hydrocarbons-issue-ENG-WEB.pdf> (24/2/15).

Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) Caspian Pipeline, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/bp/> (17/12/14).

Barradas S., *Trans-Anatolian natural gas pipeline project, Azerbaijan and Turkey*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.engineeringnews.co.za/print-version/trans-anatolian-natural-gas-pipeline-project-azerbaijan-and-turkey-2014-01-17> (18/2/15).

Blue Stream, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/blue-stream/> (5/4/15).

Blue Stream Gas Pipeline, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.offshore-technology.com/projects/blue_stream/ (5/3/15).

BP acquires 12 percent stake in TANAP pipeline project, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hurriyetdailynews.com/bp-acquires-12-percent-stake-in-tanap-pipeline-project-----.aspx?pageID=238&nID=79662&NewsCatID=348> (18/2/15).

Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements as at 3 October 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

(http://www.un.org/Depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm) (3/1/15).

Conclusions - 23/24 October 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/145397.pdf (16/4/15).

Economic Brief: The Blue Stream Gas Pipeline, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://web.archive.org/web/20070702221045/http://www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=403&language_id=1 (5/3/15).

Egypt Overview, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=eg> (18/4/15).

Engdahal F. W., *Syria Turkey, Israel and a greater Middle East Energy War*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.voltairenet.org/article176200.html> (20.3.15).

Global Petroleum and Other Liquids, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.eia.gov/forecasts/steo/report/global_oil.cfm (22/3/15).

Greece - 2nd International Licencing Round 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.pgs.com/Pressroom/Calendar_of_Events/Campaigns/2014/MultiClient-Newsletter/Middle-East-Newsletter/Greece---2nd-International-Licencing-Round-2014/?cldee=cGFtZWxhLnJpc2FuQHBnc5jb20%3d (15/4/15).

Hederson, S., *Russia-Syria Offshore Gas Deal Injects New Factor into Peace Talks*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/russia-syria-offshore-gas-deal-injects-new-factor-into-peace-talks> (30/3/15)

Heydar Aliyev Baku-Tbilisi-Ceyhan Main Export Pipeline, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.oilfund.az/en_US/layiheler/baki-tbilisi-ceyhan-esas-ixrac-boru-kemeri.asp (16/12/14).

Il Corridoio Sud apre con l'ITGI (Interconnector Turkey-Greece-Italy), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.agienergia.it/Notizia.aspx?idd=799&id=86&ante=0>

(2/4/15).

Iraq, Syria Agree to Build Crossborder Pipelines, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.downstreamtoday.com/news/article.aspx?a_id=24074&AspxAutoDetectCookieSupport=1 (12/1/15).

Kirkuk, Kurdish Fields to Export 600,000 bpd as Iraq announces record output, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://rudaw.net/english/business/19012015> (15/4/15).

Kirkuk – Banias Pipeline, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://pipelinesinternational.com/news/the_kirkuk_banias_pipeline/055366/ (15/4/15).

Kurdistan Oil Pipeline Capacity To Double By Years End, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://dinarinsider.com/kurdistan-oil-pipeline-capacity-double-years-end> (18/12/14).

Letter dated 13 February 2014 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/68/759 (15/3/15).

Lybia, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=ly> (10/12/14).

Libya, Country Reports, http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies/documents/libya_01_en.pdf. (15/2/15).

Medgaz Technical Summary, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (http://www.medgaz.com/medgaz/pages/datos_significativos-eng.htm (10/12/14).

New tools, techniques allow deepwater ILI, Blue Stream Pipeline System, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ogj.com/articles/print/vol-110/issue-06/special-report-pipeline/new-tools-techniques.html> (5/4/15).

Opec Brief History, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm (20/12/14).

Overview Of Egypt's Upstream Sector, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.egyptoil-gas.com/publications/overview-of-egypts-upstream-sector/> (19/4/15).

Petroleum and Natural Gas Prospecting, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://energy.gov.il/English/Subjects/OilAndGasExploration/Pages/GxmsMniPetroleumAndNaturalGasProspecting.aspx> (28/3/15).

Pipelines Projects in the Middle East, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://pipelinesinternational.com/news/pipeline_projects_in_the_middle_east/040183/# 10/3/15).

PROJECT NIGAL, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.mem-algeria.org/francais/index.php?page=presentation_nigal (10/12/14).

Remarks by U.S. Ambassador John M. Koenig: “Eastern Mediterranean Hydrocarbons: Geopolitical and Industry Perspectives; Market and Export Routes and Regional Cooperation”, διαθέσιμο την ιστοσελίδα: <http://cyprus.usembassy.gov/sp-amb-prio-nov13.html> (17/4/15).

Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus [S/2012/507], διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2012_507.pdf (26/3/15).

Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus[S/2013/7], διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2013/7 (26/3/15).

Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus [S/2013/392], διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.unficy.org/media/SG%20Reports/S392_5_july_2013.pdf (26/3/15).

Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus [S/2013/781], διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.unficy.org/media/SG%20Reports/2014JAN10_S_2013_781.pdf (26/3/15).

Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus [S/2014/461], διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.unficy.org/media/SG%20Reports/S_2014_461_9_July_2014.pdf (26/3/15).

Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus [S/2015/17], διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2015/17 (26/3/15).

Report on the Energy Roadmap 2050, 2012/2103(INI) , διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A_7-2013-0035&language=EN (5/3/15).

Rowley M., *The Nabucco Pipeline Project: Gas Bridge to Europe?*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.pipelineandgasjournal.com/nabucco-pipeline-project-gas-bridge-europe> (2/4/15).

Russia Natural Gas Reserves, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.rigsworld.com/russia-gas.php> (16/4/15).

Russia to renew Burgas- Alexandroupolis oil pipeline project, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://3e-news.net/en/energy/russia-scraps-burgas-alexandroupolis-oil-pipeline-project_34397 (2/4/15).

Russia, Turkey To Start Negotiations For Samsun-Ceyhan Oil Line, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.pipelineandgasjournal.com/russia-turkey-start-negotiations-samsun-ceyhan-oil-line> (15/12/14).

Samsun-Ceyhan Oil Pipeline, Turkey, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/samsun--ceyhan-oil-pipeline/> 15/12/14).

Sisto A., *Interview- TAP outgunned Nabucco for Azeri gas on most fronts*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://uk.reuters.com/article/2013/07/01/italy-tap-ministry-idUKL5N0F722M20130701> (4/2/15).

Socor, V., SCP, TANAP, TAP: Segments of the Southern Gas Corridor to Europe, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

[http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[swords\]=8fd5893941d69d0be3f378576261ae3e&tx_ttnews\[any_of_the_words\]=Statoil&tx_ttnews\[tt_news\]=41821&tx_ttnews\[backPid\]=7&cHash=afc2067be4307e56147de91d55eb4da4#.VUyBEZOAgS](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews[swords]=8fd5893941d69d0be3f378576261ae3e&tx_ttnews[any_of_the_words]=Statoil&tx_ttnews[tt_news]=41821&tx_ttnews[backPid]=7&cHash=afc2067be4307e56147de91d55eb4da4#.VUyBEZOAgS) (15/3/15).

Statement by the Ministry of Foreign Affairs regarding the position of the Russian Federation on the issue of the Cypriot Exclusive Economic Zone - 20/08/2011, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/0/F642E936EAF84BCC22578F4003CF4E9?OpenDocument&print> (17/4/15).

Stern J., Pirani S., Yafimava K., *Does the cancelation of South Stream signal a fundamental reorientation of Russian gas export policy?*, The Oxford Institute for Energy Studies, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2015/01/Does-cancellation-of-South-Stream-signal-a-fundamental-reorientation-of-Russian-gas-export-policy-GPC-5.pdf> (6/3/15).

Success of Lebanon first bidding round yet to be determined, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.offshore-mag.com/articles/2014/06/success-of-lebanon-s-first-bidding-round-yet-to-be-determined.html> (30/3/15).

Suez Canal, Sumed Pipeline are key parts of Egypt's role in international energy markets, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.eia.gov/todayinenergy/detail.cfm?id=12371> (10/12/14).

Sudan and South Sudan Overview, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=su> (10/12/14).

Socor V., *Gazprom, Turkey Revive and Reconfigure Blue Stream two*, διαθέσιμο στις ιστοσελίδες: <http://www.eurodialogue.eu/Gazprom-Turkey-Revive-and-Reconfigure-Blue-Stream-Two> και [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=35394&tx_ttnews\[backPid\]=7&cHash=da2f573c7c#.VRiFI-GAkgQ](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=35394&tx_ttnews[backPid]=7&cHash=da2f573c7c#.VRiFI-GAkgQ) (6/3/15).

South Stream, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.south-stream.info/> (6/3/15).

South Stream, The Route, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: (<http://www.south-stream-offshore.com/project/route/>) (6/3/14).

South Stream διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/south-stream/> (6/3/15).

TANAP PROJECT, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tanap.com/tanap-project/why-tanap/> (18/2/15).

TAP beat Nabucco on seven out of eight criteria, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.naturalgaseurope.com/tap-beat-nabucco-on-multiples-criteria> (3/2/15).

The Arab Gas Pipeline Phases of Implementation, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.fajr.com.jo/en/InfosandDownloads/TheArabGasPipelinePhasesofImplementation.aspx> (18/2/15).

The Southern Gas Corridor, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.bp.com/en_az/caspian/operationsprojects/Shahdeniz/SouthernCorridor.html (19/3/15).

Turkey launches TANAP to pipe Azeri gas to Europe, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.todayszaman.com/diplomacy_turkey-launches-tanap-to-pipe-azeri-gas-to-europe_375552.html (19/3/15).

Turkey Overview, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=tu> (10/3/15).

Update 1- Nabucco signs cooperation deal with TANAP, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://uk.reuters.com/article/2013/03/04/nabucco-tanap-idUKL6N0BW6LW20130304> (3/2/15).

US-brokered efforts to untangle the maritime knot between the three countries could boost natural gas exploration, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/cyprus-helping-with-israel-lebanon-maritime-dispute> (30/3/15).

Us Tries to Mediate Lebanon- Israel Maritime Border Dispute, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.al-monitor.com/pulse/business/2013/10/lebanon-israel-gas-maritime-dispute.html> (30/3/15).

WorleyParsons awarded TANAP EPCM contract, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://pipelinesinternational.com/news/worleyparsons_awarded_tanap_epcm_contract/87372 (18/3/15).

2010 Minerals Yearbook, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/country/2010/myb3-sum-2010-middle-east.pdf> (22/1/15).

